

Prijs f 3.—

STAATSRECHT

VAN

Nederland en Nederlandsch-Indië.

DOOR

H. C. VAN ASSENDERP,

Leeraar aan de Koning Willem III-School te Batavia.

TWEEDE DRUK.

Bijgewerkt volgens de grondwet van 1917.

WELTEVREDEN — N. V. BOEKHANDEL VISSER & Co. — 1918.

BIBLIOTHEEK KITLV

0093 3695

036358438

M
463

STAATSRECHT

VAN

Nederland en Nederlandsch-Indië.

DOOR

H. C. VAN ASSENDERP,

Leeraar aan de Koning Willem III-School te Batavia.

TWEEDE DRUK.

Bijgewerkt volgens de grondwet van 1917.

10/ix '19
v.

WELTEVREDEN — N. V. BOEKHANDEL VISSER & Co. — 1918

STAATRECHT

Nederland en Nederlandsch-Indië

H. G. VAN ASENHEDER

TWEEDE DRUK

VOORBERICHT.

Het staatsrecht van Indië is in de specifiek Nederlandsche leerboeken — die voortdurend op de Indische scholen gebruikt werden — steeds stiefmoederlijk behandeld. Met het oog op het gewijzigde artikel III R. R. waarmee het politieke leven voor Indië opgewekter zal worden dan ooit te voren, beoogt de uitgave van dit leerboek, naast het Nederlandsche staatsrecht de beslist noodzakelijke kennis omtrent de Indische staatsrechtelijke toestanden aan te brengen; vandaar dat de in-deeling van het leerboek geheel verschilt van de tot heden verschenen werkjes op dit gebied. Zooveel mogelijk is daarom de leerstof vergelijkenderwijze aangeboden. Aan de Indische staatsinstellingen is daarna nog een extra bespreking gewijd.

Enkele hoofdstukken der grondwet, waarvan de kennis niet op het eindexamen der vijfjarige HBSsen wordt gevorderd, zijn niet opgenomen. De behandeling van provincie en gemeente is tot het uiterste beperkt; mijne ervaring is, dat de Indische jongelui met deze onderwerpen veel moeite hebben. Daarentegen is langer stilgestaan bij de Decentralisatie voor Indië, omdat de meeste onzer leerlingen hieraan eventueel iets zullen hebben. De bedoeling heeft voorgezeten reeds deze uitgave te doen aanpassen aan de nieuwe grondwet. Gezien de tijdsomstandigheden en de betrekkelijk geringe wijziging bij de ophanden zijnde grondwets-herziening, — voor een boekje als dit zal de betrokken leeraar gemakkelijk de noodige veranderingen tijdens de les kunnen aanbrengen — is toch besloten het boekje voor den aanvang van het nieuwe schooljaar te doen verschijnen.

Vele malen is — maar enkel ter verduidelijking — naar de voorgeschreven artikelen verwezen, niet om ze te onthouden, doch om met den leerling eens eene grondwet of wet in te zien. Het lezen van wetsvoorschriften toch brengt zijn eigenaardige moeilijkheden mee.

De gedeelten, hier en daar voorkomende onder kleine letter, acht ik niet noodzakelijk voor de kennis van het eindexamen. Niettemin meen ik ze den belangstellenden leerling niet te mogen onthouden, het vult in ieder geval de kennis aan en dan — bij het schrijven van een leerboek streeft men zooveel mogelijk naar volledigheid.

Om niet in conflict te komen met den vervaardiger van artikel 1 juncto art. 16 der Auteurswet van 1912, zij nog vermeld, dat voor het samenstellen van dit leerboek gebruik is gemaakt van: „De Grondwet” door wijlen professor Mr. J. T. Buys voor 't Nederlandsche en „Het Staatsrecht van Nederlandsch Indië” door professor Mr. Ph. Kleintjes voor het Indische gedeelte.

Hiermee zij het werkje bij mijne collega's aanbevolen.

Meester-Cornelis, Mei 1917.

VAN ASSENDERP.

BIJ DEN TWEEDEN DRUK.

Met uitzondering van het bij de nieuwe grondwet ingevoerde kiesrecht volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging en de thans reeds inwerking getreden volksraad heeft het boek geen ingrijpende verandering ondergaan.

Veel dank ben ik verschuldigd aan de heeren Mr. M. Bachrach, Mr. Dr. W. M. G. Schumann en Mr. Dr. A. Stuurman, die zich voor het werkje zoodanig interesseerden, dat zij mij enkele gegronde op- en aanmerkingen niet onthouden hebben.

Onder dankbetuiging verwijs ik hen naar de verbeteringen, door hun medewerking aangebracht.

Meester-Cornelis, Mei 1918.

VAN ASSENDERP.

INLEIDING.

Staat:

Het is niet gemakkelijk eene algemeene definitie van „Staat” te geven; dit komt, doordat de beteekenis van dat woord in het dagelijksche leven niet altijd dezelfde is. Spreekt men van „de woelingen in den Russischen staat”, dan is staat = grondgebied, „Sluit de Nederlandsche staat eene leening”, dan geldt staat voor rechtspersoon. In „ieder burger van den staat” bedoelt men een burger, die behoort tot een zekere gemeenschap, terwijl in: „De staat eischt gehoorzaamheid zijner onderdanen”, staat moet worden opgevat als staats gezag, de overheid. Zoo komt het dan ook, dat men voor staat nu eens *land*, dan weer *natie*, eindelijk nog *mogendheid* bezigt. De kenmerken, onafscheidelijk aan het begrip staat verbonden, zijn de volgende:

- a. Een, zoo goed mogelijk, begrensde grondgebied.
- b. Een daarop gevestigde bevolking.
- c. Een oppergezag over alles en allen, 'twelk zijn wil des noods door dwang kan doorzetten en dat geen ander gelijkwaardig gezag naast zich duldt. *)
- d. Het kunnen optreden als een persoon, vertegenwoordigd door de overheid, bijv. als eigenaar.

Zoo komen wij er toe van „staat” de volgende omschrijving te geven: Een staat is eene vereeniging van een groep menschen op een bepaald begrensde gebied, door één gezag verbonden tot een zedelijk organisme of persoon.

Naar de verhouding van de samenstellende deelen van een staat tot het geheel verdeelt men het begrip staat in: een-

*) De leer van Montesquieu (1689—1755), trias politica genaamd, dat men het staatsgezag moet splitsen in drie van elkaar, onafhankelijk en gelijkwaardige machten, nl. wetgevende, uitvoerende en rechterlijke macht, is reeds lang verworpen en wordt ook door onze grondwet niet gehuldigd. Wel erkent zij die drie machten, doch de eene betreedt wel eens het terrein van de andere. Zoo heeft de Koning zoowel aandeel in de wetgeving en rechtspraak als in de uitvoering.

heidstaat, bondstaat en statenbond. Bij een eenheidstaat zijn de deelen in elk opzicht ondergeschikt aan het geheel; bij een bondstaat hebben de deelen in sommige opzichten hun zelfstandigheid behouden en worden slechts bepaalde zaken door den bondstaat geregeld (betreffende 't buitenland, defensie, financiën enz.); bij den statenbond hebben de samenstellende deelen hunne volledige zelfstandigheid behouden, zoodat het centraal-gezag in geen enkel opzicht dwingend kan optreden tegenover de onderdeelen. Voorbeelden van een eenheidstaat zijn: Nederland en Frankrijk; van een bondstaat: Duitschland en Zwitserland; van een statenbond: onze republiek onder de Unie van Utrecht, na de afzwering van Filips II.

Staatsinrichting.

Onder *staatsinrichting* verstaat men de manier, waarop het staatsgezag wordt uitgeoefend en waarop dit wordt overgedragen op de lagere bestuursorganen, zooals provincie en gemeente. De inrichting van een staatsbestuur hangt geheel af van de historische ontwikkeling van een volk. Men onderscheidt dan ook in hoofdzaak twee regeeringsvormen, te weten: monarchale en republikeinsche. De monarchale regeeringsvorm is die, waarbij een éénhoofdig gezag heerscht. Hier kunnen zich twee gevallen voordoen, nl. de *absolute monarchie*, waarbij de vorst alleen bestuurt; zijn wil is wet (Rusland), en de *constitutioneele monarchie*, waar de monarch in het uitoefenen van zijn taak beperkt is door den wil van eene volksvertegenwoordiging en waar zijn bevoegdheid (alsmede die der andere staatsorganen) omschreven is in eene constitutie, staatsregeling of grondwet.

De republikeinsche regeeringsvorm legt de hoogste macht niet in handen van den vorst, doch in die van het volk zelf, vertegenwoordigd door zijne afgevaardigden. De *president* heeft enkel de leiding der zaken, de uitvoerende macht en wordt, in tegenstelling met den monarch, wien voor zijn leven *erfelijk* het gezag wordt opgedragen, voor een bepaalden tijd *gekozen*.

Bij elk der beide regeeringsvormen kan men onderscheiden:

a. Een gecentraliseerd bestuur, d.i. zoo'n bestuursinrichting, waar de staatswil wordt gevormd in het centrum van het staatsgezag en waar de lagere organen zonder eenige zelfstandigheid, slechts uitvoerders zijn van den hoogsten staatswil. Tot voor korten tijd was dit het geval met Nederlandsch Indië; *b. Een decentralisatie*, waar de vorming van den staatswil gedeeltelijk is overgedragen op de lagere bestuursorganen (bijv. gemeenten). In Nederland (en thans ook voor een deel in Indië) is aan de provincien en de gemeenten daarom *autonomie* toegekend, d.i. het recht in het belang van de provinciale en gemeentelijke huishouding zelf wetten — meestal *verordeningen* geheeten — te maken. Ook hebben provincie en gemeente *zelfbestuur*, d.i. de zelfstandige uitvoering van wetten, door den hooger wetgever uitgevaardigd. De wijze van en de voorschriften voor die uitvoering worden dan aan de provinciale en gemeentebesturen overgelaten; bijvoorbeeld: kieswet en lageronderwijswet.

Nederland kunnen wij dus noemen een staat met een constitutioneele monarchie, waarbij aan de onderdeelen van het staatsbestuur autonomie en zelfbestuur zijn toegekend.

Recht. Staatsrecht.

Onder *recht* verstaat men een samenstel van bepalingen, welke in een georganiseerde samenleving de betrekkingen regelen tusschen de individuen onderling of tusschen staat en individu. Zoo komt men er toe het recht te verdeelen in *privaatrecht* en *publiekrecht*. Het eerste is het recht van den enkeling tegenover elk zijner medemenschen. Voorbeelden: de betrekking, die bij huwelijk, voogdij, verkoop, huur enz. tusschen de burgers ontstaat en waarbij de staat niet geïnteresseerd is. Derhalve is de inhoud van het Burgerlijk Wetboek, alsook die van 't Wetboek van Koophandel gegrond op het privaatrecht. De rechten in beide wetboeken zijn dus geen staatsrechtelijke.

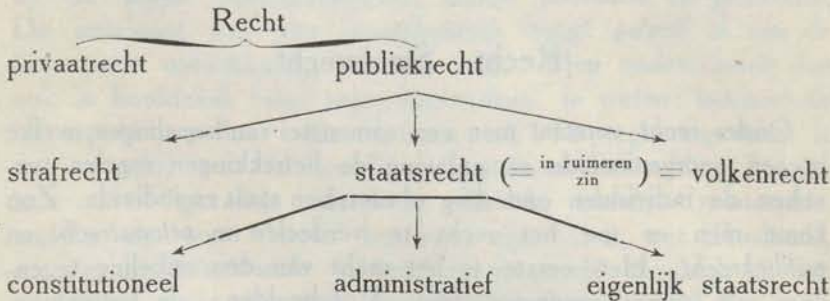
Het publiekrecht regelt de verhouding van het individu tot de gemeenschap. Die gemeenschap treedt dan op als meerdere, zij legt bijv. plichten op. De staat, de provincie, de gemeente zijn zulke gemeenschappen. Zij kunnen eenzijdig optreden, zonder naar het goedvinden der wederpartij te vragen. Zij doen zich dan als overheid voor en begeven zich bij het eischen van

eene belasting dus op publiekrechtelijk gebied. Vandaar, dat men staat, provincie en gemeente ook wel *publiekrechtelijke corporaties* noemt.

Het strafrecht valt onder het publiekrecht. Immers de straf wordt opgelegd in het belang der tegenwoordige gemeenschap en niet in 't belang van een bepaald persoon.

Ook het *staatsrecht* behoort er toe. Dit stelt zich ten doel de organisatie van den staat en de betrekkingen tusschen regeerders en geregeerden te regelen. Regelt het daarnevens de verhouding tusschen verschillende naties dan spreekt men van internationaal- of volkenrecht. Het staatsrecht zelf splitst men in constitutioneel-, administratief- en het eigenlijke staatsrecht. Het constitutioneel recht regelt den vorm van het bestuur en de uitgestrektheid en grenzen der staatsmacht. Het administratief recht behandelt de betrekking tusschen bestuurders en bestuurd. Het eigenlijke staatsrecht heeft louter het algemeen belang ten doel, het omvat alzoo de individueele rechten, die den ingezetenen bij de grondwet zijn gewaarborgd.

Onderstaand schema geeft een overzicht omtrent de verdeling van het recht:

De laatste drie vormen nu wat men noemt: staatsinrichting.

Men spreekt wel eens van *geschreven-* en *gewoonterecht*. Onder het eerste begrijpt men de officieele wetgeving van een staat; onder het laatste voorschriften, die hun oorsprong danken aan de rechtsovertuiging, welke in de maatschappij aanwezig is, afgezien van alle georganiseerde wetgevende macht. Dit gewoonterecht kan algemeen zijn (voor het heele volk), provinciaal en plaatselijk. Het heeft alzoo eenige overeenkomst met usances in den handel. Men denke aan huren en opzeggen van woningen.

Ons staatsrecht vinden wij in hoofdzaak in de grondwet, maar niet daarin alleen, zooals abusievelijk wel eens beweerd

wordt. Om zich eene zuivere voorstelling en volledige kennis van ons staatsrecht deelachtig te maken, zal de beoefenaar ervan maar al te dikwijls te rade moeten gaan bij wetten, bij reglementen van orde voor de kamers of voor den ministerraad, bij verdragen, bij verordeningen van provincie, gemeente of waterstaat, bij koninklijke besluiten, ja — en dit zal volgens bovenstaand wel duidelijk zijn — bij het gewoonterecht. Een en ander zal verderop blijken, o. a. bij de behandeling van het kiezersmandaat, bij sanctie, bij bisbilles tusschen regeering en kamers. Hieruit volgt, dat in de volgende lessen herhaaldelijk zaken ter sprake zullen worden gebracht, die in de principe in de grondwet zijn aangegeven, doch waarvan de uitwerking in andere staatsstukken te vinden is.

Grondwet. Wetten.

De grondwet houdt de grondslagen van onze staatsinrichting in, d.w.z. de wijze, waarop de staat en zijn onderdeelen worden bestuurd. Bovendien zijn er in opgenomen de voornaamste rechten en plichten der burgers en de waarborgen tegen willekeur.

Het bestaan van zoo'n hoogste staatswet is niet noodzakelijk. Zoo heeft Engeland, dat toch in vele gevallen als model voor eene inrichting van den staat aan andere landen heeft gediend, zelf geen constitutie. In een dergelijk geval zullen de grondslagen van de bestuursinrichting en de rechten der burgers verspreid zijn over meerdere staatsstukken, privilegien of wel bestaan als louter gewoonterecht. Voorbeelden van zulke stukken zijn: Magna Charta (1215); Petition of Right (1627); Habeas Corpus Act (1679); Bill of Rights (1688); Act of Settlement (1701). Dergelijke wetten werden den vorst nu eens afgedwongen, dan door hem zelf *gegeven*, waaruit volgt, dat in principe de vorst alle macht in zich vereenigde. Zoolang de vorst bij die wetten niet in zijn oppermacht beperkt werd, was er sprake van eene absolute monarchie (zie pag. 6). Werd hij daarin wel beperkt dan bestuurde hij eene constitutioneele monarchie. Nu leert de geschiedenis, dat de vorst, die de voorrechten gaf, als hij tot meerdere macht was gekomen, ze ook weer poogde in te trekken. Zoo werd hij weer absoluut monarch. In dit

verband wordt het: „L'Etat-c'est-moi” van Lodewijk de XIV van Frankrijk, duidelijk, 'tgeen niets anders beteekent dan: Buiten mij heeft geen mensch wat in het staatsbestuur te zeggen. Onder Lodewijk XIV nu, alsook onder zijn opvolger, werd die macht misbruikt, hetgeen begrijpelijkerwijs tot ontevredenheid leidde. Geen wonder dus, dat juist in die dagen leeringen ontstonden, die trachtten aan te toonen, dat de vorst een dienaar van het volk is. Men noemt dit de *naturrechtstheorie*, die vooral verkondigd is door J. J. Rousseau (1712 — 1778) en wiens werk „*Contrat Social*” leerde, dat bepaalde rechten altijd bestaan hebben, en dat de menschen zich vroeger hebben aaneengesloten om een vorst over zich aan te stellen. Dezen was als plicht opgelegd de naturrechten te beschermen. Hieruit volgt, dat de vorst slecht de dienaar van zijn volk is en wanneer hij zijn plicht verzaakt, kan hij afgezet worden. Zoo rechtvaardigt de naturrechtstheorie dan ook de onthoofding van Lodewijk XVI. Zij was tevens de inzet tot de groote revolutie, die eenmaal geslaagd, vanzelf leidde tot het kiezen van een nieuwen bestuursvorm; men eischte de rechten op schrift, opdat niet zoo gemakkelijk eene nieuwe schending der burgerrechten kon plaats hebben. Zoo ontstond in Frankrijk de eerste Europeesche grondwet, 1791. Onder den druk der Fransche overheersching zijn in Nederland toen achtereenvolgens de staatsregelingen van 1798, 1801, 1805, 1806 tot stand gekomen. Onze eigenlijke Nederlandsche grondwetten ontstonden echter in 1814 en 1815 en daaronder leven wij nu nog, hoewel gewijzigd in 1840, belangrijk in 1848, 1887 en 1917.

Er zijn verschillende methoden om de grondwet uit te leggen; zoo zal men bij het willen begrijpen van de maar al te dikwijls onduidelijke artikelen zijn toevlucht moeten nemen tot de geschiedenis, de politiek, de gewoonte, de machtsverhoudingen enz. Aan de logische methode, opgevat naar de *woorden* der grondwet, zal men derhalve wel eens moeten verbinden de historische, de politieke of wel de dogmatische, waarbij men op zekere leerstelling heeft te letten. Eene of andere bepaling, in 1814 of '15 reeds opgenomen, komt dus pas tot zijn recht, als men zich in den toestand dier dagen indenkt. Om die redenen nu mag eene grondwet nimmer alleen naar de letter worden uitgelegd, maar houde men tevens rekening met den geest, die erin doorstraalt.

Het onderscheid tusschen eene grondwet en eene wet is voornamelijk gelegen in beider inhoud en in beide wijze van tot standkoming of verandering. Het laatste gaat in geval van grondwetsherziening moeilijker. Wat betreft den inhoud, merken we op, dat eene grondwet slechts de grondslagen van het staatsrecht bevat, eene wet daarentegen behandelt een onderdeel. Zoo schrijft de grondwet in tal van artikelen voor, dat eene wet een en ander nader zal regelen of beperken, bijv. het kiesrecht, het recht tot toelating en uitzetting van vreemdelingen, het recht van vereeniging en vergadering enz. De kieswet, de vreemdelingenwet, de wet tot regeling en beperking der uitoefening van het recht van vereeniging en vergadering zijn dus ontstaan, omdat de grondwet ze voorschrijft. Dergelijke wetten heeten *organieke wetten*. Men houde hierbij in het oog, dat ze staatsrecht moeten regelen, willen ze aanspraak maken op het praedicaat organiek; immers na hetgeen onder „Recht” is verklaard, zijn het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Koophandel geen organieke wetten, ook al wordt hun bestaan door de grondwet uitdrukkelijk geëischt.

Wetten, die hun bestaan niet bepaaldelijk hebben te danken aan een uitdrukkelijk grondwettig voorschrift, noemt men *gewone wetten*, waarvan de talrijke *sociale* wetten voorbeelden zijn. Onder de laatste begrijpt men dezulke, welke maatschappelijke toestanden regelen (woningwet, gezondheidswet, leerplichtwet).

In 't algemeen is een wet eene verzameling van bindende voorschriften, door Koning en Staten-Generaal gezamenlijk gemaakt. Evenwel geldt eene wet niet steeds algemeen. Er zijn wetten, die niet direct voor alle burgers, doch meer voor één persoon, groepen van personen, zelfs voor besturen gelden, zooals: Naturalisatiewet, Onteigeningswet, Regentswet, Voogdijwet voor een minderjarigen troonopvolger, Wet op den Raad van State, Ministerieele verantwoordelijkheid, Gemeentewet, Provinciale wet.

De grondwet is ingedeeld in hoofdstukken. Zij zijn in volgorde hieronder vermeld. Met het oog op het eindexamen der hoogere burgerscholen in Nederlandsch Indië, worden slechts de gecursiveerde besproken.

1. *Van het Rijk en Zijne inwoners.*
2. *Van den Koning.*
3. *Van de Staten-Generaal.*
4. *Van de provinciale staten en gemeente-besturen.*

5. *Van de Justitie.*
6. *Van den godsdienst.*
7. *Van de Financien.*
8. *Van de Defensie.*
9. *Van den Waterstaat.*
10. *Van het Onderwijs en het Armbestuur.*
11. *Van Veranderingen.*

De „Additioneele Artikelen” dienen dan ten slotte nog om overgangsbepalingen te hebben bij de invoering van eene nieuwe grondwet.

NEDERLAND

I. Grondgebied.

Omschrijving. De grondwet begint in hare eerste drie artikelen met ons grondgebied. Tevergeefs zoekt men echter naar eene geographische omschrijving. De grondwetgever heeft de uitgestrektheid van Nederland en wat daar meer toebehoort niet aangeduid, omdat zulks tot moeilijkheden zou leiden: of men krijgt bij de minste wijziging een ongrondwettige toestand, of men erkent, — als men er iets in vergeet — dat het vergetene niet tot ons grondgebied behoort. Bovendien, wat geeft een eenzijdige verklaring. Noemt men in de constitutie de grenzen op, dan zullen de naburige landen er toch geen acht opslaan; want eene grensregeling komt tot stand door de samenwerking van verschillende staten, alzoo bij tractaat. De grenzen van Nederland kan men dan ook vinden in de tractaten met Hannover, Pruisen en België. Over het grondgebied van Indië bestaan overeenkomsten met Engeland, Portugal, de Vereenigde Staten en Duitschland. Tot de territoriale artikelen der grondwet behooren dus niet alleen de nummers 1, 2 en 3, maar ook 59, dat over verdragen handelt. De bespreking daarvan stellen wij echter uit tot onder: Tractatenrecht.

Het zal nu duidelijk zijn, waarom de grondwet in artikel I zoo vaag zegt, dat het koninkrijk der Nederlanden het grondgebied in Europa, *benevens* de kolonien en bezittingen in andere werelddeelen omvat. Het woord „benevens” drukt volgens sommigen de ondergeschiktheid van de kolonien aan het Rijk uit en alzoo werd in twijfel getrokken of bij: Indie wel rechtspersoonlijkheid bezat. Wij behoeven ons hier niet meer ongerust over te maken, daar bij de wijziging der Comptabiliteitswet in 1912 artikel I dier wet in dien zin veranderd werd, dat Indie wel rechtspersoonlijkheid bezit.

Tot ons grondgebied behooren dus: Nederland, en de kolonien: Nederlandsch Indië, Suriname en Curaçao. Hoe is 't nu met de wateren, die deze landen geheel of gedeeltelijk omspoelen? Daarvan rekent men ook tot zijn gebied: *a.* de binnenzeeën, inhammen, golven, baaien enz: *b.* de zoogenaamde territoriale zee, die langs de kusten loopt, omdat men van af de kust zijn wil nog kan doen gelden door de macht der wapenen. In het gewoonterecht bestaat de regel, dat de zeegrenzen van een rijk zich uitstrekken tot een afstand van drie Engelsche zeemijlen (= 5556 M.).

De staat is geen bezitter van den grond. Wel zullen er stukken land bestaan, die het eigendom van den staat zijn, maar daarop heeft hij dan slechts dezelfde rechten als een gewoon eigenaar. In geen geval zijn de rechten van den staat op den grond boven die van een burger verheven. Men kan dus bij eventueele grondkwesties zelfs den staat een proces aandoen.

Voor welk gebied verbindt de grondwet? Artikel 2 der grondwet zegt, dat de grondwet alleen verbindt voor het rijk in Europa, tenzij het tegendeel daaruit blijke. Hieruit volgt dus, dat, waar het blijkt, de grondwet slechts van toepassing is op de Kolonien, ergo voor de rest niet. Voorbeelden van uitdrukkelijke voorschriften omtrent de kolonien vindt men in de artikelen 61 en 62, 75 en 164.

Staat en Rijk. Het 2° lid van artikel 2 der grondwet geeft een verschil aan tusschen staat en rijk. Onder „Rijk” begrijpt zij het gebied in Europa, waaruit volgt, dat overal, waar „Staat” genoemd wordt, tevens de kolonien bedoeld worden. Nu gebruikt onze hoogste staatswet die woorden wel eens door elkaar en zoo zijn er artikelen, waar Rijk verkeerd gebezigd is, bijv. 43 en 52. In deze artikelen toch zweren respectievelijk de Regent en de Koning enkel voor het grondgebied des Rijks en dit kan nooit de bedoeling geweest zijn.

Verbindbaarheid der wetten voor een bepaald gebied. Evenals de grondwet slechts gedeeltelijk voor de kolonien verbindt, gelden ook niet alle wetten voor Indië. Men leze hiervoor artikel 122 der grondwet. Zoodoende komt het, dat er wetten zijn, die:

- a.* alleen voor het *Rijk* gelden: kieswet, militiewet, leerplichtwet e.a.
- b.* alleen voor *Indië* gelden: 't Regeeringsreglement, Compabiliteitswet, Indische Mijnewet, e.a.

c. voor *Nederland en Indië* gelden: Wet op het *Nederlandschap*, *Auteurswet*, *Zedelijkheidswet*, e.a. Bij Koninklijk Besluit van toepassing verklaard voor Indië.

Wijziging der onderdeelen van het gebied. *Nederland* wordt verdeeld in elf provinciën en deze weer in ruim elfhonderd gemeenten. Moet er vereeniging, splitsing of vorming van nieuwe (hierbij denke men aan de droogmaking der *Zuiderzee*) provinciën en gemeenten plaats hebben, dan behoort dit door de wet te geschieden volgens art. 3 der grondwet. Wil er een *grensverandering* van het rijk, de provinciën of gemeenten komen, dan moet zulks ook bij de wet plaatsvinden. Voor het rijk kan echter geen grenswijziging tot stand komen zonder tractaat; vandaar, dat artikel 59 lid 2 der grondwet voorschrijft, dat de *Staten-Generaal* zoo'n tractaat moeten goedkeuren.

II. De Koning. *)

Zoo luidt het opschrift van het tweede hoofdstuk van de grondwet. Dit wordt verdeeld in:

- A. Van de Troonopvolging.
- B. Van het Inkomen der Kroon.
- C. Van de Voogdij des Konings.
- D. Van het Regentschap.
- E. Van de Inhuldiging des Konings.
- F. Van de Macht des Konings.
- G. Van den Raad van State en de Ministerieele Departementen.

A. Troonopvolging.

Keuze en erfelijkheid. In de tegenwoordige staten volgt een vorst op krachtens het erfrecht. Dit is niet altijd zoo geweest. Oorspronkelijk geschiedde zulks bij keuze, zooals in Polen en 't Roomsche Rijk. Voldeed een vorst

*) Volgens de wet van 22 Juni 1891 mag men geen onderscheid maken, als men in wettelijk vastgestelde voorschriften het woord Koning dan wel Koningin aantreft. Met beide duidt men het hoofd van den staat aan.

bijzonder goed en koesterde men dezelfde verwachtingen van een zijner verwanten, dan werd deze gekozen. Zoo bleef men in hetzelfde geslacht en hiermee was feitelijk het erfrecht reeds erkend; de regels, volgens welke men een bepaalden bloedverwant moest kiezen voltooiden de rest. Keuze en erfelijkheid hebben beide hun voor en tegen. Bij het eerste kan men den besten uitzoeken, doch zeker is men er niet van, er zullen allerlei invloeden, ook vreemde en machtige, aangewend worden, zoodat eigenbaat niet is uitgesloten. Bij erfelijkheid en dus geboorterecht mist men veelal een waarborg, dat eenzelfde geslacht het best de belangen van den staat behartigt; voorbeelden van ontaarding van vorstelijke familiën zijn in den loop der tijden genoegzaam aan te wijzen. Als derde manier van opvolgen willen wij nog aanhalen eene eenvoudige verdeling van het gebied, zooals dat na den dood van Clovis en Lodewijk den Vromen is geschied. Het bracht ellende onder de bevolking; daarom prijst men eene verdeling niet meer aan.

Welk principe komt in Nederland voor? Het erfrecht, en de bepalingen, voor de opvolging in het leven geroepen, hebben ons de agnatische, linealische, primogenituur successie bezorgd *). Daaruit blijkt, dat bij ons een vrouw kan opvolgen. Dit is niet overal het geval en hieromtrent bestaan drie stelsels. Zoo heerscht in Pruisen *De Salische wet*, die inhoudt, dat eene vrouw nooit mag opvolgen. Italië Zweden en Denemarken hebben een gelijke regeling. De *Castiliaansche successie* bepaalt, dat bij gelijken graad van bloedverwantschap een man de voorkeur heeft: Portugal, Engeland en Spanje. Eindelijk is er nog *een tusschenstelsel*, dat het midden houdt tusschen de twee genoemde. Zoo is het in Nederland.

Het erfrecht van het Oranjestad. Dit neemt een aanvang in 1631, toen bij de acte van Survivance aan Frederik Hendrik werd beloofd, dat bij zijn dood zijn zoon Willem II mocht opvolgen. Deze bepaling gold dus strikt persoonlijk. In 1674 werd het stadhouderschap onder Willem III

*) agnatische = mannen voor vrouwen dwz. de lijn.
linealisch = volgens lijnen, lijn 1 moet uitgestorven zijn, voor lijn 2 in aanmerking komt.
primogenituur = de eerstgeborene gaat voor (van 2 zoons, de oudste.)

erfelijk verklaard in de *mannelijke lijn*, eerst door de staten van Holland, later ook door de Staten-Generaal. In 1747, bij de benoeming van Willem IV, werd het erfrecht uitgebreid, nl. het stadhouderschap zou erfelijk zijn in de *mannelijke en vrouwelijke lijn*, zoodat de dochter van Willem IV en de erfdochter van den zoon van Willem IV, zouden kunnen opvolgen. In de Schets van Van Hogendorp, verschenen in 1812, kwam het *algemeen erfrecht voor vrouwen*, en dit ging over in de grondwet van 1814, waarna er aan de erfelijkheid van het stamhuis van Oranje niet meer getornd is. In laatstgenoemd jaar werd het stadhouderschap tevens door het koningschap vervangen.

Hoe de grondwet de troonopvolging indeelt. De grondwet maakt onderscheid tusschen troon- en erfopvolging. Het eerste is iedere opvolging op den troon, het laatste is opvolging volgens erfrecht binnen een bepaald stamhuis. Daarnaar bevatten nu:

- a. de artikelen 11, 12, 13 en 14 der grondwet de regeling van de *erfopvolging*;
- b. art. 15 *troonopvolging volgens eene bijzondere regeling*, die nu van geen waarde meer is, omdat het huis Nassau-Weilburg is uitgestorven;
- c. art. 20 *troonopvolging door benoeming volgens de wet* en art. 21 *troonopvolging door benoeming door de Staten-Generaal*.

Het verloop der opvolging. Na Willem Frederik, Prins van Oranje komen het eerst in aanmerking de mannen, uit mannen gekomen nakomelingen bij recht van eerstgeboorte. Is echter een rechthebbende vóóroverleden, dan treden zijn zonen of verdere mannelijke uit mannen gekomen nakomelingen op gelijke wijze in zijne plaats (representatie). Hiertoe behooren alzoo achtereenvolgens: zoons, kleinzons, achterkleinzons, broeders, ooms, neven, oudooms, achterneven van den overleden koning. Bij ontstentenis van al de genoemde opvolgers gaat de kroon over op de in leven zijnde dochters van den laatstoverleden koning bij recht van eerstgeboorte. Hier geldt het recht van representatie niet, omdat er staat: in leven zijnde dochters. Had de koning nu twee dochters en de oudste, die gehuwd was, had een zoon, terwijl zij zelf voor den koning overleden was, dan zou niet de kleinzoon, doch de tweede dochter opvolgen.

Volgde de kleinzoon op, dan zou het stamhuis opgehouden hebben te bestaan.

Zijn er van de dochters als boven bedoeld geene meer in leven, dan komen de dochters van de nedergaande mannelijke lijnen en bij gebreke ook van deze en van hare nakomelingen, gaat de kroon over in de nedergaande vrouwelijke lijnen. Hieronder vallen derhalve de kleindochters en achterkleindochters van den laatstoverleden koning van vaderszijde en verder de kleinzoons, achterkleinzoons, kleindochters en achterkleindochters van den overleden koning van moederszijde.

Eindelijk kunnen nog opvolgen een zuster, tante, nicht, oud-tante of achternicht in de zijlinie en wel die Prinses, door geboorte tot het huis van Oranje Nassau behoorende, die den laatstoverleden koning in de lijn der afstamming van wijlen koning Willem Frederik, Prins van Oranje, het naast bestaat. De eerstgeborene heeft bij gelijken graad van verwantschap den voorrang en is zij vooroverleden, dan wordt zij door hare nakomelingen gerepresenteerd. (art. 14 Gw.)

Mocht om de een of andere redenen eenige verandering of eenige voorziening omtrent de orde van erfopvolging raadzaam worden geacht, dan is de Koning bevoegd daaromtrent een voorstel te doen. De Staten-Generaal, daartoe in dubbelen getale bijeengeroepen, beraadslagen en besluiten daarover in vereenigde vergadering. (art. 19 Gw.) De opvolging geschiedt, wanneer zij volgens het erfrecht plaats heeft, op het oogenblik van overlijden. (*Le roi ne meurt jamais. Le roi est mort, vive le roi.*) Koningin Wilhelmina was dus reeds in 1890 Koningin en niet in 1898 bij het aanvaarden van de kroon.

Troonopvolging door benoeming. Wanneer geen bevoegde opvolger naar de grondwet bestaat, wordt deze benoemd bij eene wet, waarvan het ontwerp door den Koning wordt voorgedragen. De Staten-Generaal worden daartoe in dubbelen getale bijeengeroepen en beraadslagen en besluiten daarover in vereenigde vergadering. Is de Koning evenwel overleden en er bestaat geen bevoegde opvolger naar de grondwet, dan geschiedt de benoeming rechtstreeks door de Staten-Generaal. Deze worden daartoe binnen twee maanden na het overlijden des Konings bijeengeroepen en de benoeming geschiedt in vereenigde vergadering. In dit laatste geval neemt de Raad van State het koninklijk

gezag waar en deze zou dus een wetsvoorstel omtrent den nieuwen opvolger kunnen indienen.

Afstand. De Koning kan afstand doen van de kroon, hoe, dat zegt de grondwet evenwel niet. Zij regelt alleen de gevolgen van den afstand en bepaalt daaromtrent, dat afstand van de regeering ten opzichte van de opvolging hetzelfde gevolg heeft als overlijden. Toen Willem I in 1840 dan ook afstand deed, volgde van rechtswege Willem II op.

Uitsluiting van de opvolging. Van de erfopvolging, zoowel voor zich zelve als voor hunne nakomelingen zijn uitgesloten, alle kinderen, geboren uit een huwelijk, aangegaan door een Koning of eene Koningin buiten gemeen overleg met de Staten-Generaal, of door een Prins of Prinses van het regeerend stamhuis buiten de bij de wet verleende toestemming. Zoodanig huwelijk aangaande doet eene Koningin afstand van en verliest een Prinses haar recht op de kroon. De Koning en de Prins behouden dus hun opvolgingsrecht, doch hun nakomelingen zijn uitgesloten. Zoodoende voorkomt men dus, dat een vreemd stamhuis tegen den volkswil aan de regeering komt.

Vreemde kroon. Een vreemde kroon mag onze Koning niet dragen, met uitzondering van die van Luxemburg, doch dit zal ook niet meer voorkomen, omdat in 1890 daar de Salische wet gold en Wilhelmina dus niet mocht opvolgen. Wordt onzen Koning een vreemde kroon opgedragen, dan dient hij te beslissen of die van Nederland, of die van het vreemde rijk te willen dragen.

Regeeringszetel. Deze bevindt zich daar, waar de regeeringsbureaux staan en niet waar de Koning zich ophoudt. Alzoo is thans 's Gravenhage de regeeringszetel, onder Lodewijk Napoleon, Amsterdam. De grondwet verbiedt, dat de zetel buiten het Rijk wordt verplaatst. Tijdens de Fransche revolutie heeft men gepoogd den zetel over te brengen naar de koloniën.

B. Inkomen der Kroon.

Geschiedenis der kroondomeinen. Alvorens met het inkomen der kroon te beginnen, geven wij een kort overzicht der domeinen. Gedurende den tachtigjarigen oorlog behoorde het Huis Nassau tot de rijksten van Europa. Zijn vorsten offerden vele goederen op, waardoor de aanhankelijkheid van het land grooter werd. Stadhouder Willem III

verwierf door zijn huwelijk een aanzienlijk vermogen. Willem IV vermeerderde het belangrijk, zoodat Willem V \pm f 1.400.000 uit eigen inkomsten genoot. Na de komst der Franschen in 1795 werden alle domeinen van het Huis Oranje Nassau verbeurd verklaard. Alle roerende goederen gingen naar Parijs, de onroerende werden bij tractaat van 16 Mei 1795 aan de Bataafsche Republiek gegeven als staats domeinen. De zuivere opbrengst bedroeg toen f 600.000 per jaar. In 1814 kreeg de Souvereine Vorst naast een civiele lijst van f 1.500.000 de bepaling, dat hij nu voor vijf ton mocht trekken uit domeingoed; 't geen hem als patrimonieel goed werd toegekend. Dit laatste zou bij de wet geschieden. In 1815 werd de civiele lijst f 2.400.000 en kwam weer de bepaling voor het toekennen van patrimonieel goed, maar—alleen Koning Willem I zou dit recht krijgen, niet zijn opvolgers. Deze wet nu kwam tot stand in 1822 en wel den 26 Augustus (hierop slaat art. 24 Gw.) en dus was een zeker domein, dat vijf ton opbracht nu weer patrimonieel goed. Willem I nu gaf deze goederen als grondkapitaal voor eene credietinstelling aan de maatschappij voor Volksvlucht te Brussel, hetgeen eigenlijk niet mocht; immers patrimonieel goed is onvervreemdbaar. Bij tractaat van 1842 met Belgie kwamen deze goederen, voor zoover zij in Noord-Nederland waren gelegen aan den Koning terug. Willem II gaf ze in 1848 (Zie weer art 24 Gw.) aan den staat als Kroondomein, zoodat zij niet meer vervreemd kunnen worden. De opbrengst dier domeinen belooft thans \pm f 500.000 en komt uitsluitend ten bate van den drager der Kroon.

Koninklijk inkomen. Het inkomen der kroon is zoowel in de grondwet (art. 24), als bij wet geregeld. Volgens de constitutie maakt de Koning aanspraak op de opbrengst der kroondomeinen; deze bedraagt ongeveer f 500.000 per jaar. Bij iedere troonsbeklimming wordt voorts bij wet geregeld, hoe groot het jaarlijksch inkomen van den vorst zal zijn. Dit bedrag is voor Wilhelmina op f 600.000 gesteld (wet van 1891) en men noemt het de *civiele lijst*. Voorts ontvangt hij voor het onderhoud van de zomer- en winterverblijven Den Haag, Amsterdam en 't Loo, jaarlijks f 50.000. Eindelijk behoeft de Koning geen „personeele lasten” te betalen. Hieronder heeft men te verstaan de personeele belasting en alle verdere directe belastingen, *met uitzondering van de grondbelasting*, die een *zakelijke* belasting is. Geen verdere vrijdom van eenige belasting wordt verder door Hem genoten.

Inkomen der koninklijke familie. De Koningin-weduwe ontvangt gedurende haren weduwelijken staat jaarlijks f 150.000. Dit geldt dus thans voor de Koningin-moeder Emma.

De Prins van Oranje, d.i. de oudste van 's Konings zonen of verdere mannelijke nakomelingen, die de vermoedelijke erfgenaam

der Kroon is, ontvangt, mits hij achttien jaar is, een jaarlijksch inkomen van *f* 100.000. Huwt hij met wettelijke toestemming, dan bedraagt die som *f* 200.000. Voor hem gelden verder dezelfde bepalingen als voor den Koning omtrent belastingvrijdom. De grondwet noemt den Prins van Oranje 's Konings eersten onderdaan, waarmee zij te kennen wil geven, dat hij als ieder burger aan elke wet onderworpen is.

Prins Hendrik, gemaal van onze Koningin die den titel van Prins der Nederlanden met het praedicaat: Zijne Koninklijke Hoogheid voert (wet van 6 Februari 1901), zal volgens de wet van 14 Januari 1901 als eventueel weduwnaar een jaarlijksch inkomen genieten van *f* 150.000, mits hij Nederlander blijft.

De grondwet bepaalt nog niets omtrent Prinses Juliana. Bij Koninklijk Besluit van 30 December 1908 is haar de titel verleend van Prinses van Oranje Nassau, Hertogin van Mecklenburg, waardoor het stamhuis Oranje Nassau na den dood van Koningin Wilhelmina blijft voortbestaan.

C. Voogdij.

Regeling. De Koning is meerderjarig, als hij den achttien-jarigen leeftijd heeft bereikt; de Prins van Oranje ook, *mits* hij regent wordt.

Als de Koning minderjarig is, wordt er nog bij het leven van den (ouden) Koning een wet gemaakt. En als dit niet gebeurd is, worden de naaste bloedverwanten over de voogdij-regeling gehoord. Deze wet, die behalve de voogdij zelve ook de benoeming der voogden inhoudt, komt in vereenigde vergadering tot stand en heet voogdijwet. Voor Prinses Juliana is een dergelijke wet tot stand gekomen op 2 April 1909, waarvan de hoofdinhoud is:

1° Prins Hendrik zal eventueel voogd worden.

2° Hem is toegevoegd een Raad van voogdij, die uit 9 leden bestaat, te weten:

{	4 Nederlanders, door de Koningin benoemd, Vice-president en 1 lid van den Raad van State, President van de Algemeene Rekenkamer, President en Procureur-generaal bij den Hoogen Raad.
---	---

De verplichtingen der voogden. Alvorens zij de voogdij aanvaarden, moeten zij in eene vereenigde vergadering der Staten-Generaal een eed van trouw aan den Koning afleggen en zweren, dat zij zich er bijzonder op zullen toelleggen, den Koning gehechtheid aan de grondwet en liefde voor Zijn volk in te boezemen. (art. 34 Gw.)

D. Regentschap.

Ons staatsrecht kent *twee gevallen* van regentschap:

- 1° Wanneer de Koning minderjarig is, (Denk aan Wilhemina tusschen de jaren 1890 en 1898.) Er behoort dan eene wet gemaakt te worden, waarin ook de opvolging in het regentschap staat. Zij regelt de opvolging tot de meerderjarigheid des Konings toe. Over het ontwerp dier wet beraadslagen en besluiten de Staten-Generaal in vereenigde vergadering. De wet *moet* gemaakt zijn bij het leven des Konings. Zoo is dan ook reeds in het regentschap voor de minderjarigheid van Prinses Juliana voorzien, ingeval onze Koningin mocht overlijden. De wet van 2 April 1909 houdt in, dat H. M. de Koningin moeder, Emma, regentes zal zijn en opvolger: Prins Hendrik. Men noemt deze wet de *Regentswet*.
- 2° Wanneer de Koning *buiten staat* geraakt de regeering waar te nemen. Er zijn dan heel wat formaliteiten te vervullen:
 - a. De ministers, zulks vermoedende, komen in den ministerraad bijeen.
 - b. Van hunne bevinding geven zij kennis aan den Raad van State.
 - c. Deze brengt op uitnoodiging der ministers binnen een bepaalden tijd advies uit.
 - d. Blijven de ministers na inzage van dat advies dezelfde meening toegedaan, dan worden de Staten-Generaal in vereenigde vergadering opgeroepen.
 - e. Is die vergadering het oordeel van de ministers toegedaan, dan verklaren zij *bij besluit* het „buiten staat zijn”.
 - f. De Prins van Oranje is dan, mits hij achttien jaar is, van rechtswege regent.
 - g. Ontbreekt deze, of heeft hij den achttienjarigen leeftijd nog

niet bereikt, dan neemt de Raad van State het koninklijk gezag waar en deze moet binnen één maand het ontwerp voor een regentswet indienen.

Heeft het „buiten staat zijn” opgehouden te bestaan, dan komt er weer een „besluit” van de Staten-Generaal in vereenigde vergadering. Dit besluit en dat onder e wordt door den voorzitter afgekondigd en treedt dadelijk in werking. Het voorstel tot het nemen van het besluit om den toestand van „buiten staat” te doen ophouden kan uitgaan van den regent of van twintig leden der Staten-Generaal. Ingeval de regent buiten staat geraakt, gelden al de voorschriften, hierboven opgesomd.

Koning Willem III is twee keer buiten staat verklaard, nl. 3 April 1887 en 29 October 1890. Gevallen, waarbij buiten-staat-verklaring voor kan komen, zijn: krankzinnigheid, ziekte, blindheid, ernstige overtredingen tegen de strafwet.

Bepalingen voor den Regent. De Regent moet een eed afleggen, welken men kan vinden in art. 43 der grondwet. Bij eene wet, die of bij zijn benoeming of bij de aanvaarding van zijn ambt, tot stand komt, wordt het jaarlijksch inkomen van den Regent geregeld. Dit bedroeg f 175.000 voor Koningin Emma tijdens haar regentschap, en wel volgens de wet van 14 November 1890. Het inkomen van den Regent wordt van dat der Kroon afgenomen, en in deze bepaling mag tijdens het regentschap geene verandering gebracht worden.

De Regent vervangt den Koning niet, al gaat alle macht op hem over. Nooit wordt de koninklijke waardigheid zijn deel. Hij ontleent immers zijn recht alleen maar aan een wet. Vandaar enkele verschillen tusschen den Koning en den Regent.

- 1° De Koning zweert trouw aan de grondwet; de regent aan den Koning en de grondwet.
- 2° Het inkomen van den Koning berust op de grondwet en een wet; dat van den Regent enkel op een wet.
- 3° De Koning mag een voorstel tot wijziging in de troonopvolging doen, de Regent niet (art. 20 en 196 Gw.).
- 4° De Regent wordt niet ingehuldigd.
- 5° De Regent mag zijn beeltenis niet op de munten laten slaan.
- 6° De Regent heeft geen vrijdom van belastingen.
- 7° Er is nooit rechtspraak in naam van den Regent; wel in naam van den (minderjarigen of krankzinnigen) Koning.

E. Inhuldiging.

Hierover handelen de artikelen 51, 52 en 53 der grondwet. Daaruit lezen we, dat de inhuldiging „zoodra mogelijk” moet plaats hebben na de plechtige beëediging en de aanvaarding der regeering. Het geschiedt in eene openbare vereenigde vergadering der Staten-Generaal en binnen de stad ¹⁾ Amsterdam. In die vergadering zweert de Koning, dat hij de grondwet zal handhaven, dat hij de onafhankelijkheid en het grondgebied des Rijks (is dit wel goed?) met al zijn vermogen zal verdedigen en bewaren, de rechten Zijner onderdanen zal beschermen en alle middelen zal aanwenden, welke de wetten te Zijner beschikking stellen om de algemeene welvaart te bevorderen. Na het afleggen van dezen eed spreekt de voorzitter der vergadering eene plechtige verklaring uit (zie art. 53 Gw.). Daarna moet de president en elk der aanwezige leden, hoofd voor hoofd die verklaring beëedigen, of bevestigen. Vroeger hadden nog zalving en kroning plaats; thans is het de gewoonte, dat de Koning eene proclamatie uitvaardigt. (Voorbeeld die van 31 Augustus 1898).

F. De macht des Konings.

Uitvoerende macht.

Wat uitvoering is. Onder uitvoerende macht verstaat men die macht, welke alle regeeringsbesluiten moet uitvoeren, de gegeven regels toepast en voor zoover ze niet bestaan er zelf in voorziet, door het maken van reglementen. Ook het benoemen van ambtenaren, het vaststellen van hun bezoldiging behoort er toe, alsmede het beslissen van geschillen over uitvoering door lagere machten. Verder nog het afkondigen der wetten, het opmaken van de begrooting, d.i. de regeling van de financiële huishouding van den staat.

Wie uitvoering hebben. Volgens artikel 55 der grondwet heeft de Koning de uitvoerende macht; maar ook de ministers. Zij hebben nl. volgens artikel 77 lid 2 der grondwet te zorgen voor de uitvoering der grondwet en de andere wetten.

¹⁾ Hieruit verklaart men, dat er in ons land slechts één stad is, nl. Amsterdam.

Veel is ook overgelaten aan de provinciale en gemeentebesturen; men noemt dit zelfbestuur.

Hoe de uitvoering plaats heeft. De uitvoering heeft steeds plaats onder ministerieele verantwoordelijkheid. Daarom begint de afdeeling van de macht des Konings met artikel 54: „De Koning is onschendbaar; de ministers zijn verantwoordelijk”, want nu geldt de ministerieele verantwoordelijkheid voor alle artikelen dezer afdeeling. *De Koning en de ministers vormen dus de regeering.*

Ministers. Het woord minister beteekent dienaar, doch sinds 1848, toen de ministerieele verantwoordelijkheid in de grondwet kwam, kan men die opvatting niet meer huldigen. Sindsdien kan een regeeringsdaad niet meer van den Koning alleen uitgaan, doch wordt de samenwerking vereischt van Koning en een of meer ministers. Om de werkzaamheid van den minister, bij een zeker besluit betrokken, te kunnen constateeren, is nu de *medeonderteekening* van den minister gebiedend. Men zegt dan ook: De Koning signeert en de minister contra-signeert. De handteekening van den laatste noemt men het *contraseign* en voor het plaatsen van het contraseign is de minister verantwoordelijk aan de Kamers der Staten-Generaal. Gaan die niet accoord met een eenmaal genomen regeerings-beslissing, dan kunnen zij den betrokken minister daarvoor ter verantwoording roepen, doch nooit komt daarbij de Koning in 't gedrang. Het doet er niet toe, of de Koning dan wel de minister de beslissing heeft bewerkstelligd, verantwoordelijk is en blijft de minister, die contra-signeerde. Kan de betrokken minister voor het genomen besluit geene goedkeuring verwerven van de Staten-Generaal, dan is de goede samenwerking tusschen het parlement en de regeering verbroken en dient eene oplossing gevonden te worden voor het herstel der harmonie.

De officieele titel van een minister is: hoofd van een departement van algemeen bestuur. Hij wordt benoemd en ontslagen door den Koning, doch deze heeft daarbij rekening te houden met den politieken toestand van het oogenblik en wel in hoofdzaak met de meerderheid der Tweede Kamer; immers deze meerderheid zal alleen iets tot stand kunnen brengen. Daarom is het de gewoonte, dat de Koning niet zelf de ministers kiest, doch draagt hij dit op aan een man,

die in de staatkunde op den voorgrond treedt. Men noemt hem, zoo hij een ministerie weet samen te stellen, den *kabinetsformateur*. Neemt hij zelf zitting in het kabinet, dan noemt men hem wel eens premier of minister-president, doch dit is bij ons geen officieele titel, wel in Engeland. Aangezien hij in den regel de vergaderingen van den ministerraad presideert, is er wel eenige redenen voor de benaming van minister-president, doch niet voor die van „premier”, want daarmee erkent men, dat de ministers in verschillende rangen zouden zijn verdeeld en dit nu is juist niet waar.

Om tot het ambt van minister benoemd te worden, zijn geen examen-eischen gesteld. Hij behoeft alleen Nederlander te zijn. Zoodoende is de Koning nooit beperkt in de keuze. Er zijn momenteel negen ministeries, te weten: Buitenlandsche Zaken; Binnenlandsche Zaken; Justitie; Oorlog; Marine; Financien; Waterstaat; Landbouw, Nijverheid en Handel en Koloniën. Acht de Koning de instelling van een nieuw departement noodzakelijk, dan is hij daartoe bevoegd (art. 77 Gw), doch de inrichting, zoowel als de stichting, kost veel geld en dat moet door de Staten-Generaal bij de begroting worden toegestaan, 't geen dus eene beperking van 's Konings macht in dezen beteekent.

Het kan voorkomen, dat aan een der ministeries tijdelijk geen departementshoofd is geplaatst. Gedurende zoo'n vacature neemt dan een ander minister bij zijn eigen portefeuille ook die van bedoeld departement. Men spreekt dan van bijv: Minister van Koloniën *ad interim*. Onder normale omstandigheden is de inrichting van een departement als volgt: Aan het hoofd staat de minister, steeds ter zijde gestaan door den secretaris-generaal. Daarop volgen de afdeelingen, waarin het departement onderverdeeld wordt; iedere afdeeling heeft weer een hoofd, 't zij onder den titel directeur-generaal, 't zij administrateur, 't zij referendaris. Aan iedere afdeeling zijn voorts nog verbonden: commiezen-redacteurs, hoofd-commiezen, commiezen, adjunct-commiezen en klerken.

Ministerraad. Sommigen beweren, dat de ministerraad eene grondwettige instelling is, omdat art. 38 der grondwet spreekt van „ministers in rade” vereenigd. Hier wordt echter één speciaal geval, nl. het buiten staat verklaren, bedoeld, en de werkring van den raad der ministers strekt zich over veel meer zaken uit, zoodat wij mogen aannemen, dat de raad geen

constitutioneele instelling is. Was hij dat, dan zouden er ook stukken, namens den ministerraad onderteekend, moeten verschijnen, en dat gebeurt, behoudens drie uitzonderingen, die nu juist niet van recenten datum zijn, niet.

De ministerraad is geregeld in het Reglement van Orde voor den ministerraad van 27 September 1905. Artikel één geeft het doel er van aan, nl. de raad is ingesteld, *ten einde eenheid in de regeeringsbeginselen te verzekeren*. Men zegt, om de *homogeniteit* te bevorderen. Daarom beraadslaagt en besluit hij in 't algemeen over al wat een gemeenschappelijk overleg tusschen de hoofden der ministerieele departementen vordert en in 't bijzonder over:

- 1° Ontwerpen van wet, eer deze bij den Raad van State worden ingediend.
- 2° Idem, als ze terugkomen van den Raad van State met belangrijke aanmerkingen of bezwaren.
- 3° Ontwerpen van algemeene maatregelen van bestuur.
- 4° Verdragen met buitenlandsche mogendheden, gewichtige aan gezanten te verstrekken instructien en andere belangrijke onderwerpen, het buitenlandsch beleid betreffend.
- 5° Voordrachten aan den Koning tot benoeming en ontslag,

te weten:

Voorzitters der beide Kamers,

Vice-president en leden van den Raad van State.

De gansche Rekenkamer.

Directeur van het Kabinet des Konings.

Hoofden van buitenlandsche missiën, die den rang van minister hebben.

De heele Hooge Raad.

President van 't Hoog Militair Gerechtshof en Advocaat-Fiscaal.

Commissarissen in de Provincie.

Bevelhebber van het leger.

Curatoren der Rijks Universiteiten.

Burgemeesters van Amsterdam, Den Haag, de hoofdsteden der provinciën en van gemeenten boven 50.000 inwoners.

Voor Indië.

Gouverneur-Generaal

Luitenant Gouverneur-Generaal.

Vice president en Leden van den Raad van Indië.

Commandant van het leger.

Commandant der Zeemacht.

President van 't Hooggerechtshof in Nederlandsch Indië.

President en Leden van de Algemeene Rekenkamer in Nederlandsch Indië, en ook

Gouverneurs van Suriname en Curaçao.

6° Voordrachten tot benoeming in eene ridderorde.

Het gevolg van het behandelen van de eene of andere zaak in den ministerraad is, dat de ministers *collectief* verantwoordelijk zijn voor hun regeeringsbeleid. Keurt de Kamer dus zoo'n daad af, dan zal het gansche ministerie moeten aftreden. Dit is niet het geval, wanneer een bepaald minister regelingen treft, die tot zijn departement alleen behooren, want daarvoor is ieder minister *individueel* verantwoordelijk. Collectieve verantwoordelijkheid komt dus voor, wanneer het hoofdprincipes van het Kabinet betreft. Als tengevolge van de collectieve ministerieele verantwoordelijkheid alle departementshoofden hun portefeuille moeten neerleggen, spreekt men van een *kabinets-crisis*. Meestal gaat daaraan de *kabinets-kwestie* vooraf, d. i. de omstandigheid, dat een minister bij eene principieele kwestie vooraf, nl. voor tot het nemen van eene beslissing in de Kamer wordt overgegaan, zegt, dat bij eventueel échec het ministerie en bloc zal aftreden.

Kabinetten. In het parlementaire leven erkent men soorten van kabinetten. Zoo verstaat men onder een *partij-kabinet* een ministerie, dat gevormd is door één staatspartij. In ons staatsrecht kan men daarbij wijzen op een liberaal of christelijk ministerie. De tegenwoordige getals-verhouding der kamerleden laat de vorming van zoo'n kabinet niet meer toe, zoodat er sinds 1913 twee combinaties bestaan, te weten, de *coalitie* of het samengaan van alle clericalen: Katholieken, anti-revolutionairen en christelijk-historischen ^{1.)} en *concentratie*, waarbij de liberalen en democraten ^{2.)} zich hebben aangesloten. Naar gelang de eerste dan wel de laatste partij aan het roer zit, spreekt men dan van een coalitie of concentratie-kabinet.

Nog kan het voorkomen, dat, ten gevolge van eene verkiezing van eene nieuwe Tweede Kamer, er geen numerieke meerderheid van de een of andere groep bestaat. Er komt dan een *kabinet-d'affaires* of zakenkabinet, hetwelk de regeering aanvaardt zonder bepaald partij- of coalitieprogram. Het maken van wetten en regelingen, waarover weinig verschil van opinie heerscht, of van zuiver neutrale belangen, geeft dan de hoofdrichting van

1.) Te zamen aangeduid met: Rechtsche partijen.

2.) " " " " Linksche " "

zoo'n ministerie aan. Een bijzonder vruchtbare samenwerking van zoo'n zakenministerie hebben wij gehad onder Van Lijnden (1879-1883), dat tot stand bracht: Wet op de Rijkspostspaarbank, Wetboek van strafrecht, Drankwet, Wet op het auteursrecht, Wet op de schatkistpromessen enz.

Kabinetswisseling. Bij vernieuwing van eene Tweede Kamer is het bijna regel, dat het oude ministerie moet plaats maken voor een nieuw. Dit heet kabinetswisseling en deze gaat eigenaardig toe. Trad het geheele ministerie af, dan zou er een zekere tijd bestaan, dat de Koning alleen de regeering vormde. Dit is in ons staatsrecht onbestaanbaar, daar, zooals wij gezien hebben, de Koning onschendbaar is. Er zou, als men de negen departementshoofden tegelijk ontsloeg, dus geen enkel verantwoordelijk minister naast den onschendbaren Koning staan. Om aan dat bezwaar tegemoet te komen, gaat een kabinetswisseling nu als volgt:

- 1° Die minister wordt ontslagen, voor wien de formateur zal optreden. 't Zelfde besluit houdt de benoeming in van den nieuwen minister. De Koning signeert: een der acht ministers contrasigneert.
- 2° Het tweede besluit houdt het ontslag der acht overige ministers in. De Koning signeert; de formateur, thans reeds minister, contrasigneert
- 3° Het derde besluit ten slotte bevat de benoeming der acht nieuwe ministers. Onderteekening alsvoren.

Kabinet des Konings. In nauw verband met de werkzaamheden van den Koning en de ministers staat het kabinet des Konings. Dit is eene instelling, die men ons algemeen staatsarchief zou kunnen noemen en aan welker hoofd een Directeur staat. Tot zijn taak rekent men alzoo:

- 1° Het bewaren van staatsstukken.
- 2° Het ter inzage afgeven van staatsstukken aan daartoe recht-hebbende personen.
- 3° Het geven van advies aan den Koning, als deze buiten zijn andere raadslieden om, iets wil goed- of afkeuren.

Vroeger — tot 1863 — behoorde tot zijn werkkring ook het afkondigen der wetten, doch deze bevoegdheid is hem bij Besluit van 22 December 1863 ontnomen, omdat er toen bijna een jaar een wet in portefeuille is blijven liggen. Daar was niet veel tegen te doen, aangezien de Directeur

geen verantwoordelijk persoon is. Het afkondigen der wetten enz. werd daarom in voormeld Besluit aan den verantwoordelijken minister van Justitie opgedragen. Juist het niet verantwoordelijk zijn, maakt, dat de betrekking van Directeur van het Kabinet des Konings een invloedrijke is, vooral in verband met wat boven onder 3° is meegedeeld.

De gevolgen der ministerieele verantwoordelijkheid.

De ministers zijn op drieërlei wijzen verantwoordelijk, nl. financieel, strafrechtelijk en staatkundig. De gevolgen der financieele verantwoordelijkheid zijn niet geregeld, al schrijven de artikelen 36 en 37 van de Wet op de ministerieele verantwoordelijkheid van 1855 daaromtrent een wet voor. Die wet is er echter nog niet en zal er vermoedelijk wel nooit komen, daar de bedragen, waarvoor ieder minister verantwoordelijk wordt gesteld in de millioenen loopen en men die sommen toch niet op het privaat vermogen van den minister kan verhalen.

De strafrechtelijke gevolgen zijn wel geregeld. De bepalingen daarover vindt men in de artikelen 355 en 356 van het Wetboek van Strafrecht en wel sinds 1886; voor dien stonden ze in de wet op de ministerieele verantwoordelijkheid zelve. Een minister nu is strafbaar *voor ambtsmisdrijven*:

- 1° Als hij *met opzet* koninklijke besluiten of beschikkingen contrasigneert, waardoor de grondwet, wetten of algemeene maatregelen van bestuur worden geschonden.
- 2° Als hij *met opzet* koninklijke besluiten of beschikkingen uitvoert, die niet zijn gecontrasigneerd.
- 3° Als hij *met opzet* beschikkingen geeft of bevelen neemt, of bestaande beschikkingen of bevelen handhaaft, waardoor de grondwet, enz. geschonden wordt.
- 4° Als hij *met opzet* nalaat of *grovelijk* verzuimt wetten enz. uit te voeren, waarvan de uitvoering aan hem is opgedragen.

Begaat een minister nu een ambtsmisdrijf, dan komt men volgens de meergenoemde wet van 1855 — en dit is ook het eenige wat die wet inhoudt — op de volgende manier tot *de vervolging van een minister*:

Het kan geschieden op voorstel van den Koning óf op dat van de Tweede Kamer en het eventueel terechtstaan geschiedt voor den Hoogen Raad (art. 4.) De Koning beveelt bij een besluit, met nauwkeurige aanduiding der feiten en inhoudende *den last* tot vervolging aan

den procureur-generaal bij den Hoogen Raad. Beide Kamers ontvangen een afschrift van dit besluit (art. 5) Is dit geschied, dan mag de Tweede Kamer voor hetzelfde feit geene vervolging meer instellen (art. 6).

Doet de Kamer zelf eene aanklacht, dan moeten 5 leden, met opgave der feiten, dit schriftelijk bij de Kamer indienen (art. 7) Nu moet de Kamer een afdeelingsonderzoek houden. (art. 8). Gaat de Kamer over tot het indienen van de klacht, dan geeft de voorzitter binnen 24 uren kennis aan den betrokken minister en de overweging der klacht mag niet vroeger dan 8 dagen na die kennisgeving plaats hebben (art. 8). Voor het overwegen der klacht wordt eene commissie benoemd door de volle vergadering (art. 9). Zij, die de aanklacht indienden mogen geen lid dier commissie zijn, doch mogen wel tot het geven van nadere inlichtingen worden gehoord (art. 10). De commissie moet alle bescheiden, inlichtingen en bewijzen opsporen en verzamelen, die tot opheldering kunnen dienen. Hierbij is de Enquêtewet van toepassing. De bloedverwanten van den minister mogen wel gehoord worden, maar kunnen niet genoodzaakt worden tot het afleggen van verklaringen (art. 11.) Het geheele onderzoek door is de commissie verplicht den betrokken minister, als hij dit wenscht, te hooren, zonder dat hij genoodzaakt kan worden voor de commissie te verschijnen (art. 12). Na genoegzame toelichting geeft de commissie een verslag, dat naar de afdeelingen gaat en nu wordt geraadpleegd alsof het een voorstel van wet betrof, (art. 13). Bij de beraadslaging wordt de minister op zijn verlangen gehoord en hem altijd het laatste woord gegeven, zelfs al zou hij zijn afgetreden (art. 14). Binnen drie maanden moet een eindbesluit genomen zijn, anders vervalt de aanklacht (Voor de Kolonien een jaar). Bij sluiting der zitting begint op den dag der opening, weer een nieuwe termijn van 3 maanden. Bij ontbinding der Tweede Kamer vervalt de klacht (art. 16) Vervolgens toetst de Tweede Kamer de aangeklaagde feiten aan het recht, de billijkheid, de zedelijkheid en het staats-belang, waaruit blijkt, dat zij jury is. Vindt zij dan genoegzame gronden dan wordt de procureurgeneraal bij den Hoogen Raad belast met de vervolging (art. 18) NB Dit is een uitzondering: het openbaar ministerie kan nl. al of niet vervolgen als het dat wenscht in de rechtspraak. Eene strafrechtelijke vervolging van een onzer ministers is nooit voorgekomen.

Thans rest ons nog te bespreken de staatkundige verantwoordelijkheid. De gevolgen daarvan zijn herhaaldelijk toegepast en wel voor het niet handelen in den geest der Kamer, het niet spoedig genoeg afdoen van zaken; in 't algemeen voor—naar het oordeel der Kamer—ondoelmatig handelen. Toch zijn de politieke gevolgen niet geregeld, om de eenvoudige redenen, dat er geen norm te stellen is op de doelmatigheid van regeeringshandelen. Immers die norm zou wisselen met de denkbeelden der meerderheid van iedere nieuwe Kamer. Men zou dus bij iedere Kamer-

vernieuwing—dit is om de 4 jaar—ook een nieuwe regeling moeten maken. Bovendien is het niet noodig, daar de grondwet zelve den Kamerleden middelen aan de hand doet om een minister de politieke gevolgen der staatkundige verantwoordelijkheid te doen gevoelen. Die middelen zijn: het recht van *interpellatie* (art. 94 Gw), dat zich oplost in een *motie van orde* en bij niet voldoende dwingt tot het houden van eene *enquête* (art 95 Gw). Verder bestaat nog het recht van *amendement* (art. 112 Gw) van *initiatief* (116 en 117 Gw) en het recht om *de begrooting te verwerpen*, zelfs om redenen buiten de begrooting om. Al deze onderwerpen worden uitgewerkt onder het hoofdstuk, waarin ze behooren.

Het resultaat van de toepassing der politieke gevolgen is veelal het heengaan van een of meer ministers, want de Kamer verklaart dan, dat ze met dien minister of met de regeering niet kan samenwerken. Nu staan den Koning twee wegen open om aan het conflict een einde te maken, *a*: de minister(s) ontslaan en nieuwe benoemen in den geest der Kamer, *b*: de Kamer ontbinden. In het laatste geval moet er een nieuwe Kamer gekozen worden door de kiezers. Kiezen die nu hun oude Kamer terug—zoals in 1866 en 1868 is gebeurd—dan keert de toestand, dien men wenschte te veranderen, terug en staat de regeering voor een nieuw conflict (*parlementaire stelsel* in tegenstelling met het *monarchale stelsel*). Usance is het daarom, dat bij ernstige bedreiging van disharmonie tusschen de regeering en de Kamer, de Koning de ministers ontslaat. Uit 't bovenstaande volgt, dat de Koning niet „naar welgevallen” een minister benoemen of ontslaan kan, zooals art. 77 Gw. zegt, doch handelt onder den druk der Tweede Kamer.

Onschendbaarheid des Konings. Deze geldt enkel voor regeeringsdaden, niet voor andere, bijv: zedeloosheid, 't plegen van strafbare feiten, ergerlijk levensgedrag. Of de Koning echter met den strafrechter in aanraking zal komen, is nog de vraag, daar men hem gemakkelijk „buiten staat” verklaren kan.

Attributen der koninklijke macht. Hieronder verstaat men de bevoegdheden, die den Koning grondwettig zijn toegekend; men vindt ze achtereenvolgens in de artikelen 55 tot en met 73 der grondwet. We zullen ieder dier attributen een beurt geven onder een apart hoofdje, want zij zijn voor het leeren kennen van de inrichting der regeering van het grootste belang.

Algemeene maatregel van bestuur.

Art. 56 der grondwet zegt hiervan, dat de Koning algemeene maatregelen van bestuur (= a.m.v.b.) mag maken. Bepalingen door straffen te handhaven, worden in die maatregelen niet gemaakt, dan krachtens de wet en de wet zelve regelt de op te leggen straffen.

Wat is een a.m.v.b.? Dit zegt de grondwet niet en evenmin geeft eenige wet er uitleg van. *) We omschrijven hem daarom als volgt: Een a.m.v.b. is een besluit van den Koning, dat algemeene regels inhoudt omtrent de manier, waarop de Koning de uitvoerende macht zal uitoefenen. De Raad van State *moet* hierbij adviseeren, maar de Staten-Generaal blijven er buiten.

Nut. Een a.m.v.b. kan vlug gewijzigd worden en zich dus aanpassen aan de veranderlijke maatschappelijke toestanden. Dit komt vooral goed uit bij het bestuursrecht, daar er hier geen andere regels gelden dan die eenmaal vastgesteld zijn. Deze regelen nu gelden zonder dispensatie voor een ieder. Een a.m.v.b. kan er verandering in brengen. Wat moet nu bij a.m.v.b. en wat bij wet geregeld worden? Dat is niet duidelijk te omschrijven; men kan echter aannemen, dat iets, hetwelk bij wet geregeld is, niet meer bij a.m.v.b. geregeld mag worden en de laatste vervalt, zoo men dezelfde materie bij wet gaat regelen. Zoo kan een a.m.v.b. dus nooit burgerlijk recht regelen, want de grondwet eischt daarvoor in art. 150 een wet. Evenmin veel staatsrecht, want de grondwet is er juist om de inrichting en algemeene bevoegdheden voor te schrijven of bij haar zelve of bij organieke wetten. Zoo blijft van zelf het bestuursrecht over. Daarvan schrijft dus de grondwet voor, dat in een a.m.v.b. geen bepalingen mogen worden gemaakt door straffen te handhaven, de wet zal de op te leggen straffen regelen en geen politiedwang kan aangewend worden dan krachtens de wet. De a.m.v.b. legt dus wel eene verplichting op, maar eerst nadat de Staten-Generaal dien a.m.v.b. hebben toegestemd, door een onderwerp ter regeling aan den Koning over te laten en wel om doelmatigheidsredenen. In de vele waterstaatswetten wordt de Koning

*) Het zou dan moeten staan in de Wet van 26 April 1852, die de afkondiging van a.m.v.b. regelt.

zoo wat tot alles gemachtigd. Men spreekt dan van *delegatie*. Zoo ook kan al hetgeen de toelating tot de rijks- hoogere burgerscholen betreft, of de verplichtingen van den directeur en de leeraren, of de regeling van het onderwijs bij a.m.v.b. geregeld worden. Een algemeene maatregel van bestuur dient dus ook tot *nadere uitwerking* van eene wet. Voornoemd aangehaald voorbeeld kan men vinden in de Wet op het Middelbaar Onderwijs, art. 22. De grondwet zelve geeft ook één voorbeeld van een a.m.v.b. nl. in art. 68, waar men dus spreken kan van een *organieke a.m.v.b.*; zijn inhoud treft men aan onder de behandeling van: Gratie.

Koninklijk Besluit en a.m.v.b. De algemeene maatregel van bestuur heeft veel overeenkomst met een gewoon koninklijk besluit (=K. B.) Er zijn echter enkele verschillen, die wij hierbij vergelijkenderwijze aanbieden:

K. B.	A.m.v.b.
1 ^o Voorziet in een bijzonder geval.	1 ^o Dient voor 't algemeen en werkt langdurig, blijvend.
2 ^o De Raad van State wordt slechts dan gehoord, als de wet het voorschrijft.	2 ^o De Raad van State <i>moet</i> altijd gehoord worden.
3 ^o De bekendmaking geschiedt in de Staatscourant of het stuk wordt den betrokkene toegezonden.	3 ^o De afkondiging heeft plaats in het Staatsblad en werkt dan op den 20 ^{sten} dag na plaatsing, of in Staatsblad en Staatscourant gelijktijdig en werkt dan op den tweeden dag erna. (Wet van 26 April 1852).

Er is sinds 1815 tot de grondwetsherziening van 1887 veel strijd geweest over de vraag, of de Koning a.m.v.b. mocht maken. In laatstgenoemd jaar is die in 't voordeel van den Koning beslist. De Koning mag ook a.m.v.b. voor Indië maken (art. 75 Gw.), doch deze term komt in het Indisch staatsrecht niet voor.

Opperbestuur der buitenlandsche betrekkingen.

Hierover zegt de grondwet niets anders, dan dat de Koning het opperbestuur dier betrekkingen heeft (art. 57).

Wat onder buitenlandsche betrekkingen te verstaan. Dit zijn de betrekkingen, die bestaan tusschen onzen *staat* en een anderen, en derhalve *niet* de verhouding tusschen *individuen* uit verschillende staten.

Bevoegdheid des Konings. De bevoegdheden, die de Vorst aan dit grondwetsartikel ontleent, zijn de volgende:

- a. De inrichting der diplomatie, waaruit volgt, dat de Koning gezanten kan *benoemen, terugroepen, elders plaatsen* en (*vreemde*) *wegzenden*.
- b. Het voeren van het diplomatieke beleid, 'tgeen met zich brengt het regelen van het verblijf van buitenlandsche oorlogsschepen in onze havens of het weren van een vreemd leger, want beiden vertegenwoordigen den staat, maar handelsschepen of visschersvaartuigen betreffen individuen en derhalve kan de Koning hier krachtens art. 57 der grondwet niet ingrijpen. Evenzoo kan de Koning wel een bevelschrift geven tot het tegenhouden van een geheel leger, maar niet, om een boer, die met een koe over de grenzen tracht te komen, te weren.

Inrichting der diplomatie. Men onderscheidt in de diplomatie *gezanten* en *consuls*, de eersten zijn zuiver diplomatieke, de laatsten commercieele agenten. Beide zijn in rangen verdeeld. Zoo onderscheidt men bij de gezanten volgens het protocol van Aken van 1818:

- 1° Buitengewoon gezant of gevolmachtigd minister.
- 2° Ministerresident.
- 3° Zaakgelastigde.

Voorts zijn nog aan iedere missie verbonden: gezantschapsraden, secretarissen en attachés.

In een K. B. van 1881, laatstelijk gewijzigd in 1903, is hun *dienst* geregeld.

De consulaire ambtenaren worden volgens het Consular Reglement van 1 Maart 1911 in twee groepen ingedeeld met de volgende rangen.

Consulaire Ambtenaren

a. Bezoldigde.

1. Aspirant-vice consul.
2. Vice-consul.
3. Consul.
4. Consul-generaal.

b. Onbezoldigde.

1. Consulaire-agent.
2. Vice-consul.
3. Consul.
4. Consul-generaal.

Zij alle staan onder de diplomatieke agenten. De bezoldigde consulaire ambtenaren (*consules missi*) zijn veelal Nederlanders, genieten eene bepaalde opleiding en eene vaste bezoldiging; het zijn beroeps consuls. De onbezoldigde (*consules electi*) of kooplieden-consuls komen uit de handelshuizen voort, zijn meestal geen Nederlanders, hebben geen vaste bezoldiging, doch ontvangen een deel der consulaatrechten.

Bevoegdheid der consulaire ambtenaren. Deze is eerst vastgesteld bij de consulaire wet van 1871. Krachtens deze wet konden zij:

- 1° Notarieele akten opmaken;
- 2° Ambtenaar van den Burgerlijken Stand zijn;
- 3° Rechtsmacht uitoefenen.

Bij voornoemd Consulaire Reglement van 1911 werd hun bevoegdheid echter uitgebreid met:

- 4° Het bevorderen van handel, nijverheid, landbouw en scheepvaart;
- 5° Het behartigen der belangen van Nederlandsche onderdanen en schepen in verband met bestaande wetten en tractaten.
- 6° Administratieve handelingen (bijv: passen viseeren).

Bij a. m. v. b. is verder nog bepaald, hoever ieders bevoegdheid in ieders gebied reikt. In 't algemeen kan men daarvan zeggen, hoe onbeschaafder de streek is, hoe meer macht den consul is toegekend. (Men vergelijk hierbij eens de bevoegdheid van onze bestuursambtenaren in Batavia en bijv. eene binnenplaats op Celebes.)

Handelsberichten. De consulaire ambtenaren zijn nog hoogst nuttig werkzaam in 't belang van den handel. Zij verschaffen nl. tal van economische gegevens uit de omgeving der streek, waar zij zich bevinden aan het ministerie van Buitenlandsche Zaken, waaronder zij behooren. Dit Departement staat de ontvangen opgaven af aan 't ministerie van Landbouw, Handel en Nijverheid, dat ze verwerkt in een weekblad, de Handelsberichten.

Indië. De minister van Buitenlandsche zaken heeft ook de leiding over de consulaten, die enkel Indische belangen hebben te behartigen. Zoo kan de Indische regeering den consuls te Djiddah, Singapore, Pinang en dien in China geen instructies geven. Wel staan de consuls in directe correspondentie met de Indische autoriteiten.

Oorlogsverklaring.

De Koning verklaart oorlog. Hij geeft daarvan onmiddellijk kennis aan de beide Kamers der Staten-Generaal met bijvoeging van zoodanige mededeelingen, als Hij met het belang van den Staat bestaanbaar acht. Zoo is de inhoud van art. 58 der grondwet en nu mag het zeker merkwaardig heeten, dat de Koning alleen, d. w. z. zonder medezeggenschap van de Staten-Generaal, op zeker moment te beslissen heeft over leven en welzijn der burgers van den staat, want oorlogsverklaring is inderdaad wetgeving en geen uitvoering. In al onze Staatsregelingen, die de grondwet van 1814 vooraf gingen, stond oorlogsverklaring dan ook onder de wetgeving en de Constitutie van 1806 bepaalde zelfs, dat „er geen oorlogsverklaring kon plaats hebben dan na een voorafgaand besluit van Hun Hoogmogende, op voordracht van den Koning genomen.” In de *Schets* van Van Hogendorp werd dit recht voor het eerst verplaatst onder de uitvoerende macht. Deze *Schets* diende tot leidraad bij het tot stand komen van de grondwet van 1814, alwaar het bleef onder uitvoerende macht; echter niet zonder oppositie, want professor Van Swinden onthield zijne goedkeuring aan de grondwet van 1814, juist omdat het huidige artikel 58 een plaats verkreeg onder uitvoerende macht.

Beperkingen. Is dan de macht van den Koning met betrekking tot het recht van oorlogsverklaring zoo groot? In theorie ja, doch de grondwet zelve heeft practisch den Koning eenige hindernissen in den weg gelegd.

- 1° Is daar art. 54 met zijne ministerieele verantwoordelijkheid. Deze is een waarborg, dat een oorlogzuchtig vorst tegenwerking kan ondervinden bij de onderteekening van de oorlogsverklaring
- 2° Moeten de Staten-Generaal bij de begroting de gelden toestaan, noodig voor het voeren van den oorlog, en zooals wij later zullen zien, heeft de Volksvertegenwoordiging het

recht elk aangevraagd bedrag af te stemmen. *Als* de Koning echter den oorlog verklaard heeft en de vijandelikheden reeds begonnen zijn, zullen de Staten-Generaal wel de noodige fondsen beschikbaar moeten stellen.

3° Heeft de grondwet in art. 185 bepaald, dat de Koning wel de soldaten onder de wapenen kan roepen, maar voor het onder de wapenen laten blijven, is eene wet noodig, 't geen beteekent, dat hiervoor de medewerking van de Staten-Generaal noodig is.

De beperkingen beteekenen dus niet veel en de macht van den Koning is vrijwel absoluut, te meer als men bedenkt, dat de Koning, den oorlog wenschende, als hoofd van het diplomatieke beleid, of door zijn recht om tractaten te sluiten, zijne handelingen zoo kan voeren, dat niet hij, doch de vreemde monarch den oorlog verklaart.

Wat er vóór is, om oorlogsverklaring aan den Koning te laten. De laatste daad der diplomatie is om zoo te zeggen eerste daad der oorlogsverklaring. Daarom kan zij slechts uitgaan van die macht, aan welke tegelijk het opperbestuur der buitenlandsche betrekkingen en het oppergezag over land- en zeemacht is toevertrouwd. Bovendien moet er:

- 1° Veel geheim gehouden worden, en dit berust beter in handen van een dan van honderd en vijftig;
- 2° Eenheid van handelen zijn;
- 3° Snel beslist worden.

Eindelijk nog zal de verantwoording zwaarder rusten op één persoon dan op velen; de Koning zal dus niet lichtvaardig den oorlog verklaren.

Indië. Daar de „*Staat*” door de oorlogsverklaring in oorlogstoestand wordt gebracht, worden ook de Koloniën daardoor getroffen. Volgens het Regeerings Reglement van Nederlandsch Indië, art. 44, verklaart de Gouverneur-Generaal oorlog aan en maakt vrede met Indische vorsten en volken, alles met in acht-neming van de bevelen des Konings. Hij moet daarbij het advies vragen van den Raad van Indië.

Tractatenrecht.

Artikel 59 der grondwet geeft het tractatenrecht aan. Het bestaat uit drie leden, die wij het eerst zullen beschouwen.

Lid I zegt, dat de Koning *alle* verdragen met vreemde mogendheden sluit en bekrachtigt. Hieronder vallen dus ook vredes-verdragen. Den inhoud ervan moet hij den Staten-Generaal meedeelen, *als* hij oordeelt, dat het belang van den Staat dit toelaat.

Lid II noemt drie uitzonderingen op, wanneer de tractaten *niet* mogen bekrachtigd worden, *voordat* de Staten-Generaal daartoe bij wet de goedkeuring hebben verleend. Het betreffen tractaten, die:

- 1° Wijziging van het grondgebied van den *Staat* inhouden.
- 2° Aan het Rijk geldelijke verplichtingen opleggen.
- 3° Andere bepalingen bevatten, wettelijke rechten inhoudend.

Lid III schrijft voor, dat die goedkeuring bij wet niet noodig is, als een wet den Koning er reeds toe machtigt, zooals geschied is in de Uitleveringswet van 6 April 1875.

Waar zijn de tractaten te vinden? In 't algemeen zijn tractaten internationale regelingen tusschen Nederland en een of meer andere staten. Men kan ze vinden:

1 ^o In de 4 <i>Staatsbladen</i>	}	van Nederland, van Ned. Indië, van Suriname (genoemd Gouvernements Blad), van Curaçao (genoemd Publicatie Blad).

- Deze geven echter een zeer onvolledige lijst, waarom men:
- 2° moet zoeken in het „*Alphabetisch Register*” van Belinfante. Dit loopt van 1813—1890 en behelst zoowat alles, maar *niet* de post-, telegraaf- en Rijnvaartractaten.
 - 3° De Nederlandsche verzameling is ook te vinden in de algemeene verzameling, nl. *Recueil International des Traités du XX siècle* van Descamps en Regnault. In de kosten van uitgaaf draagt Nederland mee bij.
 - 4° *De Nederlandsche uitgave Lagemans.*
 - 5° Die voor *Handelstractaten* door Van Citters.

Totstandkoming, werking enz.

- 1° 't *Sluiten* van een tractaat geschiedt door de gezanten; zij stellen den inhoud vast.
- 2° 't *Goedkeuren* doen de Staten-Generaal.
- 3° 't *Bekrachtigen* is 't werk van den Koning.
- 4° *Uitwisseling* of *deponeering*. Heeft een van beide plaats gevonden, dan treedt de rechtskracht in.

- 5° *Afkondiging* en soms vooraf nog *uitvaardiging* (bijv. een tractaat voor de koloniën gaat eerst naar den Gouverneur-Generaal en wordt door dezen in het Staatsblad van Indië afgekondigd.).
- 6° *Toetreding* van derden is alleen mogelijk, als het tractaat er zelf in voorziet, maar dan ook ten allen tijde. Immers twee staten maken een tractaat, nu mag één ervan niet beslissen over de al of niet toetreding van een derde.
- 7° *Opzegging*. Hier geldt hetzelfde, als wat onder 6° is meegedeeld. De Koning zegt dan verder op, na goedkeuring van de Staten-Generaal: Vervolgens komt daarvan een publicatie in de Staatsbladen.
- 8° *Karakter van een tractaat*. Hierover is nog veel strijd, en de kwestie loopt over de vraag: Is een tractaat hooger of lager dan een wet of hooger of lager dan een grondwet? Veel ingang vindt hierbij de zoogenaamde contractstheorie van professor Van Eysinga. Deze geleerde beweert: Een tractaat staat boven de grondwet, want stond het er gelijk mee of lager, dan moest het bij grondwetsherziening gewijzigd kunnen worden en dat kan niet, omdat meer dan één staat bij het tot stand komen meewerkten en bij grondwetswijziging is steeds één land betrokken.
- 9° *Inwerkingtreding*. Dit staat in het tractaat zelf. Steeds is echter nog de vraag aanhangig of een tractaat bij zijn totstandkoming onmiddellijk werkt voor de burgers dan wel voor de staten. Sommigen beweren van niet (Levij in: Wet of Tractaat: Buys in: De Grondwet; de Duitscher Laband). Die alle achtten nog een wet noodig, opdat het tractaat *naar binnen* kan werken. Volgens hen scheidt een tractaat enkel verplichtingen tusschen staat en staat. Professor Van Eysinga daarentegen is van meening, dat zoo'n wet niet meer noodig is, want—zoo redeneert hij—een tractaat ziet op een volkenrechtelijke betrekking en in het volkenrecht kent men niet alleen staten, maar ook individuen. Voor ons land is het volgende standpunt ingenomen door den Hoogen Raad: Een wet is niet meer noodig, want art. 59 Gw. geldt op deze manier voor een *vergroot* gebied, zooals art. 109 Gw. (= De wetgeving wordt uitgeoefend door Koning en Staten-Generaal gezamenlijk) voor ons land.
- 10° De *taal*, waarin het tractaat gesteld is, is niet steeds dezelfde. Meestal geschiedt zulks in het Fransch, de taal der diplomatie. Soms ook in het Fransch en Nederlandsch met het oog op de burgers, die er door gebonden worden:

zij kennen nièt alle Fransch. Enkele tractaten zijn gesteld in het Nederlandsch, zooals met Zuid Afrika, Japan en een Chineesch Handelstractaat.

11° De *onschendbaarheid*. Deze is nog zeer onvolledig, men denke slechts aan de schending van het tractaat van Deutschland met België, alsook met Luxemburg, waarover men zich van Duitsche zijde uitliet, als „maar een vodge papier.” (1914).

Indië. Volgens artikel 44 van het R. R. maakt de Gouverneur-Generaal vredes- en andere verdragen met Indische vorsten en volken, alles met inachteming van de bevelen des Konings.

Oppegezag over zee- en landmacht.

De Koning, zoo vangt art. 60 Gw aan, heeft het oppegezag over zee- en landmacht. De *Militaire* officieren worden door Hem benoemd. Zij worden door Hem bevorderd, ontslagen en op pensioen gesteld, volgens de regels door de wet te hepalen. De pensioenen echter worden door de wet geregeld. Het cursieve „militaire” zal bij een eventueele grondwetsherziening dienen te vervallen; immers thans hebben wij geen andere officieren dan bij de zee en landmacht. De grondwet geeft enkel aan, dat de schutterij-officieren, die geen militaire officieren zijn, niet door den Koning benoemd enz. mogen worden. Sinds bij de Landweewet van 1909 in patria de schutterij is afgeschaft, kan het woord militaire geheel weggelaten worden. Als men verder lid 2 van art. 60 goed leest, merkt men op, dat de Koning wel de officieren op pensioen kan stellen, doch niet het bedrag daarvan mag vaststellen; dit behoort door de wet te geschieden.

Koning geen legercommandant. Grondwettig is hier-tegen geen bezwaar, maar in de practijk zou het moeilijk gaan, daar de Koning dan onder den verantwoordelijken minister van oorlog zou komen te staan.

De regelingen, die naar het voorschrift van de grondwet, voor en na tot stand zijn gekomen, zijn vele. Wij noemen:

Bevorderingswet voor de zeemacht, 9 Juni 1902, gewijzigd 1905

Idem landmacht, idem, idem.

Pensioenwet voor de zeemacht, idem, idem.

Idem landmacht, idem, gewijzigd 1908.

Regeling van de bevordering, ontslag, non-activiteit van de militaire officieren bij de Landweer 1905.

Wet op het Militair Onderwijs 1890, waarbij in-constitutioneel ten deel benoemingen geregeld zijn.

Tal van K.B.s., o. a. Instelling van een Raad van Defensie 1908.

Indië. Volgens artikel 41 en 42 R. R. is de Gouverneur-Generaal opperbevelhebber van de in Nederlandsch Indië aanwezige land- en zeemacht en worden de officieren, voor zoover in Indië aanwezig en tot den rang van generaal-majoor, door hem benoemd en bevorderd. De opperofficieren en alle buiten Nederlandsch Indië vertoevende officieren worden ontslagen door den Koning, alle overige door den Gouverneur-Generaal.

De zeemacht in Indië bestaat uit: 1° het personeel en materieel van de oorlogsschepen, die tijdelijk in Indië vertoeven, maar behooren tot de zeemacht van het Rijk; het is de oorlogsmarine; 2° de vaartuigen, die ten laste van de Koloniale geldmiddelen zijn gebouwd en voortdurend in Indië blijven de gouvernementmarine.

De Nederlandsche landmacht en die van Indië zijn gescheiden ten gevolge van het voorschrift, vervat in art. 184 der grondwet.

Opperbestuur der algemeene geldmiddelen.

Den inhoud van het hier bedoelde grondwetsartikel nl. 63, kan men als volgt weergeven:

- 1° De Koning mag de algemeene geldmiddelen *beheeren* en daarom de tractementen regelen van alle collegiën en ambtenaren, die uit 's Rijks kas betaald worden, maar:
- 2° Er zijn drie uitzonderingen, want in lid II lezen wij: De *wet* regelt de bezoldiging van den Raad van State, van de Algemeene Rekenkamer en van de Rechterlijke macht (onthoud: 3 × R).
- 3° Lid III beveelt plaatsing van de bezoldiging op de begrooting der Rijksuitgaven, waaruit volgt, dat de Koning niet *beschikt* over de gelden.
- 4° Lid IV wil, dat de pensioenen der ambtenaren door de wet worden *geregeld*.

Eenheid. De bedoeling van art. 63 is, eenheid in de algemeene geldmiddelen te brengen. Onder de algemeene geldmiddelen heeft men die van het Rijk te verstaan, in tegenstelling met die van de koloniën, provincie en gemeente.

Hieruit volgt dan, dat de Koning niet het beheer heeft over de laatste drie publiekrechtelijke corporaties.

Waarom regeling bij wet voor den Raad van State enz. De bijzondere aard van de plichten der hierbedoelde ambtenaren, de behoefte aan hun volkomen *onafhankelijkheid*, ook — en vooral — tegenover de regeering zelve, eischt, dat de uitvoerende macht zich onthoude van de regelingen der tractementen. In tijdsorde schreef de grondwet van 1815 dan wettelijke regeling voor ten aanzien van de rechterlijke macht; in 1840 voor de Algemeene Rekenkamer; in 1887 voor den Raad van State.

Pensioen. Is dat den ambtenaren grondwettig verzekerd? Geenszins, want de bepaling in art. 63 spreekt louter van „regelen” en „geregeld”, hetgeen volgens veler interpretatie niets anders beteekenen wil, dan regelingen treffen omtrent de grootte van het toe te kennen pensioen, dan wel de wijze van uitbetaling, maar *recht* op pensioen wordt daardoor niet verkregen. Toch zegt de Burgerlijke Pensioenwet (art. 3 sub *a*, *b*, *c* en *d*) van 1890, gewijzigd in 1908, dat burgerlijke ambtenaren onder zekere voorwaarden recht op pensioen hebben.

Indië. Voor deze gewesten is men niet zoo zeker van een eventueel pensioen. De *aanspraak* daarop verkrijgt men volgens een K. B. en niet volgens een wet. Nu meent men, dat bij eventueele in bezitneming van Indië de nieuwe heerscher meer moreel verplicht zal zijn de pensioenen uit te keeren, als regeling bij de wet heeft plaats gevonden. Vandaar èn in Indië èn in Holland de tegenwoordige actie om een wettelijke regeling, dan wel een anderen waarborg te verkrijgen. Nederland nl. betaalt niet de pensioenen der Indische ambtenaren; zij komen ten laste van de Indische begrooting. Gaat Indië voor ons verloren, dan heeft men dus geen fondsen voor de uitbetaling der Indische pensioenen.

De geldmiddelen van Indië staan verder uitvoerig uitgewerkt onder 't Indische gedeelte.

Muntrecht.

Bij de bespreking van het muntrecht (art. 64 Gw.) vervallen wij in de noodzakelijkheid tegelijkertijd ook de artikelen 177 en 178 Gw. te moeten behandelen, daar juist deze de beper-

kingen op de koninklijke macht ten aanzien van de regeling der muntzaken bevatten, en den Koning nagenoeg geen recht meer overlaten. Ten einde dit goed te begrijpen is een korte uitweiding hier niet misplaatst.

Oorspronkelijk had de vorst het recht van vrije munt. Hij eischte elk jaar de inwisseling van de oude tegen nieuwe munt, doch liet zich meer oude munten betalen, dan hij daarvoor nieuwe in ruil gaf. Zodoende kon geregeld de versleten munt ingelost worden en vroeg de vorst vergoeding voor muntkosten. Door die onttrekking van munten aan de circulatie, leed de groothandel natuurlijk een enorme schade, te meer, daar het wisselverkeer in die tijden nog niet in zwang was. Vervolgens kwamen er, naast de jaarlijksche kleine munten, grootere en blijvende in de plaats, echter niet alear de vorst zich op andere wijze had schadeloos gesteld voor de nu verminderende muntkosten. Hij gebruikte daarvoor de volgende middelen:

- 1° *Muntverzwakking*, d. w. z. verlaging van de metaalwaarde onder handhaving van de normale waarde. Verklaarbaar is het dus, dat in 't Groot Privilege, Maria van Bourgondië in 1477 afgedwongen, stond, dat de munt niet verzwakt mocht worden. (De franc bijv. woog oorspronkelijk 415 G. in zilver, maar was onder Lodewijk XIV gedaald tot 80 G. en thans tot 5 G. De Nederlandsche gulden is ten slotte zoo verzwakt, dat hij niet meer uit goud geslagen kon worden, zooals de naam toch feitelijk aangeeft.)
- 2° *Muntopzetting*, d. w. z. de vorst verhoogde de nominale waarde van de munt, wanneer hij betaling moest doen, zonder dat hij de metaalwaarde daarmee in overeenstemming bracht
- 3° *Seignieuriage* d. i. de belasting, die de vorst hief voor de overdracht van muntslag aan de steden. Hiervoor had dan in de steden geen nieuwe muntverzwakking plaats

Is het wonder, dat de *munthoogheid*, waarover onmiddellijk, nu aan den staat getrokken is en geen fiscale voordeelen meer oplevert? Zodoende heeft de Koning absoluut niets meer te zeggen in zake de muntregeling en wordt alles bij wet geregeld (art. 64 naast 177 en 178 Gw.) Munthoogheid is:

- a. Het muntregaal of 't recht van muntslag,
- b. 't Vaststellen der sorteering.
- c. Idem van den standaard.
- d. Idem van het muntloon.

De Koning mag thans alleen zijn beeltenis op de munten laten zetten en ontleent verder aan de grondwet geen enkele bevoegdheid meer ten opzichte van de munt. Al het overige: gewicht, gehalte en waarde moeten, om de oude misbruiken niet weer binnen te halen, bij wet geregeld worden. De wet, die thans geldt, is de muntwet van 1901, die in 1912 gewijzigd werd door de invoering van het gouden vijfguldenstuk en een verandering in

den vorm van het nikkelen stuivertje, nl. vierkant met afgeronde hoeken. De hoofdzaken uit de Muntwet zijn:

De rekeneenheid is de gulden, verdeeld in honderd centen (art. 1 der wet).

Indeeling der munten (art. 2 der wet.)	wettig betaalmiddel	tot <i>elk</i> bedrag: f 10.— f 5.— f 2 ^{1/2} f 1.— f 1/2	
		tot <i>beperkt</i> bedrag; alle pasmunten	in <i>zilver</i> tot f 10.— in <i>nikkel</i> tot „ 1.— in <i>brons</i> tot „ 0.25 (art. 5 der wet.)
	niet wettig betaalmiddel: ducaat.		

Er is vrije aanmunt van tien- en vijf gulden-stukken, alsmede van ducaten, mits er tijd voor aanmaak is (art. 3) De andere munten worden alle door de regeering aangemunt op de Rijksmunt te Utrecht. Deze behoeft niet onder de 300 KG. goud voor particulieren aan te munten (art. 13). Per KG. werks bedraagt het muntloon f 5 (art. 14). Voor ducaten *vraagt* de regeering echter f 9 voor een gelijk gewicht. De winst op de aanmuntingen dient tot aankoop van inschrijvingen in het Grootboek der Nationale schuld (art. 3 bis). Bij te groote hoeveelheid munten, zoodat depreciatie dreigt, kan de Minister van Financien tot een bedrag van f 25.000.000 aan rijksdaalders doen versmelten tot baren, dewelke door de Nederlandsche Bank worden verkocht, (art. 4).

Om zijn geringe gangbaarheid, maar toch in Indië veelvuldig voorkomende *ducaat*, willen wij dezen beschrijven. Zie ten overvloede art. 11 der muntwet.

Op de voorzijde staat een geharnaste man tusschen de cijfers van het jaartal, met het omschrift: Concordia res parvae crescunt (Door eendracht groeien kleine zaken), benevens het muntteken en het muntmeestersteeken.

Op de andere zijde staat binnen een versierd vierkant: Mo: aur: reg: Belgii ad legem imperii. Volledig moet men daarvoor lezen: Moneta aurea regni Belgii ad legem imperii, hetgeen beteekent: Gouden munt van het Nederlandsche rijk volgens de wet van het Rijk De ducaat heeft verder een kabelrand.

De ducaat was tot 1875 een handelsmunt of negotiepenning met een waarde van ruim f 5 met een gehalte van 0.983. Voor Indië werd ze

dikwijls aangemunt, omdat de Javanen ze zoowel voor sieraad als spaarpenning gebruiken. De Javasche Bank, de Ned. Ind: Handelsbank en de Ned: Ind: Escompto maatschappij laten ze aanmunten en wel:

in 1905	tot een hoeveelheid van	90 000	exemplaren.
in 1906	„ „ „	„ 30.000	„
in 1907	„ „ „	„ 80.000	„
in 1908	„ „ „	„ 91.000	„
in 1909	„ „ „	„ 136.000	„
in 1910	„ „ „	„ 421.447	„

Indië. Er is ook een muntwet voor Indië, nl. die van 1912:610. Deze houdt in hoofdzaak dezelfde bepalingen in, als die voor Holland. Men onthoude evenwel, dat de Indische pasmunt verschilt van de Nederlandsche; munten van af den halven gulden en hooger zijn èn in patria èn in den Oost-Indischen Archipel gangbaar.

Nog bestaat er, maar enkel in Nederland, een andere wet betreffende het muntwezen, en wel als gevolg van artikel 178 Gw. Deze wet regelt het toezicht en de zorg over de zaken van de munt en de beslissing der geschillen over het allooï, essai en wat dies meer zij. Onder *allooï* heeft men te verstaan de graad van fijnheid, gehalte van edele metalen in legeringen; onder *essai* het onderzoek van goud- en zilveragehalte en ook van ruimte. De Wet van 28 Mei 1901, houdende bepalingen omtrent het toezicht en de zorg over de zaken van de munt¹⁾, eischt een door den Koning benoemden muntmeester als bestuurder der zaken, een controleur-generaal voor het toezicht, beiden onder den minister van Financien staande. Verder is er nog een commissie op het muntwezen, bestaand uit drie leden en door den Koning benoemd.

Adeldom.

Onder adeldom begrijpt men het recht om een erfelijken titel voor zijn naam te mogen plaatsen (graaf, baron, jonkheer). Zoolang de gewoonte gehandhaafd blijft om namens den staat bijzondere onderscheidingen, 't zij erfelijke, 't zij persoonlijke, toe te kennen, is in een monarchie de Koning de bron van alle eer en spreekt het als vanzelf, dat hij te beschikken heeft over

¹⁾ N.B. niet te verwarren met de hooger behandelde Muntwet, die toevallig ook van 28 Mei 1901 is.

die onderscheidingen. Zoo leidt art. 65 der grondwet derhalve nieuwe attributen in, nl. adeldom en ridderorden (art. 66 en 67 Gw.). Adeldom wordt erfelijk, een ridderorde daarentegen persoonlijk verleend. De adellijke geslachten van Nederland vindt men in het stamboek van den Hoogen Raad van Adel, opgericht in 1814 en welk instituut in betrekking staat tot het ministerie van Justitie. *Vreemde* adeldom evenwel kan door geen Nederlander worden aangenomen, zoo luidt lid 2 van art. 65. Hieruit kan men lezen, dat een Nederlander, zoo hij vreemde adeldom aanneemt, geen Nederlander meer is, maar in de wet op het Nederlandschap, waar ook gesproken wordt van het verlies van het Nederlandschap (art. 7 dier wet) wordt van vreemde adeldom niet gerept, zoodat men mag aannemen, dat men in zoo'n geval Nederlander blijft. Evenmin is er straf bedreigd voor het feit, dat iemand een vreemde adeldom aanneemt. Dit is te merkwaardiger, daar artikel 435 lid 1 van het Wetboek van Strafrecht wel het voeren van een Nederlandschen adellijken titel, zonder daartoe bevoegd te zijn, strafbaar stelt en lid 2 hetzelfde bepaalt omtrent de ridderorden. Men zegt daarom, dat voor overtreding van artikel 65 Gw. geen *poenale sanctie* bestaat.

Indië. In Indië worden geen Europeesche titels van adeldom erkend, dan die door den Koning zijn verleend (art. 114 R.R. lid 1).

Ridderorden.

Wat hier omtrent het grondwetsartikel 66, het eerst opvalt, is, dat *alleen de Koning* een voorstel van wet, ter instelling van een nieuwe orde, kan indienen, m. a. w. het recht van initiatief heeft, zooals wij later zullen zien. De ridderorden, die in ons staatsrecht bestaan, zijn de volgende:

I. Militaire
Willemsorde
(wet van 30
April 1815.) | } | grootkruis
commandeur
ridder 3 ^o kl.
ridder 4 ^o kl. | } | Deze orde wordt geschonken aan militairen voor <i>moed beleid</i> en <i>trouw</i> , als ze zich, 't zij te land of ter zee onderscheiden. |
|--|---|--|---|---|

De „ridders” in deze orde, beneden den rang van officier, ontvangen een riddersoldij, nl. van *f* 60.— *f* 200 voor Holland; van *f* 65.— *f* 230 voor de koloniën.

II.	<i>Orde van den Ned: Leeuw (wet van 29 Sept. 1915).</i>	<table> <tr> <td rowspan="4">}</td> <td>grootkruis</td> <td rowspan="4">} Deze orde wordt geschonken aan burgers, die zich hebben onderscheiden door <i>ijver, trouw, beproefde vaderlandsliefde</i> of door bekwaamheid in wetenschappen en kunsten.</td> </tr> <tr> <td>commandeur</td> </tr> <tr> <td>ridder</td> </tr> <tr> <td>(broeder)</td> </tr> </table>	}	grootkruis	} Deze orde wordt geschonken aan burgers, die zich hebben onderscheiden door <i>ijver, trouw, beproefde vaderlandsliefde</i> of door bekwaamheid in wetenschappen en kunsten.	commandeur	ridder	(broeder)
}	grootkruis	} Deze orde wordt geschonken aan burgers, die zich hebben onderscheiden door <i>ijver, trouw, beproefde vaderlandsliefde</i> of door bekwaamheid in wetenschappen en kunsten.						
	commandeur							
	ridder							
	(broeder)							

Eigenlijk bestaat de orde uit drie klassen, maar zij, die zich door nuttige daden, door zelfopoffering, menschenliefde of anderszins een onderscheiding waardig maken, kunnen als Broeder aan de orde verbonden worden. Dit geeft een toelage van *f* 200, die voor de helft overgaat op de weduwe,

III.	<i>De Orde van Oranje Nassau (wet van 4 April 1892).</i>	<table> <tr> <td rowspan="4">}</td> <td>grootkruis</td> <td rowspan="4">} Deze orde wordt geschonken bij onderscheiding voor bijzondere verdiensten voor <i>Koning en Staat.</i></td> </tr> <tr> <td>grootofficier</td> </tr> <tr> <td>commandeur</td> </tr> <tr> <td>officier ridder</td> </tr> </table>	}	grootkruis	} Deze orde wordt geschonken bij onderscheiding voor bijzondere verdiensten voor <i>Koning en Staat.</i>	grootofficier	commandeur	officier ridder
}	grootkruis	} Deze orde wordt geschonken bij onderscheiding voor bijzondere verdiensten voor <i>Koning en Staat.</i>						
	grootofficier							
	commandeur							
	officier ridder							

Aan de orde is nog een eeremedaille verbonden in brons, zilver en goud,

IV.	<i>Huisorde van Oranje (sinds 19 Maart 1915)</i>	<table> <tr> <td rowspan="4">}</td> <td>grootkruis</td> <td rowspan="4">} Deze orde wordt niet bij een wet, maar door den Koning zelf ingesteld. Zij wordt dan ook niet uit de staatskas betaald, doch door den Koning uit eigen middelen</td> </tr> <tr> <td>grootofficier</td> </tr> <tr> <td>commandeur</td> </tr> <tr> <td>officier ridder</td> </tr> </table>	}	grootkruis	} Deze orde wordt niet bij een wet, maar door den Koning zelf ingesteld. Zij wordt dan ook niet uit de staatskas betaald, doch door den Koning uit eigen middelen	grootofficier	commandeur	officier ridder
}	grootkruis	} Deze orde wordt niet bij een wet, maar door den Koning zelf ingesteld. Zij wordt dan ook niet uit de staatskas betaald, doch door den Koning uit eigen middelen						
	grootofficier							
	commandeur							
	officier ridder							

Ook aan deze orde is een eeremedaille verbonden in goud of in zilver en nog een gouden of zilveren kruis van verdienste. De orde kan ook aan dames worden verleend, maar niet in een bepaalde klasse. De titel is eenvoudig: „*Eeredame in de Huisorde van Oranje*”.

Voor het toekennen der orden I, II en III is de minister verantwoordelijk, 't geen niet het geval is met No. IV, want dat is geen staatsorde

De Koning en met zijn toestemming ook de prinsen van zijn Huis mogen *vreemde orden* aannemen, waaraan geen verplichtingen zijn verbonden. Andere Nederlanders ook, doch hiervoor is bijzonder verlof van den Koning noodig (art. 67 Gw lid 2) en wel, opdat die geen verplichting aan een vreemden staat of vorst zullen krijgen.

Indië Voor deze gewesten is in art. 114 lid 2 R. R. bepaald, dat *vreemde ordeteekenen*, titels, rangen of waardigheden door de *ingezetenen* van Nederlandsch Indië niet mogen worden aangenomen zonder het bijzonder verlof des Konings.

Gratie.

Met dit attribuut be geeft de Koning zich op het gebied der rechtspraak volgens prof. Buys en tal van andere schrijvers over ons staatsrecht¹⁾, en hunne verklaringen komen op het volgende neer:

Gratie is rechtspraak. 1° De Koning spande vroeger zelf de vierschaar, maar bij de voortdurende uitbreiding van gebied of toename van publieke zorg over dat gebied, kon hij alles niet meer alleen af en droeg hij verschillende onderdeelen van zijn taak aan zijn ambtenaren op. Zoo ook de rechtspraak, maar hiervan behield hij — ook al ter verheffing van eigen prestige — 't mooie deel, de gratie zelf.

2° Van Hogendorp zette „gratie” in zijn Schets, die tot leiddraad moest dienen voor de te maken constitutie, onder: „Van de rechterlijke Macht”.

3° Nu nog moet, naar het grondwettig voorschrift van art. 68, het advies van den *rechter* worden ingewonnen.

4° Een gunst is te weigeren, doch gratie niet, daar men desnoods met geweld iemand uit de gevangenis kan zetten.

In de praktijk wordt gratie toch als gunst beschouwd, want het komt 1° dikwijls voor, als er heuglijke feiten in 's Konings persoonlijk leven te constateeren vallen, zooals: troonsbestijging, huwelijk, stamhouder-geboorte, verjaardag, onafhankelijkheidsfeesten, vrede enz.

2° Het wordt vaak gegeven na een voorbeeldig gedrag tijdens het verblijf van gestraften in de gevangenis.

¹⁾ Mr. Heemskerk in „De Praktijk onzer Grondwet” houdt gratie voor gunst.

3° Het wordt vaak toegekend, wanneer een veroordeelde langdurig ziek is in de gevangenis.

In al de gevallen, dat gratie verleend wordt, is het de Koning die haar geeft, maar nooit anders dan onder de verantwoordelijkheid des ministers.

Hoe gratie verleend kan worden. Bij het schenken van gratie kan de geheele straf worden kwijtgescholden, dan wel een gedeelte ervan. Ook kan verlichting van straf plaats vinden, door bij voorbeeld de gevangenisstraf te veranderen in een geldboete. Onder welke der drie vormen nu echter gratie verleend wordt, steeds blijft het vonnis bestaan, zoodat bij herhaling van hetzelfde misdrijf de gegratiëerde als recidivist kan worden beschouwd.

Het advies. Volgens art. 68 lid 2 der grondwet moet er een a. m. v. b. komen, die den rechter aanwijst, die eventueel advies zal moeten uitbrengen, alvorens tot gratieverleening kan worden overgegaan. De hierbedoelde a.m.v.b. is een organieke a.m.v.b., omdat de grondwet hem voorschrijft. Hij is de eenige in ons huidig staatsrecht en dateert van 10 December 1887. Deze a.m.v.b. wijst nu aan, dat:

1° De rechter, die het vonnis gewezen heeft, advies zal uitbrengen, maar:

2° Als het vonnis reeds meer dan drie jaren oud is, moet de kamer voor strafzaken van den Hoogen Raad adviseeren.

Over gratie van straf door een militairen rechter opgelegd, brengt het Hoog Militair gerechtshof advies uit en bij doodstraf tevens de Hooge Raad.

Vermindering van gratie-gevallen. Vroeger kwam gratie veelvuldiger voor dan thans. Dit vond zijn oorzaak in de omstandigheid, dat voor ieder strafbaar feit een minimum- en een maximum-straf was vastgelegd. Was de minimum-straf nu eens zeer hoog, bijv. achttien maanden, dan kon de rechter niet minder geven. Thans heeft men ook voor alle feiten een strafminimum en -maximum vastgesteld, doch 't minimum is maar één dag of vijftig cents boete. Een te groote onbillijkheid wordt dus lang zoo vaak niet meer gevoeld. Een K. B. van 21 October 1856 behelst eene uitvoerige regeling van de wijze, waarop de verzoeken om gratie, bij de Kroon ingediend, in vervolg van tijd zouden worden onderzocht en afgedaan.

Rehabilitatie. Volgens het arrest van den Hoogen Raad van 23 Februari 1841 ligt het recht van rehabilitatie, d. i. „habilis maken” of „bekwaam maken” in het recht van gratie opgesloten, en kan dit door den Koning worden uitgeoefend. Het strafrecht in Indië kent het verlies van rechten, van rechtswege verbonden aan de veroordeeling tot een bepaalde straf. Door de gratie in engeren zin wordt alleen de straf zelve weggenomen, het vonnis blijft bestaan en de rechtsgevolgen daarvan zouden dus ook bestaan blijven; daarom is het goed, dat rehabilitatie hierin verandering kan brengen.

Amnestie en Abolitie. Onder het eerste verstaat men de verzekering, dat zij, die zich aan een zeker misdrijf hebben schuldig gemaakt, bijv. bij een opstand, niet vervolgd zullen worden (’t Woord komt van het Grieksche *amnestia*, ’t geen beteekent: het vergeten in den zin van het niet meer gedenken van door anderen bedreven kwaad.) Onder het laatste begrijpt men het staken van een reeds begonnen strafvervolging, zoodat er dus ook nog geen vonnis kan zijn. (Abolir = afschaffen, opheffen.) Beide, amnestie en abolitie, kunnen niet door den Koning worden verleend, maar moeten bij wet worden gegeven, Immers in beide gevallen had vervolging krachtens bestaande wetsbepalingen moeten plaats hebben; die wet is nu feitelijk buiten werking gesteld. Dat kan de Koning niet doen, wel de wetgever.*).

Indië. Volgens art. 52 R. R. heeft de Gouverneur-Generaal het recht van gratie van straffen, door rechterlijke vonnissen opgelegd. Het Hooggerechtshof van Nederlandsch Indië geeft altijd advies. Het vonnis moet in Indië gewezen zijn en de veroordeelden moeten zich aldaar ophouden. Bij doodstraf moet de Gouverneur-Generaal in de gelegenheid geweest zijn, gratie te verleenen.

Wat aangaat amnestie en abolitie, hiervoor is in Indië geen wet noodig. De Gouverneur Generaal heeft nl. zelf het recht van amnestie en abolitie voor Inlansche vorsten en hoofden, maar: in overeenstemming met den Raad van Indië. In dezen is de macht van den Bestuurder van onzen archipel dus grooter dan die van den Koning.

*) Een voorbeeld van amnestie van recenten datum is de Wet van 6 Augustus 1914. De personen, tot de Nederlandsche krijgsmacht behorende en die voor 1 Augustus 1914 gedeserteerd waren, konden bij terugkeer in den werkelijken dienst, zonder verdere vervolging, hun rangen hernemen.

Dispensatie.

Dispensatie is: het opheffen van de werking van een bepaald wetsartikel voor een speciaal geval. Het recht daartoe is den Koning toegekend; wij leiden hiermee dus een attribuut in, dat zich op het terrein van de wetgeving begeeft, volgens Buys. Meer en meer wint de meening veld, dat dispensatie „uitvoering” is. Krachtens art. 69 Gw. kan de Koning slechts dan dispensatie verleen, wanneer de wet er hem toe machtigt.

Bestaan van dit recht. Het dispensatie-recht heeft recht van bestaan, doordat iedere wet algemeene regelen vaststelt voor de toekomst. Het is niet altijd mogelijk goed vooruit te zien, en er kunnen zich gevallen voordoen, dat de voorgescreven bepaling onbillijk werkt, of het algemeen belang schaadt. Dat dan de Koning aan die onbillijkheid kan tegemoet komen, door voor een *bepaald* geval het voorschrift niet te laten werken, is zeker een goede maatregel te noemen. Evenwel is er één groot bezwaar bij: De wetgever moet nl. steeds de onbillijkheid vooruit zien, anders kan den Koning de macht tot dispenseeren niet worden gegeven.

Dispensatie van a.m.v.b. Ook deze is toegelaten, maar dan moet de Koning, die immers zonder de medewerking van de Staten-Generaal a.m.v.b. maakt, zich de bevoegdheid daartoe bij het vervaardigen van dien a.m.v.b. reeds hebben voorbehouden. Bestond hiertoe nog de gelegenheid na de totstandkoming van den a.m.v.b., dan zou de Vorst persoonlijke gunstbewijzen kunnen toekennen, en dat heeft de grondwet in art. 69 lid 3 juist willen voorkomen.

Voorbeelden. Candidaat-onderwijzers (essen) nog geen achttien jaar zijnde, kan toch vergund worden examen te doen. Een burgemeester kan toegestaan worden, buiten zijne gemeente te wonen. Volgens de militiewet kunnen vrijstellingen gegeven worden van den dienstplicht, of uitstelling ervan. Van het moeten oprichten eener HBS, in gemeenten met meer dan 10.000 zielen, en evenzoo van een gymnasium, indien het aantal inwoners der gemeente de 20.000 overschrijdt, kan ontheffing worden verleend.

Wie ook dispensatie kunnen verleen. De wetgever heeft in vele gevallen — met voorbijgang van den Koning — ook anderen bevoegd verklaard, dispensatie van een wetsbepaling

te verleenen, o.a. den Commissaris des Konings in de provincie, den Burgemeester, de Gedeputeerde Staten, den Burgemeester en Wethouders en zelfs ambtenaren (bij de Arbeidswet).

Indië. Het R.R. rept in art. 53 van dispensatie. Dientengevolge heeft de Gouverneur Generaal het recht van dispensatie in de gevallen bij algemeene verordeningen (hieronder verstaat men alle wettelijke producten voor Indië) omschreven. Voor zooveel het rechtszaken betreft, kan hij dit recht niet uitoefenen, dan na gehoord advies van het Hooggerechtshof voor Nederlandsch Indië. Ook kan hij, *zonder dat de gevallen vermeld zijn*, van een bepaalde ordonnantie ontheffing verleenen, doch met overeenstemming van den Raad van Indië en advies van het Hooggerechtshof.

Beslissing van geschillen.

Dit attriboot opent den Koning de mogelijkheid zich met de rechtspraak te bemoeien. Tot goed begrip leze men het lange en gewrongen artikel, nl. 70, als volgt; De geschillen tusschen provinciën onderling worden door den Koning beslist.

De geschillen tusschen provinciën en gemeenten worden door den Koning beslist.

De geschillen tusschen gemeenten onderling worden door den Koning beslist.

De geschillen tusschen een provincie en een waterschap, of veenschap, of veenpolder worden door den Koning beslist.

De geschillen tusschen een gemeente en een waterschap, of veenpolder worden door den Koning beslist.

Maar:

De geschillen van art. 153 Gw. en de geschillen, welke volgens art. 154 Gw. door den administratieven rechter worden beslist, *mogen niet door den Koning beslist worden.*

Soorten van geschillen. Uit bovenstaande rijst vanzelf de vraag, zijn er dan soorten van geschillen? Hierop moet het antwoord bevestigend luiden, en wel: belangen- en rechts-geschillen. Een belangengeschil eischt antwoord op de vraag: Wat is van het grootste belang, wat is het doelmatigst; een rechtsgeschil daarentegen op de vraag: Wie (of wat) moet,

of mag? m. a. w. Wie *moet* iets doen, of wat *moet* er gebeuren?
 of Wie *mag* zulks doen, wát *mag* hij doen?

Welke geschillen bedoelen de artikelen 153 en 154?

Rechtsgeschillen, want die zijn hetzelfde als „twistgedingen” (lees art. 153 Gw.), zoodat dus de Koning niet de geschillen beslist over eigendom of daaruit voortspruitende rechten, over schuldvordering en andere burgerlijke rechten, want daartoe is de rechter aangewezen. Art. 154 Gw. (ook lezen — en goed) zondert de *hiervoren staande* geschillen uit voor den gewonen rechter, maar brengt aan *dien* rechter, die er volgens de wet, die art. 154 Gw. voorschrijft,¹⁾ moet komen, dan de administratieve rechtsgeschillen, bijv. over de volgende zaken: recht op vrijstelling van de militie, recht op pensioen, verplichting tot belasting betalen. Nu is die wet er nog niet en komt ze, dan zal vermoedelijk de Raad van State administratief rechter worden, zoodat thans de Koning die administratieve rechter is.

Welke geschillen art. 70 bedoelt. Als dus de grondwet in art. 153 en 154 de rechtsgeschillen en de zoogenaamde administratieve-rechtsgeschillen bedoelt, dan behooren tot art. 70 dus de belangen- of doelmatigheidsgeschillen. Ergo beslist de Koning volgens artikel 70 der grondwet de geschillen over doelmatigheid, ook wel utiliteitsgeschillen genoemd. Voorbeelden daarvan zijn: Brengt het belang mee, dat die brug, die weg er komt? Is het van belang, dat gebouw te verplaatsen met het oog op ligging of gezondheid, bijv: scholen, hospitalen. Zijn de gelden van de Rijksverzekeringsbank wel doelmatig belegd?

Is het goed dat de Koning administratief rechter is?

Neen, is de wijze van toepassing omtrent een wet niet naar iemands genoegen; meent hij, dat het recht niet goed is toegepast; dan beslist de uitvoerende macht, nl. de Koning zelf, daarover en dat is onbillijk. Immers de uitvoerende macht werkt in het algemeen belang en stelt het belang van den burger daarbij achter. Een rechter mag niet door belangen geleid worden, hij heeft eenvoudig recht te doen. De waarborg van onpartijdig recht is derhalve niet zeker. Bovendien ontbreekt veelal de openbaarheid, doordat de berechting op de bureaux der onderhebbende ambtenaren geschiedt; ook wisselen de ministers om de zooveel jaren, waardoor politieke invloeden kunnen ontstaan en de ministeriele verantwoordelijkheid geen voldoende waarborg

¹⁾ Een wet regelende de Administratieve Rechtspraak.

geeft. Om al deze redenen is men niet tevreden met de huidige administratieve rechtspraak.

Bij het nemen van een beslissing bekomt de Koning advies van den Raad van State, waar een afzonderlijke afdeling, nl. voor de bestuursgeschillen, bestaat. De gang van zoo'n proces behandelen wij onder: Raad van State. Hoe het advies echter ook uitvalt, steeds beslist de Koning, zie art. 75 grondwet, laatste lid, maar bij afwijking daarvan moeten zijn beslissing en het ministerieel rapport daarover in de staatscourant geplaatst worden.¹⁾

G. Raad van State.

De laatste afdeling van het tweede hoofdstuk der grondwet geeft voorschriften omtrent den Raad van State en de Ministerieele Departementen. Daar de laatste reeds behandeld zijn in verband met art. 54, de ministerieele verantwoordelijkheid, kunnen wij hier volstaan met het noodige over den Raad van State. (= R. v. St.)

Wat de grondwet ervan zegt: (zie de artt. 74, 75 en 76).

- 1° Er is een R. v. St., welks samenstelling en bevoegdheid geregeld worden door de wet.
- 2° De Koning is Voorzitter.
- 3° De Koning benoemt de leden.
- 4° De Prins van Oranje neemt op zijn achttiende jaar van rechtswege zitting in den Raad.
- 5° De Koning moet de voorstellen, van hem uitgegaan, aan den R. v. St. in overweging geven.
Hij moet hetzelfde doen met voorstellen, die van de Staten-Generaal zijn uitgegaan.
Hetzelfde geldt voor alle a.m.v.b.
- 6° Boven alle besluiten, die uitgevaardigd worden, moet vermeld zijn, dat de R. v. St. gehoord is.
- 7° De Koning alleen besluit en geeft kennis van zijn genomen besluit aan den R. v. St.
- 8° De Koning *kan* den R. v. St. over *alles* hooren.

¹⁾ Hoewel onder: De macht des Konings ook in de grondwet vermeld staat: Initiatief van den Koning (art. 71) en Ontbinding (art. 73), zullen wij, tot beter begrip, deze onderwerpen uitstellen tot de eigenlijke wetgeving.

9° De wet *kan* aan den R. v. St. (of aan een afdeeling) de uitspraak over geschillen opdragen (m.a.w. hem aanwijzen als administratief rechter).

Wat de R. v. St. is. De R. v. St. is een adviseerend lichaam, *) oorspronkelijk alleen voor den regeerenden vorst, toen deze nog persoonlijk bestuurde, maar, sinds de ministerieele verantwoordelijkheid haar intrede in ons staatsrecht heeft gedaan, geldt het advies niet meer voor den Koning, doch voor de regeering. De grondwet bedoelt nog een *Kroonraad*, want zij zegt: De Koning brengt ter overweging; evenwel heeft de Wet op den Raad van State, 1861, er een *Regeeringsraad* van gemaakt door de bepaling: In alle gevallen, waarin de Raad (of de afdeeling) wordt gehoord, wordt de overweging aanhangig gemaakt door de hoofden der ministerieele departementen, krachtens telkens door ons te verleenen machtiging.

Wet op den Raad van State. Deze organieke wet is van 21 December 1861. Zij regelt: *a* Zijne samenstelling, *b* Zijne bevoegdheid, *c* Zijne werkzaamheid.

Samenstelling.

De Koning is (in naam) voorzitter. Hij presideert echter nooit, omdat de Raad van State advies geeft aan den Koning en dewijl iedere regeeringsdaad door den koning met den betrokken minister tot stand komt. De laatste nu brengt altijd schriftelijk zijne zaken bij den Raad van State voor en deze antwoordt ook schriftelijk. Er is een vice-president, die door den Koning wordt benoemd en ontslagen; deze wordt ter zijde gestaan door veertien leden, eveneens door den Koning benoemd en ontslagen. Alle vijftien zien hun bezoldiging echter bij de wet toegekend (art. 63 Gw.). De Prins van Oranje, mits achttien jaar zijnde, is van rechtswege lid van den Raad van State. Andere prinsen, mits meerderjarig, — dus een en twintig jaar zijnde — *kunnen* door den Koning tot lid benoemd worden. Alle prinsen, zonder uitzondering, zijn bevoegd een beslissende dan wel eene raadgevende stem uit te brengen. Voorts *kan* de Koning nog vijftien „staatsraden” in buitengewonen dienst

*) 't is beter van „adviseerend” dan van „raadgevend” lichaam te spreken, daar raadgeven ook mondeling kan geschieden, en de wet op den R. v. St. sluit het „mondeling advies” uit.

benoemen en eventueel ook ontslaan. Zij genieten geene bezoldiging, doch nemen enkel om hun gewicht voor de een of andere staatstaak zitting. Er is een K. B. van 5 Januari 1884, gewijzigd 14 Maart 1911, dat hun reis- en verblijfkosten regelt, want buitengewone staatsraden mogen buiten 's Gravenhage wonen. Als ambtenaren bij den R. v. St. kent de wet: een secretaris, een zeker aantal referendarissen- en commiezen van Staat. Zij zijn daartoe niet benoembaar, als zij niet den graad van doctor in de Staats- of Rechtswetenschappen bezitten.

Enkele opmerkingen: Voor het lidmaatschap van den R.v.St. wordt vereischt: de vijf en dertigjarige leeftijd, het Nederlanderschap, het volle genot van burgerlijke rechten, het wonen in Den Haag. Voor het zich begeven buiten Den Haag is voor de leden het verlof van den vice-president noodig, voor dezen-zelf dat van den Koning. Buitenslands mag niemand van hen zich bevinden zonder de toestemming des Konings. Bij afwezigheid van den vice-president is het oudste lid in benoeming met de waarneming van het presidium belast.

De R. v. St. is verder in tien afdeelingen verdeeld, te weten negen gelijknamig met de negen ministeries en één voor de bestuursgeschillen, *afdeeling contentieux* geheeten. Het verschil tusschen deze twee soorten van afdeelingen is het volgende: *a*: Hun werkkring is niet dezelfde, *b*: de afdeeling contentieux bestaat uit den vice-president en vier leden, de andere telkens uit drie leden, terwijl de vicepresident daarvan geen deel uitmaakt, *c*: de negen eerstgenoemde afdeelingen laten wisseling van leden onderling toe, de afdeeling contentieux niet, *d*: de afdeeling contentieux brengt steeds onmiddellijk verslag aan de Kroon uit, de andere eerst aan den geheelen Raad en die weer aan de Kroon.

Bevoegdheid.

Tot de bevoegdheden van den R. v. St. behooren:

- ¹⁰ Hij kan het koninklijk gezag waarnemen (art. 20 der wet maar ook art. 45 Gw.). Ten einde de waarneming van dat gezag zooveel mogelijk te bekorten, zijn echter een paar beperkingen in het leven geroepen. Zoo moet de R. v. St. binnen een maand na de aanvaarding van het koninklijk gezag een wet indienen, die het regentschap regelt (art. 45 Gw.). Verder mag hij volgens art. 73 lid 3 Gw. de Kamers niet ontbinden, waardoor ook onnoodige verlenging wordt voorkomen.

- 2° Alle wetsontwerpen, van den Koning of van de Staten-Generaal uitgaande, worden door den R. v. St. overwogen (art. 21 der wet).
- 3° Hetzelfde kan gezegd worden van de a. m. v. b. en deze bevoegdheid is daarom van zoo'n groot belang, omdat de R. v. St. hier de eenige is, die den Koning medewerking verleent.
- 4° De Raad wordt gehoord over vernietiging van provinciale verordeningen, alsook gemeentelijke (art. 22).
- 5° Idem over de weigering tot goedkeuring van een provinciale verordening.
- 6° Idem als de wet het beveelt (art. 24).
- 7° De afdeeling contentieux is belast met het onderzoek van bestuursgeschillen (art. 23).
- In voornoemde zeven gevallen schrijft de wet de samenwerking van den Raad met de kroon imperatief voor; in de volgende drie gevallen echter facultatief, ergo:
- 8° De Raad *kan* gehoord worden, waar de Koning het noodig oordeelt.
- 9° De Raad *kan* uit eigen beweging voordrachten doen over wetgeving en bestuur.
- 10° De Raad *kan* van voorlichting dienen, als de negen ministers dat vragen.

Werkzaamheid.

De overweging wordt aanhangig gemaakt door den betrokken minister, waarop onderzoek volgt in de afdeeling, corresponderende met het ministerie, waarvan het hoofd een zaak voorbracht. Daarna komt zij aan de orde voor den heelen Raad, die dan uit minstens negen leden moet bestaan en onder wie de vicevoorzitter of „buitengewone staatsraden” zijn begrepen. In deze vergadering wordt het advies vastgesteld met volstreckte meerderheid der stemmen. Staken de stemmen, dan wordt het nemen van een advies uitgesteld; bij de volgende staking, zoo die voorkomt, beslist de vice-president. Eindelijk wordt het advies aan den minister gezonden.

Procedure van een bestuursgeschil. Zoo'n geschil kan voorkomen tusschen twee besturen of een bestuur en een belanghebbend persoon. De belanghebbenden worden dan opgeroepen om de memorie of bewijs-

stukken, die zij tot staving hunner bezwaren noodig achten, in te dienen en wel binnen den termijn, dien de vicepresident heeft aan te geven. Al de stukken, noodig voor een juist onderzoek, worden ter secretarie van den Raad gedeponereerd, opdat belanghebbenden of hun gemachtigden er inzage van kunnen nemen. De afdeeling contentieux kan nu bij de belanghebbenden de inlichtingen inwinnen, die zij meent noodig te hebben. Dan komt er een openbare vergadering van de afdeeling contentieux, waarin toelichting kan plaatshebben door belanghebbenden of hunne gemachtigden. Daarop volgt beraadslaging met gesloten deuren en wordt de uitspraak bij een schriftelijk advies en vergezeld van een met redenen omkleed ontwerp aan den Koning opgedragen. De Koning *besluit* daarop. Wijkt hij van het advies af, dan moet dit met redenen omkleed in het Staatsblad geplaatst worden. Bovendien wordt de beslissing in de Staatscourant openbaar gemaakt met het rapport van den Minister.

III. Van de Staten-Generaal.

Het hoofdstuk „van de Staten-Generaal” wordt door de grondwet ingedeeld als volgt:

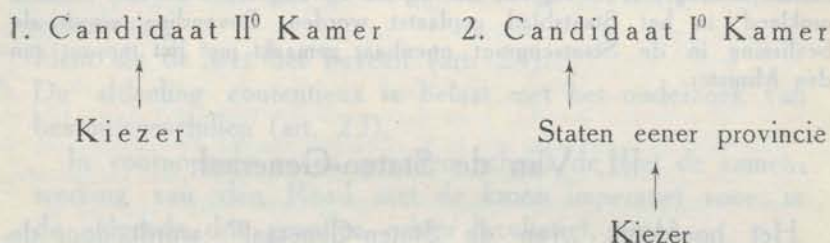
- A. Van de samenstelling der Staten-Generaal.
- B. Van de Tweede Kamer der Staten-Generaal.
- C. Van de Eerste Kamer der Staten-Generaal.
- D. Beschikkingen aan beide Kamers gemeen.
- E. Van de Wetgevende Macht.
- F. Van de Begrooting.

A. Van de Samenstelling der Staten-Generaal.

De Indeeling. De Staten-Generaal zijn verdeeld in een I^o en II° Kamer (art. 79 Gw.). De Tweede Kamer bestaat uit honderd leden, gekozen volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging, d. i: Iedere eenigszins belangrijke groep van personen wordt in de Staten-Generaal opgenomen in verhouding tot haar getalsterkte. De Eerste Kamer bestaat uit vijftig leden. Zij worden gekozen door de Provinciale Staten (= de bestuurders der provincien) op de wijze bij de wet te bepalen.

Kiesrecht. Dit is de bevoegdheid mede te mogen stemmen op kandidaten voor een openbaar lichaam. Men onderscheidt daarbij het *actief kiesrecht*, of het recht om te kiezen en het *passief kiesrecht*, of het recht om gekozen te kunnen worden.

Ook verdeelt men het in *rechtstreeksch of direct* en *getrapt of indirect* kiesrecht. Beide vormen komen bij ons voor. Bij toepassing van het eerste stemt de kiezer onmiddellijk op den persoon, dien hij graag Kamerlid zag worden. Het komt voor bij het kiezen voor leden van de Tweede Kamer, den Gemeenteraad en de Provinciale Staten. Volgt men het stelsel van getrapte verkiezing, dan komt er een tusschengroep van kiezers, zooals het geval is bij de verkiezing van Eerste Kamerleden. Het verschil blijkt nu wel uit de volgende voorstelling:

De rechtstreeksche verkiezing is de beste, omdat men dan direct invloed uitoefent op den candidaat zijner keuze.

Andere samenstelling der Staten-Generaal. Soms worden de beide Kamers wel eens *verdubbeld*, nl. bij verandering in de orde der erfopvolging (art. 19 Gw.) en bij het benoemen van een troonopvolger (art. 20 en 21 Gw.). De Tweede Kamer bestaat alsdan uit tweehonderd leden en de Eerste Kamer uit honderd. De bijgekomen leden, die op dezelfde wijze verkozen worden als de gewone leden, noemt men dan *buitengewone leden*. Wordt tot bijeenroeping in dubbelen getale besloten, dan houdt dat besluit tevens den datum der verkiezing in (art. 83 Gw.).

Tweekamerstelsel. Zooals uit 't bovenstaande valt op te merken, hebben wij het tweekamerstelsel. Dit is niet strikt noodzakelijk en in 1814 bestond in Nederland dan ook slechts één Kamer. De Belgen drongen bij de vereeniging van Noord- en Zuid Nederland echter sterk op twee Kamers aan, met het gevolg, dat in de constitutie van 1815 dan ook het tweekamerstelsel werd ingevoerd. Sindsdien hebben wij het behouden. Men zou echter best zonder de Eerste Kamer kunnen, daar zij van enorm veel minder belang is dan de Tweede Kamer. De grondwet zelve is daarvan de oorzaak.

Zij onthoudt nl. in de art. 116 en 117 aan de Eerste Kamer het recht van initiatief en eveneens in art. 112 dat van amendement. Beide rechten zijn van het grootste belang voor den invloed op de wetgeving, zooals wij later zullen zien.

En toch laat men de Eerste Kamer bestaan? Ja, de behoudende partijen voeren voor het voortbestaan dier instelling aan, dat zij een rem kan zijn tegen de voortvarendheid der Tweede Kamer, dat zij de in de Tweede Kamer behandelde zaken aan revisie kan onderwerpen, dat zij kan waken tegen overijling, dat zij een bolwerk kan zijn tegen de Kroon.

Dat de Eerste Kamer van oudsher weinig te beteekenen heeft gehad, kan men nog verklaren uit een geschiedkundig overzicht harer samenstelling. Zoo is in sommige landen het lidmaatschap van den „Senaat” erfelijk, alsof geboorte eenige waarborg geeft voor Kamerlid. De Koning heeft, ook bij ons, de leden der Eerste Kamer zelf mogen benoemen, opdat hij een lichaam naar Zijn hand kon krijgen. Bij Volkskeuze heeft men vervolgens een tusschengroep van kiezers in het leven geroepen. Nu kan het volk zijn eigen Eerste Kamerleden niet zelf kiezen, waardoor de Eerste Kamer geen volkslichaam is. Men heeft daarna andere eischen van verkiesbaarheid tot Eerste Kamerlid in het leven geroepen, ja, men heeft beide Kamers verschillend behandeld, door ze niet dezelfde rechten toe te kennen en geen gelijke zittingsperioden te geven. Ondanks dit alles heeft de Eerste Kamer het volk nooit bevredigd en heeft Thorbecke er zelfs de liefelijke benaming van „Oude Mannenhuis” voor bedacht.

Zijn de Kamerleden vrij in hun optreden in de Kamer? Ja, volgens art. 78 en 86 Gw. Art. 78 zegt: De Staten-Generaal vertegenwoordigen het heele Nederlandsche volk, hetgeen te beteekenen heeft, dat zij moeten opkomen voor de belangen van het gansche volk, welks afgevaardigden zij zijn. Art. 86 luidt: De leden stemmen zonder last van of ruggespraak met hen, die benoemen. Men dient dit op te vatten als volgt: Den Kamerleden mag door de kiezers geen last (dus vóór de verkiezing) opgedragen worden, noch daarna (ruggespraak). Op deze manier zijn de Kamerleden dus geheel vrij, niet gebonden, zij krijgen door de benoeming tot Kamerlid geen *imperatief mandaat*. Zoo wil het althans de grondwet, doch de practijk leert, dat men hoe langer hoe meer overhelt tot het gebonden *mandaat*, waartegenoverstaat het vrije mandaat.

Lid IV zegt: De uitoefening van het kiesrecht is *verplicht* volgens regels door de wet te stellen.

Actief kiesrecht voor de Tweede Kamer. Volgens de nieuwe wet (thans nog add. art. VII), moet men aan de volgende eischen voldoen om kiezer te zijn:

- 1° moet men man zijn.
- 2° ingezetene van het rijk en dan tevens Nederlander of Nederlandsch onderdaan.
- 3° 25 jaar en wel op 15 Mei.

Kiezerslijsten. Zoo heeten de lijsten, waarop de namen der kiezers voorkomen. Zij worden opgemaakt door Burgermeester en Wethouders van iedere gemeente, er komen dus over de elfhonderd kiezerslijsten. Jaarlijks worden ze vernieuwd. De lijsten vermelden van elken kiezer of hij kiesgerechtigd is: *a.* voor de Tweede Kamer, *b.* voor den Gemeenteraad en *c.* voor de Provinciale Staten. Met het oog op het ingezetenschap kan dit namelijk verschillend zijn. De lijst is alphabetisch ingericht en bevat naast den naam en voornamen ook de dagteekening der geboorte van den kiezer.

Het opmaken der kiezerslijsten. De kiezers worden voor 8 Februari opgeroepen door het gemeentebestuur. Na dien worden bij het opmaken der lijsten de volgende data in acht genomen:

- 1° De lijst wordt in elkaar gezet van 15 Februari tot 22 Maart, zij is een voorloopige lijst.
- 2° Van 22 Maart tot 15 April is de „actio popularis”. d.i. een handeling, die door een ieder voor zich zelf of voor een ander kan gedaan worden, ten einde iemand, die niet op de lijst voorkomt, erop te brengen, of iemand, die er ten onrechte opstaat, er af te voeren.
- 3° Van 15 April tot 15 Mei worden de ingekomen bezwaren, in verband met het onder 2° genoemd, onderzocht.
- 4° Van 15 Mei tot 15 Mei van het volgende jaar is de kiezerslijst van kracht, zelfs als men van woonplaats verwisselt of niet meer aan de eischen van 't kiesrecht voldoet, maar — niemand kan er *dan* nog opgeplaatst worden.

Stelt iemand een actio popularis in, dan gebeurt dit bij het gemeentebestuur, dat daarop uitspraak doet. Valt die onbevredigend uit, dan is er beroep op den kantonrechter, tegen wiens beslissing men dan nog cassatie kan aanvragen bij den Hoogen Raad.

Hoe men aan kandidaten komt voor de Tweede Kamer. Het land wordt in 18 kieskringen verdeeld volgens tabel bij de wet behoorend. Deze worden door den minister van Binnenlandsche zaken in stembedistricten verdeeld van \pm 1000 kiezers. Het *Centraal Stembureau* is te 's Gravenhage en bestaat uit 5 leden en 3 plaatsvervangende leden, die allen voor 4 jaren door den Koning benoemd worden. Deze wijst ook den Voorzitter aan. Hun werkzaamheden worden geregeld bij a. m. v. b. In iedere Kieskring is voorts een *hoofdstembureau*, dat samengesteld is uit een voorzitter en 4 leden. De eerste is de burgemeester der gemeente, waar het hoofdstembureau is gevestigd.

In elken Kieskring kan door 25 kiezers een kandidatenlijst worden ingezonden bij den voorzitter van het hoofdstembureau en wel vóór den voorlaatsten Dinsdag van Mei. Men onthoude daarbij het volgende:

- 1° Er mogen hoogstens 10 namen op één lijst staan.
- 2° De naam van een der kandidaten mag *niet meer* voorkomen op een andere in dienzelfden Kieskring ingediende lijst.
- 3° De namen der kandidaten worden *niet* alphabetisch geplaatst. De volgorde der namen op het stembiljet is dezelfde als die der ingezonden kandidaten. De inzenders der lijsten bepalen dus zelf, in welke volgorde de kandidaten hunner lijst op 't stembiljet zullen voorkomen.
- 4° De lijsten kunnen met andere lijsten tot een lijstengroep worden verbonden.

Bij de lijsten behooren schriftelijke verklaringen van de kandidaten, dat zij bewilligen in de plaats, hen op de lijst aangewezen. Over de geldigheid der lijsten beslist het hoofdstembureau binnen 14 dagen in openbare zitting, terwijl er hooger beroep is bij Gedeputeerde Staten binnen 2 dagen.

Daarna maakt het Centraalbureau de lijsten openbaar in de Staatscourant. Binnen 45 dagen na de candidaatstelling volgt de

Stemming. Drie dagen voor de stemming ontvangt elke kiezer van den burgemeester zijner gemeente een *oproepingskaart*, waarop zijn naam, voorletters, nummer van de Kiezerslijst, het lichaam waarvoor hij kiest, het stembedistrict, plaats en tijd der stemming, de lijsten der kandidaten, de inhoud van art. 128 Wetboek van Strafrecht en de mededeeling, dat hij *verplicht* is te stemmen, voorkomen. In elk stembedistrict is een stembureau

Stembiljet in een kieskring. Als er in een bepaalden kieskring in totaal 10 lijsten worden ingediend, bijv. van 7 politieke partijen en 3 groepen van personen, dan ziet het stembiljet er uit als volgt:

I	II	III	IV
● A.B. te Z.	● D.K.-H. te A.	● U.M. te R.	● Z.P. te U.
● R.K. te R.	● S.V. te M.	● B. R. te P.	● J.d.B te O.
● J. S. te P.		● Z. S. te S.	
		● H. G. te T.	
V	VI	VII	VIII
● A.A. te Y.	● D. de A. te K.	● B.v.A. te C.	● R.v.S. te A.
	● P.H. te G.		● Z.v.R. te B.
	● Th. B. te 'sH.		● S.v.B. te C.
			● P.R. te D.
			● A.Z. te E.
IX	X		
● C.A. te H.	● A H.v B. te L.		
● K.W. te N.			
● J.C. te D.H.			

In werkelijkheid behooren de namen en voornamen voluit gedrukt te zijn, alsook de woonplaatsen. De volgorde der lijsten wordt door 't lot bepaald.

Op hoeveel zetels heeft elke partij of groep aanspraak? Zijn er in 't geheel voor de 100 zetels 1400.000 stemmen uitgebracht, dan is dat per zetel dus 14000 stemmen.

Dit getal noemt men den *kiesdeeler*. Als die stemmen nu eens op elf lijsten zijn uitgebracht, dan leert onderstaand staatje de toewijzing van het aantal zetels aan voor iedere partij of groep.

				Restzetel	Totaal
A.	355.000	25×14.000	25 zetels	rest 5000	25 zetels
B.	300.000	21×14.000	21 „ „	6000	21 „
C.	271.000	19×14.000	19 „ „	5000	19 „
D.	160.000	11×14.000	11 „ „	6000	1 12 „
E.	148.000	10×14.000	10 „ „	8000	1 11 „
F.	90.000	6×14.000	6 „ „	6000	1 7 „
G.	59.000	4×14.000	4 „ „	3000	4 „
H.	7.800	meer dan de helft van den kiesdeeler		„ 7800	1 1 zetel.
I.	6.500	} minder dan de helft van den kiesdeeler; daarom vallen deze resten weg.			
J.	1.500				
K.	1.200				

1400.000 stemmen. Toegewezen 96 zetels

Zooals men ziet, zijn direct 96 zetels toegewezen. De ontbrekende 4 worden nu *restzetels* genoemd, die ten deel vallen aan de grootste resten onder deze beperking evenwel: Wanneer een lijst minder stemmen heeft dan de halve kiesdeeler, dan telt die rest niet mee. Daarom telt de rest van H. in het bovenstaande wèl, die van I. J. en K. niet mee. Van de restzetels profiteeren in ons geval derhalve E. en H, terwijl er dan nog 3 lijsten met een gelijke rest (6000) overblijven, en er nog 2 zetels te vergeven zijn. Omdat de resten gelijk zijn geschiedt zulks bij *loting*, bijv. D. en F.

Verdeeling der zetels over de kieskringen. We merken reeds op, dat Nederland in 18 kieskringen is verdeeld. Ze zijn:

Friesland	Zeeland	Zuid-Holland	} Leiden Dordrecht
Groningen	Limburg	Noord-Holland	
Drenthe	Amsterdam		} Helder Haarlem
Overijssel	Rotterdam	Noord-Brabant	
Utrecht	Den Haag		} Den Bosch Tilburg
		Gelderland	

Nemen we nu als voorbeeld lijst A met een aantal stemmen van 355.000 en een aantal zetels van 25, dan zou het kunnen, dat deze partij haar lijsten als volgt over de kieskringen had verdeeld:

Friesland-Groningen
Drente-Overijssel
Gelderland
Utrecht-Zuid-Holland
Limburg-Brabant-Zeeland
Noord-Holland.

Dan had ze dus in de kieskringen Friesland en Groningen dezelfde kandidaten, in dezelfde volgorde en tellen die twee lijsten samen als één lijst, enz.

Het volgende staatje geeft aan een verdeling der 25 zetels over de kieskringen; de kiesdeeler is thans $355000 : 25 = 14200$.

		Zetels	Rest	Restzetels	Totaal
Friesland-Groningen	75000	5×14200	5 4000		5
Drenthe-Overijssel	40000	2×14200	2 11600	1	3
Gelderland	64000	4×14200	4 7200		4
Utrecht Zd.-Holl.	70000	4×14200	4 13200	1	5
Limburg Nd.Br.-Zeel.	12000	(meer dan de halve kiesdeeler)	0 12000	1	1
Noord-Holland	94000	6×14200	6 8800	1	7

355000 st. Toegewezen 21 (⁴ restzetels aan de grootste resten)

Welke kandidaten zijn gekozen? In de kieskringen Drenthe Overijssel heeft partij A. 40.000 stemmen behaald, en kan die partij aanspraak maken op 3 zetels.

Thans dient nog beslist te worden, wie gekozen is. Er kunnen zich twee gevallen voordoen.

I° Geen der kandidaten heeft den kiesdeeler (14.200 stemmen) op zich vereenigd:

Zijn er 8 kandidaten met de volgende cijfers :

A. 7000	dan zijn zij verkozen, die de hoogste stem-
B. 4000	mencijfers hebben, dus de heeren C, G en A
C. 8500	Als <i>plaatsvervangers</i> treden op de heeren E,
D. 1000	F en B, d.w.z. als een der gekozenen ophoudt
E. 5500	Kamerlid te zijn, dan wordt onmiddellijk deze
F. 5000	plaats, <i>zonder verkiezing</i> , ingenomen door den
G. 8000	heer E, bij een tweede vacature door den
H. 1000	heer F. Bij gelijk aantal stemmen echter in
<hr/>	de volgorde van de lijst.
40.000,	

II° Er zijn kandidaten, die meer stemmen verkregen, dan de kiesdeeler (14.200 stemmen). Bijvoorbeeld :

Als in de beide kieskringen eens de stemmen verdeeld waren over 4 kandidaten voor de 3 zetels.

A. 7000	$7000 + 10.800 = 17.800$ — gek. (2)	$17800 - 14200 = 3600$
B. 25000		
C. 4000	$25000 - 14.200 = 10.800$ gekozen (1).	
D. 4000		
<hr/>	$4000 + 3600 = 7600$ gekozen (3).	
40.000		

In dit geval is B dadelijk gekozen, want hij heeft meer stemmen dan de kiesdeeler. Van zijn stemmen gebruikt men 14.200. De rest 10.800 komt nu bij A, die daardoor tot een stemmenaantal stijgt van 17.800 en nu ook gekozen is. Hiervan blijven nu weer 3600 stemmen over voor C. De heer D profiteert door *zijn plaatsing op de lijst* niet van de overdracht der stemmen en de derde zetel wordt ingenomen door C, omdat hij *nà* de overdracht *meer* stemmen verworven heeft dan D, want de overdracht der stemmen geschiedt van boven af.

Formaliteiten, die op het verkiezen volgen :

1° De benoemde ontvangt onverwijld van den betrokken Voorzitter van het hoofdstembureau en Centraal Stembureau de noodige stukken (processen-verbaal van stemming), waaruit zijn benoeming blijkt. Deze stukken vormen den *geloofsbrief*.

- 2° De benoemde geeft binnen drie dagen, na ontvangst van de onder 1° gemelde stukken, een *bewijs van ontvangst* daarvoor af.
- 3° De benoemde moet binnen vier weken, na dagteekening van het ontvangbewijs aan den voorzitter van het centraal bureau kennisgeven of hij de benoeming al of niet aanneemt. Verzuimt hij zulks, dan is zijn benoeming vervallen.
- 4° De geloofsbrief zelf moet binnen twee maanden bij de Kamer ingediend zijn.

B. Van de Tweede Kamer.

Wanneer de benoemde Kamerlid is. De gekozene kan zijn functies als Kamerlid niet aanvaarden, alvorens de geloofs-brieven ingediend en onderzocht zijn en daarna moet nog eerst de eedsaflegging plaats hebben. Tot nog toe geschiedde dat door de Kamer zelf, thans bepaalt art: 98 Gw. Voor zoover de wet niet anders beslist, onderzoekt de Kamer de geloofs-brieven harer nieuw inkomende leden en beslist de geschillen, welke omtrent die geloofs-brieven of de verkiezing zelve oprijzen, volgens regels door de wet te stellen.

De geloofsbrief zelve moet binnen 2 maanden na zijne dagteekening zijn ingediend bij den griffier der IIe Kamer.

Ter constateering of de gekozene wel 30 jaar is, moet ook de geboorteakte overgelegd worden.

Bij het onderzoek der geloofs-brieven oefent de Kamer administratieve rechtspraak uit. Zijn de geloofs-brieven goedgekeurd, dan moeten de nieuw gekozen leden nog den eed van trouw aan de grondwet en van zuivering afleggen. Men leze hiervoor art. 87 Gw en lette erop, dat het artikel aanvangt met de woorden: „Bij het aanvaarden hunner betrekking leggen zij den eed af”, waaruit volgt, dat men geen Kamerlid is, zoolang de eed niet is afgelegd.

Wanneer de verkiezingen voor de Tweede Kamer plaats hebben. De Kamerleden hebben zitting voor vier jaar (art. 85 Gw.); zij treden dan gelijktijdig af en kunnen weer gekozen worden. Deze verkiezingen nu noemt men de *periodieke*. In de vierjaarlijksche zittingsperiode houdt een der gekozenen wel eens op Kamerlid te zijn en dan wordt onmiddellijk een plaatsvervangend lid zonder verkiezing aangewezen, zooals op de vorige pagina reeds is meegedeeld.

Passief kiesrecht voor de Tweede Kamer. Om lid der Tweede Kamer te kunnen zijn, wordt vereischt, dat men Nederlander of door de wet als Nederlandsch onderdaan erkend zij, niet krachtens onherroepelijke rechterlijke uitspraak wegens krankzinnigheid of zwakheid van vermogens, de beschikking of het beheer over zijne goederen hebbe verloren, noch van de verkiesbaarheid ontzet zij en den ouderdom van dertig jaren vervuld hebbe.

Voorzitter der Tweede Kamer. Als de geloofsbrieven onderzocht zijn, maakt de Tweede Kamer eene opgave van drie „leden” op, dewelke zij aanbiedt aan den Koning om er een keuze uit te doen — tot Voorzitter. Hij benoemt meestal No. 1 der opgegevenen, en dan beschouwt de Kamer de twee anderen als eerste en tweede onder-voorzitter. Dit is ook wel noodig, want de Kamer kan soms zeer lang, 's avonds en 's nachts zoowel als daags, vergaderen, zoodat de taak voor één persoon te zwaar zou vallen. Degene, die tot Voorzitter is benoemd, is dit voor „het tijdperk eener zitting”, zooals art. 88 Gw. aangeeft. Hieronder moet men begrijpen den tijd van den derden Dinsdag in September tot Zaterdag vóór den derden Dinsdag in September van het volgende jaar.

Taak van den Voorzitter. De taak van den president is aangegeven in het R. v. O. voor de Tweede Kamer, te weten in de artt: 8 en 54 tot en met 64. Zoo behoort er toe:

- a. het leiden der vergaderingen en alles wat met het vergaderen samenhangt, zooals 't woord verleenen, 't schorsen enzv.
- b. het handhaven der orde en daarvoor is hem de plicht opgelegd: 1° een spreker te storen om hem te doen weten, dat hij van het R. v. O. afwijkt; 2° een spreker tot de orde te roepen, als deze beleedigende woorden gebruikt, of de orde verstoort; 3° een spreker er op attent te maken, dat hij niet bij het onderwerp blijft, 4° een spreker 't woord te ontnemen, als hij doorgaat met een van de voorafgaande zaken.

Schadeloosstelling der Kamerleden. De leden der Tweede Kamer ontvangen geen tractement, doch een schadeloosstelling en wel een bedrag van f 3000 's jaars, benevens een vergoeding voor reiskosten volgens regels door de wet te stellen. De grondwet geeft in artikel 89 bovendien een paar beperkingen omtrent de uitkeering van de schadeloosstelling. Zij, die de geheele zitting niet in het Kamergebouw verschenen zijn, ontvangen niets, en als de zitting eens geen jaar duurt, dan bekomen zij

slechts schadeloosstelling voor het gedeelte van het jaar, dat de zitting „gesloten” was. Een minister, tevens Kamerlid, ontvangt de schadeloosstelling niet; ten eerste heeft hij als departementshoofd een inkomen van *f* 12000 's jaars; ten tweede roepen zijn werkzaamheden hem steeds of op het departement of in de Kamer zelf. De aftredende leden ontvangen een pensioen van *f* 100 's jaars voor elk jaar, gedurende hetwelk zij, zoo voor als na de totstandkoming der grondwet van 1917, lid der Kamer waren, tot een maximum van *f* 2000. Dit pensioen vervalt bij herkiezing, omdat een lid dan weer de schadeloosstelling geniet.

C. Van de Eerste Kamer.

Actief kiesrecht. Wij zagen reeds vroeger, dat de leden der eerste Kamer worden gekozen door de Provinciale Staten en wel op de wijze als de wet zal bepalen in de volgende verhouding: Noord-Brabant 6, Gelderland 6, Zuid-Holland 10, Noord-Holland 9, Zeeland 2, Utrecht 2, Friesland 4, Overijssel 3, Groningen 3, Drenthe 2, Limburg 3.

Passief kiesrecht. Om tot lid der eerste Kamer gekozen te kunnen worden, moet men voldoen aan de zelfde eischen als voor het lidmaatschap der Tweede Kamer (art. 90 Gw.)

Wanneer verkiezing voor de Eerste Kamer. Geregeld om de drie jaren; want volgens art. 91 Gw. lid 4 moet dan aftreding van $\frac{1}{3}$ der leden plaats hebben. De datum voor deze periodieke verkiezingen is de tweede Dinsdag in Juli. Een tusschentijdsche verkiezing moet hier binnen dertig dagen na het openvallen der plaatsen geschieden (Kieswet art. 117).

Stemming. Deze is niet geregeld in de kieswet, zooals voor de verkiezing van Tweede Kamerleden, doch in de Provinciale wet en wel in de artikelen 78 tot 83. De Provinciale Staten toch zijn de kiezers en al hetgeen zij krachtens het Statenlidmaatschap te doen hebben, moet dus berusten op voornoemde wet. De stemming geschiedt bij gesloten en ongeteekende briefjes en de volstreckte meerderheid is ook hier noodig. Is die er niet, dan volgt een tweede vrije stemming. Is er dan nog geen volstreckte meerderheid, dan wordt er gestemd over de twee personen, die de meeste stemmen hadden. Staken de stemmen, dan beslist het lot.

Formaliteiten, die op de verkiezing volgen:

- 1° De benoemde ontvangt thans den geloofsbrief van de Gedeputeerde Staten, nl. een uittreksel uit de notulen der Staten-vergadering, waarin de benoeming plaats vond.
- 2° Hij moet voor de ontvangst een bewijs afgeven (art. 119 Kieswet) en binnen drie weken daarna kennis geven aan Gedeputeerde Staten, of hij al dan niet zitting neemt.
- 3° De geloofsbrief moet binnen twee maanden na dagteekening bij de Eerste Kamer ingediend zijn.

Wanneer de benoemde Eerste Kamerlid is. De geloofsbrief moet ook hier twee maanden na dagteekening ingediend zijn; ditmaal bij de Eerste Kamer. Noodig zijn: a. de geloofsbrief, b. de lijst van openbare betrekkingen, c. een geboorteakte. Deze geloofsbrieven nu moeten in de Kamer onderzocht worden op gelijke wijze, als zulks in de Tweede Kamer geschiedt. Daarna behoort, het nieuwe Kamerlid nog den eed af te leggen, die gelijkkluidend is aan dien voor een Tweede Kamerlid, (art. 91 Gw.).

Zittingstijd. De zittingsperiode is bij de Eerste Kamer geen vier, doch negen jaar, terwijl een derde der leden volgens rooster om de drie jaar aftreedt. De aftredenden zijn dadelijk herkiesbaar. Bij ontbinding zit de Kamer korter.

Schadeloosstelling. De Eerste Kamerleden genieten in 't geheel geen schadeloosstelling, wel worden hun reis- en verblijfskosten vergoed. (wet van 4 Mei 1889.)

Voorzitter der Eerste Kamer. Omtrent het voorzitterschap der beide Kamers vallen eenige verschillen op te merken:

- 1° Wordt den Koning bij de benoeming van een president van de Tweede Kamer een opgave van drie leden aangeboden; voor de Eerste Kamer kiest de vorst hem zelf uit de leden, ook voor het tijdperk eener zitting. De reden daarvoor is, dat de president van de Eerste Kamer de zitting in vereenigde vergadering moet openen en dus benoemd moet zijn vóór dien openingsdag, nl. den derden Dinsdag in September.

- 2° Bij de Tweede Kamer zijn nog twee onder-voorzitters; bij de Eerste Kamer vervangt de laatst afgetreden president den Voorzitter. Is gene er niet, dan presideert het oudste lid in jaren.

Griffiers. Aan de beide Kamers zijn griffiers met hunne onderhebbenden verbonden. Zij worden door iedere Kamer voor

hare instelling benoemd. Lid van een der Kamers kunnen zij evenwel niet zijn, tenzij zij bedanken voor het griffierschap. Het zijn dus krachten *voor* en geen deeluitmakenden *van* de Kamer, van daar, dat zij bij ontbinding der Kamer hunne betrekking behouden, want het instituut Kamer blijft bestaan; men vervangt enkel de leden.

D. Beschikkingen aan beide Kamers gemeen.

In deze afdeeling van het derde hoofdstuk van de grondwet zullen wij, volgens het opschrift, bepalingen aantreffen, die voor beide Kamers gelden. Art. 93 begint dan ook met het verbod, dat niemand tegelijk lid der beide Kamers kan zijn. Dit behoeft ons niet te verwonderen, daar het onbillijk zou zijn, dat enkele Kamerleden hun voor of tegen twee keeren konden uiten, nl. èn in de Tweede èn in de Eerste Kamer. Die tegelijk op meer dan ééne plaats tot lid van de Eerste of van de Tweede Kamer is gekozen, verklaart, welke dier benoemingen hij aanneemt.

Interpellatie. Nadat art. 94 lid 1 der grondwet de ministers bevoegd verklaart, zitting te hebben in de beide Kamers, onverschillig of zij er lid van zijn, ja dan neen, eischt lid 2 van hetzelfde artikel, dat die ministers aan de Kamers, hetzij mondeling, hetzij schriftelijk, dus te hunner keuze, de verlangde inlichtingen geven, als het belang van den Staat zulks toelaat. Hieruit volgt, dat beide Kamers en tevens ieder lid afzonderlijk *het recht hebben, om schriftelijk en mondeling aan de regeering inlichtingen te vragen, omtrent iets, dat niet aan de orde is.* Men noemt dit het recht van *interpellatie*. Daar de grondwet spreekt van „de verlangde inlichtingen” is geen enkel onderwerp aan het recht tot interpelleren onttrokken. Toch kunnen de Kamers het houden eener interpellatie voorkomen door haar Reglementen van Orde, en zoo lezen wij dan daarin ook (art. 94 R. v. O. Tweede Kamer en 52 R. v. O. Eerste Kamer), dat de interpellant verlof aan de Kamer moet vragen, na het onderwerp genoemd te hebben. De Kamers weigeren dat echter bij hooge uitzondering. De Kamer bepaalt dan een dag, waarop de vragen zullen gedaan worden; te dien einde wordt de betrokken minister door den Voorzitter

der Kamer uitgenoodigd tegenwoordig te zijn. Indien de zaak spoed vereischt en de minister tegenwoordig is, kan de interpellatie ook dadelijk gehouden worden. De minister geeft dan *de verlangde inlichtingen*, doch hij kan ook weigeren met het oog op staatsbelang; echter is hij voor de weigering even goed verantwoordelijk als voor de beantwoording.

Nadat bij de beschouwing over en weer ook andere leden dan de interpellant zich in het debat hebben kunnen mengen, loopt de interpellatie veelal af in een *motie van orde*, waarvan de beteekenis is, dat er niet meer over de kwestie te praten valt, dat verder debat nutteloos zou zijn en dat men dus een besluit kan nemen. Is er nu een motie opgesteld om de handelingen van den minister goed te keuren, dan spreekt men van een *motie van goedkeuring*. Er kunnen echter ook moties van afkeuring of wantrouwen gesteld worden, en worden dezulke door de Kamer aangenomen, dan verklaart de Kamer feitelijk, dat de harmonie tusschen haar en den minister, wien de motie geldt, verbroken is. Van een verdere goede samenwerking komt dan soms niet veel meer, en zoo moet er eene oplossing gevonden worden om de goede verstandhouding weer te bewerkstelligen. De Koning moet dan ingrijpen, en hij kan nu of den minister, die in den regel vanzelf de portefeuille neerlegt, ontslaan, of de Kamer ontbinden, d.i. den leden hun mandaat opzeggen, waarna eene nieuwe Kamerverkiezing moet plaats hebben. Zoo hebben we in het interpellatierecht het eerste politieke gevolg van de ministerieele staatkundige verantwoordelijkheid leeren kennen. (zie pag. 32).

Vraagrecht. Onschuldiger dan het interpellatierecht is het vraagrecht, dat niet grondwettig, doch bij het R. v. O. is ingesteld en wel pas in 1906. (Zie art. 95 R. v. O. II° K.) Toen is nl. vastgesteld, dat op bepaalde dagen en uren ieder lid zonder voorafgaand verlof korte en duidelijk geformuleerde vragen mag indienen bij den voorzitter, die ze den betrokken minister meedeelt. De steller der vraag kan, na bekomen antwoord, nog kortelijk eenige opheldering vragen, doch op geenerlei wijze discussie voeren en bij de gelegenheid geen interpellatie over 't zelfde onderwerp vragen. Een ander lid mag hierbij het woord niet voeren. Als de minister het antwoord schriftelijk inzendt, heeft geen mondelinge behandeling meer plaats. Vraag en antwoord worden in de „Handelingen”

openbaar gemaakt. Maakt de minister tegen vorm of inhoud der vraag bezwaar, dan behoeft hij niet te antwoorden.

Enquêterecht. Het is niet toevallig, dat in de grondwet op het interpellatierecht volgt: Beide Kamers hebben, zoowel ieder afzonderlijk als in vereenigde vergadering, het recht van onderzoek (enquête) te regelen door de wet. Immers het drukt scherper de politieke gevolgen der staatkundige ministeriele verantwoordelijkheid uit. Helpt interpellatie niet, dan zou men nog, buiten de regeering om, een enquête kunnen houden, 't zij in loco, 't zij door vragenlijsten rond te zenden, 't zij door personen te hooren onder dwang van te moeten getuigen. Een enquête, hierboven bedoeld, heet een *politieke enquête*, men tracht daarbij het regeeringsbeleid van een minister na te gaan, (Dit heeft men o. a. *getracht* te doen in 1910, toen er van een ridderorden-kwestie sprake was, en waarbij minister Dr. A. Kuyper een minder mooie rol zou gespeeld hebben). Daarnaast bestaan nog andere enquêtes, zooals een *wetgevingsenquête*, die beoogt: a. het onderzoek in zake de werking van een reeds bestaande wet, b. het verzamelen van materiaal voor een nog te maken wet. Een voorbeeld hiervan kunnen wij geven in een gehouden onderzoek naar den toestand in de fabrieken en werkplaatsen van 1886. Ook is een *verkiezingsenquête* voorgekomen te Elst; daarbij trachtte men te onderzoeken, in welke mate knoeierijen bij de verkiezing hadden meegewerkt, om een candidaat te zien benoemd. Ten slotte noemen wij nog een *economische enquête*.

Volgens de grondwet, art. 95, hebben beide Kamers en de Vereenigde Vergadering het recht van Enquête. Nu doet zich het eigenaardige geval voor, dat de Eerste Kamer grondwettig een recht is toegekend, maar in de practijk zich dat recht ziet onthouden. Wat toch is het geval? In 1848 kwam het recht van onderzoek in de grondwet voor de Tweede Kamer. In 1850 verscheen de *Enquêtewet*, die dus enkel voor de Tweede Kamer gold; die wet is nooit gewijzigd, zoodat, nadat de Eerste Kamer pas in 1887 grondwettig het enquêterecht werd toegekend, de wet nu nog alleen voor de Tweede Kamer geldt.

Enkele bepalingen uit de *Enquêtewet* willen wij hier nog laten volgen; Een getuige kan gedwongen worden te verschijnen. Hij moet dan ook getuigen, maar blijft hij hierin nalatig, dan komt hij niet, zooals gewoonlijk, voor den straf-

rechter, doch voor den burgerlijken rechter. Het onderzoek moet plaats hebben *in* een der vertrekken van het II° Kamer gebouw, wat zeer verkeerd is, want niets is beter dan een onderzoek *in loco*.

De minister kan zijn ondergeschikten verbieden te antwoorden en hen ook geheimhouding opdragen. Ook behoeft hij geen enkel stuk ter inzage te geven. Dit alles maakt de enquêtewet vrijwel tot een paskwil.

Incompatibiliteiten. Dit zijn *onvereenigbaarheden* van betrekkingen, ambten, met het lidmaatschap van een der Kamers. Art. 96 G.w. somt er eenige op, te weten:

- 1° Vice-president of lid van den Raad van State. Deze alle zijn uitgesloten, omdat:
 - a. Een lid van den R. v. S. mede advies geeft bij een wetsontwerp, dat zou hij als Kamerlid kunnen afbreken;
 - b. De R. v. S. kan het Koninklijk gezag waarnemen.
 - c. Het is niet goed te keuren, dat de staatkunde binnengehaald wordt in den R. v. S.
- 2° President, vice-president of lid van en procureur-generaal of advocaat-generaal bij den Hoogen Raad. Als redenen van uitsluiting geeft men hiervoor op: a De Tweede Kamer moet bij vervulling van een vacature in den H.R. de voordracht opmaken. Zoodoende zou een lid kunnen medewerken aan zijn eigen benoeming b. Ingeval de Kamerleden voor ambtsmisdrijven moeten vervolgd worden, geschiedt dit door den H.R. (zie art. 164 Gw.)
- 3° President of lid van de Algemeene Rekenkamer. Weer geldt hier a. de voordracht door de Tweede Kamer te doen aan den Koning b. De Rekenkamer komt dikwijls met de Kamer in contact, waar het betreft het geven van inlichtingen.
- 4° De Commissaris des Konings in de provincie. Deze is Voorzitter van het dagelijksch bestuur en der statenvergadering in zijne provincie. Dit presidium zou hij niet telkens kunnen overdragen. Voor een geregelden gang van het provinciaal bestuur is het ook niet gewenscht, dat hij veel afwezig is.
- 5° De griffiers der Kamers, — dit staat echter in art. 99 Gw. — Zij hebben het te druk in hunne werkzaamheden en bij het opmaken van verslagen zouden zij zich te veel door politieke gevoelens kunnen laten leiden.

- 6° Een Eerste Kamerlid kan geen Tweede zijn en omgekeerd. Kon dit, dan gold iemands stem twee keeren (art. 93 Gw.)
- 7° Een Eerste Kamerlid mag bovendien geen lid der Provinciale Staten zijn (art. 128 Gw.), daar hij in zoo'n geval tot zijn eigen verkiezing kon meewerken.

De grondwet deed goed al deze bepalingen op te nemen. Wie het Kamerlidmaatschap aanvaardt, wacht een drukke werkzaamheid; daarbij op behoorlijke wijze zijn ambt te vervullen, wordt niet ten onrechte onmogelijk geacht.

Minister-Kamerlid. Deze combinatie kan volgens onze constitutie voorkomen, maar behoort toch tot de uitzonderingen. Allereerst somden wij hierboven art. 96 lid 1 op en daarbij werd de minister niet genoemd, m.a.w. uitgesloten is hij niet. Tweedens zagen wij bij art. 94, dat hij lid kon zijn, en ten derde moesten wij bij de behandeling van de schadeloosstelling der Kamerleden volgens art. 89 Gw. uitdrukkelijk vermelden dat de leden, „die het ambt van minister bekleeden” die schadeloosstelling niet genieten. Het blijkt dus voldoende, dat de grondwet het samengaan der betrekkingen van minister en kamerlid toelaat. Dat het in de practijk zoo weinig navolging ondervindt, moet voornamelijk gezocht worden in het volgende, wat tegen combinatie pleit:

- 1° Een minister kan als Kamerlid geen inlichtingen vragen om die als minister te geven.
- 2° Gesteld, alle negen ministers waren tevens Kamerleden. Welke kracht is er dan toe te kennen aan een wet, die louter door hun stemmen de meerderheid verwierf. (Zijn er 51 leden, die stemmen, onder wie de 9 ministers, die in hun Raad het wetsontwerp hebben behandeld en *dus* wel voor zullen stemmen met het oog op de homogeniteit, dan kon de wet met 26 stemmen tot stand komen, waarvan er 9 van de zijde der voorstellers kwamen; m.a.w. slechts 17 kamerleden stemden voor.)
- 3° De minister, tevens lid der Kamer, is niet onafhankelijk meer, daar hij in de laatste functie controleur der regeering is en gecontroleerd wordt in qualiteit van minister.

Is de minister tevens Kamerlid, dan heeft hij natuurlijk ook het recht van mede-stemmen. Vervult hij enkel de rol van departementshoofd, dan mag hij wel aan de beraadslaging

deelnemen, doch stemmen doet hij niet. Men spreekt hier van een *raadgevende stem*.

Andere ambtenaren dan de uitgesloten. Indien „andere” ambtenaren dan de hierboven uitgesloten tot lid der Tweede of Eerste Kamer worden verkozen, verliezen zij niet hun ambt, doch lid 2 van art. 96 Gw. schrijft dan een wet voor omtrent de regeling van het tractement, de dienstvervanging en verlof. Daar de grondwet uitdrukkelijk spreekt van ambtenaren uit 's lands kas betaald, geldt bovenstaand dus ook enkel voor *Rijksambtenaren*. Zekerheid voor het behoud hunner positie bij eventueele niet-herkiezing tot Kamerlid voor gemeente-, provinciale- of waterstaats-ambtenaren is er dus niet. Hunne besturen beslissen over het al of niet in dienst blijven.

Voor enkele groepen van Rijksambtenaren bestaat zoo'n wettelijke regeling, bijv: voor professoren; zij worden zoolang non-actief en ontvangen de helft hunner jaarwedde. (Zie art. 44 en 91 der wet op 't H.O.) Voor ambtenaren aan de Ministeries is een regeling vervat in het K. B. van 5 Februari 1868; voor officieren geldt de bepaling, dat zij non-actief zullen zijn, zoolang zij lid van een der Kamers zijn; worden zij niet herkozen, dan keeren zij tot den werkelijken dienst terug.

Onschendbaarheid van Kamerleden. Hiervan zegt de grondwet in art. 97, dat de leden der Staten-Generaal niet gerechtelijk vervolgbaar zijn voor hetgeen zij *in de vergadering* hebben gezegd of aan haar schriftelijk hebben overgelegd. Voor hetgeen dus buiten de vergadering voorvalt, zouden zij eventueel wel vervolgbaar zijn en ook wanneer in de vergadering tot handtastelijkheden wordt overgegaan. Op het beleedigen in de vergadering is dus geen straf gesteld, en dat is maar goed ook; immers de debatten doen de politieke hartstochten soms zeer opzweepen, in drift, of in het vuur van het debat of ook na provocatie van een medelid, beleedigt men wel eens zonder het uitdrukkelijk te willen. Aan den anderen kant is het knellend, wanneer een debater moet denken aan de strafrechtelijke gevolgen tijdens zijne redevoering. Het debat kan echter door den Voorzitter getemperd worden, want deze kan volgens het Reglement van Orde zijn maatregelen nemen. Na een beleediging wordt meestal het woord gevraagd door de beleedigde partij over een *persoonlijk feit*, dat onmiddellijk verleend wordt. Door excusaanbieding wordt dan de belee-

diging weer teruggenomen, immers de opzettelijke bedoeling van belediging heeft niet voorgezeten.

In het grondwetsartikel wordt alleen van „leden” gesproken. Hoe nu, als een minister een beledigende uitdrukking bezigt? Is hij lid der Kamer, dan zal de onschendbaarheid ook voor hem moeten gelden, is hij geen lid, dan is ze voor hem niet gewaarborgd.

N.B. Gemeenteraadsleden en Statenleden der provincie zijn in *hunne* vergaderingen voor hun „stem of meening” ook onschendbaar (zie. art. 47 Gem. wet en art. 74 Prov. wet).

Zitting en Vergadering. De grondwet spreekt in de artikelen 100, 102, 103 en 104 over zitting en in 101, 105 en 108 over vergadering. Het verschil tusschen zitting en vergadering is vooral gelegen in den tijdsduur en de openingswijze. De zitting dan duurt van den derden Dinsdag in September tot den Zaterdag voorafgaande aan dien derden Dinsdag van het volgende jaar; de Koning of een Commissie namens Hem opent ze. Een vergadering duurt een gedeelte van een dag; er kunnen zelfs op één dag meerdere vergadering gehouden worden, en een zitting heeft dus „vele” vergaderingen. De vergadering wordt steeds door den voorzitter geopend. Wat aangaat de sluiting der zitting, dit kan door den Koning geschieden of door een Commissie. Regel is, dat de minister van Binnenlandsche Zaken, daartoe door den Koning in Commissie gesteld, de zitting sluit. De vergadering wordt steeds door den Voorzitter gesloten. Hebben de Kamers dan nooit vacantie? Jawel, men zegt daarvoor: *De Kamers gaan op reces* en men beschouwt dit als een schorsing der zitting.

Een oproeping voor de opening der gewone zitting is niet noodig, daar de grondwet zelve in art. 100 lid 2 het tijdstip daarvoor aangeeft, nl. den derden Dinsdag in September. Meestal heeft de opening door den Koning persoonlijk plaats, doch ook wel eens door een Commissie. De opening geschiedt steeds in vereenigde vergadering. Daarbij spreekt de Koning *de troonrede* uit. Deze bevat een overzicht van den toestand van Nederland en zijne kolonien over het afgelopen jaar. Tevens worden plannen aangegeven, volgens welke de regeering in het nieuwe zittingsjaar denkt te werken; er worden dan onderwerpen van wetgeving aangekondigd en de troonrede kan dus beschouwd

worden als een werkrooster voor het komende jaar.¹⁾ De Kamers antwoorden daarop bij de beschouwingen over de Staatsbegroting, met welke vaststelling een nieuw zittingsjaar in den regel aanvangt.

Vergaderen. De vergaderingen worden in het openbaar gehouden, art. 101 lid 1 Gw. Zoodoende kan het volk zich op de hoogte stellen van de werkzaamheden der Kamer, en nagaan of deze haar plicht niet verzaakt. Bij niet voldoende plichtsbetrachting toch is er gelegenheid bij de verkiezing den leden geen nieuw mandaat te verstrekken of omgekeerd — te verlengen. De vormen van openbaarheid zijn:

- 1° 't Publiek kan komen luisteren, doch hiermee wordt niet veel bereikt, daar de meeste menschen tijd noch lust bezitten, geregeld de vergaderingen aan te hooren.
- 2° De „Handelingen”, 't officieele verslag van het besprokene in de Kamer, geven alles woordelijk weer. Daarvoor zijn stenografen in de Kamer aanwezig. Het aantal lezers der Handelingen is echter niet bijster groot in betrekking tot het aantal inwoners, daar de verslagen voor het groote publiek te uitvoerig zijn.
- 3° De pers wordt toegelaten, en de verschillende dagbladen geven naar hunne richting een verslag van het verhandelde weer, niet zelden met gezonde critiek er bij. De courant bereikt een ieder, zoodat de openbaarheid zich hier het meeste uit.

De Kamers mogen pas vergaderen, als meer dan de helft der leden tegenwoordig zijn (art. 105 Gw). Of de grondwet nu bedoelt de helft van alle (= 100) leden dan wel van alle „gekozen” leden, is niet duidelijk. Het R. v. O. voor de Tweede Kamer hakt den knoop door, door te bepalen, dat 51 leden de presentielijst moeten hebben geteekend, voordat de Voorzitter de vergadering mag openen (art. 49 R. v. O. II°. K.). Voor het nemen van een besluit geldt hetzelfde getal.

Bij hooge uitzondering vergaderen de Kamers niet openbaar, als nl.

- 1° De Voorzitter het noodig keurt, of
- 2° Een *tiende* der aanwezige leden het wenscht, kan vergaderd worden met gesloten deuren. Zijn ze gesloten, dan beslist de vergadering of ze gesloten zullen blijven, en in die vergadering kan ook een besluit worden genomen (art. 101 Gw.). Men

¹⁾ Zie Bijlage I.

noemt dit vergaderen in *Comité-generaal*. Over het behandelde kan geheimhouding worden opgelegd. De *notulen* dezer vergadering worden dan ook steeds afzonderlijk opgemaakt. (art. 120 en 122 R. v. O. II K.)

Als er een *vereenigde vergadering* is, nemen de leden der Eerste en die der Tweede Kamer naar willekeur door elkaar plaats. De Voorzitter der Eerste Kamer is dan de leider dezer vergadering, die slechts als eene beschouwd wordt.

Vereenigde Vergaderingen zijn gebiedend:

- 1° Bij de opening en sluiting der zitting (art. 103 Gw.).
- 2° Bij de regeling van de voogdij (art. 32 Gw.).
- 3° Bij de regeling van het regentschap (art. 37 Gw.).
- 4° Bij het beëdigigen van voogd(en) en regent (art. 34 en 43 Gw.).
- 5° Bij de buitenstaatverklaring des Konings (art. 40 Gw.).
- 6° Bij het ophouden van dien toestand des Konings (art. 47 Gw.).
- 7° Bij het inhuldigen des Konings (art. 51 Gw.).

Zooals wij reeds weten, komen ook vereenigde vergaderingen in *dubbelen getale* voor, nl: bij de erfopvolgings-wijziging en bij benoeming van den troonopvolger, (art. 19, 20 en 21 Gw.).

Sluiting geen (wel) stuiting. Wat hieronder te verstaan? Niets anders, dan dat de vraag rijst, of de aanhangige zaken op zekere tijden ingetrokken worden, dan wel blijven bestaan. Bij de gewone jaarlijksche sluiting der zitting is sluiting geen stuiting; immers dezelfde leden staan tegenover dezelfde regeering. Bij Kamervernieuwing — om de 4 jaar — kan sluiting geen stuiting, maar ook wel stuiting zijn, dit zal geheel afhangen van den uitslag der verkiezing, nl. of die de *Kamer om deed gaan*, of niet.

Bij ontbinding vervalt evenwel alles, wat aanhangig is, zelfs een aanklacht tegen den minister (zie pag. 31). Wordt echter de Eerste Kamer alleen ontbonden, dan is er groote kans, dat de Tweede Kamer (die zelf aanbleef) hare behandelde zaken blijft aanbieden.

Stemming. Men kan mondeling en schriftelijk stemmen. De grondwet zelve geeft het aan in art. 106 en 107. Zij beslist daarin, dat *over zaken mondeling, over personen schriftelijk* moet worden gestemd. De stemming over zaken geschiedt in den regel bij zitten en opstaan, maar als een der leden het verlangt, moet het plaats vinden bij hoofdelijke oproeping en alsdan mondeling. Een besluit is aangenomen bij volstreckte meerder-

heid der stemmende leden, dus minstens de helft + één. Het is nu gemakkelijk te berekenen met hoeveel stemmen minstens een besluit in de II° K, I^o K, Vereenigde Vergadering of Vereenigde Vergadering in dubbelen getale aangenomen is. *Staken* de stemmen, d.i. dat er evenveel voor als tegen zijn uitgebracht, dan moet in de volgende vergadering weer over die zaak gestemd worden. Staken ze dan nog eens, dan wordt in die nieuwe vergadering het voorstel geacht niet te zijn aangenomen. Ook, al was de eerste vergadering voltallig, d.w.z. als alle gekozen leden der Kamer tegenwoordig waren, 100 behoeft dus niet, evenmin 50, er kunnen nl. onvervulde vacatures zijn.—De stemming over personen geschiedt bij gesloten en ongeteekende briefjes. Dit geldt zoowel voor voordrachten als personen, die in de grondwet genoemd zijn. Zoo moet de II° Kamer de *voordracht* opmaken van den Voorzitter voor de II° Kamer (art. 88 Gw.), voor de leden der Rekenkamer (art. 179 Gw.), voor de leden van den Hoogen Raad (art. 163 Gw.). In alle drie gevallen benoemt dan de Koning uit de voordracht.

Persoonsbenoemingen, die in de grondwet staan, zijn: de Koning (art. 19, 20 en 21 Gw.), de Voogd (art. 32 Gw.), de Regent (art. 37 Gw.) de Griffiers der Kamers (art. 99 Gw.). Bij al de stemmingen over voordrachten of personen besluit de volstreckte meerderheid, bij staking echter onmiddellijk het lot. In elk geval stemt de Voorzitter het laatst, voor 't overige beslist het lot, wie begint en daarna in volgorde van de presentielijst.

Ontbinding. Wanneer de Koning den Kamerleden hun mandaat als Volksvertegenwoordiger opzegt, spreekt men van ontbinding. In art. 73 Gw. is den Koning dit recht toegekend; diensengevolge kan hij de II° Kamer, de I^o Kamer, of beide gelijktijdig, ontbinden.

Ontbinding komt voor:

- 1° Als de grondwet het eischt, zooals in art. 195 bij grondwetswijziging. Hieraan kan de Koning zich niet onttrekken, het is een *ontbinding van rechtswege*.
- 2° Als de noodige samenwerking ontbreekt tusschen eene der Kamers (of beide) en de Regeering. De harmonie kan nu hersteld worden door of de ministers te ontslaan en nieuwe te benoemen in den geest der Kamer of de Kamer te ontbinden. De Koning beslist zelf, hoe hij de goede

verstandhouding weer in het leven zal roepen. In dit geval spreekt men van een *vrijwillige ontbinding*. Wat de Koning dus bij voorkomende gelegenheden zal doen, hangt af van den politieken toestand van het oogenblik. (pag 32).

Aan een ontbinding gaat de sluiting der zitting vooraf, (art. 104 Gw.) Voor 't overige verloopt een ontbinding als volgt:

- 1° Er komt een rapport van den Ministerraad, waarin de beweegredenen van de ontbinding zijn vervat.
- 2° Dit rapport wordt in de Staatscourant geplaatst, ter voorlichting van de kiezers.
- 3° Er komt een besluit van den Koning, dat de ontbinding beveelt en tevens den last inhoudt, om binnen veertig dagen nieuwe Kamers te kiezen en bijeenkoming der nieuw gekozen Kamers binnen drie maanden (art. 72 Gw.).

Referendum. Niet altijd dient een ontbinding om een eind te maken aan een conflict tusschen Regeering en Kamer, Soms ook wordt tot ontbinding overgegaan, om het volk zijn meening over „een of ander onderwerp” te laten uitspreken; men noemt dat een referendum.

Zooals wij reeds vroeger zagen, kan de Raad van State het koninklijk gezag waarnemen. Art. 73 Gw. laatste lid verbiedt hem dan evenwel van het ontbindingsrecht gebruik te maken, omdat hij anders beletten kon, dat er een nieuwe Koning kwam, in geval deze door de Staten-Generaal benoemd moet worden. Hij zou derhalve zijne eigen regeering kunnen doen voortduren.

Gevolgen van ontbinding. Wat aangaat de werkzaamheden, deze vervallen alle, zelfs een aangevangen enquête houdt op (art. 28 der wet.). Wat betreft de aftreding der nieuw verkozen Kamerleden, hierover 't volgende: Bij ontbinding der I^o Kamer begint de rooster van aftreden telkens opnieuw te werken over twee jaren na den eerstvolgenden derden Dinsdag in September. Bij die der II° Kamer treden de leden drie jaar na den eertvolgenden derden Dinsdag in September af (art. 146 Kieswet).

E. Van de Wetgevende macht.

Wetgeving. Onder wetgeving hebben wij te verstaan, het maken van bindende regels, waaraan burgers en besturen zich

hebben te houden. Zij, die de wetten niet richtig naleven, kunnen door strafbepalingen gedwongen worden tot gehoorzaamheid aan de wet. Volgens art. 109 Gw. hebben Koning en Staten-Generaal *gezamenlijk* de wetgevende macht, waaruit volgt, dat nòch de Koning alleen, nòch de Volksvertegenwoordiging alleen een wet kan maken. Beider samenwerking wordt vereischt. Welk aandeel ieder in de wetgeving heeft, zal beneden blijken.

Tot standkoming eener wet. Alvorens met de uitwerking van de totstandkoming eener wet te beginnen, willen wij puntsgewijze den gang aangeven, om daarna ieder onderdeel nader te beschouwen. *Een voorstel van wet*, ook wel *wetsontwerp* genoemd, kan zoowel van den Koning (art. 71 Gw.) als van de Tweede Kamer uitgaan (art. 116 juncto 117 Gw.); vandaar, dat men twee wegen kan inslaan.

A.

1. Het initiatief gaat van den Koning uit.
2. De betrokken minister maakt het ontwerp.
3. Dit gaat naar den ministerraad.
4. Vervolgens naar den Raad van State.
5. Bij instemming met het van den R.v.S. ontvangen advies wordt het ontwerp bij *Koninklijke Boodschap* (òf door een Koninklijke Commissie) aan de Tweede Kamer gezonden, vergezeld van een *Memorie van Toelichting*.
6. De Tweede Kamer splitst zich bij loting in 5 secties (= afdeelingen).
7. Iedere afdeeling kiest een voorzitter, een ondervoorzitter en een rapporteur.
8. De 5 afdeelingsvoorzitters met de Voorzitter der Tweede Kamer vormen de *centrale sectie*. De Voorzitter der Tweede Kamer heeft de leiding.
9. De 5 rapporteurs maken het Voorloopig Verslag op.
10. Dit gaat naar den betrokken minister.
11. De minister geeft hierop een *memorie van Antwoord* aan de Tweede Kamer.
12. Daarna komt het in de volle Tweede Kamer in behandeling.
13. Eerst worden er *algemeene beschouwingen* gehouden.

14. Daarna wordt artikel voor artikel behandeld, waarbij *amendementen* komen.
15. Stemming over ieder artikel, 1^e lezing.
16. Eindstemming over 't geheel, 2^e „
17. Is 't ontwerp aangenomen, dan gaat het naar de Eerste Kamer, die ook in 5 Secties is verdeeld.
18. *Hier geen amendementen.*
19. Onmiddellijke stemming over 't geheel.
20. Bij aanneming gaat het naar den Koning.
21. Sanctie, laatst daad der wetgeving, naam wet.
22. Afkondiging in 't Staatsblad.

B.

1. Het initiatief gaat van de Kamer uit.
2. In de Tweede Kamer gelijke behandeling als onder A. (dus 6, 7, 8 en dan 12, 13, 14, 15 en 16).
3. Naar de Eerste Kamer (A. 17, 18 en 19.)
4. *Naar den Raad van State om advies.* (A 4 en 5.)
5. Naar den Koning, die dan kennis geeft aan de Staten-Generaal, of hij bewilligt in het voorstel of niet.
6. Afkondiging.

De wijze van totstandkoming onder A, is de meest voorkomende, men noemt ze, die *met afdeelingsonderzoek*.

Initiatief (A. 1. en 2). Onder initiatief verstaat men het recht tot het indienen van een wetsvoorstel. Dit recht is den Koning toegekend in art. 71 Gw. en maakt hij daarvan gebruik, dan spreekt men van *Koninklijk initiatief*.

De grondwet heeft dit recht ook aan de Staten-Generaal geschonken in de artikelen 116 en 117 Gw., zoodat wij dus ook van *parlementair initiatief* kunnen spreken. Bij lezing der beide laatste artikelen valt op te merken, dat de grondwet in art. 116 het recht aan beide Kamers toekent, doch de uitvoering daarvan voor de Eerste Kamer practisch onmogelijk maakt, doordat art. 117 zegt: *De voordracht daartoe* gaat van de Tweede Kamer uit*). Het Koninklijk initiatief komt verreweg het

*) Toch is het mogelijk, dat Eerste Kamerleden gebruik maken van het recht van initiatief, nl. tengevolge van het grondwetsartikel 48, als het buiten-staat-zijn heeft opgehouden. Zie pag. 23

meest voor, omdat de Koning heeft te beschikken over zijn ministers met hun ambtenaren; ook beschikt hij over meer hulpmiddelen.

Koning alleen initiatief. De Koning kan *altijd* gebruik maken van het recht van initiatief; de Kamer niet. Er zijn nl. enkele gevallen, waarbij de grondwet uitdrukkelijk het recht tot het indienen van een wetsvoorstel aan den Koning overlaat, te weten:

- 1° Verandering in de erfopvolging (art. 19 Gw.).
- 2° Benoeming van een troonopvolger (art. 20 Gw.).
- 3° Goedkeuren van tractaten of verdragen (art. 59 Gw.).
- 4° *Instelling* van ridderorden (art. 66 Gw.).
- 5° *Algemeene* begrootingswetten (art. 124 Gw.).
- 6° Het onder de wapenen *laten blijven* der dienstplichtigen (art. 185 Gw.).

Meent de Koning een regeling bij wet over een of ander onderwerp tot stand te moeten brengen, dan draagt hij meestal het maken van een ontwerp op aan den betrokken minister, doch noodig is dit niet. Het komt voor, dat een Staatscommissie van deskundigen het ontwerp in elkaar zet. Wie echter de vervaardiger moge zijn, steeds komt het ontwerp in den ministerraad (A 3). Nadat er daarin over beraadslaagd is, vindt men aan het hoofd de *Considerans*, waarin doel en redenen der aanstaande wet worden aangegeven.

Het ontwerp in den Raad van State (A 4). Volgens art. 1 sub a van het R. v. O. van den Ministerraad moeten alle ontwerpen van wet bij den R. v. S. worden ingediend, en wel bij die afdeeling, die correspondeert met het ministerie, waarvan het ontwerp uitgaat. Deze afdeeling geeft advies aan den geheelen Raad van State, en deze op zijn beurt weer aan de Kroon. Voor zoover echter een onderwerp tot belangrijke aanmerkingen en bezwaren aanleiding heeft gegeven, komt het nog eens in den ministerraad, „ten ware de spoed, dien de behandeling mocht vereischen nader overleg niet toelaat”, om daarna te prijken met het: *den Raad van State gehoord*, 't geen aan het hoofd van het ontwerp vermeld wordt.

De Koninklijke Boodschap (A 5). Is het ontwerp van den R. v. S. met het advies teruggekomen en vindt de minister het niet meer noodig, veranderingen aan te brengen, dan gaat het bij Koninklijke boodschap naar de Tweede Kamer. Hierin staat

niets anders dan de aanbieding zelve en het ter regeling aangeboden onderwerp. Zij is niets meer dan een vaste formule, wordt door den Koning *alleen* onderteevend en is dus te beschouwen als een geleidingsmissive. De grondwet eischt deze schriftelijke boodschap echter in art. 110 lid 1. Wel is het volgens datzelfde lid geoorloofd, dat de voorstellen van wet ook door een commissie kunnen worden aangeboden, doch dit gebeurt bij hooge uitzondering; alleen de begrootingsontwerpen worden telken jare door een Koninklijken commissaris ingediend, nl. den minister van financiën.

De Memorie van Toelichting is van veel meer belang. Hierin toch wordt het voorstel toegelicht en worden de gronden aangegeven, waarop het voorstel berust. Het stuk is alleen door den minister onderteevend. Hier begint dus reeds zijn verantwoordelijkheid voor het ontwerp, dat hij in de Kamer heeft te verdedigen.

In de Tweede Kamer (A 6, 7, 8 en 9). Het wetsonderzoek in de Tweede Kamer is aangegeven in art. 111 der grondwet, doch uitgewerkt in haar R. v. O. Dat onderzoek gaat dan als volgt: De Tweede Kamer splitst zich bij loting om de 2 maanden in vijf afdeelingen of *secties*. Daar de Voorzitter niet meedoet, komen er alzoo 4 afdeelingen van 20 en 1 afdeeling van 19 leden. Iedere afdeeling telt nu een president, een vice-president, een rapporteur (= secretaris) en leden. De 5 presidenten der afdeelingen en de President der Kamer vormen samen de *centrale sectie*, waarvan de laatste de leiding heeft met een *raadgevende stem*. De centrale sectie nu regelt de data, waarop de ingekomen voorstellen zullen worden behandeld en wel in iedere afdeeling gelijktijdig. De 5 rapporteurs maken over het onderzoek in de afdeeling een verslag op, dat het *Voorloopig Verslag* heet. Daarna moeten zij, volgens het R. v. O., een algemeen rapporteur benoemen. Gewoonte is, dat de griffier der Kamer daartoe gekozen wordt, zoodat zijn hoofdwerkzaamheid dan ook is het opmaken van het voorloopig verslag. Dit voorloopig verslag gaat naar den minister, die er een *Memorie van Antwoord (A 10 en 11)* op geeft. Er kan nu in den wetgevenden arbeid vertraging komen, doordat er *nota's van wijzigingen* kunnen worden gegeven of een *gewijzigd wetsontwerp*, waardoor een *tusschenverslag* ontstaat; maar eindelijk komt dan toch het *eindverslag*, 't geen de verklaring inhoudt, dat het ontwerp

rijp is voor behandeling in 't openbaar. De datum, waarop deze zal aanvangen, wordt weer door de centrale sectie vastgesteld.

De openbare behandeling (A. 12, 13, 14, 15, en 16).

Bij de openbare behandeling heeft de minister in de volle Tweede Kamer het ontwerp te verdedigen tegenover der Kamerleden. In sommige gevallen is het echter geoorloofd, dat een ander voor den minister optreedt, want art. 110 Gw. lid 2 zegt: De Koning kan aan bijzondere door Hem aangewezen commissarissen opdragen, de ministers bij het behandelen van die voorstellen in de vergaderingen der Staten-Generaal „bij te staan”. Uit de woorden „bij te staan” blijkt genoegzaam, dat de minister verantwoordelijk blijft, want had de grondwet dit niet bedoeld, dan zou zij wel „vervangen” hebben gebruikt. De gevallen, waarin zoo'n *regeeringscommissaris* in de Kamer den minister bijstand verleent, zijn niet talrijk, maar komen toch wel eens voor, zooals in 1912 toen de heer S. Gratama het ontwerp van de wet: Rechtstoestand der vanouds genaamde heiden in het Gooi verdedigde, en ook in 't zelfde jaar de heer Dresselhuus een ontwerp ten aanzien van het militair strafrecht. Zoo is ook de Indische mijnwet verdedigd door den heer Loudon; hij stond daarin den minister van Koloniën bij.

De behandeling begint met de *algemeene beschouwingen*, d.i. een bespreking over de strekking der toekomstige wet in het algemeen. Daarna gaat men over tot de artikelsgewijze behandeling, waarbij een der voornaamste: rechten der Tweede Kamer in toepassing wordt gebracht, nl. het:

Amendementsrecht. Hieronder verstaat men het recht om wijziging in een wetsvoorstel te brengen, waaronder vooral begrepen wordt: *schrappen, inlasschen, veranderen* van of in een bepaald artikel. De grondwet kent in art. 112 dit recht toe aan de Tweede Kamer en de Vereenigde Vergadering, zoodat dus de Eerste Kamer geen amendementen kan indienen; of het voor de dubbele Kamer geldt, is dubieus. Wel is een vereenigde vergadering in dubbelen getale een vereenigde vergadering, maar 't is de vraag, welke vereenigde vergadering de grondwet bedoelt in art. 112; algemeen wordt aangenomen die van 150 leden en niet die van 300. Er zijn twee soorten van amendementen: een *gewoon amendement*, dat kan werken, als 5 leden een wijziging voorstellen, of 1 gesteund door 4, of 2 gesteund

door 3 (art. 74 R. v. O.) en een amendement van rechtswege, dat in behandeling moet worden genomen, als slechts 3 leden van: a. de Commissie van Rapporteurs of b. de Commissie van Voorbereiding het voorstellen.

Er is één geval, dat zelfs de Tweede Kamer geen recht van amendement heeft, nl. bij grondwetsherziening, als de nieuwe Kamers moeten beslissen over de reeds aangenomen wet. Wij komen hierop later terug.

Bij het indienen van een amendement moet de Kamer er op letten, dat het gewijzigde voorstel niet buiten de considerans gaat. Daarom toetst de Kamer een amendement in den regel aan den titel der wet of aan de Memorie van toelichting.

Wanneer men op een amendement nog een amendement indient, spreekt men van een sub-amendement. Dit komt dan ook het eerst in stemming en, zoo er op een artikel meerdere amendementen zijn ingediend, dat van de verste strekking.

Na afloop van de amendeering komt het artikel in stemming. De aanneming geschiedt bij volstreekte meerderheid van stemmen. Zijn alle artikelen dusdanig afgehandeld, dan volgt eenige dagen later de stemming over de heele artikelenreeks, het geheele ontwerp dus, en wel om te zien, of het verband goed is gebleven, dan wel of nog redactie-wijzigingen noodig zijn. Men spreekt daarom wel van eerste en tweede lezing.

't Ontwerp in de Eerste Kamer (A 17, 18 en 19). Is het, meestal gewijzigde, ontwerp in de Tweede Kamer aangenomen, dan gaat het onder aanbieding van een daarvoor bestemd grondwettig formulier naar de Eerste Kamer. Dit voorschrift vindt men in art. 113 Gw., waarbij gelet dient te worden op de woorden: „zooals het daar ligt.” Immers zij sluiten nog eens het recht van amendement voor de Eerste Kamer uit. Deze heeft alzoo te stemmen over 't geheel. Het onderzoek in de Eerste Kamer is overigens gelijk aan dat in de Tweede, met dit verschil, dat de loting in secties om de drie maanden geschiedt. Uit vorenstaand volgt, dat de Eerste Kamer op 't gebied van wetgeving niet veel beteekent, immers zij oefent in 't geheel geen invloed uit, haar ideëen kan men men nooit in een wet aantreffen. Zij heeft het ontwerp aan te nemen of af te keuren. Doet zij het eerste, dan geeft art. 114 Gw. de formulieren aan, onderwelke zij van de aanneming kennis moet geven aan den Koning en de Tweede Kamer. In geval van afkeuring

bevat hetzelfde artikel ook formulieren voor de kennisgave daarvan. Mocht de Tweede Kamer het ontwerp verwerpen, dan geeft zij daarvan kennis aan den Koning volgens het formulier van art. 113 Gw. lid 2.

De Koning in de wetgeving (A 20 en 21). Wanneer de Eerste Kamer besloten heeft tot aanneming van het voorstel, zendt zij het naar den Koning, wiens tweede werkzaamheid in den legislatieven arbeid begint (de eerste is het initiatief), nl. het goedkeuren van 't ontwerp. Nu heeft de Koning volgens art. 71 Gw. het recht de door de Staten-Generaal aangenomen wetsontwerpen al of niet goed te keuren. Men noemt dit de *sanctie*, hetgeen zeggen wil, dat de Koning het ontwerp door zijne handteekening tot *wet* maakt, want al staat er in de grondwet, dat de Koning het afkeuringsrecht heeft, in de practijk weigert de Koning nooit de goedkeuring, waar de meerderheid der Staten-Generaal en de ministers die wenscht. Zou Hij nog willen afkeuren, dan moest er een ander minister komen, die zich voor het contraseign verantwoordelijk stelde. Dat deze minister niet lang in 't bezit zijner portefeuille zou blijven, is duidelijk. Zoodoende kennen wij dus niet het recht van *veto*. Als de Koning het ontwerp aanneemt, geeft hij kennis aan de Staten-Generaal met het formulier: „De Koning bewilligt in het voorstel”. Zoo hij het niet aanneemt met het formulier: De Koning houdt het voorstel in overweging”, beide volgens art. 120 Gw.

Als de Koning dus geteekend heeft, is de wetgevende arbeid afgelopen. Het nieuw geschapen staatsstuk draagt nu de handteekeningen van de Voorzitters der beide Kamers, 1 of meer ministers en den Koning. Toch kan de wet nog niet werken. Dit geschiedt pas na de

Afkondiging. Het doel daarvan is, *a*: om de wet verbindend te maken, *b*: om een norm te hebben, waarbij verondersteld kan worden, dat ieder burger de wet kent. Bij overtreding kan daarom niemand zich beroepen op de onwetendheid van het bestaan der wet.

De afkondiging der wetten is geregeeld:

- 1° In art. 121 lid 1 Gw; waar gezegd wordt, dat de wet door den Koning wordt afgekondigd, echter niet *wanneer*. Regel is echter zoo spoedig mogelijk.

- 2° In art. 72 Gw., waar het formulier der afkondiging staat en de volgende twee wetten geëischt worden:
- a. De wet op de Algemeene Bepalingen van 1829 art. 1 en 2 voor de afkondiging der *wetten*.
 - b. De wet van 26 April 1852 art. 3 voor *a.m.v b.*

De wet werkt zodoende pas, wanneer zij is afgekondigd, maar daarbij komen nog verschillende tijdstippen in aanmerking:

- 1° Bepaalt de wet geen ander tijdstip, dan werkt zij *op den 20sten dag* na de afkondiging in het *staatsblad*.
- 2° De wet kan ook zelf den datum der inwerkingtreding noemen (Zie Ned. Bankwet).
- 3° De wet bepaalt, dat zij zelve van kracht is, als een andere wet geldig is (Faillissementswet).
- 4° De wet bepaalt, dat de Koning den datum van verbindbaarheid zal vaststellen (Ongevallenwet).

Terugwerkende kracht. De wet verbindt alleen voor het toekomstige en heeft geen terugwerkende kracht, zoo luidt art. 4 der Algemeene Bepalingen. Toch komt terugwerkende kracht voor, d.i. de datum van inwerkingtreding is vroeger dan het ontstaan der wet. Bij strafbepalingen kan zulks echter nooit plaats vinden, daar de billijkheid eischt, dat men niet *nu* kan straffen voor een overtreding, die niet eens strafbaar was op het moment van overtreding.

Staatsblad en Staatscourant. Wij hebben voor en na deze beide publicatiemiddelen al eens genoemd, zonder het doel van hun bestaan nader aan te geven. Thans lijkt ons dit de geschiktste gelegenheid. Beide dateeren van 18 December 1813, toen een K. B. ze in het leven riep.

Het Staatsblad:

- 1° Het wordt in octavo gedrukt.
- 2° Het verschijnt dan, als er genoegzaam stof voor publicatie voorhanden is.
- 3° Er komen alleen in te staan: alle wetten, proclamatiën, publicatiën en die Koninklijke Besluiten, waarvan de publiekmaking noodig of nuttig wordt geoordeeld.
- 4° De plaatsing dier stukken geldt als officieele plaatsing.
- 5° De gemeentebesturen zijn verplicht zich op het staatsblad te abonneeren.

6° Een wet, in het staatsblad geplaatst, werkt op den 20sten dag na de dagteekening van het staatsblad, waarin ze is afgedrukt.

De Staatscourant:

1° Zij wordt in folio gedrukt.

2° Zij verschijnt alle werkdagen.

3° Er komen heel andere zaken in, zooals: ministerieele besluiten, benoemingen, aanschrijvingen, advertenties van regeeringswege voor leveranties en aanbestedingen, oproepingen voor rijks-betrekkingen enz.

4° De Gemeentebesturen zijn verplicht zich op de Staats-Courant te abonneeren, maar art. 205 U van de Gemeentewet beschouwt het niet als plicht, want zij gebiedt niet, dat er gelden voor op de gemeentebegroting worden uitgetrokken.

5° Meer dan op het staatsblad zal een particulier zich op de Staats Courant abonneeren.

6° Bij plaatsing van een a.m.v.b. in de Staatscourant is de werking reeds op den 2^{den} dag na de dagteekening van die staatscourant.

Indië. Een wet voor Indië komt ook door den Koning en Staten-Generaal gezamenlijk tot stand en op gelijke wijze als hierboven is vermeld. Ook Indië heeft een Staatsblad, nl. Staatsblad van Ned-Indië, van 1816 en eveneens een Staatscourant, geheeten de Javasche Courant. Wil een wet in Indië gelden, dan dient zij ook in Indië door den Gouverneur-Generaal te zijn afgekondigd. In het Indisch Staatsblad wordt dan tevens het nummer van het Hollandsche Staatsblad, waarin de wet werd afgekondigd, opgenomen.

Andere wijzen van behandeling. Wij hebben het verband in de totstandkoming van een wet op de manier met afdelingsonderzoek, nl. *de gewone manier* niet willen onderbreken en daarom de wet laten ontstaan van haar oorsprong af tot de werking toe. Wanneer echter het ontwerp reeds in de Kamer is, zijn er meer methoden om het ontwerp wet te doen worden; wij noemen nog:

a. *Methode met een commissie van Voorbereiding.* Zie hiervoor R.v.O. 11° Kamer art. 37 tot en met 44: Zoo'n Commissie bestaat uit 5 leden, elk met een plaatsvervanger, gekozen door de Kamer, tenzij deze de keuze overlaat aan den Voorzitter. Deze verdeelt de leden der Commissie over de afdelingen, waartoe dat lid behoort. Zooveel

mogelijk wordt elk lid-plaatsvervanger ook ingedeeld bij die afdeeling, waarin hij thuishoort. De Commissie stelt vervolgens zoo noodig ten behoeve der beraadslaging in de afdeelingen een *leiddraad* vast, die uiterlijk acht dagen voor het afdeelingsonderzoek aan de leden wordt verstrekt. Iedere groep van zes Kamerleden mag nu uit haar midden nog één bijzitter aanwijzen, die het recht heeft de vergaderingen bij te wonen en aan de beraadslaging deel te nemen: mee-besluiten mag hij echter niet. Het verslag der Commissie wordt vastgesteld in eene alleen voor hare leden en haren griffier toegankelijke vergadering, dit verslag is tevens eindverslag. Een voorbeeld van totstandkoming volgens deze wijze is de: Faillissementswet.

- b. *Methode met vaste Commissiën.* Volgens het R.v.O. II° K. art. 45 kan de Kamer voor den duur van een zitting vaste Commissiën benoemen voor het onderzoek van tot zekere groep van onderwerpen behoorende wetsontwerpen. Op deze Commissiën zijn de bepalingen betreffende de Commissiën van Voorbereiding van toepassing.
- c. *Methode met begrotingscommissiën.* Hierover spreekt art. 46 van het R. v. O. II° K; het heet daar, dat voor de wetsontwerpen tot vaststelling van de koloniale begrotingen en van de algemeene Staatsbegroting bij den aanvang der zitting door den Voorzitter vijfzig leden, zooveel mogelijk elk met een plaatsvervanger aangewezen worden om op te treden als leden der begrotingscommissiën. De Voorzitter verdeelt deze leden in *tien* begrotingscommissiën, welke men kan vinden in voornoemd art. 45. De wetsontwerpen op de begroting betrekking hebbend, worden nu rechtstreeks naar de secties gezonden, zoodat de behandeling dan overeenkomt met de methode van gewoon onderzoek. Rapporteurs zijn echter de commissieleden.

Afwijking van den gewonen gang, als de II Kamer het initiatief neemt. Op pag. 86, onder B. gaven wij den gang van zaken aan, ingeval de II° Kamer overgaat tot het indienen van een wetsvoorstel. In de plaats van den minister treedt dan de *voorsteller* van het ontwerp, alzoo dient ook hij een memorie van toelichting in, en geeft op het onderzoek in de afdeelingen een Memorie van Antwoord. Bij de openbare behandeling, zoowel in de I^o als in de II Kamer, is hij de verdediger. Echter kan de II Kamer *een of meer leden* opdragen in de I^o Kamer het ontwerp schriftelijk en mondeling te verdedigen. Bij aanneming in de Eerste Kamer gaat het ontwerp naar den Koning, die echter eerst nog den Raad van State moet hooren, daarna volgen de sanctie en de afkondiging. Als laatste punt van verschil gaven wij nog, dat ook de formulieren van aanbieding aan Kamer of Koning anders luiden. Men leze ze in art. 117 en 118 Gw. Een overbekend voorbeeld van een wet door het

parlementair initiatief tot stand gekomen, is de Kinderwet van Van Houten (1874), destijds Kamerlid voor Groningen. Thans is de inhoud dezer wet grootendeels vervat in de Arbeidswet van 1889.

Onschendbaarheid van wet. Artikel 121 lid 2 der grondwet zegt: De wetten zijn onschendbaar. Deze woorden geven aan, dat de rechter, die de wet moet toepassen, niet heeft uit te maken of de wet wel overeenkomstig de grondwet, beter, *niet in strijd* met de grondwet is. Hij mag alzoo de wet niet toetsen aan de grondwet, ze niet uitleggen. Dit doet de wetgever zelf en daar is alles voor te zeggen, want het maakt een groot verschil of de rechter (1 persoon) de bedoeling der wet weergeeft, dan wel de geheele wetgevende macht; daardoor toch wordt de rechtszekerheid vergroot, te meer ook daar de rechter niet voor het groote publiek zijn uitspraak doet. De pers daarentegen oefent felle critiek uit op den wetgever en schier dagelijks.

Aangezien in art 121 lid 2 het woord wetten gebezigd is, en een wet tot stand komt door de samenwerking van Koning en Staten-Generaal, volgt hieruit, dat het toetsingsrecht van den rechter wel opgaat, ingeval hij andere bindende regels moet toepassen, zooals: a.m.v.b., een gemeente- of provinciale verordening, keuren van waterschappen enz. *Als* derhalve een dier stukken in strijd is met de *wet*, dan behoeft de rechter een bepaling, daarin vervat, niet toe te passen. Maakt een gemeenteraad dus een verordening, die strijdt tegen een bepaald artikel in de gemeentewet, dan kent de rechter aan die verordening geen bindende kracht toe.

Verbindbaarheid der wet voor een bepaald gebied. Hierover handelt art. 122 Gw. en drukt daarin uit, dat de wetten alleen voor het Rijk verbindend zijn, voor zoover daarin niet is uitgedrukt, dat zij ook voor de Kolonien gelden. In dit verband bevelen wij de lezing aan van pag. 14 en 15 van dit leerboek.

F. Van de Begrooting.

Wat een begrooting is. Een begrooting is een raming of schatting van het bedrag der uitgaven, die de Staat het komende jaar denkt te doen. De Koning maakt ze op en laat haar door den minister van Financien op den derden Dinsdag van September,

onmiddellijk na de opening der zitting, aanbieden aan de Staten-Generaal.

Wat de grondwet ervan zegt. Deze spreekt in de artikelen 123 tot en met 126 over de begrooting. Zij zegt:

- 1° De *wet* moet de begrooting vaststellen.
- 2° De middelen tot dekking (dus de inkomsten) moeten door de wet worden *aangewezen*.
- 3° Na het openen der zitting, nl. den derden Dinsdag in September, moeten de ontwerpen worden aangeboden.
- 4° Ieder hoofdstuk mag niet meer dan de uitgaven van één Departement van algemeen bestuur bevatten.
- 5° Ieder hoofdstuk moet in een wet worden vervat.
- 6° Overschrijving kan bij zoo'n wet geschieden.
- 7° De ontwerpen moeten *jaarlijks* aangeboden worden vanwege den Koning. Hieruit volgt, dat de Koning alleen het initiatief heeft voor de „algemeene” begrootingswetten. De Kamer kan dus wel voor andere dan algemeene begrootingswetten een wetsvoorstel indienen, bijv. de *suppletoire*.

Begrooting uitvoering of wetgeving. Daar de grondwet in de reeds aangehaalde artikelen voortdurend spreekt over „wet”, wordt de schijn gewekt, dat begrooting tot de wetgeving behoort. Niets is minder waar. De begrooting is uitvoering, want zij is een huishoudelijke maatregel op financieel gebied, wat betreft de raming van uitgaven en inkomsten voor het komende jaar. Aangezien de belastingen echter de voornaamste bron van inkomsten zijn en een belasting altijd bij wet moet worden vastgesteld (art. 174 Gw.), is als uitvloeisel daarvan ook het vaststellen der begrooting aan de wet toegekend.

Begrooting der uitgaven. De begrooting bestaat uit twee deelen, nl. *uitgaven* en *middelen*. De begrooting van uitgaven is weer verdeeld in twaalf hoofdstukken, te weten:

- I. Huis der Koningin.
- II. Hooge colleges van Staat, te weten: Staten-Generaal, Rekenkamer, Raad van State, Kanselarij der Ridderorden, Kabinet des Konings en ook komen hierop voor de bedragen, benoodigd voor de vergaderingen van den ministerraad, (1)
- III. tot en met XI de hoofdstukken der verschillende ministeries, waarbij onthouden dient te worden, dat „Financien” onder-

(1) Zie Bijlage II.

verdeeld is, in: *a.* Nationale Schuld en *b.* Departement van Financien.

XII. Onvoorziene uitgaven.

Wat zoo'n hoofdstuk omvat. We zagen boven reeds, dat ieder hoofdstuk in een wet vervat moet zijn. Er behooren tot een hoofdstuk echter drie papieren, nl.

- a.* Het eigenlijke ontwerp, dat wet moet worden.
- b.* Een memorie van toelichting.
- c.* Een uitgewerkte en toelichtende staat.

We zullen ze alle drie nader bekijken.

De eigenlijke begrootingswet. Deze bestaat in 't algemeen uit 3 artikelen:

Art. 1 noemt alle posten in sub-artikelen op, zoodat men kan zien, *waarvoor* en *hoeveel* geld uitgetrokken is. Het laatste subartikel heet altijd: onvoorziene uitgaven.

Art. 2 noemt een reeks van subartikelen uit art. 1 en zegt dan, dat, mochten de daar achter geplaatste bedragen niet voldoende zijn, er *overschrijving* mag plaats hebben uit „onvoorziene uitgaven” van art. 1, op die genoemde reeks van subartikelen.

Art. 3 zegt, dat, *als* in den loop van het dienstjaar *onverwacht* een uitgave noodig is en niet vermeld onder de reeks in art 2, ook nog geput mag worden uit dienzelfden post van: onvoorziene uitgaven. De post heeft dus tweeërlei doel.

Memorie van Toelichting. Hierin staat de vergelijking met de begrooting van het vorige jaar, en vooral wordt de aandacht gevestigd op het „meer of minder” der verschillende posten.

Uitgewerkte en Toelichtende staat. Dit is verreweg het belangrijkste stuk van iedere begrooting. Men vindt er nl. een gansche specificatie van al de posten uit artikel 1 op. Zelfs splitst ze die posten in onderdeelen, zoodat de Kamer onmiddellijk ziet, hoeveel er voor iets is uitgetrokken. Dit maakt het amendeeren gemakkelijk. Deze staat wordt echter geen wet, omdat de eindbedragen van de onderverdeelde posten onder „hoofdposten” overgebracht zijn op het eigenlijke ontwerp, dat wet moet worden. De beteekenis aan de cijfers, achter de posten genoemd, te geven, is geen andere dan die van *maximum van uitgaaf*.

Overschrijving. Mocht, in bijzondere gevallen, eene af- en overschrijving in hetzelfde hoofdstuk van het eene artikel op het andere noodig zijn, dan zal de aanvraag, daartoe door het hoofd van het departement aan den Koning te doen, vooraf met

het visa van de Rekenkamer moeten worden voorzien, om van de toereikbaarheid van den te verminderen post der begrooting te doen blijken (art. 24 lid 2 van de Wet op de Algemeene Rekenkamer). Mocht daarentegen voor zoo'n — of voor een ander — geval de post reeds zijn uitgeput, dan is een *aanvullings- of suppletoire begrooting* noodig. Zooals we gezien hebben, kan de Kamer deze begrooting indienen, daar art. 124 Gw. louter spreekt van „algemeene” begrootingen.

Beheer. Iedere minister beheert de begrooting, die tot zijn eigen departement in betrekking staat. De hoofdstukken evenwel, die tot geen der departementen behooren, bijv. I en II (pag. 96), vallen onder het beheer van den minister van Financiën.

Post en Hoofdstuk „Onvoorziene Uitgaven”. Het laatste sub-artikel van art. 1 van *elk* hoofdstuk is, zooals wij weten, de post voor „onvoorziene uitgaven”. Nu zou men kunnen vragen, maar dan is het elfde hoofdstuk „onvoorziene uitgaven” toch overbodig? Geenszins, Van den *post* „onvoorziene uitgaven” gaven wij de twee bestemmingen reeds aan, doch het geld blijft besteed voor een en hetzelfde hoofdstuk. Het *hoofdstuk* „onvoorziene uitgaven” daarentegen dient voor uitgaven, die tot geen enkel departement afzonderlijk, dan wel voor meerdere tegelijk behooren, zooals bijv: het ontvangen van buitenlandsche staats-hoofden, vreemde commissiën enz. Daarom bestaat dit hoofdstuk dan ook steeds uit 1 artikel en is het vermelde bedrag daarachter constant f 50.000.

Waarom is 't hoofdstuk Financien in tweeën gesplitst? Bestond het uit één hoofdstuk, dan zou bij verwerping ook de Nationale Schuld daaronder vallen. De rente daarvan moet toch betaald worden. Op dit gedeelte kan men den minister dus nooit treffen; de Kamer moet het wel aannemen; wel echter op het beheer van de begrooting voor het Departement. Vandaar een scheiding.

Budgetrecht. Onder het budgetrecht of begrootingsrecht verstaat men zool:

- 1° Het wijzigen of schrappen van bepaalde posten door de Kamer.
- 2° Het opbrengen, op de begrooting, van posten door de Kamer.
- 3° Het afstemmen der begrooting om redenen buiten de begrooting om.

Het laatste is altijd een machtig wapen in handen der Kamerleden geweest, want keuren zij de begrooting af, dan is den

betrokken minister geen geld toegestaan en kan hij onmogelijk uitvoering geven aan de taak, die hem wacht. Hij zal moeten heengaan. Aan te bevelen is dit middel niet, daar velen niet over de begrooting zelve stemmen, noch over de bedragen, doch om andere redenen. Doel is: die minister zal aftreden, daardoor ontstaat een *onzuivere* stemming en per slot van rekening komt er geen begrooting, terwijl de grondwet die toch voorschrijft. Beter is het daarom een motie van afkeuring of wantrouwen in te dienen en daarover te stemmen. We zien dus in het budgetrecht een der politieke gevolgen van de ministerieele verantwoordelijkheid. (pag 32).

Betaling. Als er nu een begrooting is, dan *betaalt* in werkelijkheid de *betaalmeester*. Hij verschaft geld op een *mandaat* van den minister, of liever namens den minister. Deze zelf kan in de meeste gevallen geen mandaat afgeven, voordat hij er door den minister van Financien toe gemachtigd is. Men zegt daarom: De minister doet de *uitgave*, de betaalmeester de *betaling*.

Memoriepost. Achter sommige begrootingsposten vermeldt men wel eens, in plaats van een bepaald bedrag, de woorden: pro memorie. Dit gebeurt, of door den minister, of door de Kamer. Doet de minister het, dan wenscht hij de meening der Kamer, over een door hem noodig of nuttig geachten post, te hooren. Doet de Kamer zulks, dan acht zij het op haar beurt noodig dien post op de begrooting te zetten, m. a. w. zij wenscht (wil) dat! Vergeet de minister nu het volgend jaar dezen post, dan volgt in den regel een afkeuring over 's ministers beleid. Een memoriepost, uitgaande van de Tweede Kamer, noemt men daarom ook wel *verdwaalde motie van orde*.

Credietwet. Een credietwet is een voorloopige begrootingswet, die slechts voor enkele maanden, doch nooit voor een vol jaar geldt. De begrootingen toch moeten feitelijk vóór 1 Januari van het jaar, waarvoor ze moeten dienen, gereed zijn. Door verwerping of vertraging bij de behandeling is er wel eens op dat tijdstip een *niet* tot stand gekomen. Er moeten evenwel toch uitgaven worden gedaan, daarom neemt men dan de begrooting van het vorige jaar, maar voegt er een artikel aan toe, dat inhoudt, dat de bedragen, achter de posten vermeld, slechts voor een zeker deel mogen worden aangewend, bijv. voor $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ of $\frac{1}{4}$. Omdat zoo'n begrooting dan *voor een deel van het jaar* geldt en de grondwet in artikel 124 *jaarlijksche*

begrotingen voorschrijft, is een credietwet feitelijk een ongrondwettige maatregel.

Millioenen nota. Dat is die nota, die de minister van Financien overlegt, wanneer hij na de opening der zitting de begrotingsontwerpen aan de Kamer aanbiedt. Daarin vindt men een beschouwing over den Staat van de algemeene geldmiddelen, meestal met vergelijkingen van die van voor twee of drie jaren. Vóór 1906 geschiedde zulks mondeling; men sprak toen van de *millioenenrede*.

Afzonderlijke begrotingen. In ons staatsrecht komen enkele afzonderlijke begrotingen voor met het oog op de vergemakkelijking van een behoorlijk overzicht van zoo'n omvangrijk onderwerp, bijv. voor het Weduwen- en Weezenpensioenfonds, voor de Landsdrukkerij, voor Staatsbedrijven enz.

Middelen. De middelen worden telken jare ook door de wet aangewezen; zij heet Middelenwet en vergezelt het reeds genoemde aantal begrotingswetten. De middelenwet evenwel noemt geen bedragen op, maar *ernevens* wordt een *ramingstaat* ingediend, omtrent de *te verwachten* inkomsten.

Wat er zooal staat in de Middelenwet.

- 1° De ramingstaat voor de inkomsten.
- 2° De saldorekening van het fonds, voortspruitende uit koop-prijzen van domeinen.
- 3° Het proportioneelrecht op de mijnen.
- 4° De sluitposten, nl. schatkistbiljetten en idem promessen.

Inkomsten in de Middelenwet vermeld. Om te doen zien, welke vaste inkomsten onze staatskas behooren te vullen, geven wij ze hier in groepen:

- a. *Directe belastingen*: Grondbelasting, Personeele belasting, Bedrijfs- en inkomsten belasting ($\frac{1}{3}$ opcenten) en Vermogensbelasting ($\frac{1}{3}$ opcenten).
- b. *Indirecte belastingen*: Rechten en boeten op zegel (50 opcenten) Registratierechten, Hypotheekrechten, Successie- en Overgangsrechten bij overlijden.
- c. *Invoerrechten*: Rechten op den invoer, idem op het formaatzegel (50 opcenten).
- d. *Accijnzen*: Suiker, wijn, gedistilleerd, zout, bier, azijn, geslacht.
- e. *Rechten*: Op goud- en zilverwerken. Essaailoon.
- f. *Domeinen*: Gewone domeinen, het domein van oorlog, van groote wegen en vaarten, van veren en havens.

g. *Verder tal van andere*: Posterijen, Telegraaf, Telefoon, Staatsloterij, Jacht, Visscherij, Loodsgelden, Mijnen, Aandeel in de Staatsspoorwegen, Idem in de winst der Ned. Bank, Geldmiddelen van Indië, Leges enz. enz.

N. B. Alleen twee van al de genoemde middelen steunen louter op de Middelenwet, nl. de opcenten en de schatkistbiljetten en -promessen. De andere zijn geen machtiging tot de ontvangst ervan, zooals wel de uitgaven een machtiging zijn.

Opcenten. Dit zijn centen, die boven elken gulden op de hoofdsom worden geheven, bijv. Hoofdsom f 36, opcenten 10, dus te betalen: f 36 + van elken gulden nog 10 cent, ergo: f 36 + 36×10 c. = f 39.60. Hoofdsom f 63, opcenten 8, dus te betalen: f 63 + van elken gulden nog 8 cent, ergo: f 63 + 63×8 c. = f 68.04. De instelling ervan is dus een gemakkelijk middel de belasting te verhoogen om de inkomsten meer in overeenstemming te brengen met de uitgaven, sluitend dus; men noemt ze ook *sluitposten*. Er behoeft dan niet altijd een nieuwe belastingwet gemaakt te worden. Natuurlijk moet de middelenwet, die nieuwe opcenten scheidt, (de oude blijven meestal bestaan) door de Staten-Generaal zijn aangenomen.

Schatkistbiljetten. Dit zijn schuldbekentenissen van den staat op korten termijn, d. w. z. voor een jaar of korter en wel om te voorzien in een tijdelijk gebrek aan contanten, kas-te-kort, of in een werkelijk bestaand tekort. Ze zijn geregeld bij de wet van 1870. Er mogen 's jaars voor f 4.000.000 aan worden uitgegeven, plus nog zooveel, als de Middelenwet noemt. Ze worden uitgegeven in stukken van f 100 of veelvoudens ervan.

Schatkistpromessen zijn dergelijke schuldbekentenissen, met dit verschil, dat de rente, 4 0/0, die ervan getrokken wordt, bij de uitgifte reeds verrekend wordt. Als zoodanig kunnen ze beschouwd worden, als verdisconteerde schatkistbiljetten. Hiervoor geldt de wet van 1881. De stukken bedragen hier f 1000 of veelvoudens ervan.

Beide vormen van schuldbekentenissen behooren tot de zoogenaamde *vloittende* schuld, d. i. aangegaan op korten termijn. Hiertegenover staat de *vaste* schuld, aangegaan op langen termijn. Hierop komen wij onder: „Van de Financien” terug.

Waar de gelden bewaard worden. De rijksgelden worden bewaard door de Nederlandsche Bank. Wie geld aan het land heeft te betalen, voldoet zijn schuld of rechtstreeks bij de

betaalmeesters, of bij de rijksontvangers, dewelke op hun beurt de sommen weer „storten” bij de betaalmeesters. De laatsten dragen ze, voor zoover toelaatbaar, af aan de Nederlandsche Bank.

Rekening en Verantwoording. Deze vindt men:

a. In art. 126 Gw., dat zegt: De verantwoording der Rijks-uitgaven en ontvangsten over elk dienstjaar wordt, onder overlegging van de door de Rekenkamer goedgekeurde rekening, aan de wetgevende macht gedaan *naar de voorschriften der wet*. Deze wet is er evenwel niet, zoodat in Holland geen eigenlijk gezegde Comptabiliteitswet bestaat, en daardoor is, zooals wij gezien hebben op pag. 30 de financiëele ministerieele verantwoordelijkheid niet geregeld.

b. In de wet op de Rekenkamer van 5 October 1841.

Contrôle op de ontvangsten. Iedere *maand* bekomt de Rekenkamer uit de provincien de staten van ontvangsten. Hiervan maakt de Rekenkamer een grondslag tot verificatie op. (art. 19 tot en met 22 der wet op de Algemeene Rekenkamer).

Contrôle op de uitgaven. Tot grondslag van de inrichting van de rekening wordt de begrooting zelve genomen. Ieder minister beheert zijn eigen begrooting en is gemachtigd tot het doen van uitgaven *tot* het bedrag achter de posten genoemd; want die sommen zijn als maximum van uitgaaf bedoeld. De meeste uitgaven worden door de Rekenkamer vóór de betaling onderzocht, verevend en geboekt, (dus preventief stelsel), art 25 der wet. *Enkele vaste uitgaven* zullen eerst geverifieerd worden, *nadat* de betaling heeft plaats gevonden (derhalve repressief stelsel), art. 26. In beide gevallen moet de Rekenkamer zich ervan overtuigen:

1° Dat de begrootingspost nog toereikend is.

2° Dat de aard der uitgave overeenstemt met de omschrijving van den post.

3° Dat geene vermenging van fondsen over verschillende dienstjaren of van meerdere hoofdstukken het gevolg kan zijn. (alle 3 volgens art. 27 der wet).

Hieruit volgt, dat de Rekenkamer alleen de *rechtmatigheid* der uitgaven heeft te beoordeelen (nl. heeft de minister recht om zooveel geld voor dit of dat uit te geven) en niet de *doelmatigheid* (nl. kan de minister het geld niet op betere wijze besteden).

Er kunnen nog uitgaven moeten plaats hebben na afloop van het dienstjaar; waardoor de begrooting dan pas afgesloten is na

het verstrijken van het jaar, dat volgt op het dienstjaar, waarvoor ze geldt.

Verantwoording. *Binnen de eerste drie maanden* van ieder jaar zendt de Rekenkamer aan den Koning een verslag over het verloop van het jaar. Dit verslag wordt aan de Staten-Generaal medegedeeld in het begin der eerstvolgende zitting. Onregelmatigheden, door de Rekenkamer ontdekt, komen dus zoodoende ter kennis der Volksvertegenwoordiging.

De Algemeene Rekenkamer is geregeld bij de wet van 5 October 1841. Zij telt zeven leden, die op een voordracht, van telkens 3 personen, van de Tweede Kamer, door den Koning benoemd worden en wel voor het leven. De Koning wijst uit de „leden” een vasten voorzitter aan. Hun bezoldiging is bij de wet geregeld (art. 63 Gw.). Dit alles maakt, dat zij onafhankelijk zijn van de uitvoerende en wetgevende macht. De Koning benoemt ook den secretaris uit een voordracht van drie personen, opgemaakt door de Rekenkamer zelf. Deze is geen lid. Leden en secretaris moeten dertig jaren oud zijn, mogen niet rekenplichtig zijn aan den lande, geen ander ambt bekleeden, geen leden der Staten-Generaal of Provinciale Staten of Gemeentebesturen zijn. Zij mogen elkander niet in bloedverwantschap of zwagerschap bestaan binnen den vierden graad. Bij wangedrag, onzedelijkheid of werkelijke achteloosheid, zoo ook in geval van ongeschiktheid door ouderdom, zwakte of aanhoudende ziels- of lichaamsgebreken van een lid der Rekenkamer, moet het college daarvan kennis geven aan de Tweede Kamer, opdat die naar bevind van zaken, ter vervanging van zoodanig lid, een voordracht aan den Koning kan doen. Evenals de leden der rechterlijke macht kunnen zij ook bij arrest van den Hoogen Raad uit hun ambt ontzet worden, zie onder Hoogen Raad. Alleen op eigen verzoek kan de Koning hen ontslaan. Voor den werkkring zie boven.

IV. Van de Justitie.

De grondwet deelt het hoofdstuk van de Justitie in twee afdeelingen in, te weten:

- A. Algemeene Bepalingen.
- B. Van de Rechterlijke Macht.

A. Algemeene Bepalingen.

Het is voor de rust en veiligheid in een staat van het hoogste belang, dat er een deugdelijke rechtspraak is. Waar het rechtsgevoel niet bevredigd is, ontstaat een toestand van ontevredenheid. Alvorens dan ook met de rechterlijke macht zelve te beginnen, geeft de grondwet in de artikelen 149 tot en met 161 tal van *waarborgen tegen willekeur*. We zullen deze achtereenvolgens behandelen.

Eenheid in de rechtspraak. Hiervoor zorgt art. 149, dat luidt: Er wordt alom in het Rijk recht gesproken „in naam des Konings”. De aangehaalde woorden nu drukken de eenheid uit, want Koning staat hier voor: hoofd van den staat, nl. van het eenheidsbegrip. Zoodoende sluit het artikel een rechtspraak der onderdeelen uit, bijv. in naam der provincie, zooals vroeger geschiedde.

Codificatie van het recht. Daaronder begrijpt men het geordend bijeenbrengen van het recht in wetboeken. Zoodoende bevat een *wetboek* bepalingen omtrent een bepaald onderdeel van het recht en de stof daarvan is vrijwel geheel uitgeput. Daar art. 150 Gw. — men leze dit — spreekt van *algemeene wetboeken*, dienen we ter verduidelijking er bij te zeggen, dat zoo'n wetboek geldig is voor het gansche Rijk (vergelijk hiermee: *algemeene geldmiddelen* pag. 42). De codificatie maakt dus, dat de stof, ook voor de burgers, overzichtelijker wordt en bevordert niet minder de eenheid.

De wetboeken, die voor en na het licht zagen, zijn:

- 1° Burgerlijk Wetboek.
- 2° Wetboek van Koophandel.
- 3° Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering.
- 4° Wetboek van Strafrecht.
- 5° Wetboek van Strafvordering.
- 6° De Crimineele wetboeken voor het krijgsvolk te land en te water.

De grondwet staat in den slotzin van art. 150 nog toe, dat enkele onderwerpen in afzonderlijke wetten geregeld worden, zooals geschied is bij de Faillissementswet van 1896, die geen eigenlijk deel van het Wetboek van Koophandel uitmaakt.

Onteigening. Niemand kan van zijn eigendom ontzet worden, dan na voorafgaande verklaring bij de wet, dat het algemeen nut de onteigening vordert en tegen vooraf genoten

of vooraf verzekerde schadeloosstelling, een en ander volgens de voorschriften van een algemeene wet. Deze algemeene wet bepaalt ook de gevallen, inwelke de voorafgaande verklaring bij de wet niet wordt vereischt. Het vereischte, dat de verschuldigde schadeloosstelling vooraf betaald of verzekerd zij, geldt niet, wanneer oorlog, oorlogsgevaar, oproer, brand of watersnood een onverwijlde inbezitneming vordert.

Wat onteigening is. Onteigening is het recht van de overheid, — staat, provincië, gemeente, waterschap — om zich van een goed, toebehoorend aan een persoon of vereeniging (bijv. grond-, tramweg-, spoorweg- of kanaalmaatschappij), binnen de perken der Onteigeningswet van 28 Augustus 1851 — (die algemeene regels voor de onteigening inhoudt, in tegenstelling met de *speciale* wet, die voor elk bijzonder geval gemaakt wordt, en dus voor één persoon kan gelden, zie pagina 11) — eigenaar te verklaren met het recht erover te beschikken, mits er een schadeloosstelling plaats hebbe. De grondwet nu geeft feitelijk der overheid de bevoegdheid iemands geheele bezitting te ontnemen. Onteigening kan echter alleen burgerrechtelijk eigendom treffen en nooit publiekrechtelijk eigendom, zooals een openbare weg, of gemeentelijk bezit.

Hoe onteigening gaat. De speciale wet verklaart vooraf, dat het algemeen nut, d. i. het openbaar belang, de onteigening vordert en vooraf moet de schadeloosstelling of genoten of verzekerd zijn. Belanghebbenden kunnen echter hunne bezwaren mondeling of schriftelijk kenbaar maken en wel binnen dertig dagen aan het college van Burgemeester en Wethouders der gemeente, binnen welke de aangewezen goederen gelegen zijn. Die bezwaren worden bij den betrokken minister voorgebracht. Is de verklaring echter wet geworden, dan bemoeit de Koning zich met de onteigening; hij wijst nl. de te onteigenen perceelen aan. Kan nu bij minnelijke schikking tusschen partijen overeenkomst worden verkregen, dan is de onteigening hiermee afgeloopen. Is er geen minnelijke schikking, zoo daagt de onteigenende partij den eigenaar voor de arrondissements-rechtbank. De rechter spreekt dan de onteigening uit en hij bepaalt ook het bedrag der schadeloosstelling. We zien dus drie organen in werking, voor een onteigening tot stand is gebracht, nl: de wetgevende macht, den Koning en den rechter.

Een wet is niet noodig, als het algemeen nut genoegzaam

spreekt, bijv. bij vestingbouw, aanleg, herstel en onderhoud van dijken, besmetting en andere dringende omstandigheden, oorlog, brand en watersnood. Over al deze onderwerpen kan men in de *Onteigeningswet* een reeks van bepalingen lezen; ons bestek laat niet toe er hierover uit te wijden. Een paar zaken verdienen echter de aandacht; bij oorlog, brand en watersnood bijvoorbeeld wordt de schadeloosstelling pas na de inbezitneming vastgesteld en daarna voldaan. Burgerlijke en militaire autoriteiten en, bij watersnood de waterschapsbesturen, kunnen de inbezitneming bevelen — Zonder voorafgaande verklaring bij de wet, dat het algemeen nut de onteigening vordert, kan in het belang der *volkshuisvesting* onteigening plaats vinden. Het is dan de gemeenteraad, die het besluit tot onteigening neemt, evenwel onder nadere goedkeuring van den Koning, den Raad van State gehoord.

Ontzetting van eigendom. Van onteigening moet wel onderscheiden worden de vernietiging en onbruikbaarmaking. Gold bij het onteigenen in 't voorgaande, dat het openbaar belang meer gebaat was door overgang van een zaak van den een op den ander, in het hierbetreffende geval kan het nuttiger zijn, het geheel te vernietigen, het dus aan de maatschappij te onttrekken. Zoo zal een bepaald soort fruit op de markt in tijden van besmettelijke ziekten vernietigd mogen worden, zullen dieren, die aan besmettelijke ziekten lijden mogen worden afgemaakt, zullen goederen van lijdens aan epidemische ziekten mogen worden verbrand. Men noemt dat *politierechterlijke ontneming* of *idem vernietiging*. Kan de eigenaar nu ook schadeloosstelling bekomen? Dit hangt er geheel van af, want het goed gaat niet over op een ander, wisselt niet van eigenaar, maar wordt opzettelijk vernietigd, omdat een verbod, vervat in een bepaalde verordening, overtreden is. Alzoo ontbreekt elke rechtsgrond tot uitbetaling der geleden schade, doch billijkheidsgronden zal men in sommige gevallen kunnen vinden. De grondwet zelve blijft zich in dezen niet gelijk, daar zij in art. 152 de schadeloosstelling als regel stelt, doch in de additioneele artikelen, V, ze opheft, daar de hierbedoelde wet er niet is, en niet gauw zal komen ook.

Onteigening par zone komt voor, wanneer men meer terrein onteigent, dan voor een aan te vangen werk strikt noodzakelijk is, bijv. bij het aanleggen van een spoorlijn. Moet er in zoo'n geval onteigend worden, dan is het geoorloofd niet juist de

breedte van de spoorbaan te onteigenen, maar aan beide zijden ervan nog een strook gronds. Waarom? Door den aanleg van zoo'n spoorweg krijgen de belendende panden veel hooger waarde, dan ze voordien hadden. De eigenaar wordt in dit geval dan ook geen schadeloosstelling uitbetaald, doch enkel verzekerd. Is de ijzeren weg nu gereed, dan bekomt de eigenaar de kleinere stukken grond terug, die thans echter minstens in waarde gelijkstaan met de vroegere grootere panden. Noodig is het echter in zoo'n geval, dat de grond aan één eigenaar toebehoort.

Onteigening van rechten. De Onteigeningswet kreeg in 1910 een uitbreiding in de artt: 97 en volgende door onteigening van octrooien van uitvindingen ten name van den staat te doen plaats vinden, als:

- 1° het belang van leger of vloot zulks vordert,
- 2° het algemeen nut vordert, dat iedereen in de gelegenheid worde gesteld de uitvinding toe te passen.

De onteigening geschiedt dan bij wet, waarin verklaard moet worden, of om 1° dan wel om 2° onteigend zal worden. Het voorstel van wet gaat echter ter nadere informatie en opmaking van de schadeloosstelling eerst naar den Octrooiraad.

Artt: 155 en 156 Gw. Het eerste is een waarborg, dat de rechterlijke macht wordt uitgeoefend door rechters, krachtens de wet aangewezen en het tweede gebiedt, dat, niemand „tegen zijn wil” van den rechter kan worden afgetrokken, dien de wet hem toekent. Hierdoor wordt voorkomen, dat een buitengewone rechtbank wordt opgericht, maar een scheids-gerecht (arbitrage) kan ingesteld worden, mits het maar „met zijn wil” geschiedt. Ingeval van oorlog kan echter van de laatste grondwettige bepaling worden afgeweken. (Zie art. 187 lid 4 Gw).

Persoonlijke vrijheid Hiervoor geldt artikel 157 Gw. Onder persoonlijke vrijheid verstaat men het recht om zonder belemmering van overheidswege alles te doen, wat wettelijk toegelaten is. Men noemt het artikel ook wel onze Habeas Corpus Acte (= Heb Uw lichaam vrij) in navolging van het Engelsche staatsstuk van dien naam.

We willen in dit verband iets van enkele bekende Engelsche acten, reeds genoemd op pag. 9, zeggen. Reeds de Magna Charta van 1215 bepaalde, dat geen vrij man gevangen genomen mocht worden, tenzij ingevolge een wettig vonnis of de bepaling eener wet. Door de Petition of Right van 1628 en de Parlementstact van 1634 werd bepaald, dat geen vrij man zonder opgave der redenen gevangen genomen

mocht worden. In 1679 kwam de bovengenoemde Habeas Corpus Act tot stand, die thans nog van kracht is. Daarin staat: „Zoodra iemand zonder wettige redenen in hechtenis wordt genomen, kan hij zich wenden tot een der drie opperste gerechtshoven en zelfs, in de vacantiën dezer hoven, tot elk der leden. De rechter moet zijn invrijheidsstelling tegen behoorlijken borgtocht bevelen, tenzij hij beschuldigd ware van hoogverraad of felonie (meineed of staatsmisdaad), in welk geval in de eerste week van den eerstkomenden rechtstermijn zijn zaak moet worden voorgebracht, bij gebreke waarvan hij het recht verkrijgt tegen borgtocht op vrije voeten gesteld te worden. Alle verzuimen van deze bepaling, vooral van den kant der rechters worden met zware geldboeten bedreigd. Bovendien is nog de schuldige burgerlijk aansprakelijk voor de schade door zijn daad of verzuim veroorzaakt. Alleen in troebele tijden kan de Habeas Corpus Act geschorst worden”.

Buiten de gevallen, in de wet bepaald, mag niemand in hechtenis genomen worden, dan:

- 1° Op bevel des rechters, inhoudende de redenen der gedane aanhouding.
- 2° Na beteekening van dat bevel, 't geen *bij* de aanhouding of spoedigst *erna* moet geschieden, tegen wien het is gericht.

De wet geeft den vorm van dit bevel aan en bepaalt ook den tijd, binnen welken de aangehoudene moet worden gehoord. Bij betrapping op heeterdaad, en flagrant délit, mag echter de inhechtenisneming plaats vinden zonder wettelijke machtiging, zelfs door een niet rechterlijk ambtenaar. Deze moet hem echter voor den officier van Justitie brengen.

Hoewel in het algemeen de persoonlijke vrijheid niet benomen kan worden in: de vergaderzaal der beide Kamers, der Provinciale Staten, van den Gemeenteraad, in kerken of rechtszalen tijdens de vergadering, godsdienstoefening of terechtzitting, is zulks wel weer het geval, wanneer iemand op heeterdaad betrapt wordt.

Vrijheid van woning. De grondwet vermeldt hiervan: Het binnentreden in een woning tegen den wil van den bewoner is alleen geoorloofd in de gevallen bij de wet bepaald, krachtens eenen bijzonderen of algemeenen *last* van eene macht, door de wet aangewezen. De wet regelt de vormen, waaraan de uitoefening van deze bevoegdheid gebonden is. Talrijk zijn de wetten, die regelingen inhouden omtrent de bevoegdheid tot het binnentreden van een woning, zooals: de Wet, van 31 Augustus 1853, waar aan den gemeenteraad de bevoegdheid

wordt gegeven deze materie in verordeningen te regelen; de Wet van 21 Juli 1890; Arbeidswet, art. 19; Kinderwet, art. 19; Stoomwet art. 16; Gezondheidswet, art. 4; Beroepswet art: 97 en 121; Boterwet, art. 7; Veeartsenijwet, art. 6, e. a.

Onschendbaarheid van het Brievengeheim. Het geheim der aan de post of andere openbare instelling van vervoer toevertrouwde brieven is onschendbaar, behalve op last des rechters in de gevallen, in de wet omschreven. De onschendbaarheid kan slechts zoolang gewaarborgd zijn, als de brief onder de berusting is der post zelve. Het Wetboek van Strafrecht laat toe, dat brieven en papieren worden onderzocht, wanneer iemand ervan verdacht wordt, zich aan een strafbaar feit te hebben schuldig gemaakt. In de Telegraafwet is het telegramgeheim ook gewaarborgd, en eerlang zullen telefonische en draadlooze berichten onschendbaar moeten worden verklaard. Behalve de rechter, die, als de wet er hem toe machtigt, brieven mag openen, is ook de curator in een faillissement, volgens de Faillissementswet, bevoegd zulks te doen met brieven en telegrammen aan den gefailleerde gericht. De curator wordt echter door de Arrondissements Rechtbank benoemd, zoodat de bevoegdheid feitelijk aan de rechterlijke macht blijft. In geval van oorlog of beleg kan van de onschendbaarheid van woning en ook van die van het brieveengeheim worden afgeweken, art. 187 Gw.

In art. 160 en 161 Gw. vinden wij nog waarborgen voor een deugdelijke rechtspraak:

Zoo mag op geen misdrijf als straf gesteld worden de *algemeene* verbeurdverklaring van goederen, den schuldige toebehoorend. Kon dit plaats vinden, dan zou meer om den persoon dan om het recht zelve deze strafmaat toegepast worden. Valsche aantijgingen zouden er toe meewerken om zich de bezittingen der bezittende klassen toe te eigenen.

Alle vonnissen moeten de gronden, waarop zij rusten, inhouden en in strafzaken de wettelijke voorschriften, waarop de veroordeeling rust, aanwijzen.

De uitspraak moet met open deuren geschieden.

De terechtzittingen zijn openbaar, behoudens de uitzonderingen door de wet bepaald. De rechter kan evenwel in het belang der openbare orde en zedelijkheid van dezen regel afwijken.

B. Rechterlijke Macht.

De **rechterlijke macht** is de derde macht in de leer van de trias politica. Men verstaat er onder die macht, die te beslissen heeft over de geschillen omtrent het recht. De bindende regels, eenmaal door eenige wetgevende macht vastgesteld, behooren nageleefd te worden, en bij niet nakoming daarvan moet de verongelijkte zich tot een onafhankelijken en tevens onpartijdigen rechter kunnen wenden.

Samenstelling. Hiervoor moeten wij te rade gaan bij de wet op de Rechterlijke Organisatie (R. O.) van 1827. Daarin wordt niet enkel de samenstelling der rechterlijke macht, doch ook hare bevoegdheid of *competentie* geregeld. Zoo zijn dan in patria de volgende rechtbanken:

- 1° Eén Hooge Raad te 's Gravenhage.
- 2° Vijf Gerechtshoven, te: Amsterdam, Den Haag, Den Bosch, Arnhem en Leeuwarden.
- 3° Drie en twintig Arrondissements-Rechtbanken.
- 4° Ruim honderd kantongerechten.

De hier opgesomde gerechten bestaan elk uit: *leden, ambtenaren van het Openbaar Ministerie* (= O. M.) en *griffiers*.

De *leden* der rechterlijke macht, meestal *rechters* genoemd, worden door den Koning voor het leven benoemd en door Hem — maar alleen op eigen verzoek — ontslagen. Op deze wijze van benoeming maken de leden van den Hoogen Raad eene uitzondering, want de Koning kan ze enkel benoemen uit een *voordracht*, telkens van drie personen, door de Tweede Kamer opgemaakt. Of dit de juiste manier is, is zeer de vraag. Het salaris der leden wordt bij de wet vastgesteld (art. 63 Gw.). Dit — en de benoeming voor het leven maken hen onafhankelijk.

Het Openbaar Ministerie. De ambtenaar van het O. M. draagt een anderen naam, naar gelang hij deze functie vervult bij een andere rechtbank. Zoo heet hij:
 bij het kantongerecht, *ambtenaar van het O. M.*;
 bij de Arrondissements-Rechtbank, *officier van Justitie*;
 bij het Gerechtshof, *procureur-generaal*;
 bij den Hoogen Raad, *procureur-generaal*.

Het bureau van het O. M. noemt men *parket*. De eerste drie ambtenaren van het O. M. worden niet voor het leven benoemd; zij zijn dus afhankelijk van de uitvoerende macht

De procureur-generaal bij den Hoogen Raad wordt wel voor het leven benoemd, daar hij eventueel den minister moet vervolgen (pag. 31). De chef van ieder openbaar ministerie is de minister van Justitie, overigens is ieder ambtenaar van het O. M. ondergeschikt aan zijn collega bij een hoogere rechtbank. Daar de minister voornoemd voor alles verantwoording schuldig is aan de Tweede Kamer, en bij het niet bevredigen van het rechtsgevoel de leden der Volksvertegenwoordiging hem daarover zouden kunnen interpelleeren, is hij er op bedacht ongemotiveerd stilzitten of veelvuldig niet vervolgen tegen te gaan en is de ondergeschiktheid der ambtenaren van het O. M. aan hem een waarborg tegen stilzitten en klasse-justitie. Zoo ging dan ook niet lang geleden de vervolging van een dagbladredacteur uit van den minister van Justitie.

Is een of ander misdrijf begaan en komt dit ter kennis — op klacht of anders — van het O. M., dan wordt er door of namens dien ambtenaar (hulpofficier van justitie, burgemeester, commissaris van politie, soms zelfs rijksveldwachters) een onderzoek ingesteld. Van dit onderzoek hangt het af, of de zaak voor het gerecht zal komen. Gebeurt zulks, dan is het het O. M., dat de vervolging instelt, den beklagde voor de rechtbank daagt en tegen hem optreedt als vertegenwoordiger van den Staat. Spreekt de rechtbank het schuldig uit, dan heeft het O. M. te zorgen voor de richtige ten uitvoerlegging van het vonnis.

Griffiers. De griffier is aan een rechtbank verbonden om ter terechtzitting alles te noteeren, wat daar in verband met de rechtszaak voorvalt. Bovendien heeft hij geldzaken te behartigen, als mede de stukken, die voor een zaak ter rechtbank moeten dienen, ter *griffie* te deponeeren, om ze te zijner tijd bij de hand te hebben. Ook worden nog op de griffie „verklaringen” afgelegd, noodig voor den goeden gang van zaken.

Burgerlijke rechtszaak. De rechtbanken, hierboven genoemd, kunnen in de eerste plaats een burgerlijke zaak berechten. In zoo'n zaak staan tegenover elkaar twee burgers, nl. *eischer* (= eischende partij) en *gedaagde*. De laatste krijgt van de zaak kennis door een dagvaarding, die de redenen van het — roepen-voor-den-rechter inhoudt, alsook den eisch, dien de eischer hem stelt. De burgerlijke zaken loopen namelijk over geschillen over eigendom of daaruit voortspuitende rechten, over schuldvordering

en andere burgerlijke rechten. Omdat hierbij de staat dus niet geïnteresseerd behoeft te zijn, roept niet zijn vertegenwoordiger, het O. M., ter rechtbank, doch de benadeelde. De zaak wordt eerst schriftelijk, daarna mondeling behandeld. Eischer en gedaagde verschijnen niet zelf voor den rechter; zij kiezen daarvoor elk een rechtskundige uit, die men gewoonlijk *procureurs* noemt en die op de terechtzitting van beide kanten schriftelijke *conclusien* nemen, nl. van eisch en antwoord en van repliek en dupliek. Bij het pleidooi zijn de procureurs veelal ook de *advocaten*, zoodat zij dan mondeling hun conclusie toelichten. De eischende partij moet nu kunnen bewijzen, dat de feiten waar zijn. De rechter beslist dan, wie der twee partijen in het geschil gelijk heeft. Is dit aan den kant des eischers, dan wordt de eisch toegewezen en de gedaagde veroordeeld. Wordt deze daarentegen in het gelijkgesteld, dan wordt de eisch afgewezen. Een deurwaarder zorgt eventueel voor de uitvoering van het vonnis.

Strafzaak. Bij een strafzaak treedt het O. M. als aanklager op, namens den Staat. De dagvaarding, die ook hierbij voorkomt, houdt nu in, dat *beklaagde* (—beschuldigde) zich aan zeker strafbaar feit heeft schuldig gemaakt. Hiernaar wordt echter vóór de terechtzitting onderzoek gedaan, 't zij voorloopig door de politie, 't zij door een *rechtercommissaris*, d. i. een lid van de Arrondissements-Rechtbank, die voor twee jaren met het vooronderzoek in strafzaken is aangewezen door het betreffend Gerechtshof. Hij heeft de bevoegdheid huiszoeking te doen; hij kan den verdachte voor zich later verschijnen, om hem te ondervragen; hij mag getuigen oproepen en ook deze „hooren”. Verder is het hem veroorloofd brieven van den beklaagde te ontvangen en ze te openen; ja, hij mag dezen, mits op het bedreven feit een straf van meer dan vier jaren staat, gevangen zetten. Op de terechtzitting wordt beklaagde het eerst ondervraagd, daarna de getuigen of wordt eenig bewijsmateriaal ter tafel gebracht. Eindelijk mag beklaagde zich op dit alles verdedigen en bekomt hij zelfs rechtsbijstand, wanneer hij wegens een misdrijf in verzekerde bewaring is gesteld. Tegenover hem staat nu het O. M. Dit en beklaagde hebben gelijke rechten. Het O. M. stelt eindelijk den gerechtelijken eisch — *requisitoir*—, waarna de rechter over eenige dagen uitspraak doet. Deze stráft nl. maar niet anders dan op *overtuigend* en

wettig bewijs. Is de overtuiging niet bij den rechter gevestigd, of is het wettig bewijs niet geleverd, dan wordt beklagde vrijgesproken. Bestaat er voor het begane misdrijf geen straf, is die nl. niet bedreigd, dan vervolgt de rechter in den regel niet, want hij zou nooit de wet of verordening kunnen aanwijzen, volgens welke hij straffen mag en, zooals gebleken is op pag. 109, moet het vonnis dat voorschrijft aangeven.

Misdrijven en Overtredingen. Het wetboek van strafrecht verdeelt de strafbare handelingen in *misdrijven*, meestal de zwaardere vergripen en *overtredingen*, de lichtere. De wetsbepaling, die het feit noemt, verklaart evenwel of het tot de misdrijven dan wel tot de overtredingen behoort.

De straffen, tegen de strafbare feiten bedreigd, worden verdeeld in:

<i>Hoofdstraffen</i>	en	<i>Bijkomende straffen.</i>
a. Gevangenisstraf.		a. Ontzetting van bepaalde rechten.
b. Hechtenis.		b. Plaatsing in een Rijks-werkinrichting.
c. Geldboete.		e. Verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen.
		d. Openbaarmaking van de uitspraak.

Deze straffen worden aan meerderjarigen toegekend; voor jeugdige personen kan plaatsing in een tuchtschool gelast, een geldboete opgelegd of een beisping gegeven worden. Tegen het einde van het jaar 1915 is nog ingevoerd de *voorwaardelijke veroordeeling*. Hierbij wordt de veroordeelde een straf opgelegd, maar als hij gedurende een bepaalden termijn — proeftijd genoemd — niet andermaal datzelfde strafbare feit misdrijft, behoeft hij de straf niet te ondergaan. Er wordt dus dan pas uitvoering aan het vonnis gegeven, als de voorwaarde van beter-oppassen wordt nagekomen. De gevangenisstraf kan levenslang zijn of tijdelijk, d.i. tusschen 1 dag en 20 jaar. Zij wordt, tenminste gedurende de eerste 5 jaar, in afzondering doorgebracht. De hechtenis belooft hoogstens 1 jaar en 4 maanden en wordt in den regel niet in afzondering doorgebracht. Ook is het gesticht voor deze beide hoofdstraffen niet hetzelfde. Als

algemeen strafminimum is vastgesteld 1 dag gevangenisstraf of hechtenis of 50 cents boete. Tusschen dit strafminimum en het door ieder feit bepaalde maximum kan de rechter toekennen, wat hij wil.

Kantongerecht. Hierbij is de *kantonrechter* alleensprekend rechter. In *burgerlijke zaken* spreekt hij recht over vorderingen, welke niet meer dan *f* 200 bedragen, tenzij het geschillen betreffen over arbeidscontract of gehuurde zaken. Is de eisch meer dan *f* 50, dan is hooger beroep mogelijk bij de Arrondissements-Rechtbank. Bij *hooger beroep of appel* wordt het geschil door de opvolgende rechtbank nog eens onderzocht, en het onderzoek loopt dan zoowel over de waarheid der feiten als over de toepassing van het recht. Ook mag nieuw bewijsmateriaal worden aangevoerd. Men kan echter maar eenmaal in hooger beroep gaan, nl. van het kantongerecht naar de arrondissements-rechtbank of van deze naar het gerechtshof. In *strafzaken* oordeelt de kantonrechter over overtredingen. Hierbij is ook hooger beroep mogelijk, als de bedreigde straf meer is dan *f* 25. O. M. is: de ambtenaar van het O. M.

Behalve het beslissen van geschillen kan de kantonrechter ook voogden en toezieende voogden benoemen, akten uit den burgerlijken stand verbeteren, toezicht houden op de rechten van minderjarigen, bijv: bij boedelscheiding.

Arrondissements-Rechtbank. Deze instelling berecht in *burgerlijke* zaken belangrijker rechtsvorderingen dan het kantongerecht. In *strafzaken* spreekt zij in eersten aanleg of *eerste instantie* bijna altijd recht over misdrijven. Verder kunnen vonnissen van het kantongerecht hier in hooger beroep komen. Het hooger beroep kan zoowel door den ambtenaar van het O. M. als door den beklagde worden aangeteekend. Het O. M. wordt hier waargenomen door den officier van Justitie, die meestal eenige *substituut-officieren* van Justitie naast zich heeft. (Substituer = in de plaats stellen.)

Gerechtshof. Dit is een college, bestaande uit een president, een of twee vice-presidenten en leden, *raadsheeren* genoemd. Het spreekt alleen recht in hooger beroep over vonnissen door de arrondissements-rechtbanken in eerste instantie gewezen. Het is verdeeld in twee kamers, ieder met drie raadsheeren. Het O. M. wordt vervuld door den procureur-generaal met als helper den *advocaat-generaal*. Het vonnis noemt men hier *arrest*.

De Hooge Raad is de hoogste rechtbank in Nederland en heeft diensgevolge meerdere functien te verrichten dan een der lagere instellingen. Die functien zijn:

1. Rechtspreken in cassatie.
2. Rechtspreken over ambtsmisdrijven en idem overtredingen.
3. Revisie houden van vonnissen, die in kracht van gewijsde zijn gegaan.
4. Toezicht houden op den lageren rechter.

Alvorens deze te behandelen, willen wij de bijzondere samenstelling van dit opperste college nagaan.

Samenstelling. Er is een president, en een vice-president. Daarnaast komen twaalf tot veertien leden, ook raadsheeren geheeten. Zij alle worden door den Koning benoemd; de beide eersten uit de leden van den H.R. en de overigen uit een *voordracht*, die Hem door de Tweede Kamer is aangeboden. Zij bevat telkens drie personen. Zelve ontvangt de Tweede Kamer van den H. R. een aanbevelingslijst van zes personen, doch de Kamer behoeft geen der aanbevolenen op de voordracht te zetten. Het O. M. is de procureur-generaal met naast hem nog drie advocaten-generaal.

Rechtspraak in Cassatie. Cassatie wordt wel eens verward met hooger beroep. Er is evenwel een aanmerkelijk verschil tusschen beiden. Bij hooger beroep worden de feiten opnieuw onderzocht, desnood met nieuwe getuigen en nieuwe bewijzen. Bij cassatie wordt *geen* nieuw onderzoek ingesteld, wordt niet getornd aan de toebedachte straf, mits de rechter natuurlijk de maximum-straf niet overschreden heeft, maar: *het vonnis wordt onderzocht* en dit kan hij vernietigen. Casseeren dan, of vernietigen van vonnissen, komt voor:

- 1° Als de vormen, op straffe van nietigheid, niet in acht zijn genomen;
- 2° Als de wet niet behoorlijk is toegepast, of geschonden;
- 3° Als de rechter zijn macht overschreden heeft.

Deze drie gevallen van cassatie kunnen alleen voorkomen, als er geen hooger beroep mogelijk is, of geen hooger beroep *meer* mogelijk is (men is nl. al in hooger beroep *geweest*). De cassatie kan aangevraagd worden in strafzaken door het O. M. of den veroordeelde, in burgerlijke zaken door de partij, die zich verongelijkt zag. De beslissing, die de H. R. op een verzoek tot cassatie neemt, noemt men *conclusie*, waarin staat, dat hij de cassatie verwerpt of

inwilligt. In 't laatste geval draagt hij dan de behandeling der zaak *andermaal* op aan een rechter, die een graad hooger staat, dan die, het thans vernietigde, vonnis heeft gewezen. Betreft het evenwel de uitspraak van een gerechtshof, dan krijgt een aangrenzend hof de zaak te berechten. Dit geldt voor 1°, maar voor de gevallen onder 2° en 3° genoemd, verandert de H. R. zelf het vonnis, en spreekt hij dus wel over de feiten recht.

- 4° De procureur-generaal (= O. M.) bij den H. R. kan ook zelf een cassatie beroep doen. Men noemt dit *cassatie in het belang der wet*, die geen nadeel doet aan de rechten van partijen. Het kan nl. voorkomen, dat omtrent een of andere *rechtswestie* onder verschillende rechters geen eenheid van opvatting heerscht, en er zouden nu onjuist gewezen vonnissen kunnen komen. Ter oplossing dier kwestie brengt nu de procureur-generaal middels cassatie deze strijdvraag voor den H. R. Deze geeft dan zijn uitspraak, dewelke als richtsnoer dient voor den lageren rechter. De opinie van den H. R. omtrent een dergelijke rechtsvraag noemt men *jurisprudentie*.

Rechtspraak over ambtsmisdrijven en -overtredingen door den H. R. in eerste en laatste instantie kan voorkomen, wanneer „hooge ambtenaren”, nl. die opgesomd zijn in art. 164 Gw., zich schuldig maken aan ambtsmisdrijf. „Ook na hun aftreding”, zegt de grondwet, is zulks mogelijk. Aangezien de Gouverneur-Generaal van Nederlandsch-Indië ook in bedoeld grondwetsartikel wordt genoemd, kan men beweren, dat de H. R. ook het hoogste rechterlijk college voor onzen archipel is. In geval de H. R. een ambtsmisdrijf te berechten krijgt, gaat het bevel tot vervolging van den Koning of van Tweede Kamer uit. De procureur-generaal wordt met het instellen dier vervolging *belast*.

Revisie van vonnissen, in kracht van gewijsde gegaan. Het kan gebeuren, dat een eenmaal onherroepelijk geworden strafvonnis, onbillijk of onjuist gewezen is. Er worden nl. omstandigheden bekend, die tot nog toe niet in het geding zijn gebracht. Deze omstandigheden nu zouden er toe kunnen leiden, dat een ander vonnis, of vrijspraak had moeten zijn uitgesproken. Is zoo'n geval aanwezig, dan kan men *herziening of revisie* van het vonnis bij den H. R. aanvragen en gaat die daarop in, dan draagt hij de zaak ter onderzoek op aan een gerechtshof, dat

nog niets met die zaak heeft uit te staan gehad. Dit hof maakt dan uit, wat er eigenlijk had behooren gedaan te worden. Herziening kan, nadat de straf is uitgezeten, nog aangevraagd worden; zelfs door een familielid van den inmiddels overleden gevonniste.

Toezicht houden op den lageren rechter. Volgens art. 165 Gw heeft de H.R. het toezicht op de leden der rechterlijke macht. De wet op de R.O. bepaalt dan ook in art. 11 en 13, dat zij door hem kunnen worden afgezet en ontslagen. De gevallen, die de wet noemt betreffen: veroordeeling tot gevangenisstraf of hechtenis, wangedrag, faillissement, fysieke ongeschiktheid, in geval zij onder curateelen zijn gesteld.

Het is de procureur-generaal, die op requisitoir de ontzetting bij den H.R. aanhangig maakt. De bepaling, dat de rechters voor het leven aangesteld zijn, is dus betrekkelijk.

Militaire Rechtspraak. In al het vorenstaande is slechts gesproken over den *gewonen rechter*, die twee soorten van rechtspraak ter behandeling kan krijgen, nl. de *burgerlijke* en de *strafrechtelijke*. Als derde vorm van rechtspraak komt nu aan de beurt de militaire rechtspraak, die echter niet zoo deugdelijk is, want:

- 1° Spelen hier voor rechter, de militairen zelf, die nooit uit het oog verliezen de betrekking tusschen superieur en mindere.
- 2° Zijn onder deze rechters slechts weinig rechtsgeleerden.
- 3° Alleen bij hooger beroep is de zitting openbaar.
- 4° Cassatie bestaat in deze rechtspraak niet.
- 5° Evenmin een dagvaarding.
- 6° Alleen bij hooger beroep heeft beklaagde een verdediger.

Als instellingen ten behoeve van de militaire rechtspraak bestaan: *a.* de krijgsraad bij de zeemacht, *b.* idem bij de landmacht, *c.* het hoog militair gerechtshof.

Krijgsraad bij de zeemacht. Deze kan gehouden worden te land aan boord der wachtschepen te Nieuwediep, Amsterdam en Hellevoetsluis, ter zee aan boord van het oorlogsschip. De krijgsraad bestaat uit zeven officieren, behalve wanneer het schip zich alleen op zee bevindt — d.w.z. niet in vereeniging met een andere Hollandsche oorlogsboot vaart. In dit geval zijn er slechts vijf officieren, die den krijgsraad vormen. De commandant der boot is president, een der officieren van administratie fungeert als openbaar ministerie onder den naam fiscaal.

Een klacht over een bedreven strafbaar feit wordt opgemaakt door een der officieren. De commandant der boot onderzoekt met twee officieren de zaak voorloopig met een officier van administratie als secretaris. Vervolgens beslist de commandant of de zaak voor den krijgsraad moet komen. Gaat hij daartoe over, dan wordt het onderzoek niet in den vollen krijgsraad gehouden, maar voor officieren-commissarissen met den fiscaal als O. M. en nog een secretaris. Daarna worden in den vollen krijgsraad de opgemaakte processen-verbaal voorgelezen en stelt de fiscaal den eisch, zonder dat beklagde tegenwoordig is. Van het vonnis kan alleen beklagde in hooger beroep gaan; is deze een officier, dan ingeval als straf meer dan zes weken militaire hechtenis is toegekend, is hij minder in rang dan pas ingeval drie jaar militaire gevangenisstraf of twee jaar militaire hechtenis is opgelegd. De fiscaal mag geen hooger beroep aanvragen. Alle vonnissen door den zee-krijgsraad gewezen zijn aan *approbatie* onderworpen, d.i. goedkeuring door het hoog militair gerechtshof. Wordt een vonnis afgekeurd, dan draagt het hof de berechting nog eens op aan den krijgsraad.

Krijgsmacht bij de landmacht. Ten aanzien van deze rechtspraak is Nederland in vijf arrondissementen verdeeld: Leeuwarden, Arnhem, Den Bosch, Den Haag en Haarlem. Een Krijgsraad heeft tot Voorzitter den Commandant van een der hier genoemde plaatsen, verder bestaat hij uit nog zes officieren van de landmacht. Zij allen maken slechts voor eenigen tijd deel uit van den raad en worden stelselmatig door andere vervangen, 'tgeen de eenheid niet ten goede komt. O. M. is hier de *auditeur-militair*, hij is de eenige rechtsgeleerde en tevens secretaris. De klacht wordt hier opgemaakt door den compagnies-commandant van beklagde, overigens loopt de zaak af, zooals onder de zee-krijgsraad is aangegeven. Ook hier kan de beklagde alleen appèl aantekenen, en het O. M. niet. De *approbatie* geldt ook hier.

Hoogmilitair gerechtshof. Dit zetelt te Utrecht en telt zeven leden, nl. 3 rechtsgeleerden, 2 officieren der landmacht en 2 officieren der zeemacht. Het leekenelement is ook hier nog in de meerderheid. De eerste drie worden voor het leven benoemd en wel door den Koning. Ook met het O. M. hier *advocaat-fiscaal* voor de zee- en landmacht genoemd, is dit het geval. Voorzitter is een rechtsgeleerde.

Het hof spreekt recht in eersten aanleg over strafzaken van hoofd- en opperofficieren, dus boven den rang van kapitein en luitenant ter zee 1° klasse. Verder approubeert het hof, of spreekt recht in hooger beroep over de daarvoor vatbare vonnissen van de krijgsraden. Gaan de veroordeelden daarvan in hooger beroep, dan hebben zij een verdediger, doch er wordt enkel recht gedaan op de geschreven stukken, die bij den betrokken krijgsraad gediend hebben.

Den advocaat-fiscaal kan door het hof gelast worden, ook in hooger beroep te gaan. De procedure, die dan plaats heeft is echter al heel oud, nl. dezelfde van die eertijds voor het Hof van Holland diende en deze instelling vond zijn oorsprong in het midden der 16° eeuw.

De administratieve rechtspraak, of vierde soort van rechtspraak, bespraken wij reeds op pagina 54, in verband met art. 70 Gw., nl. beslissing van geschillen, terwijl wij de procedure daarvan aangaven op bladzijde 58. Wij verwijzen daarheen. In betrekking tot dit onderwerp dienen wij echter nog te vermelden, dat in sommige gevallen nog andere colleges rechtsmacht is opgedragen, bijv. aan de Raden van Beroep, waarin men tevens het leekenelement vindt.

V. Van de Financien.

Onder dit hoofdstuk, het zevende der grondwet, komen ter sprake de belastingen en de schulden of leeningen. De artikelen betreffende de muntzaken kunnen wij overslaan, daar de behandeling daarvan een plaatsje vond onder: Muntrecht, op pagina 45 en vervolgens.

Belastingen.

Wat belastingen zijn. Belastingen zijn heffingen, tegenwoordig in geld, die de staat van zijn onderdanen kan vorderen, zonder er bepaalde vergoedingen voor te geven. Ze gaan op in de algemeene geldmiddelen, waaruit de geheele publieke zorg van den staat bestreden wordt, doch niemand weet precies te zegen, wat er met zijn penningen gebeurt. In sommige gevallen kan men dit laatste juist wel nagaan; men spreekt

dan van *retributies* en men bekomt voor het gestorte bedrag een onmiddellijken dienst van den staat terug. Als retributies kan men dan ook noemen: schoolgeld, loodsgeld, briefporti, telegramkosten enz. Belastingen, zoowel als retributies, mogen niet dan krachtens een wet geheven worden, uitgezonderd die retributies, waarvan de vaststelling aan den Koning is overgelaten (art. 174 Gw.); het betreffen heffingen voor het gebruik van Rijkswerken en Rijksinrichtingen. Privilegien kunnen in het stuk van belastingen niet worden verleend, zegt art. 175 Gw., daarmee te kennen willende geven, dat vrijstelling ten gunste van een bepaald persoon niet mogen voorkomen. De Koning en de Prins van Oranje hebben echter vrijstellingen, zie pag. 20.

Indeeling: De wet van 1821 houdt de grondslagen van ons belastingstelsel in en wel:

Belastingen:			
a. Directe:	b. Indirecte:	c. Accijnzen:	d. Rechten:
grondbelasting	zegelrecht	op verbruiks-	invoerrechten;
personeebel:	registratierecht	middelen:	rechten op
vermogensbel:	hypotheekrecht	suiker—wijn—	den waarborg
bedrijfsbel:	successierecht.	zout—gedistil-	van gouden
		leerd—bier—	en zilveren
		azijn—geslacht.	werken.

De indeeling in Directe en Indirecte belasting is geheel verschillend, naarmate men zich op het Economische of Staatsrechtelijke (= belastingwetgevende) standpunt plaatst.

Staatsrechtelijk zijn „directe belastingen” dezulke, waarvoor een lijst — „Kohier” — van aangeslagenen kan opgemaakt worden en waarbij vooruit te zeggen is, wie betalen moet en hoe groot het bedrag is, en — „indirecte belastingen” dezulke, waarbij vooruit geen kohier kan worden opgemaakt en waar het van iemands levenswijze (verkeer) afhangt, of hij voor die belasting bijdraagt.

Economisch zijn „directe belastingen” die, waarvoor aan de schatkist wordt betaald door personen, die de wet inderdaad wil treffen en „indirecte belastingen” die, waarbij men den druk,

dien zij uitoefenen, door den belastingbetalende ziet afwentelen op een ander.

Zoo is dan: successierecht staatsrechtelijk een indirecte belasting.
economisch een directe belasting.

Grondbelasting. Zij wordt geheven van alle *gronden* naar verhouding van hun geschatte opbrengst en bovendien van de *gebouwen*, dus van onroerende of vaste goederen. Aangezien hier, bij de bepaling van den „aanslag” in de belasting, niet gekeken wordt naar den geldelijken toestand, waarin de belasting-schuldige verkeert, niet naar den persoon dus, doch naar een zaak, nl. den grond of het gebouwde en men die zaak alleen wil treffen, spreekt men hier van een *zakelijke belasting*. De Koning, die volgens art. 26 Gw. vrijdom heeft van alle „personeele lasten”, kan dus geen vrijdom genieten van de grondbelasting. (Lees nog eens pag. 20).

Ter vergemakkelijking van de bepaling van de grondbelasting is in 1807 onder Koning Lodewijk Napoleon naar Fransch model in Nederland het *Kadaster* ingevoerd. Dit geeft nl. het resultaat van de opmetingen door landmeters gedaan, en vermeldt daarnevens een beschrijving van alle eigendommen, wijst de eigenaren aan, en somt de belastbare opbrengsten op. Dit geschiedt in een bepaald register, *legger* genoemd. De opmetingen zijn alle in kaart gebracht, waartoe voor elke gemeente afzonderlijk een stel kaarten wordt vervaardigd, die een aan elkaar passend geheel vormen. Ze geven een beeld van de omtrekken der *perceelen*, der gebouwen en deze alle krijgen een nummer. Zoo krijgt men kadastrale gemeenten, met secties als onderdeel en deze weer met nummers. Ieder perceel kan nu eenvoudig worden aangegeven door: *gemeente, sectie en nummer*.

Een meer gewichtige rol nog speelt het kadaster bij den verkoop van onroerende goederen of het bezwaren met een hypotheek. Van elke rechtshandeling omtrent onroerend goed moet nl. een acte opgemaakt en overgeschreven worden in daarvoor door de overheid ingestelde registers. In de hypotheekregisters moet nu alles omtrent het vestigen van een hypotheek vermeld worden, zoodat het publiek, tegen tarief, inzage kan bekomen. Het spreekt van zelf, dat de hulp van het kadaster hierbij onmisbaar is. Door de aanduiding van het perceel, de gemeente, sectie en nummer is in een oogenblik de bedoelde acte gevonden. Men vergete niet, dat op sommige kantoren meer dan 2000 registers bestaan en het zoeken van een akte anders zeer tijdrovend zou zijn.

Personeele belasting. Deze heft men volgens zeven grondslagen: huurwaarde, haardsteden, mobilair, dienstboden, paarden, rijwielen en motorrijtuigen. Wie meer of minder luxieus leeft, zal ook naar die verhouding moeten betalen. Het is dus een

belasting naar *draagkracht*, vooral ook, omdat een *progressieve* maatstaf is aangelegd. Onder progressie in de belastingen verstaat men de omstandigheid, dat van iedere volgende *f* 100 belastbaar bedrag een hooger percent belasting moet worden betaald, dan van de vorige belastbare *f* 100. Zijn de heffingen daarentegen voor elke opvolgende *f* 100 gelijk, dan spreekt men van *proportioneele* belasting. Bij de personeele belasting wordt voor elk inwonend kind een zeker percent van den aanslag afgetrokken,

Vermogensbelasting. Zij wordt volgens de wet van 1892 geheven van ieder vermogen, dat de *f* 13000 te boven gaat. Ook hier geldt progressie.

Bedrijfsbelasting. Deze dateert van 1893, toen heffingen werden ingesteld, weer onder progressieven vorm, voor inkomsten uit bedrijf, beroep, ambt, waardigheid of bediening. Inkomens beneden *f* 650 per jaar zijn vrijgesteld, alsook het geheele landbouwbedrijf. Vroeger vatte men bedrijfs- en vermogensbelasting samen onder Inkomstenbelasting. Bij beide geldt nog de regel, dat inkomens uit arbeid minder zwaar belast worden, dan die uit kapitaal of vermogen. De laatste kunnen nl. een *voortdurende* bron van inkomen zijn.

Zegelrecht. Dit is een belasting op het gebruik van bepaalde papieren, zooals: acten ¹⁾ requesten, sollicitaties, quitanties boven *f* 10, handelspapieren (wissels) enz.

Het recht van registratie. Hieronder verstaat men het *registreeren* (d.i. in registers inschrijven) van acten, zoowel authentieke als onderhandsche, bij daarvoor expresselijk aangestelde ambtenaren, de ontvangers van registratie. Op de ingeschreven acte zelve wordt de inschrijving genoteerd. Door het inschrijven wordt de zekerheid van het bestaan der acte verkregen, en dat levert voor het verschijnen in rechten een grooten waarborg, immers de *dagteekening* is daarbij van groot belang. Voor het inschrijven der acte nu betaalt men als belasting het zoogenaamde registratierecht.

Hypotheekrecht. Onder hypotheek heeft men te verstaan dien vorm van crediet, waarbij tegen onderpand een schuld

¹⁾ Men onderscheidt de *authentieke* en *onderhandsche* acte. De eerste wordt in wettelijken vorm opgemaakt door een daarvoor, veelal in een bepaald gebied, bevoegden ambtenaar, notaris, deurwaarder, kantonrechter. De tweede wordt bij onderling overeenkomst van partijen soms met, soms zonder getuigen opgemaakt, bijv. over het verhuren van landerijen of huizen.

wordt aangegaan. De hypotheekhouder verkrijgt daarbij het recht, om bij niet naleving der voorwaarden, waaronder de schuld is aangegaan, het onderpand, dat altijd een onroerend goed moet zijn, te verkoopen en zich zelf uit de opbrengst ervan te voldoen. De hypotheek wordt ingeschreven in registers bij den Hypotheek-Bewaarder tegen storting van eenig geld, de hypotheekrechten. Dit moet ook plaats hebben bij royeering of doorhaling van een hypotheek. Belanghebbenden, die inzage van de registers verlangen, bekomen dat, eveneens na betaling van hypotheekrecht.

Successierecht. Bij overgang van bezittingen, 't zij door erfenis, 't zij door legaat, is de verkrijger dier goederen of gelden verplicht een belasting te betalen. Hoeveel, dat hangt af van den graad van verwantschap en van de grootte der erfenis. Van vader of moeder geërfde goederen zijn het laagst, die van vreemden het hoogst belast.

Accijnzen zijn belastingen op het gebruik van waren binnenslands, onverschillig of die waren *in*, dan wel *buiten* het land zijn voortgebracht. In een zestal wetten zijn heffingen geëischt op suiker, wijn, gedistilleerd, zout, bier en azijn en geslacht.

Invoerrechten. Waren, in het buitenland geproduceerd en in Nederland ingevoerd, zijn volgens de Tariefwet van 1862, gewijzigd ter aanpassing van den vrijhandel in 1877, belast. IJzer en graan zijn vrijgesteld, omdat het grondstoffen zijn; de waren, die niet als grondstof worden aangemerkt echter, zijn aan belasting onderhevig. Men onderscheidt twee soorten van invoerrechten: *fiscale*, die zullen moeten dienen om 's lands schatkist te helpen vullen en in welk geval ze nooit hoog kunnen zijn, aangezien die artikelen dan niet meer gekocht worden en *protectionistische* of beschermende, die de binnenlandsche industrie moeten beschermen tegen de buitenlandsche, in welk geval ze dan wel hoog moeten zijn. Goederen, tijdelijk in een *entrepôt* opgeslagen, zijn niet belast, voordat ze werkelijk in onzen binnenlandschen handel worden opgenomen.

Rechten op den waarborg van gouden en zilveren werken heft de staat voor het keuren van gouden en zilveren voorwerpen. Door het keuren van overheidswege is het publiek tegen bedriegenijen eenigszins gewaarborgd.

Schuld.

Het kan gebeuren, dat de opbrengsten der inkomsten van den staat niet opwegen tegen de uitgaven, die hij moet doen. Er ontstaat dan een te kort. Is de behoefte aan geld slechts tijdelijk en leiden de omstandigheden ertoe, dat over eenigen tijd het te min zal kunnen worden aangezuiverd, dan kan de staat een *vlottende schuld* in het leven roepen, nl. een schuld op korten termijn. We zagen op pagina 101 reeds, dat schatkistbiljetten en -promessen tot zoo'n schuld behooren. Vroeger had men daarnevens nog de muntbiljetten, van 1852 — 1907. Deze zijn sindsdien niet meer gangbaar.

Naast de vlottende komt de *vaste schuld* of die op langen termijn voor, meestal de *gevestigde nationale schuld* genoemd, Art. 176 Gw. gewaagt hiervan en zegt: De verbintenissen van den Staat jegens zijn schuldeischers worden gewaarborgd. De schuld wordt jaarlijks in overweging genomen, ter bevordering van de schuldeischers van den Staat. Staten kunnen in 't algemeen gesproken gemakkelijk leenen, daar zij steeds voortdurende bronnen van inkomsten hebben in den vorm van vaste inkomsten of belastingen. Ook zijn staten in 't bezit van tal van kostbare gebouwen en openbare werken. Beter dan particulieren zullen zij dus hun verplichtingen jegens de leeners kunnen nakomen,

Van belang is het nu evenwel, *waarvoor* een staat leent. Gebeurt dit voor het aanleggen van productieve doeleinden: sporen, kanalen, havens, dan werpen deze na verloop van tijd hun rente wel af, doch erger is, wanneer voor de uitgaven van niet-productieve doeleinden wordt geleend, zooals voor militaire aangelegenheden, leger en vloot; eensdeels, omdat met de verbetering der techniek de eenmaal aangeschafte benodigdheden spoedig tot het „oud-roest" gaan behooren, anderdeels, omdat zij geen enkel voordeel aan den Staat bezorgen, waardoor de financiële toestand des lands verbetert. De belastingschroef moet dan steeds vaster aangedraaid worden, 't geen ten slotte leiden kan tot een financiële ruïne. Kleine staten, als Nederland, vooral gevoelen spoedig den druk der groote oorlogsleeningen. Momenteel heeft onze staat een schuld van ongeveer 1500 millioen gulden. De laatste drie jaren hebben daar het hunne toebedragen, nl. meer dan 400 millioen. De resteerende 1100 millioen is een erfenis van den Franschen tijd en de vereeniging met België. Voor dit bedrag

zijn de leeningen aangegaan tegen $2\frac{1}{2}$ 3 of $3\frac{1}{2}$, 0% , maar de oorlogsomstandigheden van 1914 tot heden hebben het geld schaarscher gemaakt, zoodat het rentepercentage somwijlen steeg tot $4\frac{1}{2}$ en $5\ 0\%$.

Iedere staatsleening wordt ingeschreven in een Staatsschuldboek, of het *Grootboek der Nationale schuld* en wel sinds 1809. Hierin worden de namen der schuldeischers genoteerd. Deze alle kregen daarvoor een schuldbewijs op naam, hetgeen zij als een effect ter beurze konden verkoopen. De nieuwe bezitter moest dan zelf zorgen voor inschrijving van zijn naam in het Grootboek. Moeite, kosten en tijdverlies deden nu groote bankiers op het idee komen om zelf voor hooge bedragen op het grootboek te laten inschrijven, en het recht te erlangen voor de door hun gestorte bedragen effecten uit te geven. Aldus is geschied. De effecten heeten „certificaten”. Men kan dus certificaten koopen; zij luiden aan „toonder”. De bankiers innen de rente van den Staat, zij betalen die uit op de door hen uitgegeven certificaten, doch brengen $1\ 0\%$ van de verschenen rente in mindering voor de bemoeienissen die ze er mee hadden.

Tegenwoordig bestaan ook staatsleeningen, die niet in het Grootboek ingeschreven zijn. Men noemt ze Staatsobligatien.

VI. Van de Inwoners.

Het eerste hoofdstuk der grondwet bevat de territoriale artikelen, die wij onder: Grondgebied, op pagina 13 tot 15 bespraken, en bepalingen omtrent de Inwoners. Dat wij thans tot de behandeling van die bepalingen overgaan, vindt zijn oorzaak in de omstandigheid, dat juist in deze artikelen, 4 tot met 9, òf in de, tengevolge dezer voorschriften, ontstane organieke wetten, zoowel termen, instellingen, bevoegdheden, als personen voorkomen, die den leerling pas nu helder voor den geest zullen staan. Ieder artikel moge onder een eigen hoofdje een plaats vinden.

Nederlander en Ingezeten.

Aangezien het met het oog op de rechten en verplichten der inwoners van een staat van belang is, te weten, wie Nederlander en wie vreemdeling is, eischt de grondwet in

art. 6, *a* dat de wet verklaart, wie Nederlanders en wie ingezetenen zijn, *b*. dat een vreemdeling niet anders dan door een wet kan worden genaturaliseerd, *c*. dat de wet de gevolgen regelt der naturalisatie ten aanzien van de echtgenoot en minderjarige kinderen van den genaturaliseerde. 't Gevolg van deze grondwettige bepalingen is de *Wet op het Nederlanderschap* van 1892.

Men kan volgens twee beginselen de nationaliteit vaststellen, nl. de *afstamming* (jus sanguinis), waarbij dus de *ouders* beslissen en het *grondgebied* (jus soli), waar het *land* van geboorte den doorslag geeft. In Nederland geldt in hoofdzaak, het jus sanguinis, doch daarnaast ook het jus soli. Zoo is dan volgens de wet van 1892 iemand **Nederlander** door

Afstamming:

- 1° 't Wettig kind, wiens vader Nederlander is.
- 2° 't Natuurlijk kind, wiens moeder Nederlandsche is.
- 3° Een vondeling, of verlaten kind, van wiens afstamming niets blijkt. (v.b. van jus soli).

Geboorte:

Het kind van een „ingezetene” des rijks, die zelf het kind is van eene in het Rijk wonende moeder, tenzij blijkt, dat het kind een vreemdeling is. (v.b. van jus soli).

Huwelijk:

Een vrouw, geen Nederlandsche, die huwt met een Nederlander, wordt het Nederlanderschap deelachtig, omdat de vrouw staande het huwelijk den staat van haren man volgt. Uit dit voorschrift volgt, dat een vreemdeling, die met een Nederlandsche vrouw huwt, *geen* Nederlander wordt.

Naturalisatie:

Iemand kan genaturaliseerd worden op eigen *verzoek* of om redenen van *staatsbelang*, zooals dit met Prins Hendrik is geschied (art. 4 wet van 1892). Welke van deze twee redenen aanleiding mocht geven tot naturalisatie, zij geschiedt steeds bij *wet*, en deze regelt in ieder bijzonder geval de voorwaarden, aan die naturalisatie verbonden. Voor naturalisatie is noodig:

- 1° Meerderjarigheid in den zin der Nederlandsche wet, dus, 21 jaar.
- 2° Gedurende 5 voorafgaande jaren in 't Rijk of Kolonien gewoond hebbend, of het Nederlanderschap verloren hebbend.

- 3° Een stortingsbewijs van *f* 100 van den ontvanger van registratie.
 4° Kan nog meer gevraagd worden, o.a., dat er geen beletsel bestaat voor zijn eigen land.

Bij naturalisatie om redenen van staatsbelang kan men van deze eischen afwijken, en bijv. den 21 jarigen leeftijd niet eischen. Voor Prins Hendrik is o.a. bepaald, dat hij, ingeval hij weduwnaar wordt, *f* 150.000 's jaars uit 's lands kas kan trekken, maar dan moet hij Nederlander blijven.

Gevolgen van naturalisatie. Deze betreffen het gezin van den genaturaliseerde. Onder de naturalisatie dan van den *man, vader*, of hoofd van het gezin, is die van de echtgenooten en minderjarige kinderen begrepen. Bij ontbinding van 't huwelijk kan de vrouw binnen het jaar het verzoek doen, weer het Nederlandschap te mogen verliezen. Evenzoo het meerderjarige kind binnen één jaar na het meerderjarig worden.

Verlies van het Nederlandschap. Men kan het Nederlandschap verliezen volgens de bepalingen van art. 7 der wet. Zij komen hierop neer:

- 1° Door naturalisatie in een ander land.
 2° Door huwelijk van een Nederlandsche vrouw met een vreemdeling.
 3° Door 't verkrijgen van een vreemde nationaliteit door den wil van den verkrijger.
 4° Door in vreemden staats- of krijgsdienst te gaan zonder toestemming van den Koning.
 5° Door 10 jaren in het buitenland te vertoeven, mits niet in staatsdienst. In dit geval kan men gemakkelijk het Nederlandschap behouden door kennis te geven (binnen 10 jaar), dat men Nederlander wenschte te blijven. Men kan dit doen bij den burgemeester, hoofd van plaatselijk bestuur in Rijk of Kolonie, waar men 't laatst woonde, of aan een consular ambtenaar van dat land.

Het belang van het Nederlandschap is, dat men tengevolge van den staat van Nederlander *rechten* bekomt, die niet aan vreemdelingen worden toegekend, bijv.: men kan benoemd worden tot een landsbediening, men kan kiezer zijn voor een bestuurslichaam, men kan in zoo'n lichaam gekozen worden, men kan *niet uitgeleverd* en ook *niet uitgezet* worden. Daarnaast wordt den Nederlander ook meermalen een

plicht opgelegd bijv: het land te verdedigen of belasting te betalen. (natuurlijk betalen vreemdelingen ook belasting).

Vreemdelingen. De wet bepaalt, dat allen, die den staat van Nederlander niet bezitten, of niet uit anderen hoofde Nederlandsche onderdanen zijn, vreemdelingen zijn. (art. 12).

Ingezetenen. Ingezetenen van het Rijk zijn zij, die hunne woonplaats in het Rijk hebben en haar gedurende de voorafgaande achttien maanden in het Rijk of zijne Kolonien hadden. (N.B. Voor de provincie is dat 12 maanden, voor de gemeente eveneens). Het ingezetenschap gaat te loor, als men zich buiten het Rijk (provincie of gemeente) vestigt.

Het belang van het ingezetenschap is: Zonder dat geen kiezer (art. 80 Gw.), zonder dat geen vereenigings- en vergaderingsrecht (art. 9 Gw.).

Indië. De bevolking van Indië wordt onderscheiden in *Europeanen* en met dezen gelijkgestelde personen en *Inlanders* en met dezen gelijkgestelden. Met Europeanen zijn gelijkgesteld 1° Alle Christenen, 2° alle Japanners, 3° alle personen, niet vallende in de termen der volgende zinsnede: Met Inlanders zijn gelijkgesteld Arabieren, Mooren, Chineezen en allen niet genoemd in de vorige zinsneden, die Mohammedanen of Heidenen zijn. Er is reeds een nadere wijziging, nl. die van 1907, doch deze is nog niet in werking getreden. De wet van 10 Februari 1910 bevat een regeling van het Nederlandsch onderdaanschap van de bevolking van Nederlandsch Indië.

Ingezetenen van Indië zijn: a. De *inboorlingen*, dat zijn allen, die in Indië geboren zijn, dus kinderen van Europeanen zoowel als die van Inlanders. b. Zij, die zich op wettige wijze in Indië vestigden. (Zie hiervoor: Toelating). Hoewel nergens met zooveel woorden staat uitgedrukt, dat men het ingezetenschap van Indië kan verliezen, zal dit ook het geval moeten zijn, wanneer men buiten Indië gaat wonen.

Het belang van het ingezetenschap van Indië vindt men in enkele artikelen van het Regeerings Reglement van Indië, nl. in art. 112—113—114 met betrekking tot het Petitierecht, Schutterlijken dienst en Adeldom.

Wat ditzelfde aangaat ten opzichte van het Nederlandschap, kan vermeld worden, dat de Gouverneur-Generaal, de Luitenant Gouverneur-Generaal, (als hij er is), de vice-president en leden

van den Raad van Indië, de president en leden van de Indische Rekenkamer alle Nederlanders moeten zijn. Ook leze men nog de artikelen 45, 46 en 47 R. R.,

Bescherming van Persoon en Goed.

In art. 4 Gw. wordt een der voornaamste rechten aan de burgers gewaarborgd. Daarin leest men, dat allen, die zich op het grondgebied van het Rijk bevinden, gelijke aanspraak hebben op bescherming van persoon en goed. Naar de letter kan men deze grondwettige bepaling zeer zeker niet opvatten, want, dat „alle” menschen „gelijke” aanspraak hebben, is al vast niet waar. De grondwet zelve geeft in lid 2 van genoemd artikel een uitzondering ten aanzien van vreemdelingen, en wel wat betreft de uitzetting en uitlevering, zooals wij straks zullen zien. Aanspraak op bescherming van persoon en goed houdt in, dat men van iemands privaat bezit heeft af te blijven, dat iemands persoonlijke vrijheid niet mag aangerand worden. Alleen in 't algemeen belang kan daarop slechts uitzondering gemaakt worden, wij herinneren daarom aan het behandelde onder de: Rechterlijke Macht, nl: Onteigening, Brievengeheim en Onschendbaarheid van woning.

Lid 2 van art. 4 Gw. eischt, dat de wet de toelating en de uitzetting regelt van vreemdelingen en de algemeene voorwaarden, op welke ten aanzien van hunne uitlevering verdragen met vreemde mogendheden kunnen worden gesloten.

De Toelating dan is geregeld in de Vreemdelingenwet van 1849. Volgens deze wordt een vreemdeling toegelaten, als hij: 1° voldoende middelen van bestaan heeft, 2° door werkzaamheid een bestaan kan verkrijgen. De toelating heeft plaats op:

- 1° Een regelmatig buitenlandsch paspoort, d.i.
 - a. afgegeven door de regeering van het land van herkomst;
 - b. geïseerd door een diplomatieken agent of consul;
 - c. niet verjaard zijnde.
- 2° Een geleibrief, mits blijke, wie de houder is, van waar hij komt en met welk doel.
- 3° Bloote aanmelding van hun persoon onder opgave, wie zij zijn, vanwaar zij komen en met welk doel. Een bewijs van bekendheid kan echter gevraagd worden. Deze bepaling ziet hoofdzakelijk op landverhuizers.

De burgemeester (als hoofd van de politie in iedere gemeente) op de eerste plaats van aankomst laat den vreemdeling toe. Hij verschafft

hem een verblijf pas voor drie maanden, welke termijn echter verlengd kan worden. De verlenging kan dan geweigerd worden, als de middelen van bestaan niet meer voldoende zijn of de bestaanszekerheid dubieus is geworden. Van die weigering behoort de burgemeester echter kennis te geven aan den kantonrechter. De toegelaten vreemdelingen zijn verplicht hun papieren: pas, paspoort of geleibrief op aanvraag te toonen aan de politie of de huizen, waarin zij worden opgenomen.

In vrede-tijd worden echter al de voorgaande bepalingen niet meer nageleefd; de uitbreiding van het internationale verkeer na 1849 heeft gemaakt, dat niemand zich meer een pas aanschaft. In oorlogstijd wordt streng de hand gehouden aan de wet. Is iemand nalatig in het nemen van de voorgeschreven maatregelen, dan kan de politie hem het land uitzetten, want hij is niet toegelaten. In oorlogstijd houdt men zoo iemand meestal *in* het land, omdat men hem van spionage verdenken kan.

Toelating voor Indië. Deze is te vinden in de Toelatingsordonnantie van 2 Januari 1912, die enkel geldt voor Java en Madoera. We zullen ze niet breedvoerig bespreken, doch enkele hoofdbepalingen er uit weergeven. Voorgeschreven zijn dan de ontschepingsvergunning en het onderzoek van een immigratie commissie in slechts 3 landingshavens op Java: Tandjong Priok, Semarang en Soerabaja. De toegelaten personen, met exceptie van Nederlanders, bekomen tegen betaling van *f* 25 een ontschepingsvergunning. Deze moet binnen 3 dagen bij de immigratie-commissie ingediend zijn, bij toelating ontvangen zij daarvoor in de plaats een *toelatingskaart*, die den houder ervan het recht geeft om zich gedurende twee jaar op Java en Madoera op te houden. Voor de buitenbezittingen gelden andere bepalingen. De toelatingskaart kan 2 maal verlengd worden voor ten hoogste een jaar. Dit geschiedt door het hoofd van het gewest, waar de aanvrager om toelating verblijft. Bij weigering der toelating is hooger beroep slechts mogelijk bij het hoofd van het gewest, waar hij ontscheept. Het bovenstaande geldt niet voor:

- 1° Van landswege naar Indië uitgezonden personen met hun gezinnen.
- 2° Consulaire ambtenaren en hun gezinnen.
- 3° Officieren en bemanning van tot de marine van eenige mogendheid behorende schepen.

Interneeren. Hieronder verstaat men:

Iemand een bepaalde plaats binnen de grenzen tot verblijfplaats aanwijzen.

In Indië kan de Gouverneur-Generaal volgens art. 46 en 47 van het R. R. een ieder, onverschillig waar geboren, het verblijf in een bepaald gedeelte van Ned: Indië ontzeggen, benevens voor elken landaard een bepaalde plaats als verblijfplaats aanwijzen. Het eerste heet *verbannen*, het tweede *interneeren*. Ten slotte kunnen personen, niet in Indië geboren, worden *uitgezet*. De G. G. kan van dit recht gebruik maken, wanneer zij

gevaar opleveren voor de openbare rust en orde, dus ook vóór dat de orde feitelijk verstoord is.

Het recht van interneeren, uitzetten en verbannen behoort tot de zoogenaamde „exorbitante rechten” van den Gouverneur-Generaal. Zij zijn niet zoozeer als strafmaatregelen te beschouwen, doch meer een middel om een gevaar af te weren.

Uitzetting. Deze is geregeld in dezelfde Vreemdelingen-wet van 1849. Als iemand toegelaten is, kan hij weer uitgezet worden:

- 1° Door den kantonrechter wegens onvoldoende middelen van bestaan, met beroep op den Koning.
- 2° Door den Koning wegens gevaar voor de publieke rust. Iemand, die niet toegelaten is, kan enkel door de politie uitgezet worden.

Nu kan zich het geval voordoen, dat iemand moet worden uitgezet, terwijl hij beweert Nederlander te zijn. Dan moet de Hooge Raad beslissen, of hij Nederlander of vreemdeling is. Gauw zal een vreemdeling dat echter niet zeggen, want dan moest hij genaturaliseerd zijn, en daarvoor is noodig een vijfjarig verblijf in Nederland of zijn Koloniën.

Sinds 1904 bestaat er tusschen Nederland en Duitschland een vestigings-tractaat, waarbij men zich wederzijdsch mag vestigen, mits voorzien van paspoort of andere papieren, die de nationaliteit vaststellen. Evenwel kan toch op grond van gezondheid, openbare orde en rechterlijk vonnis de weigering tot vestiging worden uitgesproken. Dit is o. a. gebeurd door burgemeester Ter Laan met Deutsche onderkruipers in zake de houtstaking te Zaandam in 1914.

Uitlevering. De uitleveringswet van 1875 regelt de algemeene voorwaarden op welke ten aanzien van de uitlevering verdragen met vreemde mogendheden kunnen worden gesloten. Tusschen uitleveren en uitzetten bestaan enkele verschillen, te weten:

- 1° Uitzetting kan altijd geschieden, uitlevering alleen als er een tractaat over is.
- 2° Uitzetting is in het belang van het land, dat uitzet. Uitlevering daarentegen in het belang van het land, dat zulks vraagt.
- 3° Uitzetting kan plaats vinden over de grens, die de vreemdeling zelf aanwijst, en wel om zoo een bedekte uitlevering te voorkomen (art. 12 laatste lid wet van 1849).

Alleen vreemdelingen kunnen worden uitgeleverd. Dit gebeurt langs diplomatieken weg, d.w.z. door den minister van Justitie op advies van den rechter. Een vreemdeling wordt uitgeleverd, als hij zich schuldig maakt aan bepaalde misdrijven, die genoemd zijn in art. 2 der wet van 1875 en dan:

- 1° voor het *begaan* van zoo'n misdrijf.
- 2° voor de *poging* ertoe of medeplichtigheid.

De feiten moeten echter buiten het Rijk gepleegd zijn en zij moeten ook in het betreffende tractaat vermeld staan. Ook hier kan een vreemdeling-beweren Nederlander te zijn. Er is ook dan beroep op den Hoogen Raad met dit verschil, dat hem zulks meegedeeld moet worden, want hij mag dan een raadsman kiezen.

Een vreemdeling wordt niet uitgeleverd, als:

- 1° De termijn voor de strafuitvoering verjaard is;
- 2° Hij in Nederland voor een (ander) strafbaar feit wordt vervolgd of straf ondergaat. In dit geval kan hij tijdelijk uitgeleverd worden om in het vreemde land terecht te staan. In 't algemeen kan men niet voor een politiek delict worden uitgeleverd, omdat er geen tractaat bestaat, dat melding maakt van dit feit.

Uitlevering voor Indië. Ook hier kunnen enkel vreemdelingen worden uitgeleverd, en de uitlevering wordt eveneens aangevraagd langs diplomatieken weg, doch de Gouverneur-Generaal kan beschikken over de aanvragen tot uitlevering, welke van Aziatische mogendheden komen of van koloniale besturen in Azië, Australië, Zuid- en Oost Afrika rechtstreeks aan hem gericht worden. Zelfs als er geen tractaat is, kan de Indische regeering uitleveren, als ze maar blijft binnen de algemeene verordening.

Landsbediening.

Art. 5 Gw. zegt: Ieder Nederlander is tot elke landsbediening benoembaar. Geen vreemdeling is hiertoe benoembaar dan volgens de wet.

Landsbediening moet men synoniem verklaren met: staatsambt. Een *ambt* zelf is een betrekking, waargenomen in het algemeen belang, zoodat er dus staatsambten, gemeente ambten, provinciale ambten en waterstaatsambten zijn. Menschen, die een dergelijk ambt vervullen, heeten nu *ambtenaar*, zoodat er dus soorten van ambtenaren zijn. Personen, die een betrekking vervullen in particulieren dienst, werken voor het belang van een particuliere maatschappij en niet voor het algemeen belang. Men zal dezulken dus nooit ambtenaar mogen noemen. Daar artikel 5 gewaagt van *landsbediening* zal daaronder louter een *staatsambt* dienen worden te verstaan, en iemand die zoo'n ambt waarneemt, heet gewoonlijk *Rijksambtenaar*.

De ambtenaren dan worden door den Koning (of den minister) benoemd. Zij ontvangen uit 's Lands kas hun tractement. Hierop zijn echter wel uitzonderingen, want een burgemeester wordt wel door den Koning benoemd, doch geniet zijn salaris uit de gemeentekas, en een griffier bij een der Kamers wordt

door de Kamer zelf benoemd, doch bekomt zijn bezoldiging uit 's Lands kas.

Wij dienen er hier nog op te wijzen, dat niet ieder, die een ambt vervult, ambtenaar is. Daarvoor is noodig de hierarchieke verhouding. Leden van colleges als de Kamers, de Provinciale staten, de Gemeenteraden, of andere locale raden, commissien, vervullen wel een ambt, maar zijn geen ambtenaar, omdat zij aan niemand ondergeschikt zijn. Zoo is bijv. ook de G.G. een ambtenaar.

Niet alle ambtenaren vervullen ook een ambt; men kent ambtenaren op *non-activiteit*.

Om tot ambtenaar benoemd te worden, noemt de grondwet als simpele eisch; het Nederlandschap. Regel is echter, dat iemand pas tot een staatsambt geroepen wordt, nadat hij zekere bekwaamheid aan den dag heeft gelegd (examens), ook let men ter dege op de geschiktheid, en bezit een ambtenaar die, dan is hij, in tegenstelling met een employé in particulieren dienst, van zijn positie vrijwel zeker, tot ouderdom of lichaamsgebreken hem nopen zijn betrekking neer te leggen. Verboden is het evenwel, dat men bij het solliciteeren naar een rijksbetrekking naar iemands godsdienstige gezindheid vraagt; art. 169 Gw. geeft daarvan duidelijk blijk; men leze dit. De positie der ambtenaren wordt door den Koning geregeld; het pensioen daarentegen bij de wet.

Geen vreemdeling is tot een Nederlandsch staatsambt benoembaar dan volgens de bepalingen der wet, zoo luidt het tweede lid van artikel 5 Gw. Iemand, nieuwsgierig naar deze bepalingen, moeten wij echter teleurstellen, daar de wet van 1858, regelende de benoembaarheid van vreemdelingen tot landsbedieningen, dergelijke bepalingen niet noemt, doch alleen betrekkingen opsomt.

Voor- en nadeelen van het ambtenaarschap. Het ambtenaarschap is het middel, dat de overheid, inzonderheid de uitvoerende macht, bezigt om haar wil in verband met de voorgeschreven bindende regelen te zien uitgevoerd. Door het ondergeschikt zijn van den eenen ambtenaar aan den anderen heeft nu het ambtenaarschap het *voordeel*, dat de wil der overheid overal in het gebied op gelijke wijze wordt uitgevoerd. Daarbij moet de ambtenaar geheel belangeloos handelen, dus zonder aanzien des persoons, ook al is hij zelf niet ingenomen

met de gemaakte regelingen. Hij moet, om een veelgebruikte term te bezigen: de bepalingen toepassen. Daardoor kan echter een *nadeel* ontstaan. Een ambtenaar toch, wil hij promotie maken, hangt in hooge mate van de gezindheid van zijn superieuren af. Door steeds in hun geest te handelen, en eigen inzichten bij de uitvoering van een taak achter te stellen of zelfs op zij te zetten, gaat er weinig initiatief van hem uit en dit leidt op den duur tot strak conservatisme, d.i. men laat het maar zoo, omdat het altijd zoo geweest is. Veel van het werken op de bureaux wordt het groote publiek ook niet gewaar, zoodat openbaarheid en daarmee gezonde critiek ontbreekt. Verzet een ambtenaar uit eigen beweging zich ertegen, dan dient hij aan te kloppen bij een hooger ambtenaar en die is, helaas, ook ambtenaar.

Drukpersvrijheid.

Dit zeer belangrijke grondwetsartikel, nl. 7, schrijven wij eerst af: Niemand heeft voorafgaand verlof noodig, om door de drukpers gedachten en gevoelens te openbaren, behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de wet.

Censuur. Ten tijde van Napoleon kende men in Nederland de censuur, d.i. het preventief toezicht van de overheid op: openbare geschriften, courantenartikelen, drukwerken, boeken en thans, in oorlogstijd, zelfs brieven. Deze instelling is nog een erfenis uit den tijd der Romeinen, die een ambtenaar, censor hadden, belast met het toezicht op den census en bij uitbreiding op de zeden en het levensgedrag der burgers. Toen de Franschen nu voorgoed den vaderlandschen bodem hadden verlaten en Nederland zijn eigen constitutie in elkaar zette, had men zooveel onaangenaams van de censuur ondervonden, dat men een waarborg tegen een dergelijke instelling wenschte te hebben, waarom de grondwet van 1814 bepaalde: Niemand heeft voorafgaand verlof noodig enz., m.a.w. men behoeft aan de overheid geen toestemming te vragen om iets te schrijven, anders gezegd: de grondwet verbiedt censuur.

Iets anders is het natuurlijk of men nu maar mag laten drukken, wat men wil, zonder daarvoor aangepakt, gestraft, te kunnen worden. Dit is niet het geval, want het artikel zegt

tevens: behoudens ieders verantwoordelijkheid volgens de (*straf*) wet. En deze bepaling is zelfs vrij rekbaar, want die wet, kan zeer veel beperkingen in het leven roepen, en feiten strafbaar stellen, die anders niet strafbaar zouden zijn, zooals critiek op de regeering. Feiten nu, die strafbaar zijn gesteld, omdat zij middels de drukpers gepleegd zijn, noemt men *drukpersdelicten*, die herhaaldelijk voorkomen.

Preventieve en repressieve maatregelen. De eerste zijn maatregelen, die men vóóruit, de laatste die men achterna d.w.z. voor of na het *openbaren*, en daaronder heeft men te verstaan: schrijven, drukken, verspreiden (= verkoopen, venten, etaleeren enz.), kan nemen. Over de preventieve maatregelen nu zijn de meeningen verschillend. Leest men: men mag openbaren, dan is er geen maatregel vooruit te treffen. Leest men: Ja, men mag openbaren, doch dat openbaren kan aan beperkende bepalingen gebonden zijn, dan zijn er wel maatregelen te treffen vooruit, bijv. men kan het venten van bepaalde couranten verbieden op bepaalde tijden. In den laatsten zin liet zich ook de Hooge Raad uit, bij een kwestie die gerezen was, naar aanleiding van een Maastrichtsche verordening, zoodat de conclusie is: Het openbaren kan beperkt worden. *Repressieve* maatregelen zijn altijd te nemen, want men valt dan onder de bepalingen van de strafwet.

Verbod van schrijven aan ambtenaren. In de vorige les zagen wij, dat de eisch van ondergeschiktheid in het ambtenaarschap een groote rol speelt. Is nu dit beroemde artikel 7 der grondwet voor hen niet geschreven? Mag een ambtenaar nu niet schrijven, wat hij wil? Dit is een kwestie, die jarenlang vele gemoederen in beweging heeft gebracht, doch tegenwoordig vrijwel beslist is ten voordeele der ambtenaren. Toch is volgens professor Buys aan officieren het openbaren van gevoelens en gedachten verboden en dezelfde geleerde haalt ook voor de onderwijzers zoo'n verbod aan, nl. die te Roermond. Hij voegt er echter bij, dat die verbodsbepaling in hun instructie staat, en deze ontvangen zij bij de dienstaanvaarding, zoodat er uit te besluiten valt, dat, waar zoo'n instructie ontbreekt, het recht van schrijven ook den ambtenaren is toegekend.

Verantwoordelijkheid voor het geschrevene of gedrukte. Om eventueel uit te kunnen maken, wie aansprakelijk gesteld kan worden voor een belediging of laster, moet de

naam van den drukker of uitgever op ieder gedrukt boek of geschrift voorkomen. Is de naam van den schrijver bekend, dan is deze verantwoordelijk. Bij anonieme of pseudonieme artikelen of stukken in een dagblad of tijdschrift is de redacteur de aansprakelijke persoon. (zit-redacteur).

Het namaken, nadrukken of door den druk vermenigvuldigen van een werk is verboden in de *Auteurswet* van 1912, die ook voor Indië geldt, doch de overtreder van deze bepaling kan alleen vervolgd worden op aanklacht van den benadeedden auteur, daar diens werk onder de bescherming der *Auteurswet* valt.

Afwijking. Van al hetgeen omtrent de drukpersvrijheid is voorgeschreven kan, volgens art. 187 lid 3 Gw. worden afgeweken in oorlogstijd, dan wel, wanneer gedeelten, of 't geheele land, in staat van beleg zijn verklaard. Vindt men bijv. dat in dergelijke tijden een courant opruit tegen het gezag, dan kan de uitgifte van zoo'n blad van overheidswege worden gestaakt.

De Burgemeester en de drukpersvrijheid. In art. 188 der *Gemeentewet* is den burgemeester de bevoegdheid toegekend als hoofd der politie te waken over: tooneel-, schouwburg-, bioscoopvoorstellingen enz., die strijdig zijn met de openbare orde. Zoo is de opvoering van „*Allerzielen*” door Heyermans herhaaldelijk verboden in Nederland. Te Batavia eens: De Familie Lehman in 1914, maar dit geschiedde door den Assistent-Resident als hoofd van de plaatselijke politie.

Indië. Het R. R. handelt in art. 110 over de drukpers: Tengevolge daarvan worden alle in Nederland gedrukte stukken hier onbelemmerd toegelaten, behoudens ieders verantwoordelijkheid, volgens regels bij algemeene verordening te stellen, m.a.w. hierop is het repressief toezicht van toepassing. Het door de drukpers openbaren van gedachten of gevoelens en het toelaten van elders dan in Nederland gedrukte stukken mogen geen andere belemmering ondervinden dan tot verzekering der openbare orde gevorderd wordt.

Volgens het drukpersreglement is er alleen repressief toezicht. Wat aangaat de bioscoopvoorstellingen, hiervoor is met ingang van 1 Maart 1917 een ordonnantie in werking getreden, volgens welke de films eerst gekeurd moeten worden, alvorens ze in het openbaar mogen worden vertoond.

Petitierecht.

Wat het is. Petitierecht is het recht om verzoeken, mits schriftelijk, aan de bevoegde macht in te dienen, art. 8 Gw. Die bevoegde macht is: Koning, Staten-Generaal, Provinciale Staten, of Gemeente Bestuur. Voor Indië *bovendien* de Gouverneur-Generaal. *Ieder* mag petitionneeren, zegt de grondwet, dus ook een vreemdeling. Iemand, die zoo'n schriftelijk verzoek doet, heet *petitionaris*.

Waarover een petitie loopt. Een petitie kan worden ingediend om een of ander onderwerp van algemeen belang onder de aandacht der overheid te brengen. De bevoegde macht kan het verzoek „deponeeren”, doch nocit zal zij een petitie, als een ongepermetteerde bemoeienis van particulieren in staatszaken mogen beschouwen. Een petitie wordt ook meermalen ingediend, om persoonlijke grieven of onbillijkheden ter kennis van de regeering te brengen. Dit laatste komt intusschen lang zoo veelvuldig niet voor dan het eerste, daar de dagbladen bestaande of vermeende grieven genoegzaam openbaren en er langs dien weg reeds veel onbillijks wordt opgeheven.

Wie petitionneeren mogen. Niet alleen *personen*, doch ook *wettig bestaande lichamen*, m. a. w. vereenigingen, die niet in strijd zijn met de wet op de Vereeniging en vergadering. Vereenigingen mogen echter niet over alles petitionneeren, doch alleen over zaken, tot hun bepaalden werkkring behoorend, art. 8 Gw. lid 3.

Hoe een petitie verloopt. De grondwet zegt, dat het verzoek schriftelijk moet worden ingediend, zoodat men dus niet een verzoekschrift persoonlijk kan indienen, want in dat persoonlijk indienen schuilt het gevaar, dat duizenden zouden kunnen komen bij zoogenaamde *monsterpetities*; men denke slechts aan die voor de aanvraag van het algemeen kiesrecht in 1911 door de Sociaal Democratische Arbeiderspartij.

Elk verzoek moet door den verzoeker onderteekend zijn. Onderteekening uit naam van anderen kan alleen geschieden krachtens schriftelijke bij het verzoek overgelegde volmacht.

Heeft men het verzoek tot den Koning gericht, dan bekomt men in den regel een antwoord. Dit is niet het geval, als men de petitie bij de Staten-Generaal inzendt en wel daarom niet, omdat:

- 1° De behandeling daar openbaar is;
- 2° De „Handelingen” het behandelde erover vermelden;
- 3° De Pers ook het besprokene weergeeft.

De Kamer kan verschillende beslissingen nemen:

- 1° Overgaan tot de orde van den dag;
- 2° 't Stuk deponeren ter griffie der Kamer;
- 3° Inlichtingen aan den minister vragen.

Voor een en ander benoemt de Kamer bij den aanvang van het zittingsjaar een commissie van 5 leden. Men zie daarvoor art. 123 tot en met 128 R. v. O. der II° Kamer.

Indië. Het R. R. van Ned: Indië heeft het in art. 112 over petitie recht. Hieruit blijkt, dat bij de bevoegde macht, zoowel in Nederland als in Nederlandsch Indië, kan worden gepetitioneerd, mits die *persoonlijk* en niet uit naam van meer worden onderteekend. Zulks kan alleen geschieden door of van wege lichamen, wettelijk samengesteld of als zoodanig erkend en in dat geval niet anders dan over onderwerpen tot hunne bepaalde werkzaamheden behoorende. Men onthoude echter, dat alleen *ingezetenen* van Indië het petitie recht is toegekend.

In Indië is ook een soort van mondelinge petitie, meestal genoemd het recht van vrije klacht. Dit geldt alleen voor Inlanders, art. 55 R. R. lid. 2.

Vereeniging en Vergadering.

Dit belangrijke recht kwam pas in 1848 in onze grondwet en men kan gerust zeggen, dat dit het werk van Thorbecke is. Zooals het oorspronkelijk werd opgenomen, prijkt het nu nog in onze constitutie, in art. 9. Dit luidt: Het recht der *ingezetenen* tot vereeniging en vergadering wordt erkend. De wet regelt en *beperkt* de uitoefening van dat recht in het belang der openbare orde. Veel is 't evenwel niet, wat de grondwet geeft, want het woordje „beperkt” houdt een gevaar in, daar nu de wetgever zulke beperkingen in de wet kan zetten, dat het een onmogelijkheid wordt te vereenigen of te vergaderen. Gelukkig heeft hij dat niet gedaan in de *Wet op de Vereeniging en Vergadering* van 1855. Deze is in één opzicht stellig ruimer dan het grondwettig voorschrift, want dit spreekt van: *ingezetenen*, terwijl de wet aan *allen* het ver-

eenigings- en vergaderingsrecht toekent, alleen mogen vreemdelingen geen lid van een staatkundige vereeniging zijn (art. 16).

Vereeniging. De reeds aangehaalde wet bevat, behalve den vorigen zin, in hoofdzaak de volgende bepalingen.

Machtiging tot het oprichten eener vereeniging wordt niet gevorderd, maar die vereenigingen zijn verboden, die ten doel hebben:

- 1° Ongehoorzaamheid aan of overtreding van de wet of wettelijke verordening;
- 2° Aanranding of bederf der goede zeden;
- 3° Stoomis in de uitoefening der rechten, van wie het ook zij.

De wet vat deze drie zaken te zamen onder: strijdig met de openbare orde. Eene vereeniging, die niet door de wet of door den Koning erkend is, mag niet als rechtspersoon optreden. *Rechtspersoon* noemt men, wat in wettelijken zin, hoewel geen natuurlijk (physiek) persoon zijnde, daarmee gelijkgesteld is en waaraan rechtsbevoegdheid wordt verschaft om rechtshandelingen te verrichten, in rechten te verschijnen en vermogens-rechten uit te oefenen. Rechtspersoonlijkheid wordt verkregen:

- 1° Bij een *wet* en dan voor *onbepaalden tijd*;
- 2° Bij *K. B.* en dan voor *minder dan 30 jaar*.

Aansprakelijk is de rechtspersoon zelf en niet de leden der vereeniging. De erkenning der rechtspersoonlijkheid geschiedt door goedkeuring der statuten of reglementen der vereeniging. Zij bevatten: doel, grondslagen, werkkring en de overige regelen der vereeniging en deze goedkeuring moet in de Staats- (Javasche) Courant geplaatst worden. De erkenning kan alleen door den Koning geweigerd worden op grond, ontleend aan het algemeen belang.

Vergaderen. Openbare vergaderingen tot gemeenschappelijke beraadslaging, dus met debat, *in de open lucht* worden niet toegelaten, dan op bekomen vergunning van het hoofd van het gemeentebestuur, verleend 5 dagen vóór dat de vergadering wordt gehouden. De Commissaris des Konings in de provincie kan die vergunning intrekken, doch ook een weigering der vergunning veranderen in een toestemming, m.a.w. van het besluit van den Burgemeester is beroep op den Commissaris mogelijk. *In gebouwen* is geen verlof tot vergaderen noodig, doch de politie heeft steeds recht van vrijen toegang. Wordt die geweigerd, dan kan de politie, bijgestaan door den Burgemeester, zich toegang verschaffen. Wordt in een vergadering de

openbare orde verstoord, dan gaat ze op vordering der politie terstond uiteen. Hetzelfde is het geval, als tegen de bepalingen van de wet van 1855 wordt gehandeld. Het dragen van wapenen is verboden in alle vergaderingen, doch dit verbod geldt niet voor onderofficieren en hogere militairen in uniform gekleed.

Bijeenkomsten om zich in het hanteeren van wapenen te oefenen worden op plaatsen, in den regel voor het publiek toegankelijk, of wanneer zij door meer dan 10 personen worden bijgewoond, niet toegelaten dan met vergunning van het hoofd van het gemeentebestuur. Deze vergunning wordt niet verleend dan ten minste 5 dagen, voordat de bijeenkomst wordt gehouden en onder de voorwaarden in het belang der openbare veiligheid gevorderd. In oorlogstijd kan van al het bovenstaande worden afgeweken, zie art. 187 Gw.

Indië. Langen tijd is art. 111 van het R. R. een hinderpaal geweest voor een goed vereenigingsleven, want tot voor korten tijd waren vereenigingen van staatkundigen aard *verboden*, met uitzondering van die, strekkende tot aanbeveling van candidaten voor het lidmaatschap der locale raden. Bij de wet van 8 Mei 1915 is evenwel art. 111 als volgt gewijzigd: „'t Recht der ingezetenen tot vereeniging en vergadering wordt erkend. De uitoefening van dat recht wordt in 't belang der openbare orde bij algemeene verordening geregeld en beperkt". Die algemeene verordening is er echter nog niet, maar toch kunnen wij wel zeggen, dat die verordening parallel zal loopen aan de wet van 1855, zoodat èn voor Indië èn voor Holland de toestand vrijwel gelijk wordt.

VII. Provincie en Gemeente.

Provincie. Nederland telt elf provincien. Aan het hoofd van elk dier provincien staat een *Commissaris des Konings*. Naast hem treffen wij het wetgevend lichaam, de *Provinciale Staten* aan, die uit hun midden de *Gedeputeerde Staten* als uitvoerders, kiezen. Op pagina 7 zagen wij reeds, dat de provinciën „autonomie" en „zelfbestuur" hebben. Het eerste betreft het maken van regelen en het bestuur van het provinciaal huishouden, het tweede de uitvoering van alle rijkswetten en besluiten, zooals militiewet, kieswet, lageronderwijswet.

Wat mag de provincie nu regelen? Niets anders dan datgene, wat van zuiver provinciaal belang is en dan nog onder toezicht van het Rijksbestuur, want de eenmaal gemaakte verordeningen of reglementen behoeven de goedkeuring des Konings. Een en ander is, behalve in de grondwet, vooral geregeld in de *Provinciale wet*.

Commissaris des Konings. De hoogste *ambtenaar* in de provincie is de Commissaris, die door den Koning benoemd wordt en Hem vertegenwoordigt. Zijn titel is Excellentie. Zijn werkring is:

- 1° Het uitvoeren van de bevelen des Konings;
- 2° Het toezicht houden op de verrichtingen der Staten.

Van de provinciale, zoowel als van gedeputeerde staten, is hij de Voorzitter, van beide is hij echter geen lid. In de vergadering der Prov: Staten heeft hij slechts een raadgevende stem, doch in die der Ged: Staten stemt hij mee.

Zijn bezoldiging geniet, hij uit 's Rijks kas.

Provinciale Staten. In iedere provincie is een college van dien naam, doch niet alle hebben zij hetzelfde aantal leden. Drenthe heeft het minst, nl. 35, Zuid Holland het meest, te weten 82 leden. Het minimum getal is nog betrekkelijk groot, als men rekent, dat de Eerste Kamer slechts 50 leden telt. Dit is geschied met het oog op de verkiezing der Eerste Kamerleden. Deze alle worden voor 4 jaar gekozen en wel volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging in kieskringen, rechtstreeks, door de mannelijke ingezetenen der provincie, tevens Nederlanders of Nederlandsche onderdanen die de door de wet te bepalen leeftijd hebben bereikt welke niet beneden drie en twintig jaar mag zijn. Art. 6 der kieswet verklaart hen tot kiezer, die het ook zijn voor de Tweede Kamer, mits hij ingezetene der provincie is. De leden treden tegelijk af. Gedeputeerde Staten bepalen den dag der verkiezing. Tot leden kunnen gekozen worden (passief kiesrecht): Ieder ingezetene der provincie, Nederlander of Nederlandsch onderdaan, die niet krachtens onherroepelijke rechterlijke uitspraak, wegens krankzinnigheid of zwakheid van vermogens, de beschikking of het beheer over zijne goederen heeft verloren, noch van de verkiesbaarheid ontzet is en den ouderdom van 25 jaren vervuld heeft. De incompatibiliteiten bestaan ook hier, men vindt ze in artikel 21 der Provinciale wet, o.a: Eerste Kamerlid Minister, Commissaris des Konings, Griffier der Staten. De zittingen worden in het

openbaar gehouden. Er zijn er 2 per jaar, a van 1° Dinsdag in Juli gedurende 14 dagen (zomerzitting) en b op een Dinsdag tusschen 1 October en 31 December (najaarszitting). Een *buitengewone* zitting kan, ingeval van een belangrijke of spoedeisende zaak, door den Commissaris na bekomen machtiging van den Koning worden gehouden. De Staten zijn gehouden aan de oproepingsbriefjes en kunnen dus niet over andere onderwerpen delibereren. Zij zijn onschendbaar voor hun „stem of meening”, in de vergadering geuit.

Gedeputeerde Staten. De Staten benoemen uit hun midden een college van gedeputeerde staten. Het college bestaat uit 6 leden, doch Drenthe heeft er slechts 4. Voorzitter daarvan is de Commissaris des Konings. Zij worden gekozen op den eersten Woensdag na de opening der zomerzitting en wel voor 4 jaar. Zij hebben een jaargeld, dat vastgesteld wordt door de Prov. Staten en uit de provinciale kas betaald wordt. De helft ervan is vast inkomen, 't overige wordt als presentie-geld onder de leden der Ged: Staten verdeeld. De Ged: Staten zijn ook onschendbaar.

Griffiers. Elke provincie heeft voor haar Prov. Staten een secretaris, die griffier genoemd wordt. Hij wordt door de Staten benoemd uit een voordracht van 3 personen, door Gedeputeerden te doen. Hij wordt eveneens door de Provinciale Staten ontslagen op voorstel van Gedeputeerden. De griffier is den Commissaris en Gedeputeerde Staten in alles, wat het hun bij de provinciale wet opgedragen bestuur aangaat, behulpzaam. Met den Commissaris worden alle stukken, die van de Staten en Gedeputeerde Staten. uitgaan, door hem mede-ondertekend. Zijn salaris wordt door de Staten zelve vastgesteld, behoudens Koninklijke goedkeuring.

Bevoegdheid. De algemeene regel is, dat alles wat niet valt onder: Dagelijksche leiding en uitvoering van zaken, aan de Provinciale Staten is opgedragen, alles wat daar wel toebehoort, aan Gedeputeerden. Verder kan men zeggen, dat:

- 1° Aan de Provinciale Staten is opgedragen het kiezen van Eerste Kamerleden.
- 2° Aan de Prov. Staten is toegekend het recht van autonomie, d.i. de regeling en het bestuur van het provinciaal huishouden. Hieronder valt alzoo: regeling der financiën der provincie; aanleg en verbetering van provinciale wegen,

gebouwen of werken; beschikking over provinciale eigendommen; maken van verordeningen, noodig voor het provinciaal belang.

- 3° Aan de Prov. Staten is de macht gegeven, op te richten: waterschappen, veenschappen en veenpolders.
- 4° Aan de Prov. Staten komt de bevoegdheid toe de reglementen voor voornoemde corporaties vast te stellen.
- 5° Aan de Ged. Staten is verleend de medewerking tot de uitvoering van wetten en a. m. v. b., het zoogenaamde zelfbestuur.
- 6° Aan de Ged. Staten is opgedragen het toezicht op de gemeenten en den Waterstaat.
- 7° Aan Ged. Staten is in sommige gevallen de uitspraak van bestuursgeschillen opgedragen.
- 8° De Ged. Staten houden toezicht op de besluiten van Gemeente besturen.

Tot standkoming eener provinciale verordening.

- 1° Het ontwerp-reglement of de ontwerp-verordening wordt door Gedeputeerden opgemaakt.
- 2° De Provinciale Staten, die het recht van initiatief, amendement en interpellatie hebben, zijn uit hoofde van dien te beschouwen als de wetgevende macht.
- 3° Bij aanneming gaat het ontwerp ter goedkeuring naar den Koning, en wel om geen verordening het licht te doen zien, die strijdt met het algemeen belang of met de wet.
- 4° Is de goedkeuring des Konings bekomen, dan volgt afkondiging in het Provinciaal blad.
- 5° De inwerkingtreding is dan op den achtsten dag na dagteekening van plaatsing.

Ten slotte wordt de verordening bewaard op de griffie der provincie.

Begrooting. Deze wordt door de Gedeputeerde Staten opgemaakt en door de Provinciale Staten vastgesteld. Zij wordt naar het voorschrift van een daartoe in het leven geroepen a.m.v.b. ingericht. De Koning moet haar goedkeuren, en daarvoor is het noodig, dat de begrooting reeds twee maanden voor het jaar, waarvoor zij moet gelden, gereed is. De inkomsten der provincie zijn:

- 1° de Rijksuitkeering;
- 2° de opbrengst der provinciale eigendommen;
- 3° de belastingen.

De Rijksuitkeering wordt gegeven om tegemoet te komen aan de kosten van zelfbestuur. De belastingen bestaan meestal uit opcenten op de grondbelasting, op de personeele belasting en op vermogens- en bedrijfsbelasting, voor de eerste beide hoogstens 50, voor de laatste hoogstens 20 opcenten. Verder worden geheven de leges. Eindelijk nog de retributies voor: tolleren, wegen, bruggen, dijken, sluizen, kanalen, kaden, havens, steigers, veren enz. De Koning moet de vastgestelde belasting goedkeuren.

De begroting wordt beheerd door de Ged: Staten. Zij zijn daarvoor verantwoording schuldig aan de Prov. Staten, maar niet aler de Rekenkamer de rekening heeft goedgekeurd

Hier is dus het repressieve stelsel van toepassing. De rijks-betaalmeesters ontvangen en betalen voor de provincie.

Gemeente. Hetgeen ten opzichte van de autonomie en het zelfbestuur voor de provincie is meegedeeld, geldt ook voor de gemeente met dit verschil, dat de autonomie hier aan den Gemeente Raad is en het zelfbestuur aan het college van Burgemeester en Wethouders. Evenals bij de provincie strekt zich ook de autonomie der gemeente slechts uit over datgene, wat slechts de gemeente betreft. De *Gemeentewet* regelt een en ander.

Burgemeester. In het Gemeentebestuur neemt de Burgemeester een voorname plaats in. Hij wordt door den Koning benoemd, echter voor den tijd van 6 jaren; daarna kan hij herbenoemd worden. Evenals de Commissaris treedt hij op als zelfstandig werktuig van het rijksgezag in zooverre beiden te waken hebben tegen het doorgaan van besluiten, die naar hun meening in botsing komen met wetten of met het algemeen belang (vgl: art. 70 Gmwet met art. 32 Prov. wet.) Beiden kunnen ook door de wetten tot uitvoering geroepen worden. Er zijn echter ook groote punten van verschil:

<i>Burgemeester</i>	<i>Commissaris</i>
1 ^o Is bestuursorgaan.	1 ^o niet.
2 ^o Kan lid van den Gem. Raad zijn en heeft dan stem, zoo niet, raadgevende stem.	2 ^o Geen lid van Prov. Staten, enkel raadgevende stem.

Burgemeester

- 3° In 't college van Burgemeester en Wethouders stem, bij staking beslist hij.
- 4° Bezoldiging uit de gemeentekas.
- 5° Ontleent zijn verplichtingen aan de Gemeentewet.
- 6° Is lid van 't College B. en W; dus mede verantwoordelijk.

Commissaris

- 3° In 't college van Gedeputeerde Staten stem.
- 4° Uit 's Rijkskas.
- 5° Aan Provinciale wet en Zijn *Instructie*.
- 6° Is geen lid van 't college Ged: Staten.

Gemeente Raad. Aan het hoofd der Gemeente staat een Raad, welks leden rechtstreeks voor een bepaald aantal jaren volgens het stelsel van evenredige vertegenwoordiging worden gekozen door de mannelijke ingezetenen der gemeente tevens Nederlanders of Nederlandsche onderdanen, die den door de wet te bepalen leeftijd, welke niet beneden 23 jaren mag zijn, hebben bereikt. Voor den Raad heeft men een aantal leden, bepaald naar het aantal inwoners der gemeente, doch minstens 7 en hoogstens 45, nl. gemeenten boven de 200.000 inwoners. De leden worden verkozen in kieskringen. Kiezers zijn dezelfde, als die voor de Tweede Kamer, mits men ingezetene der gemeente is.

De leden zitten 4 jaar, terwijl ze gelijktijdig aftreden, doch herkiesbaar zijn. De verkiezing is op een door Burgemeester en Wethouders te bepalen dag. Om lid van den raad te kunnen zijn wordt vereischt, dat men Nederlander of door de wet als Nederlandsch onderdaan erkend en ingezetene der gemeente zij, niet krachtens onherroepelijke rechterlijke uitspraak wegens krankzinnigheid of zwakheid van vermogens de beschikking of het beheer over zijn goederen hebbe verloren, noch van de verkiesbaarheid ontzet zij en den ouderdom van 25 jaren vervuld hebbe.

De incompatibiliteiten bestaan ook hier (art. 23 Gem. wet) o. a. Minister, Commissaris des Konings, lid van Ged. Staten, griffier der Staten, Commissaris van politie, onderwijzer, leeraar, krijgsman in werkelijken dienst.

De zittingen worden in het openbaar gehouden. De Raad vergadert ook, wanneer hij wil, doch *moet* minstens 6 keer

per jaar vergaderen (art. 40 Gmw.). Verder kan de Burgemeester een vergadering beleggen, Burgemeester en Wethouders kunnen dat samen ook, en eveneens „eenige leden”.

De Raad kan behandelen, wat hij wil en hij kan beslissen, wat hij in de vergadering wil behandelen (art. 42 Gmwet). Bij de Staten is dit niet zoo (zie pag. 142). De raadsleden zijn ook onschendbaar voor hun „stem of meening”, in de vergadering geuit.

Wethouders. De gemeenteraadsleden benoemen uit hun midden een college van Wethouders en wel in gemeenten met hoogstens 20.000 zielen twee, in die van 20- tot 100 duizend zielen drie of vier (dit beslist de Raad zelf) en in die van boven 100.000 zielen zes. Zij worden voor 4 jaar benoemd, terwijl zij tegelijk aftreden en wel op den 1° Dinsdag in September. Zij genieten een bezoldiging, die wordt vastgesteld door Gedeputeerde Staten, na verhoor van den Raad en de goedkeuring des Konings, uit de gemeentekas. De eene helft wordt weer uitgekeerd, de andere verdeeld als presentiegeld. Met den Burgemeester hebben zij de uitvoerende macht in de gemeente, evenals Ged. Staten zulks hebben in de provincie.

Secretaris. In iedere gemeente is een secretaris. Hij wordt gekozen door den Raad uit een aanbeveling van twee personen, opgemaakt door Burgemeester en Wethouders. De Raad kan hem ook schorsen of ontslaan, maar het ontslag moet met redenen omkleed zijn en de Ged. Staten moeten er hun goedkeuring aan hebben verleend. Hij is Burgemeester en Raad in alles behulpzaam, en alle stukken, die van den Raad of van B. en W. uitgaan, moeten door hem medeondertekend zijn. Zijn jaarwedde wordt door Ged. Staten, den Raad gehoord, vastgesteld.

Ontvanger. In iedere gemeente is ook een *gemeente ontvanger*, die evenals de secretaris benoemd en ontslagen wordt.

Vóór zijne benoeming moet de ontvanger ten behoeve van de gemeente een zekerheid stellen. Het bedrag daarvan wordt door den Raad bepaald, en moet minstens een tiende van de ontvangsten zijn. Hij is belast met de invordering van alle inkomsten en ontvangsten der gemeente, eveneens met de betaling uit de gemeentekas, maar alleen dan, wanneer er een bevelschrift tot betaling wordt aangeboden. Op dit bevelschrift moet staan *hoeveel en de betrokken post* der begrooting.

Cumulatie of gelijktijdige waarneming van verschillende ambten komt dikwijls voor in kleine gemeenten, waar men niet

altijd de geschikte personen aantreft voor ieder ambt afzonderlijk; bovendien zou het tractement voor ieder der ambten uitgekeerd, voor elk persoon dan ook te klein zijn. Zoo is dan de Burgemeester wel eens gelijktijdig secretaris; in dit geval moet een wethouder nevens den Burgemeester onderteekenen. Ook komt cumulatie voor van secretaris en ontvanger. De Burgemeester is soms burgemeester van meer dan een gemeente, doch iedere gemeente mag dan niet boven 5000 zielen tellen, en samen niet meer dan 10.001. Nooit kan een Burgemeester tegelijkertijd ontvanger zijn, daar hij zich dan (eens in de 3 maanden) zelf zou moeten contróleeren.

Bevoegdheid. De bevoegdheid aan de organen van het gemeentebestuur: Raad, Burgemeester en Wethouders, toegekend, komt vrijwel overeen met die wij vermelden onder de provincie. De Raad *regelt*, B. en W. *voeren uit*. Inzonderheid maken wij melding van de gemeentelijke autonomie, die aan den Raad is; het gemeentelijk zelfbestuur, dat aan B. en W. of aan den Burgemeester alleen is en het handhaven der orde, die geheel voor rekening des burgemeesters is.

De verordeningen, die de Raad maakt, behoeven niet de Koninklijke goedkeuring, uitgezonderd de belastingverordeningen. Zijn zij evenwel in strijd met de wet of het algemeen belang, dan kan de Koning ze vernietigen.

Tot standkoming eener gemeente-verordening. De ontwerp-verordening gaat uit van B. en W.

2° Zij wordt in den Raad besproken.

3° De leden van den Raad hebben recht van amendement, initiatief en interpellatie.

4° De afkondiging geschiedt in een weekblad, dat in die gemeente verschijnt of door aanplakking of voorlezing.

5° De secretarie der gemeente is tevens de bewaarplaats der gemeente-verordeningen.

6° B. en W. *voeren* de verordening *uit*.

Begrooting. Zij wordt door B. en W. opgemaakt, doch door den Raad vastgesteld, en wel naar de voorschriften van Gedeputeerde Staten, die haar moeten goedkeuren. Weigeren die, dan kan de Koning haar nog goedkeuren. Hebben B. en W. vergeten, voorgeschreven posten op de begrooting te zetten en de Raad nam die zoo aan, dan kunnen Ged. Staten zelf die posten erop brengen. De inkomsten der gemeente zijn:

- 1° De Rijksuitkeering;
- 2° De opbrengst der gemeente eigendommen;
- 3° De belastingen.

De rijksuitkeering bedraagt een vast bedrag per inwoner der gemeente. De belastingen zijn: opcenten op de grondbelasting, nl. maximum 40 voor gebouwde en 10 voor ongebouwde eigendommen; opcenten op de personeele belasting; hondenbelasting; belasting op openbare gemakkelikheden; verder nog rechten, gelden en loonen, als: begrafenisrechten, brug-, kaai-, kraan-, boom-, dok-, sluis-, haven-, markt- en staangelden; weeg-, meet-, keurloonen enz. Deze alle zijn weer als retributies te beschouwen. Belastingen in natura komen ook voor: boerwerk in Drenthe, d. i. de gezamenlijke ingezetenen verrichten kosteloos werk voor de gemeente om bijv. een weg in stand te houden; de ingezetenen zelf kunnen daar ook gedwongen worden: de straat in de kom der gemeente schoon te houden. Dergelijke diensten komen ook elders voor en heeten dan hand- en spandiensten, soms echter komt daarvoor een „straatgeld” in de plaats. Verder kent men nog bouwgeld voor den aanbouw van huizen. De belangrijkste belasting der gemeente is evenwel de *hoofdelijke omslag*, ook wel plaatselijke inkomstenbelasting geheeten. Het is een belasting, die berekend wordt naar het geschatte inkomen of naar den uiterlijken staat der belastingschuldigen. Uitwonenden, die langer dan 90 dagen in een bepaalde gemeente een gemeubileerde woning of kantoor beschikbaar houden, moeten ook hoofdelijke omslag betalen, eveneens zij, die er langer dan 90 dagen verblijven, of die er langer dan 90 dagen voor de uitoefening van hun beroep of betrekking aanwezig zijn. De begrooting wordt beheerd door B. en W.

Zij moeten telken jare verantwoording geven aan den Raad, onder overlegging van de rekening van den gemeente-ontvanger, De Rekenkamer onderzoekt ieder jaar, na opdracht van den Koning, uit elke provincie de rekeningen van enkele gemeenten.

VIII. Van Veranderingen.

Het laatste hoofdstuk der grondwet geeft aan, wat er gebeuren moet, als men een verandering in de grondwet zelve wil brengen. Men spreekt in zoo'n geval van:

Grondwetsherziening en die gaat op de volgende wijze: Het ontwerp daartoe kan uitgaan van den Koning of van de Tweede Kamer en wordt op gelijke wijze behandeld als een gewone wet (Zie pag. 85), d.w.z., totdat het ontwerp van de nieuwe grondwet *wet* geworden is. Daarna komt echter het groote verschil. De Kamers *moeten* nu namelijk *ontbonden worden*, en er komen verkiezingen om opnieuw kamerleden te benoemen. Hierbij gaat het er alleen om, of de kandidaten voor of tegen de gewijzigde grondwet zijn, want de nieuw verkozen en bijeengekomen kamers kunnen slechts *voor* en *tegen* stemmen, immers de grondwet schrijft in art. 194 voor, „zooals het daar ligt.” Hieruit volgt derhalve, dat de Kamerleden, ook de Tweede, *geen* amendementsrecht hebben voor dit geval. Komt het tot stemmen, dan is ook de wijze van aannemen anders en wel moeilijker dan bij een gewone wet, want nu is de volstreckte meerderheid der stemmende leden niet voldoende, doch moet $\frac{2}{3}$ van het aantal geldig uitgebrachte stemmen „voor” zijn, zoodat deze wet dus geen grondwet wordt, wanneer slechts $\frac{1}{3}$ der Kamerleden tegenstemt, m.a.w. 34 leden der Tweede en 17 leden der Eerste Kamer kunnen een grondwetswijziging tegenhouden, *als* de Kamers voltallig zijn. Maar als het minst aantal leden eens aanwezig was, dus 51 in de Tweede en 26 in de Eerste Kamer, dan konden 18 Tweede en slechts 9 Eerste Kamerleden den doorgang naar het staatsblad beletten. Grondwetsherziening is dus wel moeilijk. Of dit goed is? Indien een grondwet enkel hoofdprincipes aangeeft, zeer zeker, doch vervalt zij in kleinigheden, dan moet ook een gemakkelijker wijziging ingevoerd worden.

Wordt het gewijzigd ontwerp aangenomen, dan volgt de Koninklijke sanctie en daarna de „plechtige” afkondiging en juiste plaatsing der veranderingen in den tekst der grondwet.

Hoe er afgekondigd moet worden, zegt de grondwet niet en nog minder, wat „plechtige” afkondiging is. In den regel bepaalt de Koning de plechtigheid. Bij de herziening van 1917 moesten de wijzigingen worden voorgelezen in een zitting van den Hoogen Raad, van ieder gerechtshof van iedere arrondissements-rechtbank.

Een grondwetsherziening heeft de meeste kans van slagen, als de vierjaarlijksche periode bijna om is en wel met het oog op mandaats-vernieuwing der Kamerleden.

Als de nieuwe grondwet er is, en zij werkt, dan zullen er misschien vele wetten bestaan, die volgens de oude grondwet grondwettig waren, doch ongrondwettig zijn volgens de nieuwe constitutie. Worden die wetten nu ingetrokken, of gebeurt er wat anders mee? Hierin voorziet art. II der additioneele artikelen, dat luidt: Alle op het oogenblik der afkondiging van de veranderingen in de grondwet verbindende wetten, reglementen en besluiten worden gehandhaafd, totdat zij achtereenvolgens door andere worden vervangen. Evenzoo is het met alle bestaande autoriteiten (Add: art. I.).

INDIË.

Inleiding.

Het staatsrecht voor Indië vinden wij voor een deel in de grondwet, (nl. daar, waar het er onmiddellijk uit blijkt; voor de rest geldt de constitutie niet voor de koloniën), voor een deel in het Reglement op het beleid van de regeering in Nederlandsch Indië, kortweg Regeerings Reglement (= R. R.) genoemd, en voor een deel in de voorschriften, die òf in patria òf in Indië zelf het licht zagen, te weten: wetten, koninklijke besluiten, ordonnantien, gouvernementsbesluiten.

Als voornaamste staatsstuk geldt echter het R. R., dat men ten opzichte van de grondwet als een organieke wet kan beschouwen (zie artt. 61 en 62 Gw.), doch ten aanzien van Indië zelf als een grondwet, daar alle handelingen omtrent wetgeving, uitvoering, enz., gebaseerd zijn op de bepalingen van het R. R. Men vergelijke ze met de provinciale en gemeentewet voor Holland.

Niet altijd heeft een R. R. voor deze landen gegolden. Het eerste kwam in 1804 tot stand; voordien werden deze gewesten bestuurd volgens charters, dit zijn oorkonden of vrijbrieven. Achtereenvolgens kwamen nu de R^s. R^{en}. van: 1815, dat gelijkkluidend was aan dat van 1804, hetwelk nooit gearresteerd is;

1818, dat de hoogste macht in handen legde van den gouverneur-generaal en Raad van Indië samen;

1827, dat de macht van den G. G. beperkte;

1830, dat het cultuurstelsel invoerde;

1836, dat alle macht aan den G. G. gaf en van den Raad van Indië een adviseerend lichaam maakte,

1854, toen het voor het eerst bij wet werd vastgesteld, naar aanleiding van het grondwettelijk voorschrift. Onder deze wet leven wij nog, o.a. gewijzigd in:

1870, wat aangaat art. 62 R. R. (Agrarische wet) en art. 56 R. R. (Suikerwet).

1899, toen Japanners met Europeanen werden gelijkgesteld.

- 1903, waarbij de Decentralisatiewet kwam, door verandering van art. 58 en 68 R. R.
 1906, die art. 75 en 109 wijzigde en art. 86 introk.
 1915, die art. 111 veranderde in den zin van het grondwetsart. 9.
 1917, die de Volksraad en de Militieplicht instelde.

I. Wat de grondwet voor Indië vermeldt.

Daarvoor leze men de artikelen 61 en 62 van de grondwet aandachtig; men komt dan tot het volgende:

- 1° De Koning heeft het opperbestuur der kolonien en bezittingen in andere werelddeelen. (Thans kennen wij geen verschil meer tusschen kolonie en bezitting).
- 2° De regeeringsreglementen moeten bij wet worden vastgesteld. Zoo kwamen: R. R. van Ned. Indië in 1854; R. R. van Suriname in 1865 R. R.; van Curaçao ook in 1865.
- 3° Het muntstelsel moet bij wet geregeld worden. Wet van 1912 op het muntwezen in Ned. Indië, idem 14 Dec. 1854 voor West-Indië, idem 1866 voor Suriname, idem 1866 voor Curaçao,
- 4° Andere onderwerpen worden door de wet geregeld, *zoodra de behoefte* daaraan blijkt te bestaan. Hieruit blijkt de invloed van de Staten-Generaal. Verklaren die nl., dat de behoefte aan zekere regeling bestaat, dan dient er een wet gemaakt te worden. Voorbeelden: Afschaffing slavernij voor N. O. I. 1859; idem Suriname 1862, vaak gewijzigd; idem Curaçao 1862. Mijnewet, Auteurswet 1912 voor N. O. I.; idem Suriname, idem Curaçao.
- 5° De Koning *doet* (en niet moet) jaarlijks aan de Staten-Generaal een omstandig verslag geven over het beheer der Kolonien en den toestand, waarin zij zich bevinden. Dit heet het *Koloniaal Verslag* en wordt opgemaakt door den minister van Kolonien.
- 6° De wijze van beheer en verantwoording der Koloniale geldmiddelen moet bij de wet geschieden. Hiervoor is tot stand gekomen de „Comptabiliteitswet” van 1864, belangrijk gewijzigd in 1914 met het oog op de rechtspersoonlijkheid; men zie daarvoor art. 1 der wet.

Nog kan men op grondwettige voorschriften voor de kolonien wijzen in art. 75, dat zegt, dat de Koning ook a.m.v.b. voor

de Koloniën mag maken, in art. 164, dat den G. G. voor den Hoogen Raad der Nederlanden laat terechtstaan wegens ambtsmisdrijven, in art. 122, dat de wetten van toepassing verklaart op de Koloniën, als het er n. l. uitblijkt en in art. 1 bij de omschrijving van het grondgebied.

II. Grondgebied.

Evenmin als de grondwet een overzicht geeft van het grondgebied van den staat, doet het R. R. dit voor Insulinde. Eene grensregeling toch behoort louter thuis in tractaten, daar het buitenland zich om de eenzijdige verklaring van bezit van grondgebied niet bekommert. Welk ander gevolg dan eene betwisting van het toevallig niet in wet of grondwet vermelde gebied zou dit gehad hebben, waar reeds gedurende langen tijd koloniale mededingers op deze gewesten azen? Ter voorkoming van internationale verwickelingen is het dus in de eerste plaats noodig, eene volledige grensbepaling van ons grondgebied alhier te hebben. Bij de samenstelling van het R. R. in 1854 viel er in 't bijzonder niet aan te denken eene opsomming der gebieden, die wij in Indië bezitten, neer te schrijven, want wat een grensregelingen zijn nadien nog niet tot stand gekomen. Talrijk waren de kleinere eilanden in de Buiten-Bezittingen, waarvan men niet wist (en nu soms nog niet weet) of ze Nederlandsch territoir waren. ¹⁾

Wijziging. Dit kan geschieden zonder of bij verdrag. ²⁾ In het eerste geval wordt door bezetting, z. g. n. occupatie, het gebied vergroot, of geeft men het prijs door eenvoudig verlaten. Wil een staat zijn gezag vestigen in een terrein, waar nog geen georganiseerd gezag bestaat, dan is daarvoor eene daadwerkelijke inbezitneming van gebied noodig. Het is daarbij voldoende, dat die staat in gewone tijden zijn gezag weet te doen handhaven in dat gebied. Heeft eene grensverandering

¹⁾ Voorbeelden: In 1848 kwestie met Spanje over de Soeloe eilanden.
 In 1859 " " Portugal over Timor.
 In 1885 " " tusschen Duitschland en Spanje over de Karolinen, waarbij de Mapia eil. als Nederlandsch gebied betrokken waren.
 In 1906 geschil tusschen Spanje en de Ver. Staten over Palmas, ten zuiden van Mindanao. Dit Palmas behoorde aan ons, doch Spanje rekende het tot de Philippijnen. (Mr. Kleintjes).

²⁾ Het tractaat van Londen van 1824 is de basis van ons bezit.

plaats bij tractaat, dan dient men het daaromtrent voorgeschreven in art. 44 R. R. in acht te nemen.

Staatkundige verdeeling van het grondgebied van Ned. Indië. Dit onderscheidt men in:

- 1° Gebied, waar de souvereiniteit van Nederland uitdrukkelijk erkend is;
- 2° Gebied, waar dit niet het geval is, doch dat binnen den gezagskring van Nederland ligt, of van een Inlandsch rijk, dat onder onze opperheerschappij staat.

Het gebied onder 1° wordt verdeeld in: *a direct* gebied of *gouvernementsgebied*; *b indirect* gebied, of wel gebied, waar Inlandsche vorsten en volken in meerdere of mindere mate zelfbestuur hebben. De gezagsbeperving in die Inlandsche rijken, waar de bestuurders naar eigen inheemsche instelling regeeren, berust op bepalingen der met de Ned. Indische regeering gesloten overeenkomsten. Zij dragen den naam van politieke contracten.

Staatsrechtelijk is er dus een groot verschil tusschen de gebieden onder *a en b*, en wanneer men art. 27 lid 2 van het R. R. leest, zal de beteekenis dier woorden pas duidelijk zijn na bovenstaande uiteenzetting. Daar toch staat: De algemeene verordeningen zijn op die gedeelten van Nederlandsch Indië, alwaar het recht van zelfbestuur aan de Inlandsche vorsten en volken is gelaten, slechts in zoover toepasselijk, als met dat recht bestaambaar is, m. a. w. eene behoorlijk afgekondigde verordening heeft niet altijd geldingskracht voor heel het grondgebied van den archipel.

Politieke contracten. Deze moeten volgens art. 44 R.R. meegedeeld worden aan de Staten-Generaal. Wie ze wil kennen, kan ze dus vinden in: De Handelingen der Tweede Kamer; er bestaan echter ook speciaal gemaakte opgaven daarover, o. a. die in de Encyclopaedie van Ned. Indië. Wat staat er in zoo'n politiek contract? Ten eerste, dat het landschap tot het grondgebied van Ned. Indië behoort en dat de heerschappij van Nederland erkend wordt. Ten tweede de verplichting van den vorst om binnen zijn gebied zee- en strandroof tegen te gaan; immers naar internationaal recht is Holland aansprakelijk voor op zijn gebied gepleegde zee- en strandroof. Beiden, alsook het kliprecht zijn hier veel voorgekomen, men denke slechts aan den Atjeh oorlog. Ten derde verbindt de vorst zich tot het tegengaan van den slavenhandel. Ten vierde mag hij geen

briefwisseling voeren met andere inheemsche vorsten en geen vreemdelingen in zijn gebied toelaten zonder toestemming der Indische regeering. Onze regeering verklaart daarna zich niet te zullen bemoeien met de huishouding van bedoelde Inlandsche rijken, zoolang de inheemsche zelfbesturen zich aan voornoemde bepalingen houden. Het zal nu duidelijk zijn, dat in dergelijke gebieden nog een despotisch gezag, een grenzenlooze willekeur, zelfs slavernij en pandelingenschap kan voorkomen en dat de meest barbaarsche straffen er nog aan de orde van den dag zijn. Beschouwt men, met dit voor oogen, de artikelen 115 tot en met 118 van het R. R., dan wordt begrijpelijk, waarom daar, in verband met de afschaffing of beperking, gewaagd wordt van: „waar de maatschappelijke toestand het gedoogt” en ook, „waar het nog niet kan worden afgeschaft.”

Bij verdere aanraking tracht ons gouvernement dan ook zoo spoedig mogelijk door landbouw, nijverheid, onderwijs enz. verlichting en beschaving te brengen in dergelijke gebieden en tracht het mildere bepalingen voor de bevolking in het leven te roepen met het oog op de afschaffing van veel kwaad, hiervoor vermeld. Onwillige zelfbesturen hebben evenwel vaak handen vol werks gegeven om een politiek contract gewijzigd te krijgen. Daardoor bleven dikwijls noodig geachte hervormingen uit, en zoo is ons bestuur gekomen tot de

Korte verklaring. Deze wordt ook wel Atjeh-verklaring genoemd en is voor het eerst onder het bewind van Van Heutz, als Gouverneur van Atjeh, in zwang gekomen. Zij luidt altijd gelijk en bestaat uit drie artikelen, waarvan wij hier de strekking weergeven:

Ten eerste verklaart de bestuurder van, dat het landschap een deel uitmaakt van Ned. Indië, dus staat onder 't gezag van Nederland en dat hij getrouw zal zijn aan H. M. de Koningin der Nederlanden en Zijne Excellentie den G.G., uit wiens handen hij het bestuur aanvaardt.

Ten tweede, dat hij zich staatkundig met geen vreemde mogendheid in verbinding zal stellen en dat de vijanden, zoowel als de vrienden, van Nederland ook zijn vijanden en vrienden zullen zijn.

Ten derde, dat *hij zal nakomen, alle regelingen en bevelen*, die hem door of namens den G.G. zullen worden gegeven. Op de gecursiveerde woorden komt het hier aan, want zij geven het gouvernement de gelegenheid wèl in de huishouding van het toegevoegde gebied te kunnen ingrijpen.

Administratieve indeeling van Indië. Deze geschiedt volgens art. 68 lid 1 R.R. *in gewesten* door den Koning. Van eene onderverdeeling dier gewesten rept het R.R. niet; toch heeft zij plaats gevonden en wel bij gouvernements-besluit. Merkwaardig is het nu evenwel, dat van het voorschrift der verdeling in gewesten herhaaldelijk is afgeweken. Zoo zijn nieuwe gewesten gevormd, gewijzigd en vergroot bij gouvernementsbesluit soms met, soms zonder machtiging van den Koning. Wettig is dit niet ¹⁾.

Monenteel bestaat Indië uit 36 gewesten nl. 17 op Java en Madoera, 19 op de Buiten-Bezittingen.

De gewesten worden als volgt verdeeld:

32 *residenties*, 17 op Java en Madoera en 15 op de Buiten-Bezittingen.

3 *gouvernementen* t.w. Atjeh en Onderhoorigheden, Sumatra's Oostkust en Celebes en Onderhoorigheden.

1 *assistent-residentie*, nl. Billiton, sinds 1852, wiens bestuurder rechtstreeks met Buitenzorg correspondeert.

Eene andere administratieve indeeling van Ned. Indië bestaat volgens het R. R. niet. Toch ziet men vaak onderscheid maken tusschen Java en Madoera aan den eenen en de Buitenbezittingen aan den anderen kant; men denke hierbij bijvoorbeeld aan de groote indeeling onzer bestuursambtenaren. De oorzaak daarvan moet men zoeken in de omstandigheid, dat Java steeds als een parel aan de kroon der Nederlanden heeft gegolden en de Buiten-Bezittingen somtijds als lastposten werden beschouwd. Daarnaast zou men kunnen wijzen op het feit, dat de wetgever deze onderscheiding heeft bestendigd, door in meerdere artikelen van het R. R. Java en Madoera anders te beschouwen dan de daar buiten gelegen gebiedsdeelen. Den weetgierigen lezer verwijzen wij hieromtrent naar de artikelen: 31, 43, 84, 105 en 118 van het R.R.

Insulinde is een uitgestrekt gebied. Bij het betrekkelijk geringe aantal gewesten, moeten deze voor het bestuur door één persoon wel te groot worden. Daarom worden de gewesten verdeeld in afdeelingen. Het gebeurt bij Gouvernements

¹⁾. Voorbeelden: Bij Kroonordonnantie werd in 1900 het getal gewesten van Java met 5 verminderd. In 1902 werd Z. Guinea een gewest zonder 's Konings medewerking. In 1905 Tapanoeli idem. Djambi daarentegen werd in 1906 een gewest bij gewoon Koninklijk Besluit.

Besluit. Op de Buiten-Bezittingen komen nog weer *onderafdeelingen* voor, op Java niet (behalve dan Wonogiri in 't Solosche), en wel omdat op laatstgenoemd eiland de minste gebiedsuitgebreidheid der bestuursambtenaren voorkomt. Op Java komen wel *contrôle afdeelingen* voor. Hiervan mag men echter niet den controleur het bestuurshoofd noemen, omdat deze geen gezagvoerend ambtenaar is, doch talloze functies waarneemt voor den assistent-resident.

De Inlandsche wereld heeft ook haar bestuur, weshalve de gewesten daarvoor verdeeld worden in regentschappen en wel door den G. G. zelf (art. 69 R. R.). Batavia evenwel telt maar één regentschap, nl. Krawang, de andere vier stukken van dit gewest hebben een patih tot hoofd en worden wel eens patihschappen *) genoemd. Verder mag de G. G., „waar hij dit noodig acht” een regentschap onderverdeelen in districten (art. 70 R. R.) en ofschoon het R. R. een verdere splitsing niet noemt, treft men toch bijna overal nog onder-districten aan, die op zich zelf uit *desa's* bestaan.

Het volgende staatje geeft een duidelijk beeld van de administratieve indeeling.

<i>Naam van het gebied.</i>	<i>Titel van het bestuurshoofd.</i>
1. Ned. Indië	1. Gouverneur-Generaal.
2. Gouvernement.	2. Gouverneur.
3. Gewest.	3. Resident—hoofd van het gewestelijkbestuur (De assistent-resident van Billiton is ook hoofd van gewestelijkbestuur).
4. Afdeeling.	4. Assistent-Resident—hoofd van plaatselijk bestuur.
5. Regentschap.	5. Regent.
6. Patihschap.	6. Patih.
7. District.	7. Wedana (districtshoofd).
8. Onderdistrict.	8. Assistent-wedana (onderdistrictshoofd).
9. Desa.	9. Dessahoofd (loera-bekel-petinggi enz. naar lokaal gebruik).

*) Hoewel nog niet officieel.

De bestuurshoofden onder 1 tot en met 4 zijn allen Europeanen, de overigen Inlanders.

De indeeling der gebiedsdeelen in de Buitenbezittingen komt in hoofdzaak op hetzelfde neer. Er zijn echter gebieden, waar bij onderverdeeling verder is doorgevoerd dan op Java.

Ook uit bovenstaand schema blijkt weer, dat een controleur niet als bestuursambtenaar wordt aangemerkt. Hij vormt den schakel tusschen het Europeesch en het Inlandsch bestuur. De controleurs zijn dan ook de ambtenaren, die het meest op tournee gaan.

III. De Gouverneur-Generaal.

(G. G.)

Volgens art. 1 van het R. R. staat aan het hoofd der regeering in Nederlandsch Indië een Gouverneur-Generaal. Hij oefent die regeering uit in naam des Konings en is dus ambtenaar. Zijn titel beteekent: algemeen bestuurder. Ieder, 't zij onderdaan of vreemdeling heeft hem te gehoorzamen en te eerbiedigen.

Benoeming en ontslag. De G. G. wordt door den Koning, op voordracht van den ministerraad, benoemd en ontslagen. Hij mag zijne waardigheid niet nederleggen, noch Indië verlaten, zonder machtiging van den Koning. De meening, dat een G. G. voor vijf jaren wordt aangesteld, berust op een misverstand en wordt ook direct door de geschiedenis gelogenstraft. ¹⁾ Die verkeerde opvatting vindt niet alleen grond in art. 5 van het R. R. van 1815, waarbij de G. G. zijn ontslag niet mocht indienen gedurende de eerste vijf jaren na ambtsaanvaarding, maar ook in de practijk: Regel is het bijna, dat een G. G. na vijf jaren ontslag neemt, omdat dan zijn hoogste pensioen reeds verdiend is.

Eischen tot benoeming. Bijzondere eischen daarvoor bestaan niet, de G. G. moet enkel Nederlander en dertig jaren

¹⁾ *Langer* bleven aan: Van Lansberge van 26 Maart 1875 — 12 April 1881.
 Van der Wijck „ 17 October 1893 — 3 October 1899.
 Idenburg „ 18 December 1909 — 21 Maart 1916.
Korter daarentegen: 's Jacob „ 12 April 1881 — 11 April 1884.
 Van Rees „ 11 April 1884 — 29 Sept. 1888.
 Loudon „ 1 Januari 1872 — 26 Maart 1875.

zijn (art. 2 R. R.). De Koning is dus absoluut niet beperkt in zijne keuze. Toch kent de practijk nadere eischen en wel: De G. G. moet, om aan zijne roeping te kunnen voldoen, niet zijn een bloote „koloniale specialiteit, maar tevens een Nederlandsch staatsman” ¹⁾. (Het moet deze gedachtengang geweest zijn, die er toegeleid heeft, om in art. 4 R. R. op te nemen, dat den G. G. een *Luitenant Gouverneur-Generaal* kan worden toegevoegd, bestemd om den eerste eventueel op te volgen. Dit is echter nooit gebeurd.) Wat men in den toekomstigen G. G. voor alles moet zien is: energie, breede ontwikkeling, karakter, scherp oordeel, werkkraft. Deze eigenschappen, wellicht gepaard aan andere, zullen een waarborg zijn, dat een zoo omvangrijke taak als het ambt van gouverneur-generaal, naar behooren kan worden vervuld.

Verbodsbepalingen. Zonder vergunning der kroon mag er geen bloedverwantschap of zwagerschap bestaan tot den vierden graad tusschen den Gouverneur-Generaal, den Luitenant Gouverneur-Generaal, den vice-president en de leden van den raad van Nederlandsch Indië en de secretarissen van het gouvernement, noch bij, noch na hunne benoeming. Daarmee is de minste oligarchie, die tijdens de Compagnie zoo dikwijls tot nadeel dezer landen leidde, voorkomen.

Het is hem verboden:

- 1° Zijne waardigheid neer te leggen; of
 - 2° Indië te verlaten, zonder verlof des Konings (art. 2 R. R.);
 - 3° Rechtstreeks noch zijdelings deelhebber te zijn, noch borg te zijn voor eenige onderneming ten grondslag hebbende eene met de Indische regeering om winst of voordeel aangegane overeenkomst;
 - 4° Schuldvorderingen te koopen ten laste van Indië;
 - 5° Deel te hebben, rechtstreeks noch zijdelings in onderneming of handel en scheepvaart in Ned. Indië gevestigd, noch aldaar eigenaar of huurder zijn (3°, 4°, 5° in art. 3 R. R.)
- De bepalingen zijn natuurlijk in het leven geroepen om eigenbaat, persoonlijke of familiebelangen te voorkomen. Ook

¹⁾ Zoo althans luidde de memorie van toelichting, maar:

Sloet van de Abeele, van Lansberge, 's Jacob, van der Wijck, van Heutz.	}	waren geen Nederlandsche staatslieden	}	en	}	Pynacker Hordijk, Rooseboom en v. Limburg Stirum (Zie Mr. Kleintjes)	}	geen koloniale specialiteiten.
---	---	---	---	----	---	--	---	-----------------------------------

andere ambtenaren hebben zich hieraan te houden bijv. de L. G. G., de R. v. I. (art. 9 R. R.) en *anderen*, zie art. 51 R. R.

Eed. Alvorens zijne betrekking te aanvaarden, moet de G. G. in handen des Konings een eed afleggen. Men vindt dien in art. 5 R. R. De eed mag ook vervangen worden door een belofte. Op te merken valt, dat hij de eenige Indische ambtenaar is, die trouw zweert aan de grondwet.

Tractement en pensioen. Beginnen wij bij Van der Capellen, die jaarlijks *f* 200.000 toucheerde, dan merken we steeds eene geleidelijke vermindering op. Zoo genoot Merkus in 1840 voor het eerst *f* 150.000 en Sloet van de Abeele in 1863 weer *f* 160.000, omdat toen de inkomsten van het land Bloeboer voor den G. G. vervielen. De heer Van Rees was de laatste, die ook *f* 160.000 ontving, doch zijn opvolger Pynacker Hordyk kreeg maar *f* 132.000, die daarvoor een *verhoogd* pensioen bedong, nl. tot *f* 8000. Sindsdien is steeds het jaarlijksch inkomen *f* 132.000 gebleven met een maximum-pensioen van *f* 6000. De bepaling omtrent het laatste houdt in, dat een pensioen wordt toegekend van *f* 1200 voor elk dienstjaar tot een maximum van *f* 6000. Nog steeds tomt men in de Staten-Generaal aan dit hooge salaris. Het Kamerlid Ketelaar trachtte het in 1899 tot *f* 100.000 te doen dalen en na hem zijn meerdere moties, die aandrongen op vermindering, ingediend; doch alle werden zij verworpen. De meening van de regeering, dat dan de keuze tot landvoogd enorm beperkt zou worden — immers men moet dan enkel vermogenden tot het hooge ambt roepen — vindt blijkbaar instemming bij de meerderheid der Staten-Generaal.

Andere inkomsten. De Indische begrooting vermeldt telken jaar een post, van *f* 16.000 in 1916, voor onderhoud der tuinen en van den inventaris der drie verblijven van den G. G., te weten: Batavia, Buitenzorg en Tjipanas. Ook wordt er steeds een groot bedrag uitgetrokken voor de uitrusting van den G. G. en zijn gezin, alvorens hij de groote reis aanvaardt; voor den G. G. Idenburg was dit o. a. *f* 80.000. Voor den G. G. van Limburg Stirum *f* 85.000. Voorts is hem nog toegewezen een staf van drie adjudanten, die ook uit 's Lands kas bezoldigd worden.

Standplaats. De G. G. woont meestal te Buitenzorg, ten minste sinds 1870. Waar hij *resideert* is niet recht duidelijk

volgens het R. R. Men neemt echter veelal aan te Batavia. Herhaaldelijk blijkt, dat zijn woonplaats niet buiten Java en Madoera mag zijn (art. 31-30-36-43-105 R. R.).

Vervanging: Hierbij doen zich drie gevallen voor:

1° *Bij ziekte of afwezigheid:* Dan wijst de G. G. zelf aan, wie hem tijdelijk zal vervangen. Vooreerst, als we er een hadden, zou daarvoor in aanmerking komen, de L. G. G. Bij ontstentenis van dezen de vice-president van den raad van Indië en „dezen niet aanwezig zijnde” het oudste lid (in benoeming) van dien raad, maar. . . een en ander op den voet, als de G. G. zal noodig oordeelen (art. 13 R. R.), want hij blijft verantwoordelijk.

2° *Bij het openvallen der waardigheid:* Valt die open, terwijl de benoeming van den L. G. G. of die van definitieven opvolger niet geschied of in Nederlandsch Indië niet bekend is, of ook wanneer de benoemde niet onmiddellijk de opengevallen waardigheid kan aanvaarden, dan treedt *ambtshalve* de vice-president van den raad van Indië—mits door de kroon benoemd en in Indië aanwezig—op als waarnemend G. G. Is deze om d'eene of andere redenen niet in staat, de betrekking *dadelijk* te aanvaarden, dan wordt een lid van den Raad van Indië *gekozen in eene* afzonderlijke, daarvoor bij het R. R. (art. 15) voorgeschrevene *vergadering*. Deze bestaat uit: alle aanwezige leden van den raad van Indië, de directeuren en chefs der departementen van algemeen bestuur, de president en procureur-generaal bij het hooggerechtshof van Ned.-Indië en de president der algemeene rekenkamer. Deze vergadering moet nu den meest *geschikten* waarnemenden G. G. kiezen, als waarborg waarvoor door ieder der aanwezigen een eed of belofte — even voor de stemming — moet worden afgelegd. Alle secretarissen van het gouvernement, dus ook de algemeene, wonen de vergadering bij, één hunner voert de pen, de anderen zijn stemopnemers, doch stemrecht hebben zij niet. De op deze wijze tot waarnemenden G. G. gekozene houdt van rechtswege op dat te zijn, wanneer de verhindering van den door de kroon benoemden vice-president van den raad van Indië ophoudt.

3° *Bij Krankzinnigheid.* Bestaat het vermoeden van stoornis in de geestvermogens van den G. G. dan komt er eerst eene vergadering van den raad van Indië. Hierin worden de ambtenaren, die dagelijks met hem in aanraking komen, opgeroepen, om inlichtingen te geven. Bestaat het vermoeden nu werkelijk, dan benoemt die raad eene commissie van geneeskundigen. Bevestigt een medisch onderzoek het bestaande vermoeden, dan komt er weer eene vergadering, als onder 2° omschreven, die bij meerderheid van stemmen den G. G. ontheft van de uitoefening zijner waardigheid. Op gelijke wijze als boven wordt dan in de vervulling der tijdelijke vervanging voorzien.

De gevallen 2 en 3 zijn nog nooit voorgekomen.

Zijne Verantwoordelijkheid Evenals de verantwoordelijkheid van de ministers, is die van den G. G. ook drieledig, nl: administratief, strafrechtelijk en financieel. De administratieve verantwoordelijkheid lost zich op in de verplichting van den G. G. om rekenschap af te leggen van zijne daden of verzuimen bij het vervullen van zijn ambt, telkens wanneer de boven hem gestelde macht, het opperbestuur, zulks verlangt.

De strafrechtelijke verantwoordelijkheid vindt men in art. 38 R. R. De gevallen komen overeen met die, waarvoor de ministers voor hun ambtsmisdrijven, strafbaar zijn. Of de voor de laatsten opgelegde straffen echter ook toepasselijk zijn op den G. G. is twijfelachtig. Ingeval hij echter voor een ambtsmisdrijf terecht moet staan, gebeurt dit voor den Hoogen Raad in Den Haag en 't is daarbij onverschillig of hij vanwege den Koning dan wel vanwege de Tweede Kamer vervolgd wordt.

De financieele verantwoordelijkheid moet, op gelijke wijze als dit voor de ministers geldt, worden geregeld bij eene wet. Zij is er echter nog niet en zal, evenmin als voor de ministers, wet nooit den doornigen weg naar het staatsblad afleggen.

Zijne Instructie. Bij het benoemingsbesluit van den G. G. behoort ook eene instructie, alhoewel die nergens in het R. R. staat voorgeschreven. In 1855 reeds werd bij koninklijk besluit eene algemeene instructie ingesteld, sinds herhaaldelijk gewijzigd, in zake de verhouding van G. G. tot den minister van koloniën en tot den raad van Indië. Dit is ongeveer alles, wat de buitenwacht van de Instructie weet, daar zij, ondanks herhaald aandringen op openbaarmaking, zoowel door de Eerste als door de Tweede Kamer, streng geheim is.

Zijne Bevoegdheden zijn velerlei. Hij heeft een belangrijk aandeel in de wetgeving, waarvoor naar dat onderwerp verwezen wordt. Als hoofd der uitvoerende macht kan hij zeer veel doen, in 't bijzonder: Ambtenaren benoemen, bevorderen, ontslaan, pensionneeren, onderstand verleenen, opdracht geven tot waarneming van ambten, hun bezoldiging regelen.

De G. G. is ook opperbevelhebber van de in Indië aanwezige land- en zeemacht. (art. 41 en 42 R. R.), zoodoende kan hij: Officieren bij land- en zeemacht, voor zoover in Indië aanwezig, benoemen, bevorderen, ontslaan enz., mits beneden den rang van generaal majoor.

Personen in Indië geboren, interneeren en verbannen.

Personen, niet in Indië geboren, uitzetten of uitleveren, zie pag. 130 en 131; vreemdelingen uitleveren. Zie pag. 131 en 132.

Gratie verleenen, zie pag. 51 en dispensatie, zie pag. 53.

Oorlog verklaren en vrede sluiten met inlandsche vorsten en volken: tractaten maken, zie pag. 38 en 41.

Bij oorlog of opstand is zijne macht gelijk aan die van een dictator, want dan mag hij zulke maatregelen nemen, als hij zelf noodig acht, ook de zoodanige, waartoe anders 's Konings machtiging wordt vereischt. Bepaaldelijk heeft hij dan de macht om Ned. Indië geheel of gedeeltelijk in staat van oorlog of beleg te verklaren, wetten en bepalingen van het R. R. te schorsen en autoriteiten tijdelijk op te heffen (art. 43 R. R.).

Als **plichten** zijn den G. G. bij het R. R. opgelegd:

In art. 55 de bescherming der inlandsche bevolking tegen willekeur, van wien ook; alsmede de zorg, dat den Inlanders overal gelegenheid worde gegeven vrijelijk klachten in te leveren.

In art. 58 het waken tegen andere belastingheffing dan die bij algemeene verordening zijn opgelegd, met uitzondering van die, welke kunnen geheven worden door gewestelijke of plaatselijke rade (art. 68c.).

IV. Raad van Indië.

(R. v. I.)

Samenstelling. Dit adviseerende lichaam heeft tevens wetgevende bevoegdheid, waardoor het in hoofdzaak verschilt met den raad van state in Holland. Het is gevestigd te Batavia en bestaat uit den G. G. als voorzitter (d.w.z. hij kan het presidium waarnemen, als hij dit wil, maar zonder hem is de raad ook voltallig. Waar de Koning echter den Raad van State alleen schriftelijk kan hooren, kan de G. G. dat ook mondeling), een vice-president en vier leden. Zij worden door den Koning, op voordracht van den ministerraad benoemd en ontslagen. Dit waarborgt in zekeren zin hun onafhankelijkheid. De vereischten van benoembaarheid zijn weer geen andere, dan: Nederlander en dertig jaar. Bij vacature in den R.v.I. moet de G.G., na overleg met den R.v.I. binnen dertig dagen een met redenen omkleede *aanbeveling* van minstens twee personen aan den minister van kolonien zenden (art. 10 R. R.). Omdat hier aanbeveling staat, kan de Koning dus buiten de opgegevenen

om kiezen, 't geen ook wel eens gebeurd is. Zoo noodig kan de G. G. een tijdelijk lid benoemen en hij moet dat doen, als er minder dan drie leden zijn, daar men in zoo'n geval geen vergadering zou kunnen houden. Is de zetel van den vice-president onbezet, dan is de G. G. verplicht, het oudste lid in benoeming het vice-voorzitterschap tijdelijk op te dragen. Er is daarvoor dus een besluit noodig.

In tegenstelling met wat hieromtrent over den G. G. is meegedeeld, kan den vice-president en den leden van den R.v.I. wel verlof gegeven worden in geval van ziekte; zij mogen dan Indië verlaten. De G. G. kan ze dan:

- 1° ontheffen (tijdelijk) uit hun betrekking, met vergunning Indië te verlaten, onder genot van wachtgeld en vrijen overtocht.
- 2° ontslaan.

In beide gevallen ontstaat er eene vacature, waarin moet worden voorzien, zooals hierboven is omschreven.

De verbodsbepalingen omtrent familiebetrekking, het in hun persoonlijk belang kunnen optreden, het bekleeden van andere staatsambten (art. 9 R. R.) en het lid mogen zijn van de locale raden, komen overeen met die genoemd voor den G. G. en gelden zoowel voor den vice-president als de leden van den R.v.I.

De R. v. I. wordt bijgestaan door een secretaris, door den G. G. benoemd (art. 7 lid 2 R. R.).

De G. G. en eventueel de L. G. G. hebben alleen een raadgevende stem (art. 7 lid 3). Zij kunnen dus niet meer, dan aan de beraadslaging deelnemen. Zoodoende gaat 'n de Raad 'n de G. G. vrijer uit. Immers de laatste heeft steeds de beslissing aan zich ¹⁾.

Werkkring. Bij de behandeling van den R. v. State voor Nederland is er opgewezen, dat men de bevoegdheden van dat college kan vinden in de wet op den Raad van State van 1861. Een dergelijke wet bestaat, behalve dan de bepalingen in het R. R., voor den R. v. I. niet, doch wel een reglement van orde en dit moet volgens art. 7 lid 5 R. R. door den Koning worden vastgesteld. Er is dan ook zoo'n Koninklijk Besluit en wel van 1873, gewijzigd in 1894, maar nooit gepubliceerd. Even geheimzinnig is men steeds geweest met de adviezen, door den R. v. I. uitgebracht; ze schijnen bestemd te zijn voor den G. G. alleen. Tot 1908 bleven zelfs

¹⁾ In slechts 1 geval stemt de G. G. wel. Men leze daarvoor aandachtig art. 30 R. R.

de hoofden der departementen onkundig van de adviezen der op hun gedane voorstellen. Het publiek hoort er bij groote exceptie van, en dat is in vele opzichten te betreuren, daar met een dergelijke achterhoudendheid geen zuiver oordeel omtrent 's Raads werken bestaat.

Zooals reeds is opgemerkt, is de R. v. I. behalve adviseur tevens wetgever. Het gevolg hiervan is, dat men nu eens onder *Indische regeering* heeft te verstaan den G. G. *alleen*, dan weer den G. G. *met den R. v. I., samen*. Het blijkt uit onderstaande:

- a. De G. G. *kan* advies vragen, wanneer hij dit noodig acht (art. 28 lid 1), m.a.w. over alles.
- b. Hij is *verplicht* het te doen, zonder gedwongen te zijn het uitgebrachte advies op te volgen, in bepaalde gevallen. (Zie de kleine letter).
- c. Er moet op wetgevend gebied *overeenstemming* zijn tusschen hem en den R. v. I. maar — en hier komen wij bij de wetgeving op terug — in bepaalde gevallen kan hij toch weer zijn eigen wil doorzetten. (Zie ook hiervoor de kleine letter).

De verplichte gevallen onder b zijn:

- 1° Bij alle instructien en reglementen voor het algemeen bestuur. (art. 28 lid 2a).
- 2° Bij elke regeling omtrent den inhoud van politieke contracten, (art. 28 lid 2b).
- 3° Bij het ontwerp der Indische begrooting van uitgaven en der aanwijzing van de middelen tot dekking dier uitgaven (art. 28 lid 2c).
- 4° Bij de maatregelen door het burgerlijk gezag genomen of te nemen in geval van oorlog of opstand (art. 28 lid 2d).
- 5° Bij buitengewone maatregelen van gewichtigen aard (art. 28 lid 2e).
- 6° Bij benoeming tot gewichtige ambten ter aanwijzing van de Kroon (art. 28 lid 2f). De instructie, die de aanduiding der ambten geeft, is echter geheim; men kent dus de hierbedoelde ambten niet.
- 7° Bij de met redenen omkleede aanbeveling van ten minste twee personen tot de vervulling eener opengevallen plaats in den R. v. I. (art. 10 lid 1).
- 8° Bij het geval, dat de president, de vice-president of een der leden van het hooggerechtshof van Ned Indië behoort te worden ontslagen of ontzet uit zijn ambt (art. 96 R.R.).
- 9° Bij schorsing van een der onder 8° genoemde ambtenaren (art. 97 lid 2 R.R.).
- 10° In nog veel meer gevallen, vermeld in het Decentralisatie Besluit, de Locale Raden Ordonnantie, de Comptabiliteitswet.

Overeenstemming (zie c) is noodig:

- 1° Bij vaststelling, wijziging, *uitlegging*, schorsing en intrekking door den G. G. van algemeen verbindende verordeningen (art. 29 R.R.).

- 2° Bij het uitstellen der afkondiging van algemeene verordeningen (art. 29 R. R.).
- 3° Bij het ontzeggen van verblijfhouden (art. 45, 46, 47 R.R. telkens lid 1).
- 4° Bij aanwijzing van een verblijfplaats (art. 47 lid 1 R. R.).
- 5° Bij 't verleenen van amnestie en abolitie (art. 52 lid 3 R. R.).
- 6° Bij 't verleenen van dispensatie (art. 53 lid 2 R. R.).
- 7° Bij belastingkwesties (art. 68 lid 1 en 68a lid 2 R. R.).
- 8° Bij de instelling van den lokalen raad. (art. 68b lid 2).
- 9° Bij het bekrachtigen van het besluit van den lokalen raad tot het aangaan of waarborgen eener geldleening ten laste van het betrokken ressort (art. 68 lid 3).
- 10° Bij de verklaring, dat het algemeen nut onteigening vordert (art. 77 lid 2 R. R.).
- 11° Bij de beslissing van geschillen over bevoegdheid tusschen de rechterlijke en administratieve macht. (lees art. 82 en 83 R. R.).
- 12° Bij het maken van uitzonderingen op de toepassing der regels omtrent gelijkstelling van Europeanen en Inlanders (art. 109 l.l. R.R.).

In al de gevallen onder *a*, *b* en *c*, genoemd moet in het genomen besluit aan het hoofd staan vermeld: *De Raad van Indië gehoord*, onverschillig of de G. G. van het advies gebruik heeft gemaakt of niet.

Den G. G. is in art. 7 lid 4 R. R. nog de macht toegekend, wanneer hij dat noodig oordeelt, ambtenaren en officieren van land- en zeemacht te *gelasten* de vergadering van den R. v. I. bij te wonen, ten einde den raad te doen voorlichten. Zij zijn verplicht mondeling informaties te geven. Voor particulieren geldt dit niet, daar het artikel over hen niet spreekt.

De Raad van Indië buiten collegiaal verband. Daarvoor leze men art. 36 van het R. R. waarin den landvoogd het recht wordt gegeven, leden van den Raad bijzondere commissien op te dragen en hen met zendingen *in* Indië te belasten, als maar te Batavia blijven, de vice-president en nog twee leden. In November 1916 is dan ook zoo'n zending geschied naar Sumatra (nl. het lid van den R.v.I. J. H. Liefrinck¹⁾).

Initiatief. De Raad van Indië bezit ook het recht van initiatief. Aangezien evenwel, zooals reeds vermeld is, de handelingen van den raad, nooit publiek worden, is van gebruikmaking van dit recht zelden iets gebleken.

¹⁾ Niet te verdedigen is, dat De Perez in 1858 naar Celebes en Nieuwenhuizen in 1873 naar Atjeh gingen met een opdracht, want beide waren *vice-president*. Evenmin, dat een zending *buiten* Indië heeft plaats gevonden, nl. het lid van den R. v. I. Groeneveldt ging eens naar Indo China om een onderzoek in te stellen naar de opium aldaar. (Mr. Kleintjes).

V. Algemeene Secretarie.

Zoo noemt men het bureau, dat den G. G. bij zijn omvangrijke werkzaamheden ter zijde staat. Merkwaardig genoeg rept het regeeringsreglement niet van de algemeene secretarie. In meerdere artikelen treft men wel den algemeenen secretaris en de secretarissen van het gouvernement aan, doch geen letter zal men vinden omtrent het instituut, dat den naam algemeene secretarie draagt; nòch van de inrichting, nòch van de samenstelling wordt gewag gemaakt.

Zelfstandig optreden naar buiten kan de secretaire niet, doch ondanks dit is haar invloed op den gang der zaken naar veler meening toch groot.

Samenstelling. Het hoofd dezer instelling is de algemeen secretaris. Het gansche verdere personeel is aan hem ondergeschikt. Dit bestaat uit eenige gouvernements-secretarissen, wier aantal wel eens varieert, soms 2, soms 4, referendarissen, hoofdcommiezen, commiezen, ambtenaren ter beschikking, een landsarchivaris, gouvernements-accountant, expeditie en klerken (men zie hiervoor den Regeerings almanak). Het gansche bureau moet als zuiver ambtelijk worden opgevat. De algemeen secretaris kan het onderverdeelen.

Werkkring. Tot de werkzaamheden van de algemeene secretarie rekent men:

- 1° Het voeren der regeeringscorrespondentie.
- 2° Het uitwerken der door den G. G. genomen beslissingen, in den vorm van besluiten of missives.
- 3° Het onderzoeken van aan den landvoogd gerichte stukken.
- 4° Het aan den G. G. voorleggen van voorzegde stukken, nadat de secretarie ze van hare bedenkingen en opmerkingen heeft voorzien.
- 5° Het samenstellen van het Indisch Staatsblad, waarvoor de G. G. verantwoordelijk is. Het dateert hier te lande van 7 Dec. 1816.
- 6° Het samenstellen van den Regeeringsalmanak voor Ned. Indië. Sinds 1882 bestaat deze uit twee deelen, te weten een voor algemeene zaken, en een voor personalia.
- 7° De zorg en de uitgave van een Bijblad. Hierin worden alle ambtelijke voorschriften verzameld, die niet voor opneming in het Staatsblad geschikt zijn, zooals: gouvernements-besluiten, missives van den eersten gouvernements-secretaris, circulaires der Directeuren (of Chefs). Het vergemakkelijkt alzoo enorm de administratie.

Uit vorenstaand blijkt genoegzaam, dat het bestaan der algemeene secretarie onaanvechtbaar is, te meer, daar dit bureau in het bezit is van alle ministerieele bescheiden. De Directeuren ontvangen slechts die extraits, welke voor hun departementen alleen gelden. Zoo loopen de draden der gansche administratie uit in de secretarie en alleszins begrijpelijk is het, dat de verschillende Gs. G., die dan toch maar verantwoordelijk zijn, ook voor het beheer der departementshoofden, hun steun zochten bij dit bureau, dat alleen geheel op de hoogte kan zijn, ook al gaat dit ten koste der zelfstandigheid der departementen van algemeen bestuur. Van de zijde der laatsten toch is herhaaldelijk geklaagd over den grooten invloed der secretarie. Daar de' hoofden der departementen eigenlijk der aangewezen adviseurs zijn voor wijzigingen betreffende hun bestuur, en hunne adviezen dikwijls door de secretarie veranderd worden, meent men, dat het bestaan der secretarie vaak nuttige samenwerking verhindert tusschen den G. G. en de bestuursdepartementen. Zoolang echter de G. G. alleen de gansche verantwoordelijkheid draagt, zal er van wijziging in den werkkring der algemeene secretarie wel niets komen.

VI. Van het algemeen bestuur.

Zoo luidt het opschrift van het derde hoofdstuk van het R. R. Dat loopt over slechts drie artikelen, n°. 64-65 en 66 en bedoelt daar de instelling van departementen van algemeen bestuur, den raad van directeuren en de algemeene rekenkamer. De laatste had onder dit opschrift hier niet vermeld mogen worden, daar men nu den indruk krijgt, dat de algemeene rekenkamer ook tot het algemeen bestuur behoort en niets is minder waar. De rekenkamer staat buiten het bestuursverband, is hooger in rang dan een departement en behoort met den R. v. I. tot de twee Hooge Colleges van Staat. Om deze redenen stellen wij de behandeling van de rekenkamer uit tot onder: Financien.

Indeeling. Art. 64 dan zegt: De verschillende takken van het algemeen burgerlijk bestuur worden *onder de bevelen en het oppertoezicht van den gouverneur-generaal*, beheerd door directeuren, wier getal, werkring en bevoegdheid worden bepaald door den Koning. De gecursiveerde woorden vestigen er direct

de aandacht op, dat de G. G. de chef is der departementshoofden, dat zij aan hem verantwoording schuldig zijn en dat zij van hem afhankelijk zijn. Er is dus een groot verschil tusschen een hoofd van een departement van algemeen bestuur in Nederland (minister) en in Indië. De ministers toch regeeren mee, zijn mededragers van het koninklijk gezag en verantwoordelijk aan de beide Kamers der Staten-Generaal.

Er bestaan thans negen departementen, nl. zeven burgerlijke en twee militaire. De hoofden der eerste heeten *directeuren*, die der tweede *chefs*. De indeeling is als volgt: Binnenlandsch bestuur; Onderwijs en Eeredienst; Burgerlijke openbare werken; Financien; Justitie; Landbouw, Nijverheid en Handel; Gouvernements Bedrijven; Oorlog en Marine.

Werkkring 't Meest omvattende departement is dat van **Binnenlandsch-Bestuur** (B. B.). Hieronder ressorteeren de volgende onderwerpen: Gewestelijk en plaatselijk bestuur; politie, schutterijen; Inlandsche legercorpsen op Java en Madoera; particuliere landbouw; agrarische aangelegenheden; particuliere landerijen; *landrente* en andere landelijke inkomsten; heerendiensten; Inlandsch credietwezen; kadaster; de middelen van vervoer, die gesubsidieerd zijn, zooals K. P. M., Java China Japanlijn; emigratie; beheer 's lands pakhuizen en andere

Onder het departement van **Onderwijs en Eeredienst** (O en E.) vallen: onderwijs; eeredienst; instellingen van weldadigheid en openbaar nut; kunsten en wetenschappen; burgerlijke geneeskundige dienst; loterijen; bevordering van taal-, land- en volkenkunde.

Burgerlijke openbare werken (B. O. W.) ziet zich als taak toegewezen: waterstaat; wegen; 's lands burgerlijke openbare werken; stoomwezen; beveiliging in fabriek en werkplaats.

Financien houdt zich bezig met: het samenstellen van hoofdstuk II der begroting (dus uitgaven en inkomsten in Indië); belastingen en middelen, voor zoover ze niet elders thuis behooren (bijv. *landrente*) en muntwezen.

Justitie omvat de rechterlijke macht en het geheele rechtswezen.

Landbouw, Nijverheid en Handel zien zich toegewezen: landbouw; veeteelt; burgerlijke veeartsenijkundige dienst; visscherij; gouvernements koffiecultuur; boschwezen; ambachts- en nijverheidsonderwijs voor Inlanders; Kamers van Koophandel; consuls; tentoonstelling; ijkwezen; vereenigingen op het gebied van natuurwetenschap, veeartsenijkunde en land- en boschbouw.

Gouvernements Bedrijven voert het beheer over: post; telegrafie; mijnwezen; aanmaak, beheer enz. van zout; landsdrukkerij; Javasche Courant; Opiumregie; spoor- en tramwezen enz. en ook opsporing en inning van delfstoffen door particulieren.

Onder **Oorlog en Marine** ressorteeren, behalve het administratieve beheer dezer departementen, alles wat tot het leger- en vlootwezen behoort.

De chefs van Oorlog en Marine dragen als officieele titel „Kommandant van het leger en chef van het departement van oorlog in Ned. Indië,” kortweg: *Legercommandanten* „Kommandant der zeemacht en chef van het departement der marine in Ned. Indië,” kortweg: *Commandant van de zeemacht*. Beide worden niet door den G.G., zooals de directeuren, maar door den Koning benoemd en ontslagen, op voordracht van den ministerraad.

De departementen staan met uitzondering van Landbouw, Nijverheid en Handel (Buitenzorg) en een gedeelte van Oorlog (Bandoeng) allen te Batavia. Op grond hiervan zullen wij *Batavia de residentie* van Nederlandsch Indië moeten noemen, omdat hier de regeeringsbureaux voorkomen.

Raad van Directeuren. De hoofden der *burgerlijke* departementen van algemeen bestuur vereenigen zich tot een raad van directeuren, telkens wanneer de G.G. hunne samenwerking beveelt. Zoo is de inhoud van art. 65 R.R. en daaruit trekken wij de conclusie, dat:

- 1° noch de legercommandant, noch de commandant der zeemacht ooit tot dien raad zullen behooren;
- 2° dat deze raad geen permanent college is, want vereeniging vindt pas plaats, telkens als de G. G. het *beveelt*.

Er is dus geen vergelijk met den ministerraad in patria. Uit een en ander volgt, dat de Raad van Directeuren bijeenkomt, als de G. G. het gevoelen wil kennen van de gezamenlijke directeuren over een of ander onderwerp van gewicht, zooals in 1869, toen een onderzoek werd ingesteld naar de werking van de Comptabiliteitswet.

VII. Ambtenaren.

Kent men in Holland ambtenaren van 't rijk, van de provincie, van de gemeente, van den waterstaat, hier in Indië onderscheidt men ze in die: van Nederlandsch Indië, van de gewestelijke besturen, van de gemeente besturen, van de Inlandsche gemeenten en van de zelfbesturende rijken. Daar de positie van de eerst genoemden slechts — en nog niet eens ten volle — geregeld is, zullen wij ons daarmee enkel bezighouden.

Ambtenaren van Ned. Indië dan zijn de tusschenpersonen tusschen de regeering en de geregeerden. De overheid legt hun

haar wil op ter uitvoering. Met het oog op de in de laatste jaren steeds toenemende publieke zorg, vereischt de uitbreiding van het aantal ambtenaren meer en meer de aandacht, daar er door de eigenaardige verhoudingen onder het ambtenarenpersoneel veelvuldige mutaties voorkomen, 't zij door pensionneering, sterfte, verloven naar het buitenland, 't zij door overgang in anderen dienst. Die overgang kan plaats hebben in particulieren dienst, maar ook in dien van gewestelijke of gemeentebesturen.

Benoeming. Als algemeene regel geldt (art. 49 R. R.), dat de ambtenaren worden benoemd, ontslagen en op pensioen gesteld door den G. G. en wel overeenkomstig regels bij algemeene verordening te stellen. Er zijn echter uitzonderingen, zooals de leden van den R. v. I., de president van het hooggerechtshof in Ned. Indië. De benoeming en ontslag zijn slechts ten deele geregeld, en in vele gevallen is ook het benoemings-, schorsings- en ontslagrecht van den G. G. gedelegeerd aan den Raad van Indië, het Hooggerechtshof, den Algemeen Secretaris, de hoofden der departementen en zelfs aan de hoofden van gewestelijk bestuur. Dit betreft alleen ambtenaren, wier inkomen reikt tot f 250 's maands. Alleen voor het benoemen van gewichtige ambten raadpleegt de G. G. den R. v. I. (art. 28 onder f R. R.)

Bevordering. In vorenstaand spraken wij hierover niet, aangezien er in art. 49 R. R. — trouwens nergens elders in deze wet — niet over gesproken wordt. In tegenstelling met patria, waar het stelsel van keuze gevolgd wordt, is in Indië regel promotie te maken volgens anciënniteit. Hierdoor wordt zeer zeker veel protectie voorkomen, doch te betwijfelen is het, of men altijd den geschiktsten ambtenaar voor een opengevallen rang krijgt.

Opricht tot waarneming van een ambt ziet men in 't moederland weinig. In Indië komt die veelvuldig voor, zeer ten nadeele van den dienst dikwijls. Deze opricht komt voor 1° ten behoeve van reeds gepensioneerde ambtenaren of van dezulke, die een non-activiteitstractement genieten. Hierbij wordt enkel op het belang van *den* ambtenaar gelet, en is alzoo eene bron van voortdurende ontevredenheid, daar jongere krachten daardoor in hunne promotie worden tegengehouden; 2° ter vervanging van „een afwezigen titularis”. Hiertegen valt weinig in te brengen, daar ieder ambtenaar graag gebruik maakt van de aanspraak op buitenlandsch verlof, en bij zijn terugkeer zijne vorige positie spoedigst wenscht te aanvaarden. Was de betrekking definitief

vervuld, dan zou toch de teruggekeerde ambtenaar weer onder de groepen vallen, die in 1° vermeld werden. Ter vermindering van de opdrachten tot waarneming is eene bepaling in het leven geroepen, waarbij sommige ambtenaren niet langer dan een jaar buiten Indië mogen doorbrengen. Verlengen zij zelf dien termijn, dan kan bij eventueelen terugkeer de regeering hun betrekking definitief aan een ander hebben opgedragen.

Ontslag. Ten aanzien van het ontslag der ambtenaren is evenmin eene algemeene verordening tot stand gekomen, als eene geheele regeling voor de benoeming. Dit is wel te betreuen, want nu kan de overheid willekeurig ontslag geven. Voor de rechterlijke ambtenaren alleen is een willekeurig ontslag uitgesloten. Men zie daarvoor art. 94 en vervolgens van het R. R.

Er is verschil tusschen ontslag „uit 's lands dienst” en „uit de betrekking.” Bij het eerste is iemand geen ambtenaar meer, bij het tweede wel; hij blijft dan ter beschikking der overheid.

Niet alleen de G. G., ook de Koning kan ontslag verleenen, nl. als de ambtenaar niet meer in Indië vertoeft, zooals met verlofgangers herhaaldelijk voorkomt.

Voor benoeming, bevordering, opdracht tot waarneming en ontslag is steeds de G. G. verantwoordelijk.

Bezoldiging. Voor zoover deze niet door den Koning wordt vastgesteld, geschiedt zulks door den G. G. (art. 50 R. R.). Het bezoldigen geschiedt naar het beginsel, dat, behalve de toe te kennen jaarwedde geene andere dan de uitdrukkelijk in het benoemingsbesluit, toegestane voordeelen uit het ambt mogen worden getrokken. Onder die voordeelen heeft men vooral de cultuurprocenten te verstaan, eertijds op de koffie door de Europeesche bestuursambtenaren genoten. Thans bekomen Inlandsche ambtenaren en dorpschouwen — niet de regenten op Java — nog cultuurprocenten. Onder de verder nog bestaande voordeelen moet men rekenen: vrije woning of huishuurindemniteit, vrij onderhoud van woningen en erven, vrije geneeskundige behandeling, representatiegelden, indemniteit voor bureaubehoefden.

Art. 51 R. R. lid 3 gewaagt nog van spillage (= wat verloren gaat) en overwichten. De ambtenaar, wien de zorg van eenig landgoed is toevertrouwd, mag van het meerdere of elk minder verlies dan de door de regeering bepaalde spillage, geen profijt trekken, bijv. een gouvernements-zoutpak-

huismeester mag het zout, dat de regeering afschrijft voor lekken, indrogen, vergruizelen of anderszins niet verkoopen ter vermeerdering van zijn inkomen, dewijl het mindere verlies dan de bepaalde spillage en alle overwichten nooit ten voordeele van ambtenaren mag komen.

Pensioen. Evenals voor benoeming en ontslag geldt ook art. 49 R. R. voor het pensioen. Volgens sommigen*) geeft dit artikel, naar de letter opgevat, niet de minste zekerheid van pensioen. Professor Mr. Kleintjes zegt ervan: „Niet gaarne zou ik deze opvatting onderschrijven, daar ik in de woorden van gemeld artikel „de ambtenaren worden op pensioen gesteld” het gebod van den wetgever lees, om degenen, die den lande gediend hebben een pensioen toe te kennen. Welke voorwaarden vervuld moeten worden, opdat de ambtenaar een pensioen van een zeker bedrag verkrijge, dat laat de wetgever (van het R.R.) ter nadere bepaling aan een der wetgevers voor Indië over.” Zeker is, dat den Indiischen ambtenaren tot nog toe geregeld hun pensioenen zijn toegekend. Deze materie is echter bij Koninklijk Besluit geregeld (10 April 1881, vaak gewijzigd) en nu zou men met het oog op een niet denkbeeldig gevaar van overrompeling van Indië, de pensioenquestie gaarne bij wet zien vastgesteld, omdat dan een eventueele andere bezitter dezer gewesten meer moreel verplicht zou zijn ook de uitkeeringen der pensioenen over te nemen. In dezen worden thans zoowel in het moederland als in Indië door vereenigingen van Indische ambtenaren en officieren de noodige stappen gedaan tot het verkrijgen van bepalingen, die tot verzekering der pensioenen leiden. Men vergete niet, dat hier noch een pensioenraad, noch een apart pensioenfonds bestaat.

Onderstand. Een koninklijk besluit van 9 Maart 1904 houdt nog bijzondere regels in voor het uitkeeren van gelden aan enkele categorien van uit den dienst ontslagen burgerlijke ambtenaren, o.a. predikanten en roomsch katholiek geestelijken. Men noemt deze uitkeering *onderstandsverleening*. Zij is een andere naam voor eene pensioenbetaling, omdat óf de vigeerende bepalingen omtrent pensioen voor hen niet gelden, óf de hierbedoelde ambtenaren niet voor pensioen in aanmerking komen.

*) Margadant.

VIII. Wetgeving.

De legislatieve arbeid voor Ned. Indië is wel verdeeld. Wij kennen niet minder dan vier wetgevers voor deze gewesten en — naar gelang de makers der wettelijke producten andere personen of instellingen zijn, is eene onderscheiding in titulatuur op te merken. Het volgende lijstje geeft daarvan een overzicht:

<i>wetgever.</i>	<i>naam van het wettelijk product.</i>
1. Koning en Staten-Generaal.	1. Wet.
2. Koning.	2. Koninklijk besluit.
3. Gouverneur-Generaal + R.v.I.	3. Ordonnantie ¹⁾ .
4. Koning en Gouverneur-Generaal. + R. v. I.	4. <i>Kroon</i> ordonnantie.

Onder den collectieven naam van algemeene verordeningen duidt het R. R. in art. 34 de eerste drie wettelijke regelingen aan. In rang volgen ze aldus: wet — koninklijkbesluit — kroonordonnantie — ordonnantie. Wij gaven ze hierboven niet in deze volgorde, omdat het R. R. van kroonordonnantie niet spreekt. Toch is het noodig te weten, welke der regelingen den voorrang boven eene andere wordt toegekend, daar in 't algemeen de materie, behandeld in een bindenden regel van hoogere orde, niet meer geregeld mag worden door eene van lagere rang.

De naam „algemeene verordening” zou licht omschreven kunnen worden door eene verordening, die algemeen geldt, dus voor het gansche gebied ²⁾ van Ned. Indië. Wij zagen reeds onder „Grondgebied”, dat wij dit niet kunnen zeggen en verwezen naar lid 2 van art. 27 R. R. Daarom moet het woord algemeen worden opgevat in den zin van: uitgaand van het centraal gezag.

Koning en Staten-Generaal als wetgever, m. a. w. de wetgevende macht in Nederland, ontleenen hun bevoegdheid tot het stellen van bindende regelen eenvoudig aan de grondwet, want zooals wij op pagina 152 zagen, moet 1° het R. R. bij wet worden vastgesteld, moet 2° het muntstelsel bij wet worden geregeld,

¹⁾ Men gelieve te onderscheiden; eene *ordonnantie* en een *gouvernements-besluit*. Beide worden gemaakt door den G.G., al of niet in samenwerking met den R.v.I. De eerste betreft alleen *wetgeving*, het laatste alle andere regelingen.

²⁾ Vergelijk: algemeen wetboek = geldend voor het heele rijk (art. 150 Gw.)
algemeene geldmiddelen = Rijksgeldmiddelen (art. 63. Gw.)

kunnen 3° andere onderwerpen, Indië betreffend, door de wet worden geregeld, zoodra de behoefte daaraan blijkt te bestaan, moet 4° de wet de wijze van beheer en verantwoording der geldmiddelen regelen.

Het derde is wel het voornaamste, want nu kan de wetgever desnoods alles regelen, wanneer hij nl. maar uitmaakt, dat het tijdstip van de behoefte tot het uitvaardigen van eene wet is aangebroken. De wetten voor Indië zien dus op dezelfde wijze het licht, als die in het moederland, maar — zij zijn pas dan verbindend, wanneer er in uitgedrukt staat, dat zij voor Indië gelden (art. 122 Gw.).

Zoodoende, zijn de wetten met het oog op het gebied, waarvoor ze moeten gelden, in drieën te verdeelen:

1° Wetten, die alleen voor Nederland gelden: kieswet — leerplichtwet — gemeentewet — provinciale wet.

2° Wetten, die alleen voor Indië gelden: R. R., Comptabiliteitswet, Ind. mijnwet, wetten, inhoudende overeenkomsten met de Billitonmaatschappij, de Ned. Handelsmaatschappij, de Ned. Ind. Spoorwegmaatschappij.

3° Wetten, die èn voor Nederland, èn voor Indië gelden: Wet op het Nederlandschap, *) op het Ned. Onderdaanschap, Auteurswet van 1912, Zedelijkheidswet.

De Koning als wetgever. De macht van den Koning om bindende regels voor Indië te maken is een overblijfsel van zijne vroegere onbepaalde macht over de Koloniën. Onder de werking van de grondwet van 1815 toch regeerde de Koning „bij uitsluiting” over de koloniën, d.w.z. bij uitsluiting van ieder ander, dus ook van de Staten-Generaal. Hij was toen opperbestuurder in den volsten zin des woords.

In art. 20 en vervolgens van het R. R. wordt herhaaldelijk gesproken van de bevoegdheid des Konings tot legislatieven arbeid. Nu eens blijkt, dat een koninklijk besluit kan voorzien in een geval (art. 20), dan weer dat een bepaalde regeling aan den Koning kan zijn voorbehouden (art. 21), verder dat de G. G. moet handelen onder nadere goedkeuring des Konings (art. 24). Ook wordt er gesproken van koninklijke bevelen (art. 23). Het lijkt dus geen twijfel, of de Koning is bevoegd

*) Echter nooit in Indië afgekondigd. Redenen, die sommigen doen aannemen, dat zij niet geldt voor Indië. Anderen beweren, dat dit niet noodig is, daar in art. 107 R. R. verwezen wordt naar de wetten van het Koninkrijk.

tot wetgeving; onder deze beperking evenwel, dat hij niet zal mogen regelen:

- 1° Hetgeen reeds door de wet geregeld is;
- 2° Hetgeen door de wet *moet* worden geregeld (Zie grondwet);
- 3° Hetgeen door den G. G. moet worden geregeld, overeenkomstig art. 57, 71 lid 2. 7) lid 2 en 3 van het R. R.

Wij zagen reeds, dat de regelingen, door den Koning voor Indië gemaakt, Koninklijke besluiten heeten. Men onthoude nu echter, dat daaronder ook algemeene maatregelen van bestuur kunnen vallen (zie art. 75 Gw.), doch het Indisch staatsrecht kent dezen term niet.

De G. G. als wetgever. Dat ook hij bindende regelen moet kunnen maken, ligt voor de hand, als wij bedenken, dat de personen, die deel uitmaken van de wetgevende macht in patria van locale koloniale toestanden en verhoudingen zelden goed op de hoogte zijn. Daar Indië zelf nog politiek onmondig is en geen afgevaardigden naar de Volksvertegenwoordiging mag zenden, worden dus de zuiver Indische belangen wel eens bij de wetgeving in 't moederland over 't hoofd gezien ¹⁾. Er moet dus hier een macht zijn, die, met het oog op den snellen ontwikkelingsgang, met veranderde omstandigheden rekening kan houden. Daarom is nu aan den G. G. in art. 20 R. R. ook wetgeving opgedragen. Korthedshalve het volgende hierover. De bevoegdheid van den G. G. tot het maken van bindende regelen kunnen wij verdeelen in 1° eene gewone regeling en 2° eene buitengewone regeling.

Gewone regeling. Hieromtrent valt op te merken, dat de G. G. niet mag regelen, wat reeds door eene hoogere macht *is* geregeld, of nog geregeld moet worden, of waartoe hij niet gemachtigd is door den Koning. En, opdat hij zich hieraan houde, gewaagt het R. R. zoo dikwijls van „alles met inachtneming van 's Konings bevelen”, moet hij de bepalingen van het R. R. ter harte nemen (art. 20) en is de Raad van Indië een waarborg voor een en ander, want daarmee moet hij in zake wetgeving overeenstemmen.

De af te leggen weg van eene toekomstige ordonnantie is nu de volgende. Gewoonte is, dat de G. G. het initiatief neemt. De ontwerp-ordonnantie wordt door een hoofd van een departement van algemeen bestuur in elkaar gezet. Dit zendt het ontwerp naar den G.G., die het door de Algemeene Secretarie doet zenden

¹⁾ Zelfs z.g.n. Indische specialiteiten in de Kamer geven meermalen blijk, dat Indië hen te snel ontgroeit.

naar den Raad van Indië. Daarop volgt schriftelijke gedachtenwisseling tusschen G. G. en R. v. I. Stelt de laatste wijzigingen voor, dan kunnen zich drie gevallen voordoen:

- 1° Vereenigt de G. G. zich met die wijzigingen, dan is er overeenstemming.
- 2° Is dit niet het geval en wordt er geene vergadering van den R. v. I., door den G. G. voorgezeten, gehouden, en wil de G. G. doorzetten, dan roept hij de hulp des Konings in.
- 3° Oordeelt de G. G., dat langer verwijl de veiligheid of de rust van Ned. Indië of andere gewichtige belangen zou in gevaar brengen, dan is hij bevoegd—zonder de uitspraak af te wachten—de door hem noodig gekeurde maatregelen op eigen gezag en verantwoordelijkheid te nemen. Maar, voordat hij hiertoe overgaat, deelen de G. G., de vice-president en de leden van den R. v. I. elkander schriftelijk hun gevoelens mee. Daarna vindt opnieuw eene beraadslaging in den raad plaats, waarbij de G. G. aanwezig moet zijn, voorzitter is, *meestemt* en bij staking beslist. (lees art. 30 R. R. in zijn geheel). Zelfs moeten de leden met eene zending op Java en Madoera belast en dus afwezig, voor deze beraadslaging, op bevel, weer naar Batavia terugkeeren, ten einde tegenwoordig te zijn (art. 36 R. R.). Wordt op deze wijze, dus langs een omweg, toch nog overeenstemming verkregen, dan komt de maatregel in den vereischten vorm tot stand. Zoo niet dan is de G. G. thans alleen tot handelen bevoegd.

Buitengewone regeling. Hierin wordt voorzien door de artt. 21 en 43 R. R., zoodat wij kunnen onderscheiden: *a* eene buitengewone bevoegdheid in dringende omstandigheden en *b* hetzelfde in geval van oorlog of opstand. Wat *a*. aanbelangt heeft de G. G. 1° het recht, om algemeene verordeningen vast te stellen omtrent onderwerpen, waarvan de regeling door eene hoogere macht moet geschieden, zoolang die regeling niet heeft plaats gehad. De regeling komt dan tot stand onder nadere goedkeuring dier hoogere macht, 't zij Staten-Generaal of Koning, naar gelang op het gebied van wet of Koninklijk besluit is getreden; 2° het recht om voor geheel Indië of bepaalde gedeelten er van bij algemeene verordening wetten geheel of gedeeltelijk buiten werking te stellen (art. 23 R. R.), alsook koninklijke besluiten (art. 24 R. R.), beide weer onder nadere goedkeuring van Volksvertegenwoordiging of kroon.

Wat *b* betreft: In geval van oorlog of opstand neemt de G. G. de maatregelen, die hij in 't belang van Ned Indië noodzakelijk acht, ook de zoodanige, waartoe anders 's Konings machtiging wordt vereischt. Bepaaldelijk heeft hij alsdan de macht om Ned. Indië geheel of gedeeltelijk in staat van oorlog of beleg te verklaren, wetten en bepalingen van dit reglement (= R. R.) te schorsen en autoriteiten op te heffen. (art. 43 R.R.)

Koning en G. G. wetgever. Zooals uit het lijstje op pag. 174 te zien is, betreft deze wetgeving eene gemeenschappelijke samenwerking van de kroon en den G. G. In den regel heeft de samenwerking op de volgende wijze plaats: Het initiatief gaat veelal van den G. G. uit. Zijne bedoelingen omtrent een of ander te regelen onderwerp zendt hij aan den Minister van Koloniën. Deze brengt het voor bij den Koning, die dan machtiging geeft tot het vervaardigen van een ontwerp-kroonordonnantie. Dit ontwerp nu wordt den G. G. toegezonden, die het naar omstandigheden formuleert in den geest van 's Konings voorschrift. Is bedoeld ontwerp door hem tot ordonnantie verheven, dan volgt nog de koninklijke goedkeuring. Welk nut heeft nu die inmenging van het opperbestuur? Dit, de macht, die eene verordening maakt, is ook de macht, die haar kan wijzigen, intrekken of vernietigen. Opvolgende gouverneurs-generaal, de inzichten hunner voorgangers niet deelende, kunnen nu geneigd zijn een dergelijke verordening bijv. te wijzigen. Zonder de medewerking van den Koning zal dit nu niet gaan.

Eene kroonordonnantie herkent men gemakkelijk, doordat daarbij in het Staatsblad vermeld wordt: „gebruik willende maken van de machtiging hem (= G. G.) verleend”, óf „uitvoering gevende aan de machtiging enz.”

Wetgeving voor de onderdeelen van Indië.

Gelijk in Nederland de provinciale- en gemeente-, alsook de waterschapsbesturen de bevoegdheid bezitten *voor hun gebied* algemeen bindende regels te maken—verordeningen genoemd—, zoo is ook voor onderdeelen van het grondgebied van Indië telkens eene macht aan te wijzen, die regelend kan optreden.

¹⁰ Ambtenaren met het hoogste gewestelijke gezag bekleed; dus; óf Gouverneur, óf Resident óf Assistent-Resident (alleen van Billiton).

2° Gewestelijke en plaatselijke raden, samen locale raden genoemd.

3° Inlandsche gemeenten, dessa's.

Een hoofd van gewestelijk bestuur als wetgever ontleent die bevoegdheid aan art. 72 R. R., waar staat, dat zoo iemand reglementen en keuren van politie maken en straf bedreigen mag op overtreding daarvan, overeenkomstig regels bij algemeene verordening te stellen. De reglementen en keuren loopen vooral over: openbare orde, zedelijkheid en gezondheid, bijv: regelingen over het rijtuigverkeer, over 't schoonhouden der erven, over het weren van bepaalde vruchten op passars in tijden van epidemie. Deze reglementen en keuren mogen echter niet worden afgekondigd — en bijgevolg zijn zij niet verbindbaar — zoolang niet de Directeur van Justitie ze goedgekeurd heeft. Loopen de meeningen van den laatste en het betrokken bestuurs-hoofd te zeer uiteen, zoodat tot geene definitieve oplossing te besluiten valt, dan beslist de regeering over de aangelegenheid. Wordt het onderwerp door eene hoogere macht geregeld, dan vervalt het reglement of de keur.

De locale raden als wetgevers. Deze zien zich in art. 68 c R. R. het recht tot wetgeving toegekend en wel over:

1° De heffing van belasting ter versterking der eigen middelen van hun gebied.

2° De persoonlijke diensten van Inlanders, maar alleen bij overdracht door den G. G., daar deze materie volgens art. 57 R. R. aan hem is opgedragen. Zoo'n overdracht is dan ook nog niet verschenen.

3° Onderwerpen, die ingevolge voorschriften van algemeene verordeningen door den G. G. of een gewestelijk bestuurs-hoofd zijn te regelen, doch bij ordonnantie aan den Raad ter regeling zijn overgedragen.

4° Reglementen en keuren van politie met strafbedreiging, mits zij door den G. G. bij ordonnantie aan hen zijn overgedragen.

Waar locale raden zijn, is de wetgevende bevoegdheid der gewestelijke bestuurshoofden overgedragen aan die locale raden. De bestaande residentskeuren blijven gelden, doch kunnen worden ingetrokken door de locale raden.

5° Nog andere onderwerpen, in verband met art. 68 lid 2 R. R. indien nl. de G. G. zulks bepalen wil.

6°. Onderwerpen, die de belangen van dat gebied betreffen, mits geene bepalingen inhoudende omtrent hetgeen reeds bij algemeene verordening is geregeld. (art. 12 D. B.).

Alle hierboven vermelde regelingen geschieden onder toezicht van den G. G. en gelden voor het gebied, waarvoor de gewestelijke- of plaatselijke raad in het leven is geroepen.

De wettelijke producten der raden noemt men *verordeningen*. De G. G. kan ze *schorsen* (voor niet langer dan een jaar), wanneer ze met een algemeene verordening of met het algemeen belang strijden. Ook kan hij ze *vernietigen*.

Hoe komt zoo'n verordening tot stand? Dit is te vinden in de locale raden ordonnantie (L.R.O.). Het ontwerp kan zoowel van den voorzitter, thans hier en daar burgemeester, als van de raadsleden uitgaan (initiatief). Die ontwerpen moeten gepubliceerd worden. De leden hebben het recht van amendement. Eene volstreekte meerderheid beslist voorts over de al of niet aanneming. Bij eene locale-strafordeening echter moet vóór de afkondiging de Directeur van Justitie zijn goedkeuring er aan hechten. Doet hij zulks, dan wordt zij door hem in de Javasche Courant geplaatst.

Inlandsche gemeenten als wetgevers. Hiervoor wordt verwezen naar art. 71 lid 2 R. R. Aan hen wordt nl. de regeling harer huishoudelijke belangen gelaten, met inachtneming der van den G. G. of het gewestelijk gezag uitgegane verordeningen. Als onderwerpen kunnen wij noemen: dessadiensten, voor onderhoud van langgars, dessaweiken, verdeling van communalen grond. Hierbij treedt vooral het adatrecht op den voorgrond.

De locale raden kunnen rechtens niet ingrijpen in de regelingen der dessa's. Dat het hier en daar toch gebeurd is, ligt in de omstandigheid, dat de Inlandsche gemeente accoord ging met den raad, en ook dat, tot voor korten tijd, 's raads voorzitter een B. B. ambtenaar was, tevens hoofd van gewest of afdeeling, waarin die Inlandsche gemeente lag.

IX. Afkondiging.

Omtrent doel en redenen der afkondiging wordt verwezen naar de afkondiging der wetten in Nederland. Zagen wij, dat daarvoor in patria de minister van Justitie verantwoordelijk is, hier in Indië rust de volledige aansprakelijkheid op den G. G. En omdat hij strafbaar is, wanneer hij uitvoering geeft of doet geven aan

koninklijke besluiten of beschikkingen, waarvan hem de uitvoering niet door den minister van kolonien is opgedragen (art. 38 onder 2° R. R.) moet de G. G. bij *wetsafkondiging* op de *uitvaardiging* wachten, d.i. de verklaring, dat de wet op de vereischte manier tot stand gekomen en gelijkloidend is aan het origineel. Tegelijkertijd ontvangt de G. G. de wet en de opdracht tot afkondiging in het Indisch Staatsblad. De *wijze* en de *vorm* der afkondiging staan te lezen in de artt. 31 en 32 R. R. De G. G. geeft last tot afkondiging aan den algemeene secretaris of een gouvernements secretaris, die haar „waarmerkt”.

Bij een *Koninklijk besluit* geschiedt de afkondiging evenzoo, alsook bij eene *ordonnantie*; in 't laatste geval zonder bepaalde koninklijke uitvaardiging en onder een ander formulier (zie art. 33 R. R.) Bij eene *kroonordonnantie* drukt de zorg der afkondiging eveneens op den G. G., doch er moet nu vermeld worden of de kroon de machtiging vooruitgaf, dan wel nadere goedkeuring achteraf verleende. Vandaar de toevoeging: „dat hij (= G. G.) uitvoering willende geven” of: „onder nadere goedkeuring der Koningin”. Het afkondigingsformulier is ook hier vermeld in art. 33 R. R. Omtrent den termijn van afkondiging van de algemeene verordeningen bestaat geen voorschrift. Regel is: Zoo spoedig mogelijk.

De vier genoemde wettelijke producten treden in werking: 1° Op Java en Madoera, op den dertigsten 2° op de Buitenbezittingen, op den honderdsten dag, nadien der dagteekening in het staatsblad, waarin de afkondiging plaats vond. (art. 31 R. R.)

De legislatieve producten der gewestelijke bestuurshoofden worden door deze afgekondigd in de Javasche Courant. Het tijdperk van inwerking treding is gelijk boven vermeld omtrent de algemeene verordeningen, maar—te rekenen van de eerste plaatsing in de Javasche Courant. De strafverordening wordt, zooals wij reeds opmerkten door den Directeur van Justitie afgekondigd.

De *locale* verordeningen worden, ook zonder voorgeschreven termijn, maar gewoonlijk zoo spoedig mogelijk, afgekondigd of door 's Raads voorzitter, of door den Directeur van Justitie, of door de Regeering, naar gelang van de materie, waarover de verordening loopt (men zie onder De Locale Raden als wetgever). De verbintenis gaat ook hier in op den dertigsten of honderdsten dag. Dit lijkt vreemd, doch men bedenke, dat de Javasche Courant te Batavia verschijnt.

X. Uitvoering.

Onder het opschrift: „Uitvoerende macht” zijn voor Nederland de attributen der koninklijke macht behandeld. Gelijkijdig werd voor ieder attribuut, voor zoover mogelijk, de bevoegdheid van den G. G. daaronder vermeld. Wij volstaan dus met daarheen te verwijzen. De opsomming dier bijzondere rechten van den G. G. vindt men ten overvloede nog onder het opschrift: De Gouverneur-Generaal en wel daar, waar wij 't hadden over de „bevoegdheden”.

IX. Financien.

Onder dit opschrift hebben wij gewag te maken van 1° de financiën van Indië, 2° van de locale ressorten, 3° van de Inlandsche gemeenten en 4° van de zelfstandige rijken, terwijl ook de vroeger beloofde Algemeene Rekenkamer eene beurt krijgt.

Geldmiddelen van Indië. In 't R. R. is hierover niet veel te vinden; men leze art. 66. Wij zullen ons licht moeten opsteken bij de Indische Comptabiliteitswet (= Cptsw.), eene wet, uitdrukkelijk door de grondwet van 1848 geëischt en dientengevolge in 1864 tot stand gekomen onder den officieelen titel van: Wet tot regeling van de wijze van beheer en verantwoording der geldmiddelen van Ned. Indië. Zij werd, met het oog op de rechtspersoonlijkheid van Indië belangrijk gewijzigd in 1912. Zodoende vindt men er thans de erkenning in, dat Indië een rechtspersoon is, die of door den G. G. of door den Minister van kolonien wordt vertegenwoordigd. De eigendommen, baten en lasten van Ned. Indië zijn gescheiden van die van Nederland; Ned. Indië is dus financieel zelfstandig en kan leeningen aangaan, zooals voor het eerst bij de wet van 5 Maart 1915 geschied is, nl. een bedrag van 62¹/₂ millioen gulden.

Tot 1903 bestond voormelde scheiding der financiën niet, tengevolge van de artt. 4 en 28 Cptsw. (thans vervallen). Deze hielden in, dat de bijdragen van Ned. Indië aan de middelen tot dekking van 's rijks uitgaven op hoofdstuk I der Indische begrooting (dit betreft uitgaven in Nederland) zouden worden uitgetrokken en dat de in 's Rijks schatkist overgebrachte gelden, voor zoover ze niet noodig waren om de uitgaven voor Indië te bestrijden in mindering zouden worden gebracht van dat op hoofdstuk I geraamde bedrag.

Ten einde te kunnen motiveeren, dat Nederland eene bijdrage van Indië kon eischen, had eerstgenoemde eene schuld op Indië gelegd voor de gezamenlijke uitgaven, die sedert den overgang van de Compagnie

naar den Staat gedaan waren voor Insulinde. De rente daarvan bedroeg f9.800.000; zij is de eigenlijke Indische bijdrage. Werd er meer betaald, dan heette dat meerdere eene wisselvallige bate in tegenstelling met de jaarlijks uit te keeren rente, die vaste bijdrage genoemd werd. Die wisselvallige baten hebben Nederland ten zegen gestrekt: het legde er een groot spoorwegnet van aan. Ja, nadat de hoofdschuld en de interest afgelost en betaald waren, bleven de „baten” doorvloeien, zelfs bij de invoering der Cptsw. Toen verviel echter de splitsing in beide soorten bijdragen en vermeldde de begrooting enkel: Indische Bijdrage. Daar na de uitbreking van den Atjeh oorlog, alsook door de daling van de koffieprijzen, het er in Indië op financieel gebied minder rooskleurig ging uitzien, hielden eindelijk de baten op, zoodat na 1878 de Indische Bijdrage steeds pro memorie voorkomt. Deze memoriepost verdween in 1903 en meteen werden de art. 4 en 28 Cptsw. ingetrokken. In 1912 kwam de financieele scheiding. Lees art. 1 Cptsw.

Begrooting. Al dadelijk dient opgemerkt, dat de Indische begrooting niet valt onder het XI° hoofdstuk van de Staatsbegrooting, nl. Kolonien, want hieronder vallen slechts de uitgaven van het departement van kolonien in Den Haag, ergo: gebouw, onderhoud ervan, personeel enz. De Indische begrooting is een *budget op zich zelf*. Zij wordt verdeeld in de volgende vier hoofdstukken:

I Uitgaven in Nederland		III Uitgaven in Indië
II Middelen in Nederland		IV Middelen in Indië

De samenstelling ervan geschiedt aldus:

I en II worden opgemaakt op het departement van kolonien te 's Gravenhage;

III en IV te Batavia, door het departement van Financiën, dat van elk ander departement de noodige gegevens ontvangt.

Alle vier worden door de Staten-Generaal vastgesteld.

In het begin van het jaar behoort de G. G. eene vergadering van den R. v. I. te beleggen, waarin hij advies vraagt omtrent de begrooting (art. 28 R. R.). De vergadering wordt ook bijgewoond door de directeuren en chefs der departementen van algemeen bestuur. De dan opgemaakte ontwerp-begrooting wordt naar den minister van kolonien gezonden, die haar in de Kamer moet verdedigen. De minister van koloniën telegrafeert in den regel de maxima bedragen vooruit naar Buitenzorg.

De Indische begrooting wordt ook den derden Dinsdag in September bij de opening der zitting van de Staten-Generaal aangeboden (art. 8 Cptsw.). Zij wordt vóór de anderen behandeld. Eenmaal tot wet verheven, moet de G. G. haar

dadelijk na ontvangst afkondigen, omdat, als regel, de begrooting op 1 Januari in werking moet treden. Komt ze niet voor den aanvang des jaars tot stand of is ze op dien datum niet afgekondigd, dan strekt, totdat de afkondiging heeft plaats gehad, de begrooting van het vorig jaar tot grondslag van het beheer voor het alsdan aangevangen dienstjaar.

Omtrent de inrichting der begrooting nog het volgende. Zij bestaat, evenals de Hollandsche uit drie papieren te weten: het eigenlijke wetsontwerp, de memorie van toelichting, den uitgewerkten en toelichtenden staat. Allen doen denzelfden dienst, als onder Holland is aangegeven; dus ook hier drie artikelen, ook hier de dubbele bestemming van den post (hier onderafdeeling genoemd) onvoorziene uitgaven, ook hier memorieposten. Supplétoire begrootingen komen voor Indië eveneens voor.

Volgens art. 23 Cptsw. heeft de G. G. het algemeen bestuur van 's Lands gelden en eigendommen in Indië. Het beheer daarvan draagt hij over aan ambtenaren, verdeeld in *ordonnateurs* en *comptabelen*. De eersten zijn bevoegd tot het aangaan van schulden ten laste van den lande. Hieronder verstaat men het verevenen (= het als wettig erkennen na beoordeeling en onderzoek) van de vordering en het betaalbaar stellen daarvan. Zij „ordonnanceeren” dus de uitgaven op de rekenplichtigen (= comptabelen). Doen de eersten dus de uitgaven, de laatsten hebben het geldelijk beheer; het zijn hier de algemeen-ontvangers. Zij ontvangen, bewaren, betalen of leveren 's lands gelden of goederen af.

In patria is alleen de minister van koloniën ordonnateur. Hij laat mandaten verstrekken op de rijksbetaalmeesters, voorzien van de handteekening van den secretaris-generaal van het departement van koloniën. In Indië zijn ordonnateurs de departementshoofden, daartoe gemachtigd door den G. G. Hunne mandaten gelden voor alle landskassen. Als hulpordonnateurs komen de gewestelijke bestuurshoofden voor, uitgezonderd voor Batavia, en zelfs hier en daar de hoofden der afdeelingen. Hunne mandaten zijn slechts geldig binnen het betrokken gewest. Een mandaat wordt hier ook ordonnantie genoemd. (Stsbl. 1910: 312). De departementen Oorlog en Marine hebben nog bijzondere voorschriften op te volgen.

Algemeene Rekenkamer. Reeds ingesteld onder het bewind van Daendels, verving Raffles haar door een accountant-general, maar in 1816 na de overname dezer kolonien van de

Engelschen door de Commissarissen-generaal Elout, Buyskes en Van der Capellen, werd de algemeene rekenkamer weder hersteld en is sindsdien, ofschoon gewijzigd, in stand gebleven.

Samenstelling. Art. 66 R. R. gebiedt, dat de samenstelling der Kamer en hare instructie door den Koning worden vastgesteld in overeenstemming met de Cptswet. Zoo schrijft dan art. 50 der laatste wet voor, dat de algemeene rekenkamer in Indië moet bestaan uit een voorzitter en zes leden. Zij moeten Nederlander zijn en den vollen ouderdom van dertig jaren hebben bereikt. Examen- of andere eischen zijn ook hier weer niet gesteld. Zij worden door den Koning benoemd en ontslagen (art. 51 Cptsw.), de president op voordracht van den minister-raad. Deze wijze van benoeming maakt, dat zij onafhankelijk staan tegenover de Indische regeering, op wie zij contrôle in zake het financieel beheer moeten uitoefenen. Gewoonlijk zien wij de inspecteurs van financiën promotie maken tot lid van de rekenkamer. Is er in eene open gevallen plaats te voorzien, dan dient de R. v. I. eene aanbeveling aan den Koning in. De G. G. als gecontroleerde oefent hier dus niet den minsten invloed uit. Omdat hier sprake is van eene aanbeveling, kan de Koning dus buiten de hem gezonden lijst òm kiezen, 't geen ook wel voorgekomen is. Vreemd is het echter, dat de G. G. wel in eene benoeming kan voorzien, wanneer er gelijktijdig meer dan eene vacature bestaat (art. 51 lid 4 Cptsw.).

Verbodsbepalingen. Hiervoor geldt nagenoeg hetzelfde, als hetgeen vermeld is voor den R. v. I. (zie art. 52 Cptsw.).

Ontzetting uit hun ambt kan plaats vinden:

- 1° wanneer zij tot gevangenis of zwaardere straf veroordeeld zijn; niet bij boete.
- 2° wanneer zij verklaard zijn in staat van kennelijk onvermogen of wegens schulden zijn gegijzeld.
- 3° bij wangedrag of onzedelijkheid (art. 53 Cptsw.).

Ontslag vindt plaats:

- 1° na eigen verzoek;
- 2° op vijf en zestigjarigen leeftijd;
of kan worden gegeven:
- 1° bij aanhoudende ziels- of lichaamsgebreken, waardoor zij hun ambt niet behoorlijk kunnen waarnemen;
- 2° als zij onder curateele zijn gesteld;

- 3° als zij bij het eindigen van hun verloftijd niet zijn teruggekeerd;
 4° Wanneer zij de voor hen in art. 52 bepaalde verbodsbe-
 palingen overtreden.

Het **schorsen** van voorzitter of leden der algemeene reken-
 kamer kan ook voorkomen; lees art. 57 Cptsw.

Zij **staan te recht** voor het Hooggerechtshof van Ned.
 Indië, nl. voor misdrijven en overtredingen, gedurende den
 tijd, dat zij in de bediening van hun ambt zijn. Bij ambts-
 misdrijf kan alleen de G. G. machtiging tot vervolging geven.
 Ook kunnen zij alleen op zijn last gevangen genomen worden;
 uitgezonderd in geval zij op heeterdaad betrapt zijn.

De Algemeene Rekenkamer heeft haar zetel te Batavia.
 Aan de instelling is een secretaris toegevoegd, die door den
 G. G. wordt benoemd.

Werkkring. De algemeene rekenkamer in Indië is belast
 met het toezicht over het beheer van 'slands geldmiddelen en
 goederen in zijn geheelen omvang. Alzoo strekt haar taak zich
 zoowel over: *a.* het administratief, als *b.* het geldelijk beheer, uit.
a. De contrôle op het eerste betreffende de *ontvangsten* houdt
 in, dat de inkomsten verantwoord worden en dat bij de
 invordering ervan geene nalatigheid of verzuim van hetgeen
 den lande toekomt heeft plaats gehad. De contrôle op de
uitgaven is het toezicht op de ordonnateurs en hierbij heeft de
 rekenkamer uit te maken of de uitgave *rechtmatig* is geschied.
 Zooals wij weten kan de contrôle op de uitgaven preventief of
 repressief plaats hebben. Beide komt in Indië voor; men leze nl.
 art. 45 Cptsw., waar door den G.G. machtiging verleend wordt
 in bepaalde gevallen het preventieve stelsel voor te schrijven.

De contrôle op de uitgaven strekt zich uit tot het onderzoek:

- 1° of de betrokken begrootingspost toereikend is;
 2° of de aard der uitgave met de omschrijving van den post
 overeenkomt;
 3° of er geen vermenging van fondsen over meerdere dienstjaren
 heeft plaats gehad of geen vermenging van afdelingen;
 4° of de overgelegde bewijsstukken goed zijn.

Bij ontdekking eener onregelmatigheid is de rekenkamer
 verplicht zulks aan den G. G. te rapporteeren.

- b.* Het toezicht op het financieel beheer is de contrôle op
 de comptabelen. Deze moeten daarom eenmaal 'sjaars
 rekening en verantwoording afleggen.

Geldmiddelen der Locale Ressorten.

Met locale ressorten worden bedoeld de gewestelijke en gemeenteraden. Daar zij in hunne gebieden de huishouding hebben te behartigen, spreekt het vanzelf, dat ze ook over gelden moeten beschikken. De uitdrukkelijke toekenning van financiën aan deze ressorten moeten wij niet in de Cptswet, doch in art. 68a lid 1 R. R. zoeken. Die toewijzing van gelden heeft plaats bij ordonnantie; zij is van 18 Dec. 1908. Ook is het locale ressort een rechtspersoon met een eigen vermogen; vertegenwoordiger in en buiten rechten is de voorzitter van den raad (art. 22 L. R. O.).

De begrooting der uitgaven en ontvangsten wordt vastgesteld door den raad, terwijl de overheid haar goed- of afkeurt in haar geheel. De goedkeuring geschiedt:

- 1° De begrooting van den gewestelijken raad door den G. G. Bij onthouding van goedkeuring moet de R. v. I. gehoord worden.
- 2° De begrooting van den gemeenteraad door den gewestelijken raad, binnen wiens gebied de gemeenteraad is gelegen.
- 3° De begrooting der gemeenteraden van Padang, Medan, Palembang, en Makassar door het gewestelijk bestuurshoofd, omdat die gewesten niet gedecentraliseerd zijn.

Onder 2° en 3° is bij weigering nog de beslissing in te roepen van den G. G., den R. v. I. gehoord. 't Zij deze nu de begrooting goedkeurt of weigert, steeds moet er een met redenen omkleed besluit over uitgebracht worden, opdat het betrokken ressort wete, op welke gronden dat besluit genomen is. Bij goedkeuring strekt dit besluit tot richtsnoer voor den gewestelijken raad of bestuurshoofd, bij weigering voor den gemeenteraad.

De begrooting wordt samengesteld door den Voorzitter van den Raad; de laatste stelt haar echter vast en wel in eene openbare vergadering. Zij moet gereed zijn uiterlijk 30 September als de G. G. haar moet goedkeuren, anders 31 October. Deze verschillende data zijn aangegeven, omdat de assistent-residenten ook lid zijn van den gewestelijken raad en dus op hetzelfde tijdstip geen twee begrootingen kunnen opmaken; vele hunner zijn immers voorzitter van een gemeenteraad.

Om te kunnen werken is *bekendmaking* der begrooting noodig. Over de wijze, hoe dit zal geschieden beslist de raad zelf. Plaatsing in de Javasche Courant is dus niet noodig. Is ze echter niet vóór 1 Januari bekend, of niet goedgekeurd, dan geldt voorloopig die van het vorige jaar.

De Voorzitter van den raad is belast met het administratief beheer. Volgens art. 72 lid 2 L. R. O. neemt hij daarbij meestal het preventieve stelsel in acht.

Met het geldelijk beheer kunnen belast zijn:

- 1° of algemeene ontvangers, aan wie dat beheer wordt opgedragen door den G. G. (art. 62 L. R. O.).
- 2° of eigen kashouders, door den raad benoemd (art. 44 L. R. O.).
- 3° of ambtenaren, door den raad aangesteld voor een onderdeel van den dienst.

Eene commissie voor de financiën houdt toezicht op de onder 2° vermelde kashouders, terwijl de ambtenaren onder 1° en 3° worden nagegaan door de inspecteurs van financiën. De gecontroleerden zijn echter alle verantwoording schuldig aan den raad.

Geldmiddelen der Inlandsche gemeente. Voor Java en Madoera is voor het beheer van de inlandsche gemeenten—*desa's*—in de gouvernementlanden eene algemeene verordening van 1906. Daarin staat, dat het *desa*hoofd voor een goeden gang van zaken op financieel gebied heeft te zorgen en wel overeenkomstig regels, die het gewestelijk bestuurshoofd daaromtrent stelt. Een gemeentebegrooting behoeft de *desa*bestuurder echter niet op te maken.

Geldmiddelen der Zelfbesturende landschappen. In de kassen der zelfbesturende landschappen vloeien: belastingen, afkoopsommen voor heerdiensten, boeten e. a. Deze inkomsten worden onder toezicht en leiding van het Gouvernement gebruikt ten bate van land en volk zelf. Regelingen daarover vindt men in dezoogenaamde „gewestelijke beheersreglementen”. Wij stippen er het volgende uit aan: Het zelfbestuur maakt ieder jaar eene begrooting op van ontvangsten en uitgaven onder leiding van een plaatselijk besturende ambtenaar. Het hoofd van het gewest stelt die begrooting vast. Eén post, vastgesteld door de regeering zelve, houdt eene bijdrage in van de algemeene bestuurskosten. Het administratief beheer van de uitgaven is opgedragen aan beheerders of administrateurs, meestal assistent-residenten. Zij verevenen en geven mandaten af. Ook houden zij toezicht op de ontvangsten.

Het geldelijk beheer is aan de plaatselijk besturende ambtenaren. Zij bewaren de gelden der landschapskassen en betalen op mandaten der administrateurs uit. Het hoofd van het gewestelijk bestuur moet periodiek de kassen inspecteeren. De administrateurs maken de verantwoording op, die goedgekeurd moet worden door het gewestelijk bestuurshoofd. De vastgestelde rekening gaat naar de regeering.

XII. Belastingen.

Wat belastingen en retributies zijn, is onder Holland aangegeven, evenzoo wat onder de soorten van belasting, als directe en indirecte, te verstaan is. De beginselen, die in het Indische belastingrecht gelden, komen op het volgende neer.

- 1° Geene belastingen mogen worden geheven, dan die bij algemeene verordening zijn bepaald (art. 58 R. R.).
- 2° Eene belasting is bepaald verboden in art. 60 lid 2 R.R., nl. de pasarbeasting, omdat daarvoor de noodzakelijkste behoeften van de minst bedeeden duurder zouden worden. Op particuliere landerijen kan echter wel eene pasarbeasting worden geheven. Hierop slaan de woorden, „behoudens verkregen rechten”.
- 3° De G. G. kan slechts in dringende omstandigheden en dan nog onder nadere goedkeuring der kroon in het belastingstelsel ingrijpen (art. 24 R. R.).
- 4° Regelingen, betreffende invoering, verhooging, verlaging, of afschaffing kunnen niet in werking treden, voordat er bij de begrooting op gerekend is, m.a.w. de wetgever in patria heeft de beslissing hierover (art. 19 Cptsw.).
- 5° Teruggave of vrijstelling van belasting kan alleen geschieden in de gevallen en op de wijze, bepaald in algemeene verordeningen.

Met uitzondering van de landrente, die onder Binnenlandsch Bestuur behoort, worden alle belastingen behartigt door het departement van Financiën.

Omtrent de heffing zij vermeld, dat sommige belastingen worden verpacht, andere rechtstreeks geheven.

Er is derhalve nog al verscheidenheid op dit gebied, want naarmate men te doen heeft met Europeaan, Inlander of Vreemde Oosterling is ook de belastingplicht anders.

I. Directe belasting.

<i>a. Europeanen:</i>	<i>b. Vreemde Oosterlingen:</i>	<i>c. Inlanders:</i>
Inkomstenbelasting.	Belasting op bedrijfs- en andere inkomsten.	Landrente
Personeele belasting.	Personeele belasting.	van < sawahs
Verponding.	Verponding.	droge gronden.
		Belasting op bedrijfs- en andere inkomsten.
		Hoofdelijke belasting.
		Verponding.

II. Indirecte belasting:

- 1° In- en uitvoerrechten.
- 2° Accijns op gedistilleerd, petroleum, lucifers en tabak.
- 3° Overschrijvingsrecht (voor overschrijving van eigendom of inschrijving van hypotheek).
- 4° Recht van successie en overgang.
- 5° Zegelrecht.
- 6° Belasting op het slachten van runderen, buffels, paarden en veulens.

III. Arbeidsprestatien:

- 1° Heerendiensten.
- 2° Cultuurdiensten.

IV. Bijdrage aan particuliere landeigenaren:

- 1° Pasarbelasting.
- 2° Verplichte diensten.

V. Bijdrage aan de lokale ressorten:

- 1° Locale belastingen (bijv: op openbare gemakkelikheden; bouwen en sloopen (rooigeld); wegenbelasting.).
- 2° Heffing van opcenten op landsbelastingen.

VI. Bijdrage aan Inlandsche gemeenten:

- 1° Dessa diensten.
- 2° Dessa belastingen.

VII. Bijdrage aan de zelfbesturende landschappen:

- 1° Heffingen, zooals die in de politieke contracten omschreven zijn;
- 2° Verplichte diensten (afkoop is mogelijk en het geld daarvoor wordt gestort in de landschapskas).

Ons bestek laat niet toe ze alle aan beschouwing te onderwerpen; vandaar slechts eene bespreking van de directe belastingen;

te meer, daar van de overige hare heffingen gemakkelijk te begrijpen zijn.

A. Directe belastingen voor Europeanen en met hen gelijkgestelden :

1° Hieronder valt de *inkomstenbelasting*; zij beoogt eene heffing van inkomsten uit: beroep of bedrijf en uit vermogen. Zij houdt alleen rekening met het werkelijk inkomen en als belastingplichtigen worden fysieke en niet fysieke personen aangemerkt. De in Nederland gevestigde niet fysieke personen, bijv: naamlooze vennootschappen, vallen er ook onder; wel betalen zij minder dan de Indische fysieke personen, doch geheel vrijgesteld zijn ze niet, daar de Indische schatkist anders geen voordeel zou trekken van werkelijk in Indië behaalde winsten. Ze betalen minder, omdat ze in Holland eveneens worden aangeslagen. De aanslag wordt berekend naar het bruto inkomen, verminderd met bijv. pensioenstorting, levensverzekeringspremie, rente eener aangegane schuld. Alzoo wordt slechts het *zuiver* inkomen belast. Zuivere inkomens van nog geen f 900 's jaars zijn vrijgesteld.

2° **Personeel.** De personeele belasting is eene verteringsbelasting en wordt naar de volgende zes grondslagen geheven :

- a. Huurwaarde der woonhuizen met bijbehorende gebouwen en erven;
- b. Waarde van meubilair;
- c. Getal paarden;
- d. Getal en soort der rijwielen;
- e. Getal en soort der rijtuigen;
- f. Getal automobielen en autoletten.

3° **Verponding.** Onder den naam van verponding wordt eene belasting geheven van de onroerende goederen, waarvan volgens algemeene verordeningen bewijzen van eigendom of van een ander zakelijk recht zijn opgemaakt. Zij staat dus op eene lijn met de Hollandsche grondbelasting. *Zij treft alle landaarden.*

B. Vreemde Oosterlingen :

1° **Belasting op bedrijfs- en andere inkomsten.** Hier dient te worden onderscheiden voor Java en Madoera en de Buitenbezittingen. Voor Java en Madoera dan wordt de belasting geheven naar het bedrag van het jaarlijksch inkomen,

waaronder wordt verstaan al hetgeen in geld, geldswaarde of door eigen gebruik genoten wordt, uit:

- a. Onroerende goederen;
- b. Roerende goederen;
- c. Beroep, bedrijf uit arbeid, handel, nijverheid.
- d. Ambten, bedieningen, betrekkingen, wachtgeld, uitkeeringen, tantièmes, enz.

Voor de Buitenbezittingen zijn eenige onbelangrijke veranderingen in bovenstaand aangebracht; ook is de regeling van lateren datum.

2° **De personeele belasting.** Zie hiervoor onder A 2°. Zij geldt voor de Vreemde Oostelingen over gansch Indië.

3° **De Verponding.** Zie onder A 3°.

C. Inlanders:

1° **De landrente:** Dit is verreweg de belangrijkste der directe belastingen voor Inlanders. Zij wordt alleen op Java en Madoera geheven met uitzondering van de beide Vorstenlanden en op de particuliere landerijen. De landrente is nog eene erfenis van Raffles, die haar „landrent” (= grondpachtsom) noemde. Art. 59 R. R. geeft omtrent de landrente drie voorschriften en tengevolge van het 2° lid kwam 3 April 1872 eene kroonordonnantie tot stand, volgens welke van alle beplante gronden, waarop Inlandsche rechten worden uitgeoefend, die niet vallen onder verponding of zijn vrijgesteld, landrente wordt geheven. Voor den aanslag worden de gronden in 10 klassen verdeeld, naarmate van de gemiddelde bruto-opbrengst aan padi (of andere gewassen, als padi niet het hoofdgewas is) per bouw, in de laatste 3 jaren, voor den aanslag berekend tegen den gemiddelden laagsten prijs der padi in deze jaren. De resident wijst voor elke dessa of elk district of onderdistrict de cijfers aan van de gemiddelde opbrengst der gronden en van den gemiddelden laagsten prijs der padi. De hoogste klasse omvat de gronden van meer dan f 100 gemiddelde bruto-opbrengst per bouw, de laagste, die van meer dan f 10 tot en met f 20. Het bedrag der landrente, jaarlijks per bouw verschuldigd, bedraagt voor de laagste klasse f 2, voor de hoogste f 20, telkens met f 2 per klasse opklimmend. Dit alles geldt voor eene periode van 5 jaren, maar de droge velden (gâgâ's) zijn niet in klassen ingedeeld. De dessa wordt aangelsagen; de aanslag wordt onder de dessagenooten verdeeld.

Daarvoor zorgen de dessahoofden. Zij innen ook de landrente en bekomen daarvan 8 0/0 als collecte-loon. De geïnde gelden storten zij bij de ondercollecteurs, soms ook bij de districts-hoofden, die ze op hun beurt overdragen aan den algemeen ontvanger.

Sinds 1896 is men aan eene wijziging in de landrente begonnen, en wel op kadastralen grondslag. Het zal echter nog jaren duren, al eer men voor geheel Java en Madoera een daarop gebaseerd stelsel van landrente zal kunnen invoeren, daar de belastbare grond nog eerst moet worden opgemeten en in kaart gebracht. Intusschen is men aangevangen met de gewesten: Cheribon, Banjoemas en Kedoe.

2° **Belasting op bedrijfs- en andere inkomsten.** Zie onder B. 1°.

3° **De hoofdelijke belasting** wordt in de Buitenbezittingen in verschillende gewesten geheven. Wie daar deze belasting betaalt, wordt niet aangeslagen in de onder 2° genoemde.

4° **De Verponding.** Zie A 3°.

XIII. Rechtspraak.

Men onderscheidt hierbij de Europeesche en de Inlandsche rechtspraak. Voor de eerste heeft men de rechtbanken: Residentiegerechten, Landgerechten, Raden van Justitie en Het Hooggerechtshof van Nederlandsch Indië. Tot de tweede brengt men de navolgende instellingen: Districtsgerecht, Regentschapsgerechten, Landraden, Priesterraden en Landgerechten. Naast de beide rechterlijke instellingen voor burgers komt dan ten slotte nog de militaire rechtspraak.

Europeesche rechtspraak.

Residentiegerechten vindt men op plaatsen, waar landraden zijn; dus op de hoofdplaatsen der gewesten en der afdelingen. De landraadvoorzitter is tevens residentierechter. In die plaatsen geldt het residentiegerecht alleen voor burgerlijke zaken. De residentierechter is alleensprekend rechter. Hij wordt bijgestaan door

een griffier. Het openbaar ministerie wordt waargenomen door een ambtenaar, door den Directeur van Justitie aangewezen. Over 't algemeen komen er voor den residentierechter burgerlijke geschillen, die loopen over vorderingen tot f 500, alle vorderingen tot opeisching van roerende goederen en schadevergoedingen, en die tot voldoening van arbeidsloon. In zaken boven f 75 is hooger beroep op den Raad van Justitie mogelijk.

Raad van Justitie. Hiervan zijn er zes en wel respectievelijk te Batavia, Semarang, Soerabaja, Padang, Medan en Makassar. Deze rechtbanken zijn colleges en te beschouwen als de gewone rechtbanken voor Europeanen en met hen gelijkgestelden. De rechters moeten alle Nederlander zijn en in rechten gepromoveerd. Zij zijn het best te vergelijken met de Arrondissements-rechtbanken in Holland. Vandaar, dat zij in 1° aanleg rechtspreken over meer belangrijke zaken en in hooger beroep over vonnissen der residentiegerechten en van landraden. Zij behandelen zoowel burgerlijke als strafzaken.

Hooggerechtshof van Nederlandsch Indië, te Batavia. Dit is het hoogste rechterlijk college van heel den Archipel. Het treedt op:

- 1° als rechter in 1° aanleg voor hooge ambtenaren, o.a. vice-president en leden van den Raad van Indië, president en leden der Algemeene Rekenkamer, gedurende den tijd hunner ambtsbediening; nadien niet meer;
- 2° als hof van cassatie;
- 3° als hof van appel voor vonnissen van den Raad van Justitie, in eerste instantie geweest.
- 4° wordt het gehoord door den G.G. in geval van gratieverleening, van dispensatie, voor zoover rechtzaken betreffend, als de algemeene verordeningen zulks voorschrijven, van meerderjarig-verklaring.

Het Hooggerechtshof is samengesteld uit een president, een vice-president, acht raadsheeren, een procureur-generaal, een advocaat-generaal, een griffier en een substituut-griffier. Allen zijn Nederlandsche rechtsgeleerden. De president wordt door den Koning benoemd en ontslagen op voordracht van den ministerraad. De vice-president en de leden kunnen alleen uit hun ambt *ontslagen* en *ontzet* worden in de gevallen bij de wet bepaald; zie artt. 93-99 R. R. Als de leden van het Hooggerechtshof verlof buiten Indië aanvragen, geldt het daartoe

strekking verzoek steeds als eene ontslagaanvraag. Keeren zij na ommekomst van hun verlof in Indië terug, dan worden zij bij eerste vacature in hun vorigen rang herbenoemd. Vond de ontslagname niet plaats, dan zou niet in de opengevallen plaats kunnen worden voorzien, 't geen storing te weeg zou brengen.

't Hooggerechtshof is verdeeld in twee Kamers*) beide uit vijf leden bestaand, met inbegrip van den voorzitter. De president is voorzitter der eerste kamer, de vice-president van de tweede kamer. Iedere kamer kan vonnissen rechtdoen en beschikken in strafzaken met drie leden. In andere zaken wordt recht gedaan met vijf leden. Jaarlijks, in December, heeft de samenstelling der kamers plaats.

Hooge Raad. Dit hoogste rechterlijk college van Nederland spreekt nog recht over den G. G. en den L. G. G., ingeval zij wegens ambtsmisdrijven vervolgd worden. Wegens andere misdrijven moeten zij voor eene rechtbank, die bevoegd is, in Den Haag terechtstaan. (art. 102 R. R.).

Inlandsche Rechtspraak.

Het **Districtsgerecht** bestaat uit het districtshoofd, wedana, als enkelvoudig rechter, bijgestaan door eenige mindere Inlandsche hoofden. De resident bepaalt, in overleg met den regent, hoeveel van die „raadsliden" er zullen zijn. De djaksa behoeft niet ter terechtzitting tegenwoordig te zijn. Het districtsgerecht spreekt recht, behoudens hooger beroep aan het regentschapsgerecht, over alle *burgerlijke* zaken onder Inlanders tot een bedrag van *f* 20; over *strafzaken*, zonder hooger beroep ter zake van het uiten van scheldwoorden en beledigingen. De hoogste boete, die opgelegd mag worden, bedraagt *f* 3.—

Regentschapsgerechten. Hierbij is de regent (of patih) alleensprekend rechter. De raadsliden zijn ook hier eenige mindere Inlandsche hoofden, door den resident, overeenkomstig de adat, aangewezen. Verder is er een panghoeloe als adviseur voor het Mohammedaansche recht en ook behoort de djaksa aanwezig te zijn. De regentschapsgerechten spreken recht, behoudens hooger beroep aan den landraad, in *burgerlijke* zaken, wanneer de vordering tusschen *f* 20 en *f* 50 beloopt; in

*) Evenals de raden van justitie, nl. voor burgerlijke en strafzaken.

strafzaken, weer met beroep op den landraad, over verwonding van vee, beschadiging van bruggen, wachthuizen en paggers, 't laten losloopen van vee, 't niet betrekken van wachten, kleine dieverijen of vechterijen. De hoogste boete is *f* 10 en eene gevangenisstraf van 6 dagen. Zooals hierboven vermeld is, komen bij het regentschapsgerecht de vonnissen der districts-gerechten, in hooger beroep.

Landraden vindt men op de hoofdplaatsen van elk gewest en afdeelingshoofdplaatsen. Het zijn colleges, bestaande uit één rechtsgeleerde als voorzitter, den regent, als die er is, benevens zoodanige voornamelijk Inlandsche hoofden als daartoe door den G. G. zijn aangewezen; verder ook een hoofdpanghoeloe en een griffier. Wil er wettig landraad gehouden worden, dan moeten tegenwoordig zijn: de president, twee leden, de hoofdjaksa of Inlandsche officier van Justitie, dus O.M., griffier en de hoofdpanghoeloe. De landraad spreekt recht over alle zaken, die niet voor het regentschapsgerecht komen, het is de gewone rechtbank voor de Inlanders, evenals de raad van Justitie voor Europeanen. Zij spreken derhalve recht in burgerlijke en strafzaken. Vonnissen, door het regentschapsgerecht gewezen, komen bij den landraad in hooger beroep.

Priesterraden. De grondslag hiervan is art. 3 van het Reglement op de Rechterlijke Organisatie en het beleid der Justitie in Ned.-Indië. De tusschen Inlanders of tusschen met deze gelijk gestelde personen van gelijken landaard, gerezen burgerlijke geschillen, welke volgens de godsdienstige wetten of de zeden en oude herkomsten van die personen ter beslissing staan van hunne priesters of hoofden, blijven daaraan bij voortdurend onderworpen.

De uitvoering van de aldus gedane uitspraken kan, indien zij niet vrijwillig geschiedt, niet anders plaats hebben dan langs den gewonen weg van rechten, en na executoir-verklaring door het hoogste inlandsche rechterlijke college. Ingeval van twijfel of verschil over de competentie in de bij dit artikel bedoelde zaken beslist de Gouverneur-Generaal.

Samenstelling. In het ressort van elken landraad op Java en Madoera is een priesterraad gevestigd, samengesteld uit den bij den landraad aangestelden panghoeloe als voorzitter en uit minstens 3 en hoogstens 8 Mohamedaansche priesters als leden, die door den G. G. worden benoemd en ontslagen.

Werkkring. Het beredderen van boedels, het beheeren van vrome stichtingen, het innen van godsdienstige belastingen, het sluiten en ontbinden van huwelijken en huwelijkscontracten en andere onderwerpen van familie-rechtelijken en godsdienstigen aard, betreffende de voogdij en het erfrecht, maken in hoofdzaak den werkring uit.

De priesterraden, ook wel „rad agama” genoemd, spreken recht volgens de bestaande Mohamedaansche Wetboeken de z.g. fikh-boeken, alleen de penghoeloe wordt feitelijk als rechter beschouwd, aan wien de „leden” volkomen ondergeschikt zijn gebleven. Deze is dus te vergelijken met den oud-Arabischen Kadhi (in het Maleisch en Javaansch tot „kali” verbasterd).

De vonnissen worden in het hoogste ressort gewezen, maar wanneer het vonnis vermogensrechtelijke gevolgen heeft en de in het ongelijk gestelde partij weigert om vrijwillig daaraan te voldoen, dan mist de tegenpartij de noodige dwangmiddelen om het priesterraadsvonnis ten uitvoer te doen leggen en is dus wel genoodzaakt om eerst bij den landraad executoir-verklaring daarvan aan te vragen. Deze wordt verleend, indien blijkt, dat de priesterraad aan de daarvoor vastgestelde eischen voldaan heeft, zonder dat de juistheid van het vonnis nader wordt onderzocht. Dit is een zeer betwist juridisch strijdpunt geworden.

Landgerechten. De landgerechten, in 1914 slechts nog maar ingesteld in de residenties: Batavia, Semarang en Soerabaja, zijn met 1 December 1917 ingevoerd voor alle gewesten van Java en Madoera. Met dien datum kwam dus te vervallen de crimineele rechtspraak voor Europeanen van het residentiegerecht en voor Inlanders en daarmee gelijkgestelden (Chineezen), de veel besproken politierol.

De wijze van rechtspleging voor de landgerechten onderging op 1 September 1917 eene belangrijke wijziging, in zoverre, dat voortaan de politie bij ontdekking op heeterdaad, den schuldige of direct of den volgenden dag kan leiden voor het landgerecht, waar de zaak dan z.g. summier wordt behandeld en afgedaan. Bij deze summiere behandeling van op heeterdaad ontdekte landgerecht-delicten is dus sedert 1 September 1917 het vooronderzoek door den Officier van Justitie voor Europeanen en door den Assistent-Resident, in naam van den Resident voor Inlanders, uitgeschakeld. Voor alle andere, aan het land-

gerecht onderworpen zaken, is dit vooronderzoek door den Officier van Justitie of Resident blijven bestaan.

De landrechters houden niet alleen zitting op de plaatsen hunner vestiging, maar ook op de daartoe bij verordening aangewezen districtshoofdplaatsen, op vooraf door hen bekend te maken data.

Op sommige plaatsen is het ambt van landrechter opgedragen aan den Assistent-Resident.

Nadeelen. Stond vroeger voor Europeanen bij de crimineele rechtspraak der residentie-gerechten in sommige gevallen hooger beroep open, thans is dit van de vonnissen van den landrechter niet meer mogelijk. Stonden de Europeanen vroeger terecht voor den rechtsgeleerden residentierechter, thans staan zij op die plaatsen, waar het ambt van landrechter door den Assistent-Resident wordt waargenomen voor een niet-rechtsgeleerden rechter terecht.

Het nieuwe Wetboek van Strafrecht, in werking getreden op 1 Januari 1918, maakte, dat met ingang van dien datum werden afgeschaft: het Wetboek van Strafrecht voor Europeanen, geldend sedert 1 Januari 1867 en het Wetboek van Strafrecht voor Inlanders, geldend sedert 1 Januari 1873, benevens het Algemeen Politiestrafreglement voor Europeanen en dat voor Inlanders van 1 Januari 1873, beide reglementen „de overtredingen” bevattende, die nu grootendeels zijn ondergebracht onder het 3° boek van het nieuwe Strafwetboek.

Derhalve is er sedert 1 Januari 1918 Unificatie van Strafrecht ten opzichte van de materiele strafrechtsvoorschriften, geen onderscheid meer tusschen Europeanen en Inlanders. De fiscale en militaire strafbepalingen zijn gehandhaafd gebleven.

Het nieuwe Wetboek van Strafrecht is in hoofdzaak gebaseerd op het Nederlandsche, heeft daarvan overgenomen de omschrijving der strafbare feiten, kent, wat vrijheidsstraffen betreft, slechts hechtenis en gevangenisstraf en heeft één algemeen strafminimum boete f 0,25 en 1 dag hechtenis of gevangenisstraf.

De verdeeling der strafbare feiten in misdrijven en overtredingen van het oude strafwetboek is eveneens vervallen. Misdrijven zijn na 1 Januari alleen die feiten, omschreven in het 1° en 2° boek van het nieuwe strafwetboek, benevens een tiental feiten, omschreven in even zoovele met name genoemde ordonnanties. Alle andere strafbare feiten zijn nu overtredingen.

Militaire Rechtspraak.

Hiervoor bestaan drie instellingen:

- a. Het Hoog Militair gerechtshof van Nederlandsch Indië;
- b. De Krijgsraden bij de landmacht;
- c. De Krijgsraden bij de zeemacht (zeekrijgsraden).

Het **hoog militair gerechtshof** is 't opperste militaire rechtscollege. Het zetelt te Batavia, aan het Waterlooplein en houdt Vrijdags om de veertien dagen openbare zitting. Blijkens de laatste reorganisatie van 1910 kunnen de president, vice-president, raadsheeren, griffiers en substituut-griffiers van het hooggerechtshof uit kracht hunner benoeming als zoodanig dezelfde rol vervullen bij het hoog militair gerechtshof. In den regel nemen aan de werkzaamheden van het hoog militair gerechtshof deel: de vice-president en 2 leden der tweede Kamer van het hooggerechtshof van Ned. Indië. Bij ontstentenis of afwezigheid van den vice-president komen er 3 leden. De procureur-generaal en de advocaat-generaal bij het hooggerechtshof vervullen de betrekkingen van advocaat-fiscaal en substituut-advocaat-fiscaal, terwijl de griffier van het hooggerechtshof ook griffier is van het hierbedoelde Militaire college. Behalve genoemde ambtenaren maken van het Militaire hof nog deel uit: drie, hetzij gepensioneerde, hetzij actief dienende hoofdofficieren. Geene zitting wordt gehouden, als er minder dan vijf leden, onder wie ten minste twee militaire leden, tegenwoordig zijn.

Het militair gerechtshof spreekt in eersten aanleg recht over hoofdofficieren, zoowel van de zee- als de landmacht. Bovendien kunnen vonnissen van de Krijgsraden der zee- en landmacht hier in hooger beroep behandeld worden.

Krijgsraad bij de landmacht. Deze is geen permanent college; hij wordt occasioneel bijeengeroepen door den militairen commandant. Een krijgsraad is samengesteld uit zeven officieren van verschillende rang. De auditeur-militair vervult gelijktijdig het ambt van secretaris en openbaar ministerie. De krijgsraad spreekt recht in eerste instantie over alle militaire en andere aan den militairen dienst verbonden personen, met uitzondering van de hiervoren vermelde, nl. hoofdofficieren. De krijgsraden zijn gevestigd te Batavia, Magelang, Padang, Koeta Radja, Makassar en Ambon. Te Batavia, Padang en Makassar is de ambtenaar van het openbaar ministerie bij den Raad van Justitie

aldaar tevens auditeur-militair, te Magelang een daartoe aangesteld rechterlijk ambtenaar, te Koeta Radja en Ambon de buitengewoon voorzitter van den Landraad.

Zeekrijgsraden. Deze worden samengesteld uit marine-officieren. Zij zijn belast met de rechtspraak over het krijgsvolk te water, en oordeelen geheel overeenkomstig de Nederlandsche zeewetgeving, betreffende het militair zeerecht. De veroordeelden kunnen niet alleen in Indië gestraft, maar ook opgezonden worden naar Nederland. Van vonnissen, door een zeekrijgsraad gewezen, kan in hooger beroep gegaan worden bij het hoog militair gerechtshof. De zeekrijgsraden worden aan boord van oorlogsschepen gehouden.

Administratieve Rechtspraak.

Met uitzondering van den Raad van Beroep in belastingzaken bestaat deze nog niet in Indië. Er is dus geene onafhankelijke macht, die recht kan doen, wanneer de regeering ten opzichte van een of ander verzoekschrift eene afwijzende beschikking neemt, terwijl de petitionaris meent, dat een bepaald recht hem niet onthouden kan worden. Gesteld dus, dat de regeering de subsidie-aanvraag van eene school, die volgens algemeene verordening recht op subsidie heeft, afwijst, dan is er geen rechter, buiten partijen staande, die in dit geschil eene beslissing kan geven. De door de regeerings beschikking gegriefde partij zal door het hernieuwd indienen van een verzoekschrift eene nieuwe beslissing kunnen uitlokken.

Deugdelijkheid der Rechtspraak.

Hieromtrent zijn in het R. R. zelf eenige waarborgen te vinden

- 1° De rechterlijke macht wordt alleen uitgeoefend door rechters bij algemeene verordening aangewezen (art. 79 R. R.).
- 2° Niemand kan tegen zijn wil worden afgetrokken van den rechter, dien algemeene verordeningen hem toekennen (art. 80 R.R.).

- 3° Alle vonnissen vermelden de gronden, waarop zij berusten (art. 91 lid R. R.).
- 4° Alle strafvonnissen moeten, behalve het misdrijf of de overtreding, de stellige wetsbepaling vermelden, waarop zij gegrond zijn (art. 91 lid 1 R. R.).
- 5° De terechtzittingen zijn openbaar, behoudens de uitzonderingen bij algemeene verordeningen aangewezen (art. 91 lid 3).
- 6° De vonnissen moeten in het openbaar worden uitgesproken, behalve de uitzonderingen, bij algemeene verordening aangewezen (art. 91 lid 4 R. R.).
- 7° Men leze nog de artikelen 81, 85, 88, 98 en 90 R. R.

XIV. Decentralisatie.

Nadat Indië onder de werking van het R. R. van 1854 steeds door ambtenaren werd bestuurd, openbaarde zich op het eind der vorige eeuw een sterke drang om aan onderdeelen van het groote gebied van den Archipel een zelfbestuur toe te kennen, te meer, daar deze landen zich economisch snel ontwikkelden en de publieke zorg hoe langer hoe meer eischen stelde. Werd vroeger Indië in zijn geheel bestuurd door het centraal gezag te Buitenzorg, na de totstandkoming van de „Wet, houdende decentralisatie van het bestuur in Ned. Indië” — 23 Juli 1903, zou dit anders worden. Ingevolge deze wet — Decentralisatiewet genoemd — werden achter art. 68 R. R. drie nieuwe artikelen gevoegd, nl. 68a, 68b en 68c. In die artikelen wordt de mogelijkheid geopend hier zelfbesturende lichamen in het leven te roepen. Het daarop volgend Decentralisatie Besluit, van 20 December 1904 geeft eene omschrijving van die mogelijkheid, terwijl de Locale Raden Ordonnantie, van 1905, de samenstelling en inrichting regelt. De raden zelf worden bij afzonderlijke ordonnantie ingesteld. Zoo waren er dan in 1916 reeds vijftien *gewestelijke* raden, (te weten: Bantam, Rembang, Besoeki, Banjoemas, Madoera, Batavia, Preanger Regentschappen, Cheribon, Pekalongan, Semarang, Soerabaja, Kedoe, Kediri, Madioen en Pasoeroean,) en achttien *gemeenteraden* (nl. Batavia, Meester-Cornelis, Buitenzorg, Semarang, Bandoeng, Soekaboemi, Cheribon, Tegal, Pekalongan, Magelang, Palembang, Kediri, Soerabaja, Malang, Blitar, Padang,

Makassar en Medan). Bovendien bestaat de Cultuurraad Oostkust Sumatra. De aangeduide gewesten of hoofdplaatsen van afdeelingen hebben nu autonomie en zelfbestuur.

Samenstelling. De raden bestaan uit:

1° Europeanen of met hen gelijkgestelden;

2° Inlanders;

3° Eén of meer Vreemde Oosterlingen, als deze namelijk op eene plaats talrijk voorkomen en duurzaam gevestigd zijn. 't Aantal leden is steeds oneven. Eene instellingsordonnantie bepaalt, hoeveel leden er van elke der drie voornoemde groepen zullen zijn. Tot nog toe is Semarang de grootste gewestelijke raad met 39 leden en Besoeki de kleinste met 17. Van de gemeenteraden zijn Batavia, Semarang en Soerabaja de grootste, ieder met 27 leden. De leden kunnen benoemd worden door den G. G. of zitting nemen krachtens hun ambt (hoofden der afdeelingen, regenten, patih's, bij den gewestelijken raad).

Bij gemeenteraden worden ook reeds leden door verkiezing afgevaardigd. Hiervoor kwam de *Kiesordonnantie* van 19 Januari 1908, reeds gewijzigd op den 23 Juli van dat jaar. Zij bepaalt, dat alle Europeesche raadsleden of met hen gelijkgestelden worden gekozen door de kiezers.

Actief kiesrecht voor den gemeenteraad. Op de kiezerslijst, die voorloopig door den voorzitter wordt opgemaakt en vóór of 1 April wordt vastgesteld door eene commissie door den raad uit zijn midden benoemd en onder presidium van den voorzitter, moeten de kiezers vermeld staan. Wie er niet opstaat, is gedurende den tijd, dat de kiezerslijst van kracht is, d.i. van 24 Mei tot 24 Mei van het volgende jaar, geen kiezer. Ieder is echter bevoegd gedurende een bepaalden termijn aan de commissie verbetering van de lijst aan te vragen, 't zij dat hijzelf of een ander er in strijd met de bepalingen der *Kiesordonnantie* op voorkomt, 't zij dat hij er niet op voorkomt. Ieder is tot tegenspraak bevoegd. Wat aangaat de technische inrichting der verkiezing, deze komt overeen met de *Kieswet* van Van Houten van 1896 voor patria. Alzoo ook hier: candidaatsstelling, stemming en couloirstelsel. De vereischten om op de kiezerslijst te komen zijn:

1° Men moet man zijn, Europeaan of met hem gelijkgesteld;

2° Men moet den leeftijd van 23 jaar bereikt hebben;

- 3° Men moet zijne woonplaats gedurende de laatste drie maanden binnen 's raads ressort hebben;
- 4° Men moet over het verloop dienjaar zijn aangeslagen in de personeele of inkomstenbelasting en zijn aanslag voor of op 1 Maart betaald hebben.
- 5° Men moet, voor zoover men geen Nederlandsch onderdaan is, ten minste gedurende vijf jaren in Indië gevestigd zijn. Voor burgerlijke landsdienaren en officieren in vasten dienst geldt deze beperking niet.

Uitgesloten van het actief kiesrecht zijn zij:

- 1° Die bij onherroepelijk geworden rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over hunne goederen hebben verloren;
- 2° Die van eenig recht of eenige bevoegdheid ontzet zijn;
- 3° Die in staat van faillissement verkeerden.

Van de *uitoefening* van het kiesrecht zijn uitgesloten zij, die in gevangenschap, hechtenis, verzekerde bewaring of gijzeling zijn. Zij komen echter wel op de kiezerslijst, als zij overigens aan voormelde vereischen voldoen.

Passief kiesrecht. Als lid van een gewestelijken of gemeenteraad kunnen alleen zitting nemen mannen, die werkelijk binnen 's raads ressort wonen en niet bij rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over hunne goederen hebben verloren, of van eenig recht of eenige bevoegdheid ontzet zijn, noch in staat van faillissement verkeerden. De candidaten moeten meerderjarig zijn, d.i. 21 jaar, zoodat het merkwaardige geval zich voordoet, dat men eerder *lid* van een gemeenteraad kan zijn, dan kiezer. Wanneer de toekomstige raadsleden geen Nederlandsche onderdanen zijn, moeten zij minstens 5 jaar in Ned. Indië gevestigd zijn. Voor landsdienaren en officieren in vasten dienst, alsmede voor hoofden van Vreemde Oosterlingen gelden de bepalingen omtrent nationaliteit en geboorte niet.

Incompatibiliteiten. Het lidmaatschap van een raad is onvereinigbaar met de betrekking van vice-president of lid van den Raad van Indië, Algemeen Secretaris, Hoofd van een departement van algemeen bestuur, Voorzitter of lid der Rekenkamer; Hoofd van gewestelijk en van Hoofd van plaatselijk bestuur, indien daaraan het voorzitterschap van den betrokken raad verbonden is, alsmede met eene betrekking, waaruit rekenplichtigheid aan den raad dan wel ondergeschiktheid aan den raad of 's raads voorzitter voortvloeit. Worden de

voorgaande betrekkingen slechts tijdelijk vervuld, ten minste voor niet langer dan zes maanden, dan zijn ze wel vereenigbaar met het raadslidmaatschap.

Duur der zitting. De leden van elken raad hebben zes jaar zitting, onverschillig, of zij door den G. G. benoemd of door de kiezers gekozen zijn. Om de 3 jaren treedt de helft af en wel op den eersten Dinsdag in November. Het lot bepaalt den tijd, waarop elk lid van den raad naar een bij een besluit van den raad vast te stellen rooster aftreedt. Aftredenden zijn herkiesbaar.

Geloofsbrief. De gekozene ontvangt onverwijld van den raadsvoorzitter een afschrift van het procesverbaal, waaruit zijne verkiezing blijkt, en, ingeval er eene stemming of herstemming heeft plaats gehad, afschriften van de daarvan opgemaakte processenverbaal en van dat, waaruit zijne candidaatstelling blijkt. Deze stukken strekken den gekozene tot geloofsbrief, dien hij binnen 2 maanden moet indienen bij den raad. Verder behoort hij daarbij over te leggen:

- 1° Eene geboorteakte of akte van bekendheid, waaruit tijd en plaats zijner geboorte blijken.
- 2° Eene verklaring van den voorzitter van den raad, dat hij werkelijk verblijf houdt in 's raads ressort.
- 3° Ingeval hij geen Nederlander is eene verklaring, inhoudende den duur van zijn verblijf in Indië, 't welk ten minste vijf jaren moet belooopen. Ingeval hij echter landsdienaar of officier is, is zulks niet noodig. Zijn de stukken niet op tijd ingezonden, dan is daags na het verstrijken van den daartoe vastgestelden termijn, de plaats van den verkozene weer open.

De raad onderzoekt de geloofsbrieven der nieuw ingekomen leden en beslist de geschillen welke aangaande de geloofsbrieven of de verkiezing zelve oprijzen. Hij geeft van de door hem genomen beslissing kennis aan den G. G. en aan den verkozene.

Ontslag. Als een raadslid zijn ontslag neemt, blijft hij lid, totdat zijn opvolger is benoemd en die benoeming heeft aangenomen. Een raadslid, dat niet meer in 's raads ressort woont, of eene met het lidmaatschap onvereenigbare betrekking aanneemt, moet binnen veertien dagen kennis geven, dat en waarom hij ophoudt lid te zijn. Ontbinding van den raad kan niet plaats vinden, het Decentralisatie Besluit verbiedt het uitdrukkelijk in art. 17. Is het noodig een raad op te heffen, dan geschiedt

zulks bij ordonnantie, die tevens in de gevolgen der opheffing voorziet. Bij ontslag van een raadslid geschiedt de nieuwe keuze.

De landsdienaren, die door den G. G. tot raadslid zijn benoemd, kunnen geen ontslag vragen, evenmin als zij bij benoeming weigeren kunnen het lidmaatschap te aanvaarden.

Voorzitters. Van den gewestelijken raad is het hoofd van het gewestelijk bestuur ambtshalve voorzitter; van een gemeenteraad het hoofd van plaatselijk bestuur, wanneer het ressort van den raad overeenkomt met het ambtsressort van een hoofd van plaatselijk bestuur. Echter zijn medio 1916 voor het eerst drie vaste voorzitters van de gemeenteraden Batavia, Semarang en Soerabaja aangesteld. Zij dragen den titel van *Burgemeester*. Andere gemeenteraden zullen geleidelijk ook een burgemeester aan hun hoofd zien gesteld. Daardoor wordt zeer zeker de leiding onafhankelijker, dewijl de assistent-residenten steeds werktuigen zijn in de hand van het centraal gezag.

De taak van den voorzitter is nogal omvattend, o. a.

- 1° Het beleggen en leiden der vergaderingen.
- 2° Het handhaven van de orde.
- 3° Het ontvangen, openen en zorgen voor de behandeling der ingekomen stukken.
- 4° Het meedeelen aan den raad van de voor dezen ontvangen stukken.
- 5° Het teekenen van alle uitgaande stukken.
- 6° Het ontwerpen van het reglement van orde en de begrooting.
- 7° Het voordragen van ontwerp-verordeningen aan den raad.
- 8° Het uitvoeren van 's raads beslissingen.
- 9° Het voeren van het dagelijksch bestuur, voor zoover daarvoor geene commissiën zijn aangewezen.
- 10° Het vertegenwoordigen van den raad in en buiten rechten;
- 11° enz. enz. enz.

Secretarissen. Elke raad wordt bijgestaan door een secretaris, die rechtstreeks ondergeschikt is aan den voorzitter. Zijn kantoor is dat van den voorzitter van den raad. Tot zijne werkzaamheden behooren:

- 1° Het behulpzaam zijn in alles, wat den werkring van den raad, zijn voorzitter of commissiën aangaat.
- 2° Het zorgen voor de bewaring van 's raads archief.
- 3° Het bijhouden der noodige registers.
- 4° Het houden van de notulen der vergaderingen, waarbij hij

te zorgen heeft, dat de raadsleden ze steeds te zijnen kantore kunnen inzien.

5° Het bijhouden van een recueil van de afgekondigde verordeningen, alsmede van een klapper daarop. Enz. enz.

De functiën van secretaris zijn onvereinigbaar met die van kashouder van hetzelfde raadsressort. Bij ziekte, afwezigheid of ontstentenis van den secretaris voorziet 's raads voorzitter in de waarneming zijner functiën.

Vergaderingen. De gewestelijke raden moeten minstens drie, de gemeenteraden minstens zes keer per jaar vergaderen, maar ook is dit het geval, zoo dikwijls hun voorzitter zulks noodig vindt. Bovendien kunnen drie leden van raden met minder dan 15 leden en $\frac{1}{5}$ der leden bij de overige raden onder opgave van redenen schriftelijk eene vergadering aanvragen. De voorzitter moet dan binnen eene maand eene vergadering beleggen.

De vergaderingen moeten worden gehouden ter standplaats van den voorzitter. Het local der vergaderingen wordt door het hoofd van het gewest aangewezen. De raadsleden moeten schriftelijk worden opgeroepen door den voorzitter, terwijl deze er tevens zorg voor draagt, dat tijd en vergadering ter openbare kennisse wordt gebracht, zelfs, indien het eene vergadering met gesloten deuren betreft. De oproepingsbriefjes zijn gesteld in het Nederlandsch en 't Maleisch. Zij vermelden tevens de zaken, waarvoor de vergadering wordt belegd (agenda). In 't algemeen kan de raad over andere dan de op de agenda geplaatste onderwerpen beraadslagen en beslissen.

Regel is, dat de vergaderingen openbaar zijn, doch wanneer drie leden (bij raden met een kleiner aantal dan 15 leden), of $\frac{1}{5}$ der aanwezige leden (bij de overige raden), of de voorzitter zulks noodig keuren, kan van openbaarheid worden afgeweken. Nadat de deuren gesloten zijn, beslist de vergadering of met gesloten deuren zal worden beraadslaagd. Over de punten, in besloten vergadering behandeld, kan daarin ook eene beslissing worden genomen. Het in die besloten vergadering behandelde moet geheim blijven: de raad kan echter de geheimhouding opheffen. Tal van zaken mogen echter niet in besloten vergadering behandeld worden, o. a. begrootingsaangelegenheden; afschaffen en wijzigingen van belastingen; aangaan van geldleeningen. Omtrent reis- en verblijfkosten zegt art. 33 L. R. O. o. m., dat leden, wier woning meer dan 6 paal van de plaats

der vergaderingen gelegen zijn, daarvoor kunnen declareeren; echter niet de gemeenteraadsleden.

Beraadslaging. De voorzitter stelt in de vergadering alle onderwerpen aan de orde in de Nederlandsche taal. Bij de beraadslaging kan echter het Maleisch, zoowel als het Nederlandsch gebezigd worden. Alvorens tot stemming over te gaan, zet de voorzitter voor de leden, die de Nederlandsche taal niet verstaan, kortelijk het in behandeling genomene uiteen en geeft hij hun gelegenheid ter zake hun gevoelen uit te spreken. In bijzondere gevallen kan de raad zich door een tolk doen bijstaan. De leden hebben het recht van amendement. Zij moeten hun amendementen schriftelijk aan den voorzitter ter hand stellen, tenminste, die op ontwerp-verordeningen; andere voorstellen kunnen ook mondeling worden geamendeerd.

De raad kan niet beraadslagen of beslissen, als niet de grootste helft der leden tegenwoordig is. Komen er minder dan het vereischte aantal, dan wordt eene nieuwe vergadering belegd en daarin mag wèl beraadslaagd en beslist worden door de dan tegenwoordige leden, maar er mogen *geene andere* zaken behandeld worden, dan die voor de eerste vergadering op de agenda stonden. Ook moet er een tijdsverloop van minstens tweemaal vier en twintig uren tusschen beide vergaderingen bestaan. De gewestelijke raden mogen in hun reglement van orde bepalen, 1° hoeveel tijd minstens moet verlopen tusschen de verzending der oproepingsbriefjes voor zoo'n tweede vergadering, 2° mogen zij hierin wel andere, dan de aangekondigde voor de eerste vergadering, behandelen.

Stemming. Alle beslissingen worden bij volstreckte meerderheid der stemmende leden genomen. Bij staking van stemmen in eene onvoltallige vergadering wordt het nemen van eene beslissing uitgesteld tot eene volgende vergadering, waarin de beraadslaging over dat onderwerp wordt heropend. In deze, alsook in eene voltallige vergadering, wordt bij staking van stemmen, het voorstel geacht niet te zijn aangenomen.

In geval bij benoemen of voordragen van personen de stemmen bij eene vrije stemming staken, wordt terstond tot herstemming overgegaan. Treedt staking bij herstemming in, dan beslist het lot. Over zaken wordt bij hoofdelijke oproeping gestemd, als een of meer leden, of de voorzitter het verlangen en alsdaer mondeling; over personen wordt bij gesloten en ongeteekend

briefjes gestemd. De raadsleden onthouden zich van medestemmen over zaken, die hen, hun echtgenooten of hun bloedverwanten, tot den derden graad ingesloten, persoonlijk aangaan, of waarin zij als gelastigden betrokken zijn. Van eene persoonlijke benoeming is dan sprake, wanneer iemand behoort tot die personen, totwelke de keuze door eene voordracht of bij eene herstemming is beperkt.

Bevoegdheid van den raad. In zijne hoedanigheid van overheid behoort tot de bevoegdheid van den raad, o. m.:

- 1° Het maken van regelen. Zie pag. 174.
- 2° Het voorstaan van de belangen van zijn gebied bij den G. G.
- 3° Het benoemen, bezoldigen en ontslaan van zijn ambtenaren.
- 4° Het behartigen der belangen, die in de instellingsordonnantie of latere speciale ordonnantiën aan den raad zijn toevertrouwd.
- 5° Het vaststellen der begrooting. Zie pag. 183.
- 6° Het heffen van belastingen ter versterking van eigen middelen. Zie onder Financiën.
- 7° Het opdragen, aan commissiën uit zijn midden, van eene bepaalde taak in het belang van de uitvoering van den raad, bijv. wetgeving of gezondheid.
- 8° Het onderzoeken der geloofsbrieven.
- 9° Het maken van een reglement van orde, al moet dit goedgekeurd worden door den G. G.

XV. Rechten, door het R. R. gewaarborgd.

Voor: *toelating, uitlevering, interneering* zie bij het Hollandsch gedeelte op pag: 129 tot en met 132. Evenzoo: *drukpers* (pag. 136), *vereeniging en vergadering* (pag. 138) en *petitie en mondelinge klacht* (pag. 137). Thans volgen hier nog: *Inhechtenisneming, Vervolging en veroordeeling tot straf, Slavernij en Pandelingschap, Onteigening, Onschendbaarheid van woning en Brievengeheim.*

Inhechtenisneming.

Als waarborg tegen de persoonlijke vrijheid vermeldt het R. R. in art. 85: Buiten de gevallen bij art. 43, 45, 47 en 86 voorzien, mag niemand in hechtenis worden genomen dan op bevel van

het daartoe, ingevolge de algemeene verordeningen op de strafvordering bevoegd gezag en op den voet en de wijze daarbij omschreven. Art. 157 Gw., hiermee corresponderende, geeft vrij wat meer waarborgen dan het hier aangehaalde artikel uit het R. R. Waarom heeft het R. R. de grondwet hierin niet nagevolgd? Wel, de verschillende toestanden van de heterogene bevolking van Ned. Indië kan omtrent die punten verschillende regels eischen. Het zou daarom bedenkelijk zijn meerdere algemeene regels te geven, zooals de grondwet dat doet; vandaar, dat de nadere uitwerking overgelaten is aan eene algemeene verordening en de wetgever, die deze algemeene verordening moet maken, wordt nu in geenen deele beperkt. Verschillende bepalingen nu waken ervoor, dat de voorloopige hechtenis zoo kort mogelijk zij.

Art. 86 R. R. is nog *niet* vervallen, want de wet van 31 December 1906, die dit artikel wil schrappen, is nog steeds niet ingevoerd. Zoodoende kan het politiek gezag toch nog iemand arresteeren, niet ter zake van misdrijf, wat in art. 85 R. R. wordt bedoeld, maar om te voorkomen, dat zij daden *zullen* plegen, gevaarlijk voor de openbare rust en orde. Wat er na de arrestatie *moet* plaats vinden, vermeldt art. 86 R. R. uitdrukkelijk; men leze dit.

Vervolging en veroordeeling tot straf.

Art. 88 R. R. zegt: Niemand mag tot straf vervolgd of daartoe veroordeeld worden dan op de wijze en in de gevallen bij algemeene verordening voorzien. Het artikel wil derhalve een waarborg geven tegen willekeurige strafvervolging en veroordeeling, waardoor dus leven, vrijheid en goed van een ieder beschermd wordt. Of het artikel daarin geslaagd is, is zeer de vraag. Immers: algemeene verordeningen zijn: wetten, koninklijke besluiten en ordonnantien, zoodat de bepaling dus louter voor deze wettelijke producten schijnt geschreven. Maar ook kan iemand vervolgd en tot straf veroordeeld worden, wanneer hij reglementen en keuren van politie overtreedt of wel de strafregels, gesteld door de locale raden. Hun legislatieve arbeid valt niet onder de benaming: algemeene verordening van art. 31 R. R. Gaan overtreders dier wettelijke bepalingen

nu vrijuit? Men zal het *niet* mogen aannemen. Maar dan ook moet art. 88 R. R., dat een waarborg wil geven tegen willekeur, noodzakelijk herzien worden. Men is daarom geneigd te zeggen, dat eene locale verordening zelf al rust op eene algemeene verordening en op grond hiervan zal men overtreders van de bepalingen der locale verordeningen dus wel kunnen vervolgen en tot straf veroordeelen.

Slavernij en Pandelingschap.

De vraag of in onzen archipel nog *slavernij* bestaat, moet helaas bevestigend beantwoord worden. Allereerst geldt dit voor gebieden, waar ons bestuur nog geen rechtstreekschen invloed uitoefent en waarvoor — wij wezen er vroeger reeds op, onder „Grondgebied—” de artikelen, betrekking hebbend op de afschaffing der slavernij, nl. 115, 116 en 117 R. R., in verband met art. 27 R. R. niet volledig gelden. Zoo zijn er nog streken, waar het kwaad der slavernij nog diep ingeworteld is in het leven der bewoners van: Timor en onderhoorigheden, Nieuw Guinea en omliggende eilanden, Z. en O. Borneo. Men bedenke ook, dat, eerst in 1819, later nog eens in 1825, eene registratie van slaven is tot stand gekomen en dat die beperkt is tot Java en Madoera. De niet-geregistreerden bleven dus slaven. Voor 't overige kan gezegd worden, dat sinds 1 Januari 1860 de slavernij is afgeschaft, dat slavenhandel, invoer en openbare verkoop van slaven zijn verboden en dat de als slaven van elders aangevoerde personen vrij zijn, zoodra zij zich op het grondgebied van Nederlandsch Indië bevinden. Een en ander is bij algemeene verordening geregeld, ook wat betreft de rechten en verplichting der meesters, 't geen vooral ziet op schadeloosstelling aan de laatsten.

Pandelingschap komt veelvuldiger voor. Dit ontstaat als een pandgever of zichzelf of iemand, over wien hij macht uitoefent (bijv: ouderlijke), aan een ander, pandnemer, voor schuld afstaat en wel om zodoende eene zekere som gelds in handen te krijgen of een reeds bestaande schuld op eene dusdanige wijze af te doen. De in pand gegeven persoon wordt pandeling genoemd. De pandnemer kan nu zooveel arbeid van den pandeling vorderen, tot de verschuldigde som aan hem, in

arbeid, is voldaan. Geldt de verrichte arbeid als type van schulddelging, dan is de ontvangen som gelds binnen zekeren tijd nog af te lossen; erger is, wanneer de arbeid niet in mindering wordt gerekend van de schuld zelve, maar alleen wordt beschouwd als *rente* van het verschuldigde bedrag. In dit geval toch is pandelingschap niets anders dan verkapte slavernij. Wie eenmaal een schuld op dergelijke voorwaarden heeft aangegaan, komt nooit weer uit de macht van den pandnemer, thans zijn meester, want alles wat de verrichte arbeid opbrengt, is rente voor den laatste. Verrekening der schuld zelve heeft op die manier nooit plaats, waardoor de verplichting des schuldenaars tot het verrichten van arbeid niet alleen voortduurt, maar in vele gevallen erfelijk is geworden. Dat het R. R. tegen dergelijke praktijken heeft te waken, spreekt wel van zelf. Vandaar, dat art. 118 het nemen van pandelingen tot zekerheid van schuld verbiedt op Java en Madoera. De G. G. kan dit verbod ook toepassen op die gedeelten van de bezittingen buiten Java en Madoera, waar de maatschappelijke toestand het gedoogt. De afschaffing van het pandelingschap moet bevorderd worden, en dit gaat niet over op de kinderen des schuldenaars. Het vervoeren van pandelingen over zee is verboden.

Onteigening.

Wij hebben hier te maken met een bescherming van goed en het R.R. geeft daarvoor in art. 77 en 62 lid 6 waarborgen. 't Eerste betreft het eigendomsrecht, het tweede het Inlandsch bezitrecht.

Niemand kan alzoo van zijn eigendom worden ontzet dan ten algemeenen nutte, op de wijze bij algemeene verordening bepaald en tegen voorafgaande schadeloosstelling. Er staat: van zijn eigendom; 't doet er dus niet toe, of dit eigendom roerend of onroerend goed is. De verklaring, dat het algemeen nut onteigening vordert, geschiedt door den G.G. in overeenstemming met den R.v.I., m.a.w. in elk geval zal een onderzoek en beoordeeling van het algemeen nut, zoowel door den G. G. als door den R.v.I. moeten plaats vinden. Daarna zal dan het algemeen nut der onteigening moeten worden uitgesproken en wel bij ordonnantie. Daar onteigening gerechtvaardigd is, als

het openbaar belang er meer door behartigd wordt, dan het bijzondere, individueele belang, zal bij voornoemd onderzoek deze kwestie het eerst moeten worden uitgemaakt. Gevallen, waarbij onteigening herhaaldelijk kunnen voorkomen, zijn: het aanleggen van havens, spoor- en tramwegen, 'tgraven van kanalen, 't maken van eene algemeene begraafplaats, van terreinen, waarop lijders aan besmettelijke ziekten kunnen worden afgezonderd enz., want al deze werken dienen het openbaar belang in hooge mate.

De Onteigeningsordonnantie van 17 Januari 1864 is eene navolging van de onteigeningswet van 28 Aug. 1851, doch enkel voor de hoofdbeginselen, daar de bijzondere toestanden voor Indië, verschillende veranderingen noodig maakten. Zoo vindt men er bijv. tweeeërlei procedures in, te weten eene voor de Europeesche en eene voor de Inlandsche rechtbank. Voorts vermelden wij uit voornoemde ordonnantie nog, dat de verklaring, dat het algemeen nut onteigening vordert, slechts de hoofdpunten, niet de details, ter bepaling van de algemeene richting van het werk behoeft te bevatten.

De eindaanwijzing der te onteigenen perceelen geschiedt door den G. G., na raadpleging van den R. v. I. binnen één jaar, nadat de commissiën, die benoemd moeten worden om bezwaren van belanghebbenden aan te hooren, hare werkzaamheden zullen hebben beëindigd.

In geval van eene minnelijke overeenkomst, d. i. dat partijen het omtrent den koopprijs van het goed eens worden, moet er eene gerechtelijke akte worden opgemaakt omtrent invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving. Kunnen partijen het over den koopprijs niet eens worden, dan wordt bij rechterlijk vonnis de onteigening uitgesproken en daarbij het bedrag der schadeloosstelling bepaald. Toch is ook dan nog eene gerechtelijke akte noodig.

Eene afwijking van het voorgaande vindt men in lid 3 en 4 van art. 77 R. R., waar staat: De vereischten van overeenstemming en van voorafgaande schadeloosstelling kunnen niet worden ingeroepen, wanneer oorlog, brand, watersnood, aardbeving, vulkanische uitbarsting of andere dringende omstandigheden eene onverwijilde inbezitneming vorderen. Het recht van de onteigenden op schadeloosstelling wordt daardoor niet verkort. De waarborgen, overeenstemming tusschen den G. G. en den R. v. I. en vooraf-

gaande betaling der schadeloosstelling ontbreken dus, wanneer een der bovenvermelde gevallen aanwezig is. Volgens de onteigeningsordonnantie (art. 67) kan zelfs de inbezitneming geschieden op last van het hoogste ter plaatse aanwezige gezag. Hij, die zoo'n bevel geeft, moet dan zoo spoedig mogelijk een voorstel tot onteigening van het in bezit genomen goed aan den G. G. indienen, die de onteigening daarna gelast of weigert, na raadpleging van den R. v. I

Onder onteigening valt ook nog ontzetting van den bezitter in de uitoefening zijner rechten, zooals bijv. voorkomt bij het maken van telegraaf- en telefoonleidingen. Het R. R. noemt beperking van eigendom niet en derhalve bestaan er te dien opzichte ook geen voorschriften ter bescherming van den eigenaar.

Bescherming van het *Inlandsch bezitrecht op den grond* wordt verleend in art. 62 lid 6 R. R. Naast dit bezitrecht komt nog voor het agrarisch eigendomsrecht volgens de Agrarische wet van 9 April 1870 en dit laatste is op eene lijn te stellen met het Europeesche eigendomsrecht, waaruit volgt, dat voor beide gevallen onteigend kan worden volgens art. 77 R. R.

Nog willen wij eene onteigening bespreken, die pas in de laatste jaren geoorloofd is en wel na de tot standkoming van de wet van 22 Juli 1910. Zooals wij weten, zijn er op Java nog tal van particuliere landerijen. Deze zijn voor en na door het gouvernement in tijden van geldgebrek — Daendels en Raffles tusschen de jaren 1810 en 1816 — verkocht. Het motief, om dergelijke landerijen geheel of gedeeltelijk tot gouvernementsgrond terug te brengen, is, dat een particulier eigendomsrecht, hetwelk zooveel bevoegdheden inhoudt van publiekrechtelijken aard, als het recht van passarbelasting, heerendiensten en aanstelling van dorpschouwen, niet meer van onzen tijd is. Tengevolge van deze wet nu kan bij ordonnantie worden verklaard, dat het algemeen belang vordert een of meer der particuliere landerijen op Java geheel of gedeeltelijk tot het staatsdomein terug te brengen. Kan geene minnelijke schikking worden verkregen dan wordt de overgang bevolen bij rechterlijk vonnis, dat ook de schadeloosstelling bepaalt. Na de betaling gaat de eigendom pas over. Het groote bezwaar bij deze onteigening is gelegen in de omstandigheid, dat de G. G. wel eene ordonnantie kan uitvaardigen, doch de gelden tot terugkoop moeten bij de begroting door de Staten-Generaal worden toegestaan. Verijdeling van

dien kant is dus nog altijd mogelijk. Er zijn evenwel al een paar teruggekocht, nl Kadanghauer en Indramajoe West, terwijl voor onteigening van andere plannen in behandeling zijn.

Onschendbaarheid van woning.

Een artikel, dat het binnentreden in eene woning tegen den wil van zijn bewoner verbiedt, gelijk artikel 158 Gw. dat doet, is in het R. R. niet te vinden. Men denke nu niet, dat deze waarborg in Indië geheel ontbreekt: het beginsel, onschendbaarheid van woning geldt ook hier. Zoo wordt in vele wettelijke bepalingen de bevoegdheid tot huiszoeking geregeld en de desbetreffende ambtenaren, aangewezen bijv. in het Reglement op de Strafvordering. artt. 31, 19 en vervolgens. Ook bij de strafwetboeken voor Europeanen en Inlanders is het dringen in de woning van een ingezetene strafbaar gesteld, wanneer het geschiedt door ambtenaren zonder inachtneming der bij algemeene verordening voorgeschreven formaliteiten. (Zie art. 124 W. v. S. voor Europeanen en art. 131 W. v. S. voor Inlanders.

Onschendbaarheid van Brievengeheim.

De onschendbaarheid van het brieveengeheim, in de grondwet gewaarborgd bij art. 159, heeft in het R. R. eene plaats gevonden in art. 87. Daar heet het: Het geheim der aan de post of andere instellingen van vervoer toevertrouwde brieven is onschendbaar, behalve op last des rechters, in de gevallen bij algemeene verordening omschreven. Bij vergelijking met het grondwetsartikel merkt men op, dat het woord „openbaar” in het R. R. is weggelaten. Waarom? Omdat in Indië naast de openbare ook bijzondere instellingen van vervoer bestaan. Zoodoende is de opvatting van art. 37 R. R. ruimer en mogen er dus, nòch brieven aan de post, nòch die aan eene particuliere instelling van vervoer toevertrouwd, worden geopend. Zoowel het W. v. S. voor Europeanen, als voor Inlanders bevatten daarom bepalingen, welke strafbaar stellen de terughouding of de opening van aan de post toevertrouwde brieven, gepleegd of bevorderd door een openbaren of eenigen bij de posterijen aangestelden persoon.

Het briefgeheim is onschendbaar, ... *behalve op last des rechters in de gevallen bij algemeene verordening omschreven.* Hierin is voorzien bij Kon: Besluit van 25 Juli 1893, door bevoegdheid aan de rechterlijke macht te verleen en om brieven en andere stukken op de postkantoren in Nederlandsch Indië aan te houden, in beslag te nemen en te openen. Van telegrammen is daarin echter geen sprake, evenmin als in het R. R. zelf. Toch zijn bij ordonnantie van 6 October 1876 voorschriften in het leven geroepen om beambten van den telegraafdienst, die opzettelijk telegrammen verduisteren, openen, mededeelingen omtrent den inhoud doen aan onbevoegden *of* verduistering of opening voor anderen vergemakkelijken te kunnen straffen. De straffen daarvoor komen overeen met die voor schending van het briefgeheim. Ze zijn te vinden in het W.v.S. voor Europeanen en idem voor Inlanders, respectievelijk artt. 127, 296 en 134 en 296.

XVI. De Volksraad.

Bij de wet van 16 December 1916 is het R. R. zoodanig gewijzigd, dat de instelling van een vertegenwoordigend lichaam voor de Nederlandsche onderdanen, in gezeten en van Ned:-Indië mogelijk werd en bij de intrede van 1918 kwam dit instituut, *volksraad* geheeten. De wet houdt in hoofdzaak het volgende in:

Er is een Volksraad.

De Gouverneur-Generaal raadpleegt den Volksraad over alle zoodanige onderwerpen, als waarover hij het oordeel van den Volksraad wenscht te vernemen.

Zijn taak. Hij is tot raadpleging verplicht ten aanzien van:

- a. de begroting en het slot der rekening van Nederlandsch-Indië;
- b. de bestemming van het voordeelig en de dekking van het nadeelig slot der onder a. bedoelde rekening;
- c. het aangaan van geldleeningen ten laste van en het waarborgen van geldleeningen door Nederlandsch-Indië krachtens besluit van den Gouverneur-Generaal, waaronder niet is begrepen de uitgifte van schatkistbiljetten of schatkistpromessen en verpanding of beleening van producten van ondernemingen van het Land;

- d. de ontwerpen van algemeene verordeningen, welke aan de ingezetenen persoonlijke militaire lasten opleggen;
- e. zoodanige andere onderwerpen, als door den Koning bij algemeene verordening worden aangewezen.

Van de raadpleging van den Volksraad wordt melding gemaakt in den aanhef der besluiten.

Indien de Volksraad is geraadpleegd over eene ordonnantie, wordt de derde zin van het formulier van afkondiging, bedoeld bij artikel 33 R. R., gelezen:

„Den Raad van Nederlandsch-Indië en den Volksraad gehoord;”.

De Volksraad kan de belangen van Nederlandsch-Indië en zijne ingezetenen voorstaan bij den Koning, bij de Staten-Generaal en bij den Gouverneur-Generaal.

Samenstelling. De Volksraad bestaat uit ten minste 39 leden.

De Koning benoemt het lid, tevens voorzitter; de aan het voorzittersambt verbonden bezoldiging wordt door den Koning vastgesteld.

Van de overige leden wordt ten hoogste de helft benoemd door den Gouverneur-Generaal na raadpleging van den Raad van Nederlandsch-Indië, die aanbevelingen doet van ten minste twee personen voor elke te vervullen plaats.

De door den Gouverneur-Generaal benoemde leden behooren voor ten minste een vierde deel tot de inlanders; voor het overige deel tot de Europeanen en de vreemde oosterlingen.

De andere leden worden verkozen door de leden van de raden, krachtens het tweede lid van artikel 68b R. R. ingesteld.

De volgens het vorig lid van dit artikel verkozen leden behooren voor ten minste de helft tot de inlanders, voor het overige deel tot de Europeanen en de vreemde oosterlingen.

De Volksraad benoemt zijn secretaris. Deze is geen lid van den Volksraad.

Wie lid kunnen zijn: Lid van den Volksraad kunnen alleen zijn mannelijke ingezetenen van Nederlandsch-Indië, die

- a. den ouderdom van vijf en twintig jaren hebben vervuld;
- b. den staat van Nederlandsch onderdaan bezitten;
- c. geene gevangenisstraf of een zwaardere straf dan wel dwangarbeid hebben ondergaan, met uitzondering van vrijheidsstraf ter vervanging van geldboete of wegens overtreding van politie;

d. niet bij rechterlijke uitspraak de beschikking of het beheer over hunne goederen hebben verloren of van de verkiesbaarheid zijn ontzet;

e. niet op niet-eervolle wijze uit 's Lands dienst zijn ontslagen.

Incompatibiliteiten. Een lid van den Volksraad kan niet te gelijk zijn vice-president of lid van den Raad van Nederlandsch-Indië, hoofd van een departement van algemeen bestuur of voorzitter of lid der Algemeene Rekenkamer.

Vrijheid der leden. De leden van den Volksraad stemmen zonder last van of ruggespraak met hen, door wie zij zijn benoemd of verkozen.

Zij leggen vóór het aanvaarden hunner bediening als lid van den Volksraad in handen van den Gouverneur-Generaal of in de vergadering van den Volksraad in handen van den voorzitter, daartoe door den Gouverneur-Generaal gemachtigd, den volgenden eed (verklaring en belofte) af:

„Ik zweer (verklaar), dat ik, om tot lid (tevens voorzitter) van den Volksraad benoemd (verkozen) te worden, middellijk noch onmiddellijk onder welken naam of voorwendsel ook, aan iemand, wie hij ook zij, iets heb gegeven of geven zal”.

„Ik zweer (beloof), dat ik, om iets in deze bediening te doen of te laten, van niemand hoegenaamd eenige beloften of geschenken zal aannemen, middellijk noch onmiddellijk”.

„Ik zweer (beloof) trouw aan den Koning en dat ik het Reglement op het beleid der Regeering van Nederlandsch-Indië steeds zal helpen onderhouden en het welzijn der kolonie naar mijn vermogen zal voorstaan”.

Zittingstijd. De leden van den Volksraad worden voor drie jaar benoemd of verkozen. Zij treden te gelijk af en zijn dadelijk opnieuw benoembaar of verkiesbaar. Hij, die ter aanvulling van een tusschentijds opengevallen plaats is benoemd of verkozen, treedt af op het tijdstip, waarop degene, in wiens plaats hij benoemd of verkozen is, moest aftreden.

Het lidmaatschap van den Volksraad eindigt door vertrek of door afwezigheid uit Nederlandsch-Indië voor of gedurende meer dan acht maanden, behoudens in bijzondere gevallen ter beoordeeling van den Gouverneur-Generaal.

Indien tot lid van den Volksraad zijn benoemd of verkozen personen, die niet of niet langer lid van den Volksraad kunnen zijn, vernietigt de Gouverneur-Generaal hunne benoeming of

hunne verkiezing of ontslaat hij hen. Het ontslag van het lid, tevens voorzitter, geschiedt in de gestelde gevallen door den Koning.

De leden zijn bevoegd te allen tijde hun ontslag te nemen; zij geven daarvan schriftelijk kennis aan den Gouverneur-Generaal.

De regelen omtrent de wijze van voorziening in opengevallen plaatsen, omtrent overlegging en onderzoek van geloofsbrieven van nieuwkomende leden, omtrent de beslissing van geschillen welke aangaande die geloofsbrieven of de verkiezing rijzen, alsmede hetgeen verder voor de uitvoering van dit artikel noodig is, worden bij algemeene verordening vastgesteld.

Bij drie K. Bⁿ, alle van 30 Maart 1917, werden achtereenvolgens geregeld: de samenstelling en de verkiezing van en het R. v. O. voor de vergaderingen van den Volksraad. Zij werden in de Javasche Courant afgekondigd op 31 Juli 1917 onder No. 61.

Samenstelling. De Volksraad bestaat uit 39 leden. De Koning benoemt en ontslaat den voorzitter, die tevens lid is. De G. G. benoemt 19 leden, waarvan 5 moeten behooren tot de Inlanders en 14 tot de Europeanen en de Vreemde Oosterlingen. De Locale raden kiezen de overige 19, waarvan 10 Inlanders, en 9 Europeanen en Vreemde Oosterlingen. De secretaris wordt door den Raad zelf benoemd, doch is geen lid.

De Raad van Indië moet telkens drie maanden voor de periodieke aftreding voordrachten indienen voor leden, die door den G. G. benoemd worden. Voor elke vacature moet een voordracht minstens twee personen bevatten. Zoo'n benoemde moet dan binnen vier weken na ontvangst van het benoemingsbericht kennisgeven of hij de benoeming al of niet aanneemt. Is voornoemde termijn verstreken zonder kennisgeving, dan wordt geacht, dat de benoemde de benoeming niet heeft aangenomen.

Een eventueele ontslagaanvraag van een „benoemd” lid moet aan den G. G. gedaan worden, die dan binnen veertien dagen daarvan mededeeling doet aan den Raad van Indië.

In hetzelfde K. B., dat de samenstelling regelt treft men nog de volgende bepalingen aan:

1° De eerste periodieke aftreding zal plaats vinden op den derden Dinsdag van Mei in het derde jaar, na dat, waarin de Raad zijn eerste zitting houdt.

- 2° Voor *reizen*, die de leden van den volksraad hebben te doen tot het bijwonen van vergaderingen van of commissiën uit dien Raad, staan enkele bepalingen in art. 3.
- 3° Bij wijze van *zittinggeld* genieten de leden voorts een bedrag van *f* 20 voor elken dag, waarop zij één of meer vergaderingen van den Raad of van afdelingen en Commissiën uit den Raad hebben bijgewoond.

Verkiezing. De leden van de gewestelijke en gemeenteraden vormen te zamen een kieslichaam voor de „andere” leden dan de door den G. G. benoemde. Zij komen echter raadsgewijze bijeen, doch niemand mag, zoo hij lid is van twee raden, twee keer zijn stem uitbrengen. Van deze „gekozen” leden moet minstens de helft tot de Inlanders, voor het overige deel tot de Europeanen en Vreemde Oosterlingen behooren. De verkiezing der Inlanders aan de eene zijde en die der Europeanen en Vreemde Oosterlingen aan de andere, hebben elk afzonderlijk plaats.

De *candidaatstelling* valt op den derden Dinsdag in November, waarna de G. G. den dag der stemming bepaalt. De opgaven der namen van de candidaten kunnen op voornoemden Dinsdag van 's morgens 8 tot 's middags 4 uur worden ingediend, door minstens 10 kiezers onderteekend, bij het hoofd van het gewestelijk bestuur, waarbij de naam en de voorletters der candidaten moeten vermeld zijn. Een of meer onderteekenaars moeten de opgave indienen, waarvoor een ontvangbewijs door het hoofd van het gewestelijk bestuur wordt afgegeven.

De zorg voor de pakketten. Onmiddellijk, nadat de tijd tot het inleveren van opgaven van candidaten is verlopen, sluit het hoofd van gewestelijk bestuur alle opgaven in een verzegeld pak, nadat hij tevens van alle ingekomen opgaven een door hem gewaarmerkt afschrift heeft genomen. Op de buitenzijde van het pakket komt een door hem onderteekende verklaring, dat het de ingeleverde opgaven inhoudt, onder mededeeling van *hoeveel*. Het pak wordt daarna aangeteekend verzonden aan den voorzitter van het stembureau te Batavia, dat uit 5 leden, door den G. G. benoemd, bestaat. Tegelijkertijd wordt aan dien voorzitter telegrafisch bericht gezonden van de verzending, 'tgeen eveneens het geval is, als er geen candidaten zijn gesteld, terwijl dan een aangeteekend schrijven met gelijke mededeeling volgen moet. Raakt het pakket in het

ongereede, dan zendt het hoofd van gewestelijk bestuur de door hem gewaarmerkte afschriften. Hij behoort dan opnieuw afschriften te maken, om die eventueel weer te kunnen zenden, want de toezending „wordt zoo vaak als noodig herhaald.” Bij ontvangst krijgt hij bericht van den voorzitter van het stembureau. Daarna moeten de afschriften vernietigd en van deze handeling proces-verbaal opgemaakt worden.

Stemming. De voorzitter van het stembureau maakt na ontvangst van alle opgaven van kandidaten een lijst op in alphabetische volgorde. Deze lijst wordt „bekendgemaakt” in de Javasche Courant. Ieder kan er een koopen. Binnen 30 dagen na 't opmaken dezer lijst heeft er stemming plaats over de daarop voorkomende personen. Hierbij dient onthouden te worden, dat Europeanen en Vreemde Oosterlingen aan den eenen en Inlanders aan den anderen kant, afzonderlijk worden gekozen.

Minstens 7 dagen voor den stemmingsdag ontvangen de kiezers een oproeping. Op den stembrief is aan de eene zijde de naam van den betrokken raad gedrukt en de handteekening van diens voorzitter gestempeld, terwijl de andere zijde bestemd is voor het uitbrengen van de stem. De kiezers zetten hierop de namen van hunne kandidaten in de volgorde, waarin zij aan hen de voorkeur geven. Daarna wordt de stembrief dichtgevouwen en bij den voorzitter ingeleverd. Deze deelt daarop het aantal ingeleverde stembrieven mee, sluit ter vergadering onverwijld alle ingeleverde stembrieven in een verzegeld pak en stelt op de buitenzijde daarvan eene door hem te onderteekenen verklaring, dat het de ingeleverde — en hoeveel — stembrieven inhoudt. Dit pak wordt onmiddellijk daarna door een door het gewestelijk bestuurshoofd aangewezen landsdienaar overgebracht naar den voorzitter van het stemkantoor. Is een pak stembrieven in het ongereede geraakt, dan moet er binnen 30 dagen, nadat de G. G. daarvan kennis heeft gekregen, een nieuwe stemming plaats hebben.

't Vaststellen van den uitslag. Het stemkantoor te Batavia, bestaande uit 5 door den G. G. voor 3 jaren benoemde leden met 3 plaatsvervangende leden, houdt den tweeden werkdag na ontvangst van alle pakken met stembrieven, een openbare zitting tot het vaststellen van den uitslag. Dag en uur worden vooraf in de Javasche Courant bekend gemaakt en in minstens drie te Batavia verschijnende dagbladen. Nadat de voorzitter de pakken

geopend heeft, wordt eerst nagegaan of het aantal stembrieven klopt met het op de buitenzijde vermelde aantal. Daarna wordt het *cijfer* vastgesteld, verkregen door de samentelling van de stembrieven in alle pakken te zamen vervat. Dit „cijfer” dient nu ter bepaling van het vereischte aantal stemmen, noodig voor een benoeming tot lid van den Volksraad, want dat *cijfer* (= som van alle stembrieven) *wordt gedeeld door het aantal te vervullen plaatsen vermeerderd met één en het quotient wordt verhoogd tot het onmiddellijk daarboven liggend geheele getal.* Het aldus verkregen getal heet het *kiesquotient*.

De stembrieven worden door elkaar gemengd en daarna genummerd. De voorzitter leest nu in volgorde der nummers overluid den naam van den candidaat, *voor wien de stembrief geldt*, terwijl twee leden de stembrieven nazien. Iedere stembrief geldt als een stem voor den *eersten* daarop geplaatsten candidaat. Is deze door het bereiken van het kiesquotient gekozen, dan geldt het stembiljet als een stem voor den volgenden daarop geplaatsten candidaat, die het kiesquotient nog niet bereikt heeft. Telkens als een kiesquotient bereikt is, wordt dit door het stemkantoor vastgesteld en maakt de voorzitter dit bekend.

Zijn er, nadat alle stembrieven zijn opgelezen, nog niet zooveel personen verkozen, als er plaatsen te vervullen zijn, dan geschiedt een tweede, zoo noodig een derde lezing, geheel gelijk aan de hierboven vermelde. De voorlezing der stembrieven wordt gestaakt, zoodra evenveel personen zijn verkozen als er vacatures vervuld moeten worden. De stembrieven worden thans verzegeld in 2 pakken, een van geldige en een van ongeldige stemmen. Zij worden drie jaar bewaard.

Onmiddellijk maakt nu de voorzitter den uitslag bekend, waartegen in de zaal aanwezigen bezwaren kunnen inbrengen, waarvan dan aantekening moet geschieden in het zittingsproces-verbaal. Dit verbaal wordt terstond openbaar gemaakt in de Javasche Courant.

Formaliteiten, die op de verkiezing volgen. De gekozene ontvangt onverwijld van den voorzitter van het stemkantoor een afschrift van het proces-verbaal, waaruit zijne verkiezing blijkt. Dit is de *geloofsbrief*.

Binnen 3 dagen na ontvangst daarvan moet een bewijs van ontvangst afgegeven zijn en binnen 4 weken daarna behoort de gekozene kennis te hebben gegeven aan den Voorzitter van

het stembureau of hij lid wenscht te worden of niet. Verzuimt hij zulks, dan wordt geacht dat hij de verkiezing niet aanneemt.

Is er een gekozene, die geen zitting wenscht te nemen, dan wordt in een openbare zitting, waarvan dag en uur weer in de Javasche Courant vooraf bekend zijn gemaakt, het verzegelde pak geldige stembrieven geopend en daaruit genomen die stembrieven, waarop de naam van den hier bedoelden gekozene (die dus heeft bedankt) voorkomt en van deze wordt opnieuw voorlezing gedaan en wordt uitgemaakt wie nu de gekozene is. Na afloop der zitting worden de stembrieven opnieuw verzegeld.

De Volksraad onderzoekt zelf de geloofsbrieven der nieuw inkomende gekozen leden en beslist omtrent de toelating van zijn leden. Hij geeft van de een of andere onjuistheid kennis aan den G. G. of aan den Voorzitter van het stembureau en dan zijn er bepaalde data, binnenwelke nieuwe verkiezing moet plaats hebben.

De geloofsbrief moet binnen 3 maanden na zijne dagteekening bij den Volksraad zijn ingezonden. Is die niet op tijd aangekomen, dan is de plaats opengevallen.

Een lid moet overleggen: In alle gevallen een geloofsbrief; zoo hij Europeaan is: een geboorteakte of akte van bekendheid; zoo hij Inlander of Vreemde Oosterling is: een verklaring van het hoofd van plaatselijk bestuur, dat hem aannemelijk is gemaakt, dat de gekozene 25 jaar is;

zoo hij niet-landsdienaar is: een verklaring van het hoofd van plaatselijk bestuur, dat hij ingezetene van Ned: Indië was op den dag der verkiezing;

zoo hij niet-Nederlander is: een verklaring van het hoofd van gewestelijk bestuur, dat hij Nederlandsch onderdaan was op den dag der verkiezing.

Voorzitter. De plichten van den voorzitter omvatten:

- 1° 't Leiden van de werkzaamheden van den Raad.
- 2° 't Handhaven van de orde bij de beraadslagingen.
- 3° 't Nauwgezet in acht nemen en doen naleven van het reglement van orde.
- 4° 't Geven van gelegenheid aan de leden tot het ongestoord houden van hun rede.
- 5° 't Stellen van de door den Raad te beslissen vraagpunten.
- 6° 't Aankondigen van den uitslag der stemmingen.
- 7° 't Uitvoeren van de door den Raad genomen besluiten.

Gedurende het debat mag hij alleen het woord *nemen* om den juiststen stand van het geschilpunt aan te wijzen, of om de beraadslaging bij afdwaling tot het juiste punt terug te brengen. Wil hij zelf het woord voeren over het in overweging zijnde onderwerp, dan verlaat hij den voorzitters-stoel en neemt dien niet weer in, dan nadat de beraadslaging over dat onderwerp afgelopen is. Voor dergelijke gevallen neemt een der 2 plaatsvervangende voorzitters, naar rangorde der benoeming, de functie van den voorzitter waar. Zijn die niet aanwezig, dan presideert het oudste aanwezige lid in jaren.

De voorzitter wijst nog de leden aan, die in bepaalde Commissiën zitting zullen nemen, o.a. tot het onderzoek der geloofsbrieven en met 2 leden maakt hij een Commissie uit voor huishoudelijke aangelegenheden. De laatste commissie oefent het oppertoezicht uit over de boekerij en al wat op de huishouding van den Raad betrekking heeft. Zij benoemt het ondergeschikt personeel ter Secretarie, alsmede de bedienden van den Raad.

Ingeval de secretaris niet aanwezig is, voorziet de voorzitter in de waarneming van diens werkzaamheden.

Zittingen. Er zijn per jaar twee gewone zittingen. De eerste *moet* op den 3° Dinsdag in Mei geopend worden en daarin moeten de, eerste en tweede, plaats-vervangende voorzitters benoemd worden. De tweede zitting is niet aangegeven. Buitengewone zittingen kunnen of door den G. G. of door den voorzitter, of door 15 leden belegd worden, als zij het noodig oordeelen. De tijdstippen van den aanvang der zittingen worden door den G. G. te bekwamer tijd ter kennis van de leden gebracht.

Vergaderen. De Raad zelve bepaalt het uur, waarop andere vergaderingen dan de eerste bijeenkomst van elke zitting zullen aanvangen. Ieder lid teekent, naar volgorde van het komen ter vergadering zijn naam op een lijst, de presentielijst. Staan daar meer dan de helft der opgeroepen leden op, dan opent de voorzitter de vergadering. Bijaldien een half uur na den tijd, waarop de opening der vergadering moest plaats hebben, nog niet het vereischte aantal leden aanwezig is, worden de namen der aanwezige leden opgelezen. De voorzitter geeft dan kennis van de ingekomen stukken en — stelt de vergadering uit tot nader tijdstip.

Ter vergadering worden notulen opgemaakt en daarin moet den woordelijken tekst worden opgenomen van door den Raad of zijn voorzitter genomen besluiten. De notulen worden de volgende vergadering opgelezen en aan de goedkeuring der vergadering onderworpen, behoudens, dat de notulen der laatste vergadering eener zitting nog staande die vergadering aan de goedkeuring van den Raad worden onderworpen.

Alle onderwerpen worden door den voorzitter in de Nederlandsche taal aan de orde gesteld en bij het debat mag alleen deze taal gebruikt worden. Een lid mag het woord niet voeren, dan na bekomen verlof van den voorzitter en dit wordt verleend in volgorde, waarin het is gevraagd. Die orde kan echter verbroken worden voor: *a* een persoonlijk feit; *b* een in te dienen motie van orde betreffende het onderwerp, dat in behandeling is. Omtrent het handhaven van de orde in de vergaderingen bestaan bepalingen vrijwel overeenkomende met die geldig voor de II° Kamer (Zie pag. 71).

De beraadslaging over begrooting, verordening en andere in onderdeelen gesplitste regelingen wordt gehouden: eerst over de algemeene strekking, daarna over de artikelen, posten of andere onderdeelen.

Amendementen en sub-amendementen moeten minstens door 3 leden worden voorgesteld of ondersteund en schriftelijk aan den Voorzitter ingediend worden. De voorstellers van het ontwerp in behandeling mogen meer dan tweemaal over hetzelfde ontwerp spreken, de andere leden slechts tweemaal.

Wanneer hij dat noodig acht, kan de G. G. de beraadslagingen van den Volksraad bijwonen. Hij heeft alsdan een raadgevende stem. Hij kan mede een gemachtigde zenden, teneinde namens hem voorlichting te verschaffen. Zij hebben een bepaaldelijk voor hen bestemde zitplaats in de vergaderzaal en mogen het woord voeren, zoo vaak zij dit willen, echter niet aleer de spreker, die aan het woord is, zijn rede geëindigd heeft.

Nadat de beraadslaging over een onderwerp gesloten is, gaat de Raad tot stemmen over. Dit geschiedt over zaken mondeling en hoofdelijk, zoo een der leden het verlangt; het lot beslist, bij welk nummer van de presentielijst zal worden begonnen. De voorzitter stemt het laatst. De beslissing wordt bij volstrekte meerderheid der stemmende leden genomen, doch er kan geen besluit genomen worden, als niet meer dan de helft der

leden tegenwoordig is. Bij staking van stemmen beslist de voorzitter. Bij benoeming van personen geschiedt de stemming bij gesloten en ongeteekende briefjes. Ook hier beslist de volstreckte meerderheid, doch bij staking het lot.

De leden van den Raad zijn voorts onschendbaar voor hetgeen zij in de vergadering hebben gezegd of schriftelijk aan haar hebben overgelegd.

De Volksraad kan evenals de Tweede Kamer ook met gesloten deuren vergaderen, als 15 leden of de Voorzitter het noodig keurt en van het behandelde kan geheimhouding opgelegd worden, terwijl de notulen afzonderlijk worden opgemaakt.

Hoe het advies tot stand komt. Aan de openbare beraadslaging over eenig onderwerp, waaromtrent advies aan den G. G. moet worden uitgebracht, gaat steeds een onderzoek in de afdelingen vooraf, waarvan er 3 zijn en die in de eerste gewone zitting van elk jaar door loting ontstaan. De voorzitter en de beide plaats-vervangende voorzitters doen niet mee, zij zijn voorzitter van een afdeling en worden bij verhindering door het oudste aanwezige lid in jaren vervangen. Iedere afdeling telt derhalve 12 leden. Elke afdeling heeft een rapporteur en de 3 rapporteurs vormen samen een Commissie van Rapporteurs, die zooveel mogelijk bijgestaan wordt door secretaris en verder personeel van den Raad. Voornoemde commissie maakt nu een samenvattend verslag op van het behandelde in de afdelingen en daarbij kunnen afzonderlijke nota's van leden gevoegd worden. Dit verslag verschijnt in druk, wordt aan de leden rondgedeeld en verder zoo spoedig mogelijk ter kennis van den G. G. (of diens gemachtigde) gebracht.

De G. G. kan het verslag beantwoorden of namens hem zijn gemachtigde(n), doch hij bericht in ieder bijzonder geval aan den Voorzitter van den Raad of hij zal antwoorden. Dat eventueele antwoord verschijnt eveneens in druk en wordt aan de leden rondgedeeld. Bericht de G. G. dat hij het verslag niet beantwoordt, dan bepaalt de Voorzitter van den Raad den dag, waarop de openbare behandeling van het ontwerp een aanvang zal nemen. De Raad is echter bevoegd dien datum te veranderen. Zoo spoedig mogelijk, nadat de Raad zijn oordeel omtrent eenig onderwerp heeft uitgesproken wordt dat oordeel ter kennis van den G. G. gebracht.

Uit al het bovenstaande blijkt, dat de taak van den Raad louter adviseerend is. In de thans bestaande machtsverhouding komt dan ook hoegenaamd geen verandering, zoodat wetgeving en uitvoering volkomen dezelfde blijven, maar in de toekomst zal den Raad het *medebeslissen* in zake 's lands belangen niet kunnen worden onthouden, wanneer hij namelijk blijkt te zijn een wezenlijke volksafspiegeling. De bewijzen daarvan zal hij eerlang kunnen leveren, want, zooals wij zagen, is zijn werken openbaar.

DE TROONREDE

van 1916.

Mijne Heeren!

Ten derde male sedert de rampzalige oorlog uitbrak, die Europa verscheurt, ben ik in uw midden, vervuld door de zorg voor de hoogste belangen van ons vaderland. Dat voor mijn volk tot dusver de vrede behouden kon blijven, stemt mij tot dankbaarheid. Gelukkig bleven onze betrekkingen met alle mogendheden van vriendschappelijken aard. Ik zal ook in het vervolg de plichten nakomen, die eene neutrale natie door het volkenrecht zijn opgelegd, maar ik ben vast besloten onze onafhankelijkheid te verdedigen en naar vermogen, tegenover wien het ook zij, onze rechten te handhaven. Bij de vervulling van die taak steun ik, behalve op ons goed recht en de eensgezindheid der natie, op onze zee- en landmacht, die op alleszins lofwaardige wijze den haar opgelegden last blijven dragen.

De aflossing van onder de wapenen staande dienstplichtigen door nieuw opgeleide manschappen en de daaraan gepaarde belangrijke uitbreiding onzer levende strijdkrachten worden geregeld voortgezet. De voorraden wapenen, munitie en ander materiaal worden, ondanks te overwinnen moeilijkheden, voortdurend vermeerderd. De mogelijkheid om, met handhaving onzer weerbaarheid, den druk der mobilisatie te verlichten, wordt door mij opnieuw overwogen.

Het economische leven van ons land ondervindt meer en meer den invloed van de omstandigheden, welke door den oorlog zijn in het leven geroepen. De toestand van land- en tuinbouw is over het geheel nog niet ongunstig. Toch worden de moeilijkheden bij de uitoefening van deze juist in de tegenwoordige omstandigheden voor de volkshuishouding zoo belangrijke bedrijven ondervonden, steeds grooter en is bij enkele onderdeelen reeds een remmende invloed op de produktie merkbaar.

Op het gebied van handel en nijverheid trachten zoowel de regeering als de belanghebbenden de nadeelige gevolgen te beperken van de moeilijkheden, die maatregelen, in het buitenland genomen in verband met den oorlogstoestand, voor onze aanvoeren uit den vreemde en voor onzen uitvoerhandel medebrengen.

In toenemende mate was de regeering genoodzaakt maatregelen te nemen in het belang van de volksvoeding. In verband daarmee was beperking van den uitvoer en ingrijpen in het binnenlandsch economisch leven noodzakelijk.

Het scheepvaartverkeer in de Nederlandsche havens bleef gering. De groote vrachtvaart leverde bij voortduring gunstige uitkomsten op, terwijl

ook de toestand der kleine vaart eenige verbetering vertoonde. Ook de zeevisscherij gaf gunstige resultaten, doch ondervond in den laatsten tijd ernstige moeilijkheden, naar welker oplossing wordt gestreefd. De andere takken van visscherij gaven met enkele uitzonderingen ook betere uitkomsten.

De maatregelen tot handhaving van de neutraliteit en tot tempering van de nadeelige gevolgen van de crisis voor de economisch zwakkeren blijven bij voortduring zeer hooge eischen aan de schatkist stellen. Voorshands zal kunnen worden afgewacht in hoeverre de opbrengst der bereids tot stand gekomen buitengewone belastingen in de daardoor ontstane behoeften voorziet. Een wetsontwerp tot nadere regeling en versterking der inkomsten van het leeningsfonds 1914 zal u worden aangeboden. De voorstellen tot versterking der middelen teneinde, afgezien van de uitgaven in verband met den buitengewonen toestand, het financieele evenwicht te herstellen, zullen uwe aandacht blijven vragen, evenals die tot verruiming van het belastinggebied der gemeenten en tot heffing van opcenten ten behoeve der gemcenten op de belasting der naamlooze vennootschappen.

Ook in Nederlandsch-Indië wordt veel ongemak ondervonden van de belemmeringen in het overzeesch verkeer als gevolg van den in Europa woedenden oorlog. De uitkomsten van handel en scheepvaart in alle koloniën gaven niet em in reden tot tevredenheid. In Suriname mocht zoowel het klein als het groot landbouwbedrijf op niet onbevredigenden uitslag wijzen. De weldra verwachte voltooiing der havenverbetering op Curaçao en de vestiging op het eiland van groote werken tot opslag en bereiding van aardolievoorbringselen, die aan honderden arbeid zullen verschaffen, rechtvaardigen de hoop op betere toekomst.

Het stemt mij tot erkentelijkheid, dat op tal van plaatsen in Nederlandsch-Indië door ingezetenen van allerlei landaarden betoogingen zijn gehouden om gehechtheid te betuigen aan het Nederlandsch gezag en bereidvaardigheid om daarvoor persoonlijke en geldelijke offers te brengen. De regeering zal niet nalaten harezijds datgene te doen, wat gedaan kan worden tot versterking der levende strijdkrachten in Nederlandsch-Indië en, voor zoover de uiterst bezwarende omstandigheden het gedoogen, voortgaan met de uitbreiding der vloot en verdere toerusting tot krachtige verdediging ter zee. De te Tandjong Priok, Soerabaja en Ma'assar aangelegde havenwerken zullen weldra in gebruik kunnen worden gesteld.

Veel zal opnieuw van uwe toewijding worden gevraagd, belangrijke wetsontwerpen zullen ook in dit zittingjaar uwe aandacht vorderen.

Ik verklaar met de bede, dat God ons ook in dezen zorgvollen tijd moge bijstaan, de gewone zitting der Staten-Generaal geopend.

ZITTING 1915—1916.—2.

Staatsbegrooting voor het dienstjaar
1916.

II^{de} HOOFDSTUK.

ONTWERP VAN WET.

No. 1.

Wij WILHELMINA, bij de gratie Gods, Koningin der Nederlanden, Prinses van Oranje-Nassau, enz., enz., enz.

Allen, die deze zullen zien of hooren lezen, salut! doen te weten:

Alzoo Wij in overweging genomen hebben, dat volgens de artikelen 123 en 124 der Grondwet de algemeene begrooting jaarlijks moet worden vastgesteld;

Zoo is het, dat Wij, den Raad van State gehoord, en met gemeen overleg der Staten-Generaal, hebben goedgevonden en verstaan, gelijk Wij goedvinden en verstaan bij deze:

Artikel 1.

Het II^{de} hoofdstuk der begrooting van Staatsuitgaven voor het dienstjaar 1916, betreffende de *Hooge Colleges van Staat* en het *Kabinet der Koningin*, wordt vastgesteld als volgt:

I^{ste} AFDEELING.

De Staten-Generaal.

Artikel 1. Reis- en verblijfskosten van de leden der Eerste Kamer f 24.000.—

Artikel 2. Schadeloosstelling van de leden der Tweede Kamer „ 200.000.—

Artikel 3. Vergoeding der reiskosten van de leden der Tweede Kamer „ 200.—

Artikel 4. Traktementen van de griffiers der beide Kamers en aanvangstraktementen van de commiezengriffier en van de ambtenaren en bedienden, daggelden voor tijdelijke hulpbedienden, schijffloren, benevens personeele toelagen voor den griffier, voor den kamerbewaarder en voor drie boden van de Tweede Kamer „ 49.905.—

Artikel 5. Traktementsverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens periodieke traktements-regeling of anderszins in den loop van het begrootingsjaar nog toe te kennen aan de in *Artikel 4* bedoelde ambtenaren en bedienden f 11.445.—

Artikel 6. Kosten, vallende op de stenographie, daaronder begrepen kosten van geneeskundig onderzoek van bij de Stenographische Inrichting op de proef werkzaam te stellen personen „ 37.020.—

Artikel 7. Bureel- en lokaalbehoeften, mede van de Ministerszaal in het gebouw der Tweede Kamer, huur van rijtuigen en drukwerk „ 71.210.—

Artikel 8. Kosten voor het in orde brengen der Grafelijke Zalen voor de Vereenigde Zitting der Staten Generaal. „ 400.—

Artikel 9. Aankoop van boeken en kaarten voor de beide Kamers „ 2.900.—

Artikel 10. Kosten wegens schadeloosstelling aan getuigen en deskundigen krachtens artikel 26 der wet van 5 Augustus 1850 (*Staatsblad* No. 45). *Memorie.*

Artikel 11. Kosten wegens het doen samenstellen en uitgeven van een kort verslag van de Zittingen der Tweede Kamer. f 40.000.—

Artikel 12. Uitkeering in geval van ziekte aan personen, op dag- of maandgeld bij de Tweede Kamer werkzaam. „ 200.—

f 436.380.—

II^{de} AFDEELING.

De Raad van State.

Artikel 13. Traktementen van den vice-president en van de leden f 78.000.—

Artikel 14. Traktementen, voor zoover zij niet uit het volgende *artikel* moeten bestreden worden, van den secretaris, de commiezen van Staat en van de ambtenaren en bedienden, alsmede schrijffloonen. „ 32.500.—

Artikel 15. Periodieke traktements-verhoogingen, in vorige jaren toegekend en in den loop van het begrootingsjaar nog toe te kennen aan de in *artikel 14* bedoelde ambtenaren beneden den rang van adjunct-commies en aan de bedienden *f* 875.—

Artikel 16. Bureel- en lokaalbehoeften en drukwerk, benevens aankoop van boeken. „ 6.000.—

Artikel 17. Reis- en verblijfkosten. „ 300.—
f 117.675.—

III^{de} AFDEELING.

De Algemeene Rekenkamer.

Artikel 18. Traktementen van den voorzitter en van de leden. *f* 29.000.—

Artikel 19. Traktement van den secretaris en aanvangstraktementen van de verdere ambtenaren en bedienden, alsmede schrijffloonen; belooning aan den binder voor het verrichten van bindwerk buiten den gewonen diensttijd „ 110.550.—

Artikel 20. Traktementsverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens de periodieke traktements-regeling of anderszins nog toe te kennen in den loop van het begrootingsjaar aan de in *artikel 19* genoemde ambtenaren en bedienden „ 22.725.—

Artikel 21. Bureel- en lokaalbehoeften en drukwerk „ 8.270.—

Artikel 22. Kosten wegens opruiming van archieven. „ 250.—
f 170.795.—

IV^{de} AFDEELING.

De Kanselarij der Nederlandsche Orden.

Artikel 23. Traktement van den secretaris. *f* 1.000.—

Artikel 24. Bureelbehoeften, schrijffloonen en drukwerk. „ 950.—

<i>Artikel 25.</i> Verhoogde soldijen van militairen, ridders der Militaire Willemsorde.	400.—
<i>Artikel 26.</i> Toelagen aan broeders der Orde van den Nederlandschen Leeuw.	8.600.—
<i>Artikel 27.</i> Aankoop en herstellingen van decoratiën—de kosten van het stem-pelen daaronder begrepen—, van decoratie-doozen, lint, met den aanleve van dien.	8.000.—
	<u>f 18.950.—</u>

V^{de} AFDEELING.*Het Kabinet der Koningin.*

<i>Artikel 28.</i> Traktement van den direc-teur.	f 5.000.—
<i>Artikel 29.</i> Aanvangstraktemeten van de ambtenaren en bedienden in de ver-schillende rangen	25.500.—
<i>Artikel 30.</i> Traktementsverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens de periodieke traktements-regeling of anderszins nog toe te kennen in den loop van het begrootings-jaar aan de in <i>artikel 29</i> genoemde ambte-naren en bedienden.	7.962.50
<i>Artikel 31.</i> Bureel- en lokaalbehoefsten en drukwerk	5.600.—
<i>Artikel 32.</i> Reis- en verblijfkosten.	600.—
	<u>f 44.662.50</u>

VI^{de} AFDEELING.*Pensioenen, wachtgelden, gratificatiën, toelagen en kosten voor de vergaderingen van den Ministerraad.*

<i>Artikel 33.</i> Pensioenen en toelagen, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensionneerden bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting, over 1916 en afgesloten dienstjaren	f 33.655.—
<i>Artikel 34.</i> Wachtgelden	Memorie.
<i>Artikel 35.</i> Gratificatiën	f 600.—

Artikel 36. Jaarlijksche toelagen ingevolge artikel 3 der wet van 9 Mei 1890 (*Staatsblad* No. 80). f 5.302.—

Artikel 37. Teruggave van betaalde pensioensbijdragen, ingevolge artikel 32 der burgerlijke pensioenwet, aan burgerlijke ambtenaren, behoord hebbende tot de Hooge Colleges van Staat en tot het Kabinet der Koningin. *Memorie.*

Artikel 38. Portierloon en verdere kosten ten behoeve van de vergaderingen van den Ministerraad f 350.—
f 39.907.—

VII^{de} AFDEELING.

Artikel 39. Onvoorziene uitgaven f 5.000.—
f 833,369.50

en alzoo tot een bedrag van *achthonderd drie en dertig duizend driehonderd negen en zestig gulden, vijftig cent.*

Artikel 2.

Wanneer het bedrag, uitgetrokken bij een der *artikelen* 1, 3, 5, 7, 8, 9, 11, 15, 16, 17, 20, 21, 22, 24, 25, 26, 30, 31, 32, 33 en 38 van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk, ontoereikend wordt bevonden, kan het, met inachtneming van het voorschrift van het tweede lid van artikel 24 der wet van 5 October 1841 (*Staatsblad* No. 40), door overschrijving uit *artikel 39* van dat hoofdstuk worden aangevuld.

Uit laatstgemeld *artikel* kan mede worden overgeschreven op de *artikelen* 10, 34 en 37.

Artikel 3.

Op *artikel 39* van het bij deze wet vastgestelde hoofdstuk worden aangewezen de tot het dienstjaar 1916 behorende uitgaven, welke de *Hooge Colleges van Staat* of het *Kabinet der Koningin* betreffen, hare omschrijving niet vinden in een der andere *artikelen* van dat hoofdstuk en moeten dienen ter voorziening in behoeften, welke in den loop van dat dienstjaar onverwacht opkomen.

Die uitgaven worden voor elke soort afzonderlijk in de rekening gebracht en omschreven.

Lasten en bevelen, dat deze in het *Staatsblad* zal worden geplaatst en dat alle Ministerieele Departementen, Autoriteiten, Colleges en Ambtenaren, wie zulks aangaat, aan de nauwkeurige uitvoering de hand zullen houden.

Gegeven

De Minister van Financiën,

VII AFD. DEELING

Artikel 2.

Artikel 3.

Op artikel 33 van het hier wet verordende hoofdstuk worden aangevoerd de tot het desbetreffende 1816 behorende begroepingen der Hooge Colleges van Staat en tot het Koninkrijk der Nederlanden behoorende ambtenaren met uitzondering van die ambtenaren welke in den loop van de laatste jaren in de begroepingen in de hoofdstukken van het desbetreffende hoofdstuk opgenomen zijn.

ZITTING 1915—1916.—2.

Staatsbegroting voor het dienstjaar
1916.

II^{de} HOOFDSTUK.

MEMORIE van TOELICHTING.

No. 2.

Voor 1916 wordt geraamd	f 833.369.50
Voor 1915 is toegestaan	„ 822.457.50
zoodat méér wordt aangevraagd	<u>f 10.912.—</u>

Dit verschil ontstaat door de volgende vermeerderingen:

De Staten-Generaal	f 625.—
De Raad van State	„ 3.512.50
De Algemeene Rekenkamer.	„ 1.900.—
Het Kabinet der Koningin	„ 1.092.50
Pensioenen, wachtgelden, enz.	„ 3.782.—
Te zamen	<u>f 10.912.—</u>

Te aanzien van de gronden, waarop die vermeerdering der verschillende afdeelingen steunt, neemt de ondergeteekende de vrijheid te verwijzen naar den hiernevens gevoegden uitgewerken en toelichtenden staat.

Te dezer plaatse zij aangeteekend, dat door de Regeering is besloten eene wijziging te brengen in de gedragslijn, verleden jaar bij het begin van den oorlogstoestand gevolgd ten aanzien van de, in de ontwerp-begroting voor het dienstjaar 1915 aanvankelijk begrepen, aanvragen voor rangs- en traktementsverhoogen. Zooals bekend, zijn deze aanvragen, voor zoover zij niet waren gegrond op bestaande periodieke regelingen, teruggenomen.

Hoewel de toestand van 's Lands financiën, in verband met de nog steeds voortdurende buitengewone omstandigheden, niet toelaat de teruggenomen bedragen op de ontwerp-begroting voor 1916 opnieuw ten volle uit te trekken, is de Regeering toch van meening, dat het niet zou aangaan ook in 1916 slechts die verhoogen toe te kennen, welke voortvloeien uit bestaande periodieke regelingen of wel mogelijk worden door het openvallen van plaatsen van hooger rang. Derhalve is besloten:

ZITTING 1915 — 1916 — 2.

Staatsbegroting voor het dienstjaar
1916.

II^{de} HOOFDSTUK.

UITGEWERKTE EN TOELICHTENDE STAAT.

No. 3.

UITGEWERKTE EN TOELICHTENDE STAAT

BEHOORENDE BIJ DE

RAMING VAN KOSTEN

VOOR DE

Hooge Colleges van Staat en het Kabinet der Koningin

OVER HET DIENSTJAAR

1916.

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
					Meer.	Minder.		
1ste AFDEELING.								
De Staten-Generaal.								
1		Reis- en verblijfkosten van de leden der Eerste Kamer	f 24.000.—	f 24.000.—			f 25.683.54	(1) In 1914 is op dit artikel slechts f 88,05 uitgegeven. In verband hiermede is voor 1916 deze post teruggebracht tot f 200.
2		Schadeloosstelling van de leden der Tweede Kamer	f 200.000.—	f 200.000.—			f 199.039.25 ⁵	
3		Vergoeding der reiskosten van de leden der Tweede Kamer (1).	f 200.—	f 1.000.—		f 800.—	f 88.05	(2) Bij de samenstelling der ontwerp-begrooting voor 1916 zijn voor de eerste maal in artikel 4 uitsluitend de aanvangstraktementen opgenomen. Deze wijziging is een gevolg van het op 20 Mei 1915 genomen besluit der Tweede Kamer om voor alle hare ambtenaren, behalve den griffier, een periodieke traktementsregeling vast te stellen.
4		Traktementen van de griffiers der beide Kamers en aanvangstraktementen van de commiezen-griffier en van de ambtenaren en bedienden, daggelden voor tijdelijke hulpbedienden, schrijffloonen, benevens personeele toelagen voor den griffier, voor den kamerbewaarder en voor drie boden van de Tweede Kamer: (2)						
	a.	Eerste Kamer						(3) Ter uitvoering van het — in verband met de periodieke, bij Koninklijk besluit van 21 April 1913 (<i>Staatsblad</i> No. 136) vastgestelde, traktementsregeling — in de vergadering met gesloten deuren der Eerste Kamer van 21 Juni 1913 genomen besluit wordt voor het traktement van den commies ter griffie voor 1916 f 200 meer aangevraagd. Voorts wordt de met 1 November 1915 ingaande periodieke traktementsverhooging voor twee boden, waarmede bij de samenstelling der begrooting voor 1915 rekening is gehouden, voor het jaar 1916 tot het volle bedrag van f 50 voor elk uitgetrokken. Tevens wordt voor de vier assistent-boden, die thans voor hunne tijdelijke werkzaamheden met f 100 per jaar worden bezoldigd, te zamen f 200 mèer aangevraagd, daar het aantal dagen, waarop zij hebben dienst te doen, voortdurend toeneemt.
		van den griffier f 5.000.— " " commies-griffier " 1.400.— " " referendaris " 3.000.— " " commies " 1.800.— " " kamerbewaarder en concierge " 1.000.— " 3 boden " 2.100.— " 4 assistent-boden " 400.— " den assistent-bode of vaste-knecht " 600.— daggelden van hulpbedienden " 100.— f 15.400.—	f 18.000.—	f 2.600.—	f 17.959.97 ⁵			
	b.	Tweede Kamer						
		van den griffier f 5.000.— personeele toelage voor den griffier " 2.000.— van 2 commiezen-griffier " 4.000.— " den bibliothecaris " 3.000.— " " referendaris " 3.000.— " " commies " 1.800.— " " commies voor den dienst der bibliotheek (gedurende zes maanden). " 900.— " 2 adjunct-commiezen (waarvan één voor 6 maanden) " 1.800.— " den klerk " 600.— " " kamerbewaarder " 1.200.— personeele toelage voor den kamerbewaarder " 300.— van 10 boden " 7.100.— personeele toelagen voor drie boden " 240.— van 4 vaste-knechts " 1.600.— daggelden van tijdelijke hulpbedienden " 1.000.— schrijffloonen " 65.— " 33.605.— f 49.005.—	f 36.555.—	" 2.950.—	" 38.495.85			
5		Traktementsverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens periodieke traktementsregeling of anderszins in den loop van het begrotingsjaar nog toe te kennen aan de in artikel 4 bedoelde ambtenaren en bedienden (3)	f 11.445.—	f 5.000.—	f 6.445.—	f 5.550.—	f 56.455.82 ⁵	In hare vergadering met gesloten deuren van 20 Mei 1915 heeft de Tweede Kamer het besluit genomen om met ingang van 1 Januari 1916 de jaarwedden van de beide commiezen-griffier te verhoogen met f 200 voor elk en om met ingang van 1 Juli 1916

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
					Meer.	Minder.		
1ste AFDEELING.								
De Staten-Generaal.								
1		Reis- en verblijfkosten van de leden der Eerste Kamer	f 24.000.—	f 24.000.—			f 25.683.54	(1) In 1914 is op dit artikel slechts f 88,05 uitgegeven. In verband hiermede is voor 1916 deze post teruggebracht tot f 200.
2		Schadeloosstelling van de leden der Tweede Kamer	f 200.000.—	f 200.000.—			f 199.039.25 ⁵	
3		Vergoeding der reiskosten van de leden der Tweede Kamer (1).	f 200.—	f 1.000.—		f 800.—	f 88.05	(2) Bij de samenstelling der ontwerp-begrooting voor 1916 zijn voor de eerste maal in artikel 4 uitsluitend de aanvangstraktementen opgenomen. Deze wijziging is een gevolg van het op 20 Mei 1915 genomen besluit der Tweede Kamer om voor alle hare ambtenaren, behalve den griffier, een periodieke traktementsregeling vast te stellen.
4		Traktementen van de griffiers der beide Kamers en aanvangstraktementen van de commiezen-griffier en van de ambtenaren en bedienden, daggelden voor tijdelijke hulpbedienden, schrijffloonen, benevens personeele toelagen voor den griffier, voor den kamerbewaarder en voor drie boden van de Tweede Kamer: (2)						
	a.	Eerste Kamer						(3) Ter uitvoering van het — in verband met de periodieke, bij Koninklijk besluit van 21 April 1913 (<i>Staatsblad</i> No. 136) vastgestelde, traktementsregeling — in de vergadering met gesloten deuren der Eerste Kamer van 21 Juni 1913 genomen besluit wordt voor het traktement van den commies ter griffie voor 1916 f 200 meer aangevraagd. Voorts wordt de met 1 November 1915 ingaande periodieke traktementsverhooging voor twee boden, waarmede bij de samenstelling der begrooting voor 1915 rekening is gehouden, voor het jaar 1916 tot het volle bedrag van f 50 voor elk uitgetrokken. Tevens wordt voor de vier assistent-boden, die thans voor hunne tijdelijke werkzaamheden met f 100 per jaar worden bezoldigd, te zamen f 200 mèer aangevraagd, daar het aantal dagen, waarop zij hebben dienst te doen, voortdurend toeneemt.
		van den griffier f 5.000.— " " commies-griffier " 1.400.— " " referendaris " 3.000.— " " commies " 1.800.— " " kamerbewaarder en concierge " 1.000.— " 3 boden " 2.100.— " 4 assistent-boden " 400.— " den assistent-bode of vaste-knecht " 600.— daggelden van hulpbedienden " 100.— f 15.400.—	f 18.000.—	f 2.600.—	f 17.959.97 ⁵			
	b.	Tweede Kamer						
		van den griffier f 5.000.— personeele toelage voor den griffier " 2.000.— van 2 commiezen-griffier " 4.000.— " den bibliothecaris " 3.000.— " " referendaris " 3.000.— " " commies " 1.800.— " " commies voor den dienst der bibliotheek (gedurende zes maanden). " 900.— " 2 adjunct-commiezen (waarvan één voor 6 maanden) " 1.800.— " den klerk " 600.— " " kamerbewaarder " 1.200.— personeele toelage voor den kamerbewaarder " 300.— van 10 boden " 7.100.— personeele toelagen voor drie boden " 240.— van 4 vaste-knechts " 1.600.— daggelden van tijdelijke hulpbedienden " 1.000.— schrijffloonen " 65.— " 33.605.— f 49.005.—	f 36.555.—	" 2.950.—	" 38.495.85			
5		Traktementsverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens periodieke traktementsregeling of anderszins in den loop van het begrotingsjaar nog toe te kennen aan de in artikel 4 bedoelde ambtenaren en bedienden (3)	f 11.445.—	f 5.000.—	f 6.445.—	f 5.550.—	f 56.455.82 ⁵	In hare vergadering met gesloten deuren van 20 Mei 1915 heeft de Tweede Kamer het besluit genomen om met ingang van 1 Januari 1916 de jaarwedden van de beide commiezen-griffier te verhoogen met f 200 voor elk en om met ingang van 1 Juli 1916

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.
7	Bureel- en lokaalbehoefden, mede van de Ministerszaal in het gebouw der Tweede Kamer, huur van rijtuigen en drukwerk: Eerste Kamer. a. schrijfbehoeften en bindwerk f 1.350.— b. licht " 1.500.— c. brandstoffen en bediening der centrale-verwarmingsinstallatie " 2.160.— d. huur van rijtuigen, briefporten en andere kleine uitgaven " 100.— e. onderhoud en schoonhouden der lokalen, aankoop en onderhoud van meubelen, benevens kosten van duinwater " 5.000.— f. drukwerk " 3.000.— — kosten van onderhoud der geleidingen, enz. voor de aansluiting aan de gemeente-brandweertelegraaf (6) f 13.110.— Tweede Kamer. g. schrijfbehoeften en bindwerk " 4.800.— h. licht " 3.000.— i. brandstoffen " 2.000.— k. briefporten, telegrammen, huur van rijtuigen, vracht van boeken en andere kleine uitgaven " 1.600.— l. onderhoud en schoonhouden der lokalen, benevens kosten van duinwater " 2.700.— m. aankoop en onderhoud van meubelen " 6.000.— n. drukwerk " 38.000.— — kosten van onderhoud der geleidingen, enz. voor de aansluiting aan de gemeente-brandweertelegraaf (6) f 71.210.— f 71.210.—	f 36.420.—	
8	Kosten voor het in orde brengen der Grafelijke Zalen voor de Vereenigde Zitting der Staten-Generaal f 400.—	f 400.—	
9	Aankoop van boeken en kaarten voor de beide Kamers: a. voor de Eerste Kamer f 400.— b. " " Tweede Kamer " 2.500.— f 2.900.—	f 2.900.—	

Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
	Meer.	Minder.		
f 36.420.—	f 600.—		f 35.928.95 ⁵	den adjunct-commies voor den dienst der bibliotheek te bevorderen tot commies. Op grond van de traktementsregelingen voor de ambtenaren der Kamer en voor de boden en bedienden is voorts gerekend op periodieke verhoogingen van f 100 voor den commies (met ingang van 1 December 1916), voor den adjunct-commies, voor den klerk (beiden met ingang van 1 Januari 1916) en voor een vaste-knecht (met ingang van 1 Maart 1916), benevens op een periodieke verhoging van f 50 voor drie boden (met ingang van 1 Januari 1916). Voor 1 Januari 1916 toegekende of nog toe te kennen verhoogingen f 10.150.— In den loop van 1916 toe te kennen " 1.295.— Te zamen f 11.445.—
		f 50.—	f 9.26	(4) Het traktement van een dezer beide stenografen zal met ingang van 15 September 1916 worden verhoogd tot f 2500.
		f 50.—	f 12 158 14 ⁵	(5) Het traktement van een dezer drie stenografen zal met ingang van 17 September 1916 worden verhoogd tot f 2100.
			" 5.101.44	(6) Deze kosten worden sedert 1 Januari 1915 gebracht ten laste van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting.
			" 2.182 70	
			" 2.021.75	
			" 2.551.79 ⁵	
			" 2.939.93	
			" 3.492.74	
			" 36.950.57 ⁵	
		" 20.—	" 9.26	(7) In het Voorloopig Verslag van de Eerste Kamer der Staten-Generaal over het ontwerp van wet tot vaststelling van hoofdstuk II der Staatsbegroting voor het dienstjaar 1914 is gewezen op de lage traktements, welke de referendarissen bij den Raad van State genieten. Aangezien de thans door hen genoten traktements—evenals
		f 70.—	f 67 408.33 ⁵	
			f 36.40	
			f 2.273.01	

Nummers der artikelen. Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
				Meer.	Minder.		
10	Kosten wegens schadeloosstelling aan getuigen en deskundigen krachtens artikel 26 der wet van 5 Augustus 1850 (<i>Staatsblad</i> No. 45).	Memorie.	Memorie.				
11	Kosten wegens het doen samenstellen en uitgeven van een kort verslag van de Zittingen der Tweede Kamer	f 40.000.	f 40.000.—			f 39.447.33	
12	Uitkeering in geval van ziekte aan personen op dag- of maandgeld bij de Tweede Kamer werkzaam.	f 200.	f 200.—			f 15.—	
	Verzameling der 1ste afdeeling.						
	Artikel 1	f 24.000.	f 24.000.—			f 25.683.54	
	" 2	" 200.000.	" 200.000.—			" 199.039.25 ⁵	
	" 3	" 200.	" 1.000.—		f 800.—	" 88.05	
	" 4	" 49.005.	" 54.555.—		" 5.550.—	" 56.455.82 ⁵	
	" 5	" 11.445.	" 5.000.—	f 6.445.—		" 1.730.42	
	" 6	" 37.020.	" 36.420.—	" 600.—		" 35.928.95 ⁵	
	" 7	" 71.210.	" 71.280.—			" 67.408.33 ⁵	
	" 8	" 400.	" 400.—			" 36.40	
	" 9	" 2.900.	" 2.900.—			" 2.273.01	
	" 10	Memorie.	Memorie.			" —	
	" 11	" 40.000.	" 40.000.—			" 39.447.33	
	" 12	" 200.	" 200.—			" 15.—	
		f 436.380.	f 435.755.—	f 7.045.—	f 6.420.—	f 428.106.12	
	IIde AFDEELING.						
	De Raad van State.						
13	Traktementen van den vice-president en van de leden: van den vice-president f 8.000.— " 14 leden à f 5000. " 70.000.—	f 78.000.	f 78.000.—			f 74.666.67	
14	Traktementen, voor zoover zij niet uit het volgende artikel moeten bestreden worden, van den secretaris, de referendarissen, de commiezen van Staat en van de ambtenaren en bedienden, alsmede schrijffloonen: (7) van den secretaris f 4.000.— " 3 referendarissen van f 2200, f 2400 en f 3000. " 7.600.— " 2 commiezen van Staat van f 1900 en f 2000. " 3.900.— " den hoofdcommies " 3.200.— " 2 commiezen van f 2000 en f 2500 " 4.500.— " 2 adjunct-commiezen van f 1400 en f 1600 " 3.000.— " den eerste-klerk " 900.— " 2 tweede-klerken van f 600 " 1.200.— " den kamerbewaarder en concierge " 1.100.— " 4 boden van f 800 en f 900. " 3.400.— schrijffloonen " 500.— f 33.300.— hiervan wordt bestreden uit artikel 15 (Periodieke traktementsverhoogen) " 800.— Blijft ten laste van artikel 14 f 32.500.—	f 29.600.—	f 29.600.—	f 2.900.—		f 28.317.84	

Nummers der artikelen. Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
				Meer.	Minder.		
							die van de commiezen van Staat — inderdaad niet staan in eene juiste verhouding tot hetgeen van hen gevorderd werden op de oorspronkelijk voor 1915 ontworpen begrooting verhoogen van hunne jaarwedden uitgetrokken. Als gevolg evenwel van het in verband met de plotseling ingetreden buitengewone omstandigheden in den Ministerraad genomen besluit, om voor 1915 alle voorgestelde traktementsverhoogen — met uitzondering van de periodieke — terug te nemen, werden ook de hier voorgedragen verhoogen weder geschrapt.
							Waar echter vaststaat, dat de jaarwedden van de genoemde hoofdambtenaren ten eenenmale onvoldoende en in geen deele met hun rang en hunne werkzaamheden in overeenstemming zijn, zoodat hier inderdaad het geval, bedoeld aan het slot der Memorie van Toelichting betreffende dit hoofdstuk, aanwezig is te achten, is besloten voor 1916 de verhoogen opnieuw in het wetsontwerp op te nemen.
							Verder is gerekend op een bedrag van f 200 voor den adjunct-commies, belast met de dagelijksche zorg voor de boekerij, en van f 100 voor den anderen adjunct-commies.
							Voorts heeft de bij den Raad werkzaam gestelde tweede-klerk met ingang van 1 April 1916 recht op eene periodieke traktementsverhooging van f 100.
							De benoeming van een nieuwen tweede-klerk, voor wien op de begrooting voor 1915 f 400 is uitgetrokken, heeft nog niet plaats gehad, zoodat de daarvoor benoogde gelden opnieuw worden aangevraagd. Intusschen wil het voorkomen, dat, gelet op de eischen, welke men aan de algemeene

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
					Meer.	Minder.		
15		Periodieke traktementsverhoogingen, in vorige jaren toegekend en in den loop van het begrootingsjaar nog toe te kennen aan de in artikel 14 bedoelde ambtenaren beneden den rang van adjunct-commies en aan de bedienden (8).	f 875.—	f 762.50	f 112.50		f 525.01	ontwikkeling en bekwaamheid van de ambtenaren bij den Raad van State stelt, een aanvangstraktement van f 400 te gering is. Uit dien hoofde is daarvoor thans f 600 op de ontwerp begrooting gebracht. Ook de ten vorigen jare gedachte benoeming van een assistent-bode is nog niet geschied. Nadere overweging heeft gebracht tot het inzicht, dat het de voorkeur verdient een bode te stellen; voor dit doel is f 800 uitgetrokken. (8) Voor 1 Januari 1916 toegekende of nog toe te kennen periodieke traktementsverhoogingen . f 800,— In den loop van 1916 toe te kennen 75.— Te zamen f 875.— (9) Ten gevolge van de toenemende werkzaamheden bij den Raad van State zijn de uitgaven voor schrijf-behoeften en bindwerk f 500 hooger geraamd dan het voor 1915 toegestane bedrag. (10) Er is gerekend op mogelijke bevordering, door toepassing van artikel 5 van het Koninklijk besluit van 15 April 1914 (Staatsblad n ^o . 176), van twee klerken tot adjunct-commies, onderscheidenlijk met ingang van 1 April en 1 October 1916. (11) Met het oog op de mogelijkheid, dat de mobilisatie van het leger op 1 Januari 1916 nog niet is afge-loopen, is het traktement van één (tijdelijk) schrijver op jaarloon meer uitgetrokken. De sommen, in te houden op de traktements der onder de wapenen zijnde ambtenaren, zijn niet voldoende ter bestrijding van de kosten van tijdelijke hulp, welke dringend noodig is tengevolge van de gedeeltelijk juist door de tijdsomstandigheden belangrijke toeneming der werkzaamheden, terwijl het personeel onvol-tallig is.
16		Bureel- en lokaalbehoeften en drukwerk, benevens aankoop van boekwerken: schrijf-behoeften en bindwerk, benevens aankoop van boekwerken (9).	f 2.940.—	f 2.440.—	f 500.—		f 2.548.52	
	a.	licht en water	" 160.—	" 160.—			" 398.33	
	b.	brandstoffen	" 800.—	" 800.—			" 966.25	
	c.	briefporten en andere kleine uitgaven	" 150.—	" 150.—			" 734.93	
	d.	onderhoud en schoonhouden der lokalen.	" 1.000.—	" 1.000.—			" 1.489.40	
	e.	aankoop en onderhoud van meubelen	" 825.—	" 825.—			" 335.12	
	f.	drukwerk	" 125.—	" 125.—			" 125.71 ⁵	
	g.		f 6.000.—	f 5.500.—	f 500.—		f 6.598.26 ⁵	
17		Reis- en verblijfkosten	f 300.—	f 300.—			f 140.55	
		Verzameling der IIde afdeeling.						
		Artikel 13.	f 78.000.—	f 78.000.—			f 74.666.67	
		" 14.	" 32.500.—	" 29.600.—	f 2.900.—		" 28.317.84	
		" 15.	" 875.—	" 762.50	" 112.50		" 525.01	
		" 16.	" 6.000.—	" 5.500.—	" 500.—		" 6.598.26 ⁵	
		" 17.	" 300.—	" 300.—			" 140.55	
			f 117.675.—	f 114.162.50	f 3.512.50		f 110.248.33 ⁵	
		IIIde AFDEELING.						
		De Algemeene Rekenkamer.						
18		Traktements van den voorzitter en van de leden:						
		van den voorzitter	f 5.000.—					
		" 6 leden à f 4000	" 24.000.—					
			f 29.000.—	f 29.000.—			f 29.000.—	
19		Traktement van den secretaris en aanvangstraktements van de verdere ambtenaren en bedienden, alsmede schrijfloonen; belooning aan den binder voor het verrichten van bindwerk buiten den gewonen diensttijd.						
		van den secretaris	f 4.000.—					
		" 4 referendarissen van f 3000	" 12.000.—					
		" 10 hoofdcommiezen van f 2400.	" 24.000.—					
		" 10 commiezen van f 1800.	" 18.000.—					
		" 25 adjunct-commiezen van f 1200 (waarvan één voor negen en één voor drie maanden (10).	" 28.800.—					
		" 21 klerken van f 600 (waarvan één voor drie maanden)	" 12.600.—					
		" 3 schrijvers van f 600 (11)	" 1.800.—					
		" den kamerbewaarder en concierge	" 1.000.—					
		" " bode-binder, tevens assistent voor het archief.	" 1.000.—					
		" " " , tevens assistent voor het archief.	" 1.000.—					
		" 8 boden (waarvan één bode-concierge) van f 700.	" 5.600.—					
		voor schrijfloonen	" 500.—					
		" belooning voor het verrichten van bindwerk buiten den gewonen diensttijd	" 250.—					
			f 110.550.—	f 109.350	f 1.200.—		f 107.378.09 ⁵	

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
					Meer.	Minder.		
15		Periodieke traktementsverhoogingen, in vorige jaren toegekend en in den loop van het begrootingsjaar nog toe te kennen aan de in artikel 14 bedoelde ambtenaren beneden den rang van adjunct-commies en aan de bedienden (8).	f 875.—	f 762.50	f 112.50		f 525.01	ontwikkeling en bekwaamheid van de ambtenaren bij den Raad van State stelt, een aanvangstraktement van f 400 te gering is. Uit dien hoofde is daarvoor thans f 600 op de ontwerp begrooting gebracht. Ook de ten vorigen jare gedachte benoeming van een assistent-bode is nog niet geschied. Nadere overweging heeft gebracht tot het inzicht, dat het de voorkeur verdient een bode te stellen; voor dit doel is f 800 uitgetrokken. (8) Voor 1 Januari 1916 toegekende of nog toe te kennen periodieke traktementsverhoogingen . f 800,— In den loop van 1916 toe te kennen 75.— Te zamen f 875.— (9) Ten gevolge van de toenemende werkzaamheden bij den Raad van State zijn de uitgaven voor schrijf-behoeften en bindwerk f 500 hooger geraamd dan het voor 1915 toegestane bedrag. (10) Er is gerekend op mogelijke bevordering, door toepassing van artikel 5 van het Koninklijk besluit van 15 April 1914 (Staatsblad n ^o . 176), van twee klerken tot adjunct-commies, onderscheidenlijk met ingang van 1 April en 1 October 1916. (11) Met het oog op de mogelijkheid, dat de mobilisatie van het leger op 1 Januari 1916 nog niet is afge-loopen, is het traktement van één (tijdelijk) schrijver op jaarloon meer uitgetrokken. De sommen, in te houden op de traktements der onder de wapenen zijnde ambtenaren, zijn niet voldoende ter bestrijding van de kosten van tijdelijke hulp, welke dringend noodig is tengevolge van de gedeeltelijk juist door de tijdsomstandigheden belangrijke toeneming der werkzaamheden, terwijl het personeel onvol-tallig is.
16		Bureel- en lokaalbehoeften en drukwerk, benevens aankoop van boekwerken: schrijf-behoeften en bindwerk, benevens aankoop van boekwerken (9).	f 2.940.—	f 2.440.—	f 500.—		f 2.548.52	
	a.	licht en water	" 160.—	" 160.—			" 398.33	
	b.	brandstoffen	" 800.—	" 800.—			" 966.25	
	c.	briefporten en andere kleine uitgaven	" 150.—	" 150.—			" 734.93	
	d.	onderhoud en schoonhouden der lokalen.	" 1.000.—	" 1.000.—			" 1.489.40	
	e.	aankoop en onderhoud van meubelen	" 825.—	" 825.—			" 335.12	
	f.	drukwerk	" 125.—	" 125.—			" 125.71 ⁵	
	g.		f 6.000.—	f 5.500.—	f 500.—		f 6.598.26 ⁵	
17		Reis- en verblijfkosten	f 300.—	f 300.—			f 140.55	
		Verzameling der IIde afdeeling.						
		Artikel 13.	f 78.000.—	f 78.000.—			f 74.666.67	
		" 14.	" 32.500.—	" 29.600.—	f 2.900.—		" 28.317.84	
		" 15.	" 875.—	" 762.50	" 112.50		" 525.01	
		" 16.	" 6.000.—	" 5.500.—	" 500.—		" 6.598.26 ⁵	
		" 17.	" 300.—	" 300.—			" 140.55	
			f 117.675.—	f 114.162.50	f 3.512.50		f 110.248.33 ⁵	
		IIIde AFDEELING.						
		De Algemeene Rekenkamer.						
18		Traktements van den voorzitter en van de leden:						
		van den voorzitter	f 5.000.—					
		" 6 leden à f 4000	" 24.000.—					
			f 29.000.—	f 29.000.—			f 29.000.—	
19		Traktement van den secretaris en aanvangstraktements van de verdere ambtenaren en bedienden, alsmede schrijfloonen; belooning aan den binder voor het verrichten van bindwerk buiten den gewonen diensttijd.						
		van den secretaris	f 4.000.—					
		" 4 referendarissen van f 3000	" 12.000.—					
		" 10 hoofdcommiezen van f 2400.	" 24.000.—					
		" 10 commiezen van f 1800.	" 18.000.—					
		" 25 adjunct-commiezen van f 1200 (waarvan één voor negen en één voor drie maanden (10).	" 28.800.—					
		" 21 klerken van f 600 (waarvan één voor drie maanden)	" 12.600.—					
		" 3 schrijvers van f 600 (11)	" 1.800.—					
		" den kamerbewaarder en concierge	" 1.000.—					
		" " bode-binder, tevens assistent voor het archief.	" 1.000.—					
		" " " , tevens assistent voor het archief.	" 1.000.—					
		" 8 boden (waarvan één bode-concierge) van f 700.	" 5.600.—					
		voor schrijfloonen	" 500.—					
		" belooning voor het verrichten van bindwerk buiten den gewonen diensttijd	" 250.—					
			f 110.550.—	f 109.350	f 1.200.—		f 107.378.09 ⁵	

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.
					Meer.	Minder.	
20		Traktementsverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens de periodieke traktements-regeling of anderszins nog toe te kennen in den loop van het begrotingsjaar aan de in artikel 19 genoemde ambtenaren en bedienden (12).	f 22.725.—	f 22.025.—	f 700.—		f 18.709.30
21		Bureel- en lokaalbehoefte en drukwerk:					
	a.	schrijfbehoeften en bindwerk	f 1.400.—	f 1.400.—			f 1.371.29 ⁵
	b.	licht en water.	" 600.—	" 580.—	f 20.—		" 633.65
	c.	brandstoffen	" 1.200.—	" 1.200.—			" 1.161.25
	d.	briefporten, vrachtlouen en andere kleine uitgaven	" 500.—	" 500.—			" 845.19 ⁵
	e.	onderhoud en schoonhouden der lokalen.	" 2.120.—	" 2.120.—			" 1.767.45
	f.	aankoop en onderhoud van meubelen	" 1.650.—	" 1.650.—			" 2.619.57 ⁵
	g.	drukwerk	" 800.—	" 800.—			" 636.31
	—	kosten van onderhoud der geleidingen, enz. voor de aansluiting aan de gemeente-brandweertelegraaf (13)	—	" 20.—		f 20.—	" 9.26
			f 8.270.—	f 8.270.—	f 20.—	f 20.—	f 9.043.98 ⁵
22		Kosten wegens opruiming van archieven	f 250.—	f 250.—			f 169.10
		Verzameling der IIIde afdeeling.					
		Artikel 18	f 29.000.—	f 29.000.—			f 29.000.—
		" 19	" 110.550.—	" 109.350.—	f 1.200.—		" 107.378.09 ⁵
		" 20	" 22.725.—	" 22.025.—	" 700.—		" 18.709.30
		" 21	" 8.270.—	" 8.270.—	" 20.—	f 20.—	" 9.043.98 ⁵
		" 22	" 250.—	" 250.—			" 169.10
			f 170.795.—	f 168.895.—	f 1.920.—	f 20.—	f 164.300.48
		IVde AFDEELING.					
		De Kanselarij der Nederlandsche Orden.					
23		Traktement van den secretaris	f 1.000.—	f 1.000.—			f 1.000.—
24		Bureelbehoefte, schrijflouen en drukwerk.	f 950.—	f 950.—			f 1.213.32
25		Verhoogde soldijen van militairen, ridders der Militaire Willemsorde	f 400.—	f 400.—			f 400.—
26		Toelagen aan broeders der Orde van den Nederlandschen Leeuw	f 8.600.—	f 8.600.—			f 6.795.—
27		Aankoop en herstellingen van decoratiën — de kosten van het stempelen daaronder begrepen —, van decoratiedoozen, lint, met den aanleve van dien	f 8.000.—	f 8.000.—			f 11.314.05
		Verzameling der IVde afdeeling.					
		Artikel 23	f 1.000.—	f 1.000.—			f 1.000.—
		" 24	" 950.—	" 950.—			" 1.213.32
		" 25	" 400.—	" 400.—			" 400.—
		" 26	" 8.600.—	" 8.600.—			" 6.795.—
		" 27	" 8.000.—	" 8.000.—			" 11.314.05
			f 18.950.—	f 18.950.—			f 20.722.37

TOELICHTINGEN.
(13) Deze kosten worden sedert 1 Januari 1915 gebracht ten laste van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting. Het totaal van het artikel is hetzelfde gebleven, doordat onderdeel b met een bedrag van f 20 is verhoogd.
(14) Ingevolge de bepalingen van het Koninklijk besluit van 21 April 1913 (Staatsblad No. 136), welke ook voor de regeling der bezoldiging van de ambtenaren bij het Kabinet der Koningin in toepassing worden gebracht, zal eene periodieke traktementsverhoging zijn toe te kennen: met ingang van 1 Januari 1916 aan twee adjunct-commiezen en twee klerken (elk f 100) en aan den portier (f 50); met ingang van 1 April 1916 aan een adjunct-commie en een klerk (elk f 100); met ingang van 1 Juli 1916 aan twee referendarissen (elk f 200) en een klerk (f 100); met ingang van 1 October 1916 aan drie hoofdcommiezen (onderscheidenlijk f 250, f 200 en f 200). Vòòr 1 Januari 1916 toegekende of nog toe te kennen verhoogingen f 6.950.— In den loop van 1916 toe te kennen 1.012.50 Te zamen f 7.962.50
(15) Deze kosten worden sedert 1 Januari 1915 gebracht ten laste van het IXde hoofdstuk der Staatsbegroting.

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
					Meer.	Minder.		
		Vde AFDEELING. Het Kabinet der Koningin.						
28		Traktement van den directeur	f 5.000.—	f 5.000.—			f 5.000.—	
29		Aanvangstraktemen van de ambtenaren en bedienden in de verschil- lende rangen: van 3 referendarissen van f 2000 en f 3000 f 8.000.— „ 4 hoofdcommiezen van f 1800 en f 2400 „ 7.800.— „ 3 adjunct-commiezen van f 1200 „ 3.600.— „ 4 klerken van f 600 „ 2.400.— „ den kamerbewaarder en conciërge „ 1.000.— „ 3 boden van f 700. „ 2.100.— „ den portier „ 600.—	f 25.500.—	f 25.500.—			f 25.800.—	
30		Traktemensverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens de periodieke traktemens-regeling of anderszins nog toe te kennen in den loop van het begrotingsjaar aan de in artikel 29 genoemde ambtenaren en bedienden (14)	f 7.962.50	f 6.850.—	f 1.112.50		f 6.312.50	(16) De als bijlagen A en B hierbij overgelegde staten wijzen de sedert de samenstelling der begrooting voor 1915 verleende en vrijgevallen toelagen en pensioenen aan. Blijkens die staten zijn er twee toelagen van f 100 verleend en twee toelagen, elk tot dat bedrag, vervallen. Mitsdien is voor de toe- lagen de raming gesteld op hetzelfde bedrag als voor 1915 is toegestaan. (17) Er zijn vijf pensioenen verleend tot een gezamenlijk bedrag van f 6.063, terwijl één pensioen, groot f 1.984 's jaars, is vervallen, zoodat voor de pensioenen de raming f 4.079 hooger is gesteld dan hetgeen voor 1915 is toegestaan. (18) Over het bij de begrooting voor 1914 voor „Onvoorziene Uitgaven” toegestane bedrag van f 5000 is volgenterwijze beschikt: 1º. tot aanvulling der na te noemen artikelen:
31		Bureel- en lokaalbehoefte en drukwerk:						
a.		schrijfbehoeften en bindwerk	f 1.200.—	f 1.200.—			f 2.523.29	
b.		licht en water	„ 600.—	„ 600.—			„ 432.75	
c.		brandstoffen	„ 1.070.—	„ 1.070.—			„ 819.80	
d.		briefporten en andere kleine uitgaven	„ 250.—	„ 250.—			„ 383.24	
e.		onderhoud en schoonhouden der lokalen	„ 1.000.—	„ 1.000.—			„ 1.103.65	
f.		aankoop en onderhoud van meubelen	„ 650.—	„ 650.—			„ 293.37 ⁵	
g.		drukwerk	„ 700.—	„ 700.—			„ 345.02 ⁵	
—		kosten van onderhoud der geleidingen, enz. voor de aansluiting aan de gemeente-brandweertelegraaf (15)	—	„ 20.—		f 20.—	„ 9.26	
h.		kosten van aansluiting aan het gemeentelijk telephoonnet	„ 130.—	„ 130.—			„ 39.32	
			f 5.600.—	f 5.620.—		f 20.—	f 5.949.71	
32		Reis- en verblijfkosten	f 600.—	f 600.—			f 112.04	
		Verzameling der Vde afdeeling.						
		Artikel 28	f 5.000.—	f 5.000.—			f 5.000.—	
		„ 29	„ 25.500.—	„ 25.500.—			„ 25.800.—	
		„ 30	„ 7.962.50	„ 6.850.—	f 1.112.50		„ 6.312.50	
		„ 31	„ 5.600.—	„ 5.620.—		f 20.—	„ 5.949.71	
		„ 32	„ 600.—	„ 600.—			„ 112.04	
			f 44.662.50	f 43.570.—	f 1.112.50	f 20.—	f 43.174.25	

De raming voor 1916 overtreft dus
het bedrag, toegestaan voor 1916,
met f 1.092.50.

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
					Meer.	Minder.		
		Vde AFDEELING. Het Kabinet der Koningin.						
28		Traktement van den directeur	f 5.000.—	f 5.000.—			f 5.000.—	
29		Aanvangstraktemen van de ambtenaren en bedienden in de verschil- lende rangen: van 3 referendarissen van f 2000 en f 3000 f 8.000.— „ 4 hoofdcommiezen van f 1800 en f 2400 „ 7.800.— „ 3 adjunct-commiezen van f 1200 „ 3.600.— „ 4 klerken van f 600 „ 2.400.— „ den kamerbewaarder en conciërge „ 1.000.— „ 3 boden van f 700. „ 2.100.— „ den portier „ 600.—	f 25.500.—	f 25.500.—			f 25.800.—	
30		Traktemensverhoogingen, in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens de periodieke traktemens-regeling of anderszins nog toe te kennen in den loop van het begrotingsjaar aan de in artikel 29 genoemde ambtenaren en bedienden (14)	f 7.962.50	f 6.850.—	f 1.112.50		f 6.312.50	(16) De als bijlagen A en B hierbij overgelegde staten wijzen de sedert de samenstelling der begrooting voor 1915 verleende en vrijgevallen toelagen en pensioenen aan. Blijkens die staten zijn er twee toelagen van f 100 verleend en twee toelagen, elk tot dat bedrag, vervallen. Mitsdien is voor de toe- lagen de raming gesteld op hetzelfde bedrag als voor 1915 is toegestaan. (17) Er zijn vijf pensioenen verleend tot een gezamenlijk bedrag van f 6.063, terwijl één pensioen, groot f 1.984 's jaars, is vervallen, zoodat voor de pensioenen de raming f 4.079 hooger is gesteld dan hetgeen voor 1915 is toegestaan. (18) Over het bij de begrooting voor 1914 voor „Onvoorziene Uitgaven” toegestane bedrag van f 5000 is volgenterwijze beschikt: 1º. tot aanvulling der na te noemen artikelen:
31		Bureel- en lokaalbehoefte en drukwerk:						
a.		schrijfbehoeften en bindwerk	f 1.200.—	f 1.200.—			f 2.523.29	
b.		licht en water	„ 600.—	„ 600.—			„ 432.75	
c.		brandstoffen	„ 1.070.—	„ 1.070.—			„ 819.80	
d.		briefporten en andere kleine uitgaven	„ 250.—	„ 250.—			„ 383.24	
e.		onderhoud en schoonhouden der lokalen	„ 1.000.—	„ 1.000.—			„ 1.103.65	
f.		aankoop en onderhoud van meubelen	„ 650.—	„ 650.—			„ 293.37 ⁵	
g.		drukwerk	„ 700.—	„ 700.—			„ 345.02 ⁵	
—		kosten van onderhoud der geleidingen, enz. voor de aansluiting aan de gemeente-brandweertelegraaf (15)	—	„ 20.—		f 20.—	„ 9.26	
h.		kosten van aansluiting aan het gemeentelijk telephoonnet	„ 130.—	„ 130.—			„ 39.32	
			f 5.600.—	f 5.620.—		f 20.—	f 5.949.71	
32		Reis- en verblijfkosten	f 600.—	f 600.—			f 112.04	
		Verzameling der Vde afdeeling.						
		Artikel 28	f 5.000.—	f 5.000.—			f 5.000.—	
		„ 29	„ 25.500.—	„ 25.500.—			„ 25.800.—	
		„ 30	„ 7.962.50	„ 6.850.—	f 1.112.50		„ 6.312.50	
		„ 31	„ 5.600.—	„ 5.620.—		f 20.—	„ 5.949.71	
		„ 32	„ 600.—	„ 600.—			„ 112.04	
			f 44.662.50	f 43.570.—	f 1.112.50	f 20.—	f 43.174.25	

De raming voor 1916 overtreft dus
het bedrag, toegestaan voor 1916,
met f 1.092.50.

Nummers der artikelen.	Onderdeelen.	BENAMING DER ONDERWERPEN VAN UITGAAF.	Geraamd voor 1916.
Pensioenen, wachtgeld, gratificatiën, toelagen en kosten voor de vergaderingen van den Ministerraad.			
33		Pensioenen en toelagen, daaronder begrepen uitkeeringen aan veroordeelde gepensionneerden bij ontslag uit de gevangenis of Rijkswerkinrichting, over 1916 en afgesloten dienstjaren:	
a.		toelagen, waarop recht is verkregen ingevolge de wet van 29 September 1815 (<i>Staatsblad</i> n ^o . 47) (16)	f 2.900.—
b.		pensioenen, waarop na 1 Januari 1891 recht is verkregen (17)	" 30.755.—
			f 33.655.—
34		Wachtgeld	Memorie.
35		Gratificatiën	f 600.—
36		Jaarlijksche toelagen ingevolge artikel 3 der wet van 9 Mei 1890 (<i>Staatsblad</i> n ^o . 80).	f 5.302.—
37		Teruggave van betaalde pensioensbijdragen, ingevolge artikel 32 der burgerlijke pensioenwet, aan burgerlijke ambtenaren, behoord hebbende tot de Hooge Colleges van Staat en tot het Kabinet der Koningin.	Memorie.
38		Portierloon en verdere kosten ten behoeve van de vergaderingen van den Ministerraad	f 350.—
Verzameling der VIdde afdeeling.			
		Artikel 33	f 33.655.—
		" 34	Memorie.
		" 35	" 600.—
		" 36	" 5.302.—
		" 37	Memorie.
		" 38	" 350.—
			f 39.907.—
VIIde AFDEELING.			
39		Onvoorziene uitgaven (18).	f 5.000.—

Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag, toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.	TOELICHTINGEN.
	Meer.	Minder.		
				Vde AFDEELING. <i>De Kabinet der Koningin.</i>
				<i>Artikel 29.</i> Traktementsverhoogen in den thans bekleeden rang in vorige jaren toegekend en krachtens de periodieke traktementsregeling of anderszins nog toe te kennen in den loop van het begrotingsjaar enz. f 337.50
				<i>Artikel 30.</i> Bureel- en lokaalbehoeften en drukwerk f 549.71
				Vide AFDEELING. <i>Pensioenen, wachtgeld, enz.</i>
				<i>Artikel 38.</i> Portierloon en verdere kosten ten behoeve van de vergaderingen van den Ministerraad f 3.56
				f 4.984.60
				2 ^o . voor uitgaven, welke hare omschrijving niet vinden in een der andere artikelen van dit hoofdstuk:
				a. kosten van eene reis naar Amsterdam op 19 Maart 1914 door een ambtenaar bij de Algemeene Rekenkamer f 6.10
				b. reis- en verblijfskosten ter zake van het door twee ambtenaar bij de Algemeene Rekenkamer in December 1914 te Haarlem gehouden toezicht op het registreeren der schuldbekentenissen van de Leening 1914. f 9.30
				f 15.40
				f 5000.—
				De raming voor 1916 overtreft dus het bedrag, toegestaan voor 1915, met. f 3.782.—

RECAPITULATIE van het II^{de} hoofdstuk.

Afdelingen.	BENAMING DER AFDEELINGEN.	Geraamd voor 1916.	Toegestaan voor 1915.	Verschil tusschen de raming voor 1916 en het bedrag toegestaan voor 1915.		Vermoedelijk beloop van de uitgaven, gedaan of nog te doen voor 1914.
				Meer.	Minder.	
I.	De Staten-Generaal .	f 436.380.—	f 435.755.—	f 7.045.—	f 6.420.—	f 428.106.12
II.	De Raad van State . .	„ 117.675.—	„ 114.162 50	„ 3.512.50	„ —	„ 110.248.33 ⁵
III.	De Algemeene Rekenkamer	„ 170.795.—	„ 168.895.—	„ 1.920.—	„ 20.—	„ 164.300.48
IV.	De Kanselarij der Nederlandsche Orden.	„ 18.950.—	„ 18.950.—	„ —	„ —	„ 20.722,37
V.	Het Kabinet der Koningin	„ 44.662.50	„ 43.570.—	„ 1.112.50	„ 20.—	„ 43.174.25
VI.	Pensioenen, wachtgelden, gratificatiën, enz.	„ 39.907.—	„ 36.125.—	„ 4.079.—	„ 297.—	„ 38.559,02
VII.	Onvoorziene uitgaven	„ 5.000.—	„ 5.000.—	„ —	„ —	„ 15.40
		f 833.369 50	f 822.457.50	f 17.669.—	f 6.757.—	f 805.125.97 ⁵
				De raming voor 1916 overtreft derhalve het bedrag, toegestaan voor 1915, met . . .		
				f 10.912.—		

INHOUD.

Inleiding	pag.	5—12
---------------------	------	------

NEDERLAND.

I. Grondgebied	pag.	13—15
--------------------------	------	-------

II. De Koning:

A. Troonopvolging	15—19
B. Inkomen der Kroon	19—21
C. Voogdij	21—22
D. Regentschap	22—23
E. Inhuldiging	24
F. De macht des konings	24—55
a. Uitvoerende macht	24—32
b. Algemeene maatregel van bestuur	33—34
c. Opperbestuur buitenlandsche betrekkingen	35—37
d. Oorlogsverklaring	37—38
e. Tractatenrecht	38—41
f. Oppergezag over zee- en landmacht	41—42
g. Opperbestuur algemeene geldmiddelen	42—43
h. Muntrecht	43—46
i. Adeldom	46—47
j. Ridderorden	47—49
k. Gratie	49—51
l. Dispensatie	52—53
m. Beslissing van geschillen	53—55
G. Raad van State	55—59

III. Van de Staten-Generaal:

A. Van de Samenstelling der Staten-Generaal	59—70
B. Van de Tweede Kamer	70—72
C. Van de Eerste Kamer	72—74
D. Beschikkingen aan beide Kamers gemeen	74—84
E. Van de Wetgevende Macht	84—95
F. Van de Begrooting	95—103

IV. Van de Justitie:

A. Algemeene Bepalingen	104—109
B. Van de Rechterlijke Macht	110—119

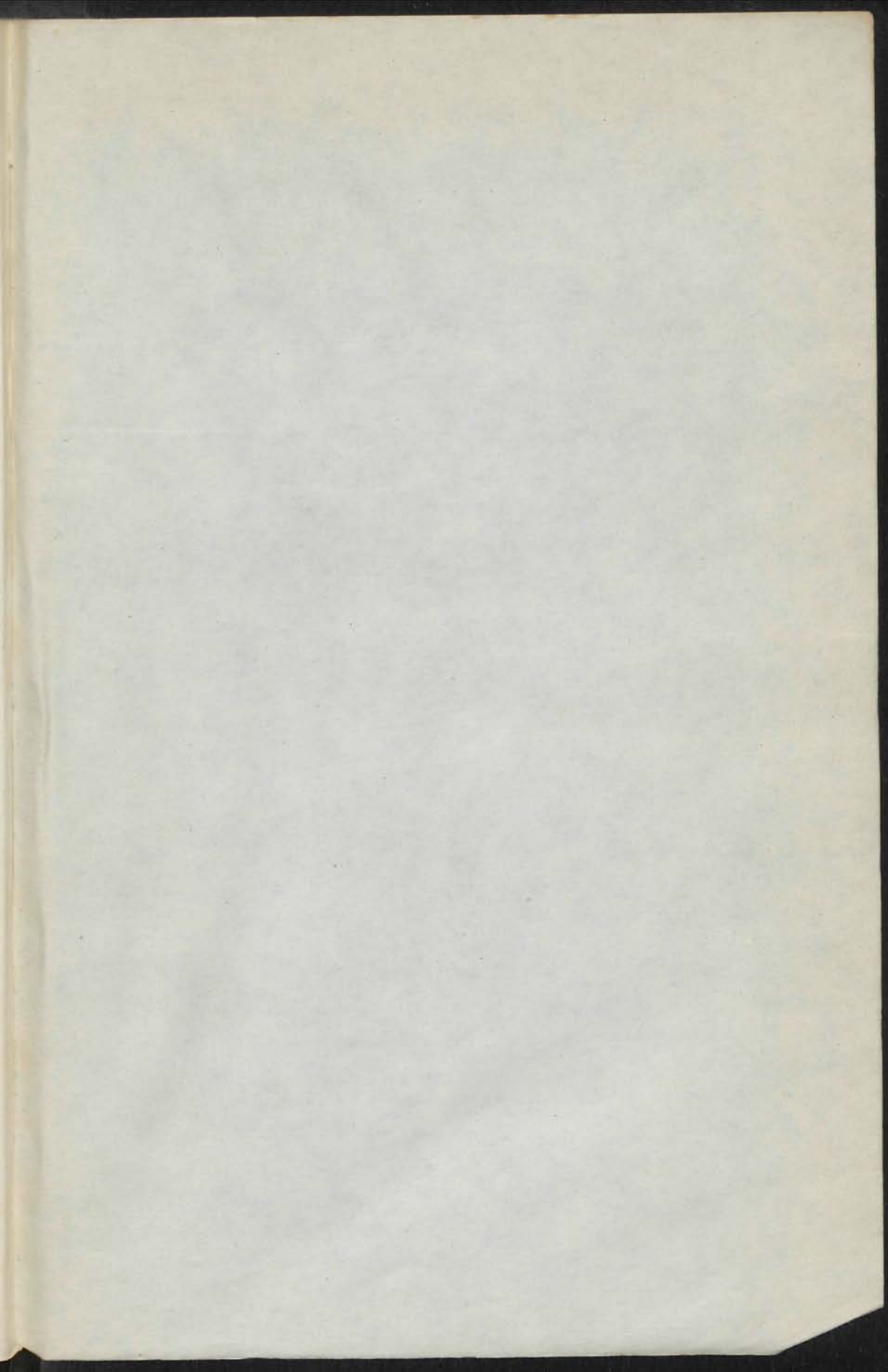
V. Van de Financiën:

A. Belastingen	119—123
B. Schuld	124—125

VI. Van de Inwoners:		
Nederlander en Ingezetten	„	125—129
Bescherming van Persoon en Goed	„	129—132
Landbediening	„	132—134
Drukpersvrijheid	„	134—136
Petitierecht	„	137—138
Vereeniging en Vergadering	„	138—140
VII. Provincie en Gemeente:		
Provincie	„	140—144
Gemeente	„	144—148
VII. Van Veranderingen	„	148—150

INDIË.

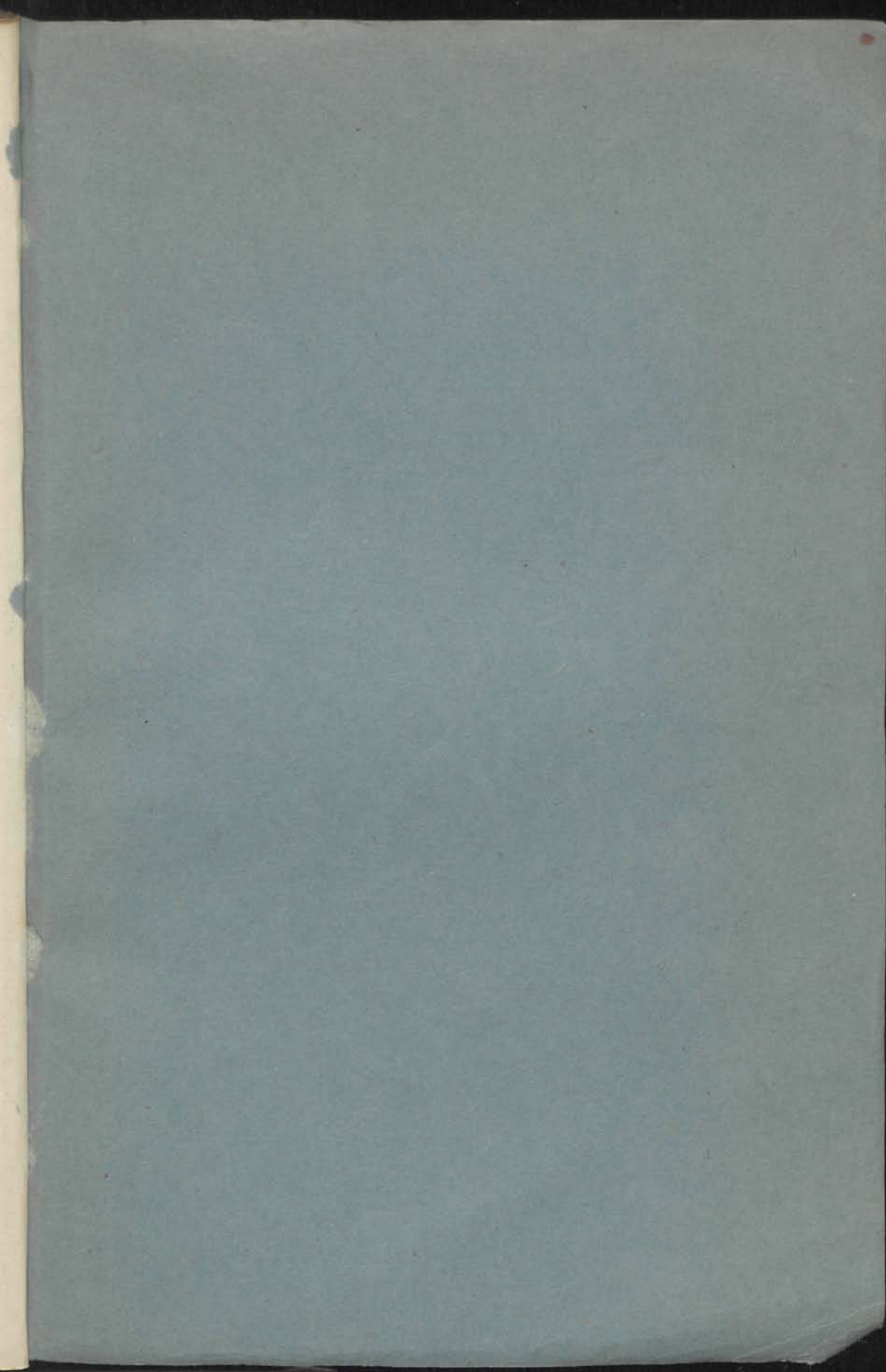
Inleiding	„	151—152
I. Wat de grondwet voor Indië vermeldt	„	152—153
II. Grondgebied	„	153—158
III. De Gouverneur-Generaal	„	158—163
IV. Raad van Indië	„	163—166
V. Algemeene Secretarie	„	167—168
VI. Van het Algemeen Bestuur	„	168—170
VII. Ambtenaren	„	170—173
VIII. Wetgeving	„	174—180
IX. Afkondiging	„	180—182
X. Uitvoering	„	182
XI. Financien	„	182—188
XII. Belastingen	„	189—193
XIII. Rechtspraak	„	193—201
XIV. Decentralisatie	„	201—208
XV. Rechten door het R R. gewaarborgd	„	208—215
XVI De Volksraad	„	215—226
Bijlagen I: De Troonrede van 1916	„	227—228
II: Het II ^o hoofdstuk der Staats- begrooting van 1916	„	229—252

VI. Van de hoven:	
Nederlands en Europees	123-127
Bestemming van Partijen en Gede.	128-131
Landrechter	132-134
Districtrichter	134-136
Fiscus	137-138
Verzanding en Verzanding	138-140
VII. Provincie en Gemeente:	
Provincie	140-143
Gemeente	143-148
VIII. Van Verordeningen	148-150

INDIE.

I. Inleiding	151-152
II. Wat de grondwet voor Indië vermeldt	152-153
III. Grondgebied	153-154
IV. De Gouverneur-Generaal	154-163
V. Raad van Indië	163-166
VI. Algemeene Secretarie	167-168
VII. Van het Algemeen-Bestuur	168-179
VIII. Ambtenaren	179-182
IX. Wetgeving	184-186
X. Afkondiging	186-187
XI. Uitroeping	187
XII. Emancipatie	187-188
XIII. Instandhouding	188-191
XIV. Echtspraak	191-201
XV. Decentralisatie	201-208
XVI. Rechten door het R.R. gewaarborgd	208-213
XVII. De Volkraad	213-218
Bijeenkomst II. De Tijdschriften van 1916	217-218
III. Het II. huurling van de Staat	
begroting van 1916	218-221

3.50

2